maj Foundation Che

వ్యాసమంజరి * వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి

nai. Gurukul Kangri

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

శ్రీ ప్రభాకర సంపూర్ణ గ్రంథావళి

వ్యాసమంజరి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వేటూరివారి పద్యమంజరి

(మధురకవితలు)

DONATION

7739

కర్త
శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు

శ్రీ ప్రభాకర సంపూర్ణ గ్రంథావళి

సంపాదకులు
డా॥ వేటూరి ఆనందమూర్తి

మణిమంజరి ప్రచురణలు
వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి మెమోరియల్ ట్రస్ట్
హైదరాబాద్

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

SRI PRABHAKARA SAMPOORNA GRANDHAVALI
MANI MANJARI PRACHURANALU

VYASA MANJARI-
MADHURA KAVITALU
by the late Sri Veturi Prabhakara Sastri

First Edition : November 1988

Copies : 1000

All Rights Reserved
VETURI PRABHAKARA SASTRI MEMORIAL TRUST
2-2-18/15/D/1, Bagh Amberpet,
Hyderabad - 500 013.

PRICE : Rs. 50/-

Published by
MANIMANJARI PRACHURANALU
Veturi Prabhakara Sastri Memorial Trust
2-2-18/15/D/1, Bagh Amberpet,
Hyderabad - 500 013.

Printed at
MASTER ART PRINTERS
1-1-694/2/A, Gandhinagar,
Hyderabad - 500 380.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

శ్రీ ప్రభాకర సంపూర్ణ గ్రంథావళి

Forwarded free of cost and with the compliments of the Department of Education Government of India New Delhi
DONATION
पुस्तकालय 7739
गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय

వ్యాసమంజరి

(మధుర కవితలు)

కర్త
శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు

గ్రంథ ప్రశంస

ఆచార్య (శ్రీమతి) నాయని కృష్ణకుమారి

ఆచార్య ఎం. శివరామకృష్ణ

మణిమంజరి ప్రచురణలు
వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి మెమోరియల్ ట్రస్ట్
హైదరాబాద్

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి మెమోరియల్ ట్రస్ట్‌వారి

మణిమంజరి ప్రచురణలు

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి గ్రంథములు

1. ప్రబంధ రత్నావళి. వెల రూ. 15/-
   Prabandha Ratnavali Rs. 15/-
   Proc. Dr. Public Libraries 11550/Te/300/1727

2. నీతి నిధి. వెల రూ. 18/-
   Neeti Nidhi. Rs. 18/- Proc. Dr. Public Libraries
   R.C.No. 5-E/84 dt.. 4-4-84

3. తంజావూరి ఆంధ్రరాజుల చరిత్ర. వెల రూ. 10/-
   Tanjavoori Andhrarajula Charitra. Rs. 10/-
   Proc. 9707- Te-900/581

4. కామధేనువు కథ. వెల రూ. 10/-
   Kamadhenuvu Katha. Rs. 10/ - Proc. 8038/
   Te/900/6005

5. కుమార సంభవము
   (వ్యాఖ్య-విమర్శ-పాఠ పరామర్శ) వెల రూ. 25/
   Kumara Sambhavamu - Vyakhya. Rs. 25/-

6. శృంగార శ్రీనాథము. వెల రూ. 50/-
   Sringara Sreenathamu. Rs. 50/-

7. వేటూరివారి పీఠికలు (తొలి సంపుటము 1913-1928) వెల రూ. 60/-
   Veturivari Peethikalu - I. Rs. 60/-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

8. రూపక మంజరి. వెల రూ. 60/-
Roopaka Manjari, Rs. 60/-

9. చాటుపద్యమణిమంజరి-౧ వెల. రూ. 75/-
Chatupadyamanimanjari-1 Rs. 75/-

10. భగవదజ్జుకము (సంస్కృతము) వెల రూ. 15/-
Bhagavadajjukam (skt.) Rs. 15/-

11. నీతిద్విషష్టిక (సంస్కృతము) వెల. 15/-
Nitidvishashtika (skt.) Rs. 15/-

12. ప్రజ్ఞాప్రభాకరము వెల రూ. 25/-
Pragna Prabhakaramu. Rs. 25/-

13. ప్రతిమా నాటకము. వెల రూ. 15/-
Pratima Natakamu. Rs. 15/-

14. గౌరీ కల్యాణము. వెల రూ. 10/-
Gouri Kalyanamu. Rs. 10/-

15. చాటుపద్యమణిమంజరి-౨ వెల రూ. 75/-
Chatupadyamanimanjari-2 Rs. 75/-

మా యీ ప్రచురణలన్నియు పౌర గ్రంథాలయ శాఖ సంచాలకులవారి సైటేషన్‌కొఱకు సమర్పింపబడినవే.

[వెనుక ట్రస్టులో సభ్యులుగా చేరినవారికి అచ్చయిన గ్రంథాలు సగము ధరకే అందజేయబడును]

మణిమంజరి విశేష సంచికలు (ఒక్కొక్కటి) రూ. 15/- మొత్తము (1 నుండి 12 వరకు) అచ్చయినవి. త్వరలో రానున్న మరి రెండు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

సంచికలతో వాటి ఆవృత్తి సంపన్నమగును. వెనుకటి సంచికలు కొన్ని మాత్రమే లభ్యములు.

"Manimanjari" Rs. 15/- each. Proc. Dr. Public Libraries R.C. No. 2 E 1/82 dt. 21-7-82 Proc. Dr. School Education, Hyderabad R. C. No. 1672/64/82 dt. 28-7-82 Recommended for Schools and Colleges.

శ్రీ ప్రభాకర శతజయంతిని (1888-1988) పురస్కరించుకొని త్వరలో మఱికొన్ని గ్రంథములు వెలువడనున్నవి.

క్రీడాభిరామము (కొత్తకూర్పు); వేటూరివారి పీఠికలు (రెండవభాగము - 1928-1950); వ్యాస ప్రభాకరము; ఉత్తర హరివంశ వ్యాఖ్య; ఉభయకుశలోపరి; ప్రభాకరస్మారిక.... మొ॥

వ్రాయుడు
ప్రతులకు, వివరాలకు
ట్రస్టీ, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి మెమోరియల్ ట్రస్ట్,
2-2-18/15/D/1, బాగ్ అంబర్‌పేట, హైదరాబాదు- 500 013
ఫోన్ నెం : 67859

మఱియు

క్రింది విలాసములందును ప్రతులు లభ్యములు
ట్రస్టీ : వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి మెమోరియల్ ట్రస్ట్,
B.8-F.2. విజ్ఞానపురి, హైదరాబాదు -500 044
ఫోన్ నెం : 66538

ట్రస్టీ : వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి మెమోరియల్ ట్రస్ట్,
6/2 RT (New) విజయనగర్ కాలనీ, హైదరాబాదు-500 457
ఫోన్ నెం : 229570

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

Forwarded free of cost
and with the compliments of
the Department of Education
Government of India New Delhi

విషయసూచిక

మనవి ix

వ్యాస హృదయం
-ఆచార్య శ్రీమతి నాయని కృష్ణకుమారి xii

Foreword
_Prof M. Sivaramakrishna xxiii

1. నన్నియకుఁ బూర్వపు ఛందస్సు 1
2. తెలుగు కవితలోని దేసితనం 10
3. తెలుగుదనము - సంప్రదాయము 17
4. ప్రాచీన గ్రంథముల పలుకుబడి-మనపై చెల్లుబడి 24
5. ద్విపద కృతులు 32
6. రంగనాథ రామాయణము 34
7. శ్రీనాథ కవి 46
8. శ్రీనాథుని సింహాచలపు ముచ్చటలు 52
9. వనితల కవితలు 57
10. వనితల కవితలు - 2 59
11. దక్షిణ దేశమందలి ఆంధ్రవాఙ్మయము 62
12. దేశి సాహితి సొంపు - పీరపదాలు 88
13. ఎఱగడ్డవారి పోరాటము 96
14. సాహిత్యం - అన్ని తరగతులవారికి అనుభవింపతగి ఉండాలి 100

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

15.	కాటమరాజు కథ	106
16.	తెనుఁగు తేటదనము	128
17.	తెలుగు పలుకుబళ్లు	134
18.	గాలికబుర్లు	137
19.	గ్రామ్యమీమాంస	149
20.	ఏది సజీవరచన	154
21.	ఏనాదులు	161
22.	పూర్వకాలపు పల్లెటూళ్లు	164
23.	జానపద వాఙ్మయం	169
24.	ఆంధ్రదేశములోని జానపద గీతములు	175
25.	ఆంధ్రదేశపు జానపద గీతాలు	182
26.	ఏలపాటలు - తెలుగు నుడికారపు సొంపు	193
27.	మధుర కవితలు	200
28.	మధుర గీతములు	205
29.	మధుర రచనలు	213
30.	మధుర కవితలు-౨	217
31.	ఆంధ్రులు - సంగీతము	221
32.	చాటువులు - చిత్రకవితా రచనలు	228
33.	బ్రహ్మశ్రీ నడిమింటి మంగశేశ్వరశాస్త్రులు	233
34.	జయంతి కామేశముపంతులుగారు	242
35.	ఆనందగజపతి బాల్యంలో	246
36.	క్షేత్రయ అక్షరాక్షరమును పరమ ప్రమాణమే	243
37.	వాఙ్మయ పరిణామము	256
38.	నేటితెలుగు - నోటితెలుగు	261
39.	మధుర కవితలు-౩	267
40.	శుద్ధ మధుర వాఙ్మయము	280

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మనవి

ఎప్పుడెప్పుడో ఎక్కడెక్కడో అచ్చయిన ప్రభాకరుల వ్యాసాలన్నీ చాలా వఱకు సంపాదించాము. ఇంకా కొన్ని పాత పత్రికలు దొరకని కారణంచేత వాటిల్లో పడ్డ వ్యాసాలను మే మింకా చేకూర్చుకోలేదు. అయినా అవి అన్నీ లభించేవఱకూ మా ప్రయత్నాన్నిన్ని విరమించబోము.

ప్రభాకరుల వ్యాస సంకలనాలు ఇదివరకు కొన్ని వచ్చాయి. 'తెలుగు మెఱుగులు' (1948) ప్రభాకరుల పర్యవేక్షణలోనే రూపుదిద్దుకొన్నది. 'మీగడతఱకలు' (1950), 'సింహావలోకనము' (1951), ఆ తరువాత మేము వెలువరించినవి వాటిల్లో వారి వ్యాసాలను అందినంత వఱకు ఏవో కొన్నింటిని ఏదో ఒక ఉద్దేశంతో ఎన్నికచేసి ఒక క్రమాన పొందుపరిచే ప్రయత్నంచేశాము. వాటిల్లో విషయ విభాగం గాని, ఏ వ్యాసం ఎందులో ఎప్పు డచ్చయింది మొదలైన వివరాలు గాని లేకుండానే పీఠికలు, వ్యాసాలు, ప్రసంగాలు, అన్నీ కలగలుపుగా చోటుచేసుకొన్నాయి. కారణాంతరాలవలన వాటిల్లో కొన్ని వ్యావహారికం నుండి సరళ గ్రాంథికంలోకి మారిన సందర్భాలూ ఉన్నవి. రేడియో ప్రసంగాలైన కొన్ని వ్యాసాల సంగ్రహ పాఠాలను తెలుగుమెఱుగులలో ప్రభాకరులే విస్తృత పాఠాలుగా పెంపు చేకూర్చి ప్రకటించారు.

ప్రస్తుత సంకలనం భాషకు, దేశి రచనలకు, మధుర కవితలకు సంబంధించినది. ఇందులో పూర్వ సంకలనాలలోని లోటుపాట్లు కొన్ని సవరించాము. పరిశోధకుల కనువుగా రచనా కాలాదులు సూచించే వివరా లిచ్చాము. ఇదికాక ''వ్యాసప్రభాకరము'' అనే పేరుతో మరో సంకలనాన్నికూడా రూపొందించాము.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

హైదరాబాదులోని ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తువారి సహాయసహకారాలతో అదీ త్వరలోనే వెలువడబోతున్నది. దాని తరువాత మరి ఒకటి రెండు సంపుటాలుగా తక్కిన వ్యాసా లన్నింటినీకూడా ప్రచురిస్తాము. కేవలం ఈ వ్యాసాలు మాత్రమే పదిపన్నెండు వందల పుటలకుపైపడిన గ్రంథం అవుతుంది. అందుకే వీటిని విడివిడి సంపుటాలుగా తెచ్చే ప్రయత్నం చేస్తున్నాము. సంస్కృత వాఙ్మయం, తెలుగు సాహిత్యం, చరిత్ర, శాసనాలు, వ్యాకరణం, ఉపన్యాసాలు, గ్రంథాలు, వినోద విమర్శలు, ప్రకీర్ణకాలు వగైరా అన్నిటినీ ముందుముందు రాబోయే సంపుటాల్లో పొందుపరుస్తాము. వ్యాసాలలోని భాషా రీతిని మార్పుచేయకుండానే ప్రకటిస్తున్నాము. సంగ్రహ విస్తృత పాఠాలున్న వాటికి, వ్యాసనిర్మాణ పరిణామ పరిశీలన కనువుగొలిపే విధంగా పాశ్చాత్యుల వ్యాససంకలనాల మాదిరిని రెండు రూపాలను ముద్రించదలిచాము. ఇలా సంకలనాల కూర్పులో ఉచితమైన మార్పులు తెస్తూ ప్రభాకరుల వ్యాసరచనల్లోనూ వ్యాసవచనంలోనూ గల వైవిధ్యాన్ని సవిమర్శంగా పరిశీలించి అంచనా వేయడానికి తగిన ప్రాతిపదికను ఈవిధంగా కల్పించాలని మా ఉద్దేశము. ఈ మా ప్రయత్నంలో భాగమైన 'వ్యాసమంజరి-మధురకవిత' అనే యీ సంపుటాన్ని పాఠకలోకం హర్షంతో స్వీకరిస్తుందనే ఆశిస్తున్నాము. భాషా సాహిత్యాలకు మధురకవితా రచనలకు ప్రాధాన్యమున్న ఈ సంకలనం తెలుగు చదువుకొనే విద్యార్థిలోకానికి కూడా పాఠ్యంగా ఉపకరిస్తుందని నమ్ముతున్నాము.

యథాపూర్వం ఇందులోనూ గ్రంథప్రశంసలు ఇంగ్లీషు, తెలుగు భాషల్లో సమకూర్చాము. మాకోర్కెని మన్నించి అడిగిన వెంటనే అనేక అపూర్వవిషయాల నుట్టంకిస్తూ తెలుగులోనూ, ఆంగ్లంలోనూ గ్రంథప్రశంస అందించిన ఆచార్య (శ్రీమతి) నాయని కృష్ణకుమారిగారికి, ఆచార్య ఎం. శివరామకృష్ణగారికి కృతజ్ఞతాభివందనాలర్పిస్తున్నాము. ట్రస్టువారి గ్రంథ ప్రకటన కార్యకలాపాలను మెచ్చి గత సంవత్సరం తగిన ఆర్థిక సహాయాన్ని అందించిన కేంద్ర ప్రభుత్వ ఆర్కైవ్సుశాఖవారికి, మా యీ గ్రంథ ప్రకటన ప్రణాళికకు తమ ఆమోద ముద్ర నొసగిన రాష్ట్ర ప్రభుత్వం వారికి ధన్యవాదము లర్పిస్తున్నాము.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గ్రంథ ముద్రణంలో శ్రద్ధాసక్తులు చూపెట్టిన మాస్టర్ ఆర్ట్ ప్రింటర్స్ వారికి అభినందనలు.

మమ్మాదరించి ప్రోత్సహిస్తున్న పాఠకలోకానికి ప్రత్యేకంగా మా అభినందనలు.

11-11-1988 విధేయుడు
హైదరాబాదు. వేటూరి ఆనందమూర్తి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఆచార్య నాయని కృష్ణకుమారి
తెలుగుశాఖ
ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం
హైదరాబాద్.

వ్యాస హృదయం

సోదరుడు డా॥ వేటూరి ఆనందమూర్తిగారూ నేనూ ఒకే ఉస్మానియా కుటుంబానికి చెందినవాళ్ళం కావడం వలన, ఈనాడు ప్రభాకరుల వ్యాసమంజరికి ముందుమాట వ్రాసే అదృష్టం నాకు చిక్కిందనుకుంటున్నాను.

ప్రభాకరశాస్త్రిగారిని నువ్వు ఎరుగుదువా అని ఎవరైనా అడిగితే, నేను చెప్పే జవాబు 'ఎరుగుదును' అనే !-అసలు సూర్యుణ్ణెరుగుదువా, భూమి తెలుసా, ఆకాశం గుర్తేనా అని ఎవరైనా అడిగితే, అతి సామాన్యజీవికూడా టక్కున 'ఎరుగుదును, తెలుసు, గుర్తే' అని చెప్పక ఏంచేసేటట్లు?-అంతే ఇక్కడ కూడా!

ప్రభాకరులు మా నాన్నగారికంటే పదకొండేండ్లు పెద్ద. వారిని నేను మొదటి సారిగా చెళ్లపిళ్ళవారి అభినందన పట్టభద్రోత్సవంలో, బెజవాడలో చూచాను. తర్వాత, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంలో తెలుగు ఎం. ఏ. పాఠాలను వింటున్నప్పుడూ, పాఠాలకు అవసరమైన అదనపు సమాచారాన్ని పుస్తకాలనుండి నిర్విరామంగా సేకరిస్తున్నప్పుడూ, వారి అక్షర రూపాన్ని అడుగడుగునా చూడడం నేర్చుకున్నాను.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఒక్కొక్కరి జీవితాలను వింగడించి విశ్లేషించడం చాలా కష్టంతో కూడు కున్న పని. ప్రభాకరులు యోగి, వైద్యుడు, తాత్త్వికుడు, అలాగే చారిత్రక పరిశోధకుడు, శాసనసంగ్రాహకుడు, భాషా విమర్శకుడు, మార్గ దేశి సాహిత్య పరిశోధకుడు. వీరి జీవితంలో ఒక్కొక్క కోణం కొన్ని పదుల పరిశోధన గ్రంథాలనూ, పరిశోధకుల్నీ తయారుచేసే సామర్థ్యం కలది. ఒక వ్యక్తి బహుముఖాలుగా తన జీవితాన్ని నడిపించడం అరుదైన విషయం కాదుకాని, ఈ నడకలో ప్రభాకరుల సత్య పరిశోధనా తత్పరత ప్రతిఫలించడం మాత్రం, అవును ! తెలుగు పరిశోధన రంగంలోనికి ఈయన నిసర్గమైన ఆలోచనా ధారతో ప్రవేశించినవాడు. అంతేకాదు, ఆధునిక లక్షణాలను కలగలుపుకున్న ప్రాచీనుడు. ఈ కొత్తపాతల మేలుకలయిక మనకు ఆయన పరిశోధనారంగంలో అణువణువునా కనిపిస్తూ ఆశ్చర్యచకితుల్ని చేస్తుంటుంది

వ్యాసమంజరిలోని వ్యాసాలన్నీ ఎన్నోయేండ్ల వెనుక ఇతరత్రా ప్రచురితమైనవే. ఈ వ్యాసాలలో ఒకరకమైన అనుస్యూతలక్షణం ఉంది. పొసగ ముత్తెపు సరుల్ పోహళించిన రీతి ఈ సంపుటం పూర్వాపర సంబంధాన్ని చూచుకుంటూ గుచ్చుకున్న ఆణిముత్యాల సరం.

నాకు చూడగా, ఈ వ్యాసాలను కొన్ని భాగాలకింద అమర్చవచ్చుననిపిస్తుంది. వస్తుపరంగా, ఇందులోని విషయాలు; 1. ప్రాచీన కవులనూ కావ్యాలనూ గూర్చిన విచికిత్స 2. తెలుగు భాష, దాని విశిష్టతను గూర్చిన ఆలోచన 3. దేశి జానపద సాహిత్య పరామర్శ 4. కొందరు పెద్దలకు సంబంధించిన మనోమోహనకరమైన ఉదంతాల వివరణ.

వ్యాసాలు చిన్నవే. ఒక్కొక్క చోట కేవలం రేడియో శ్రోతల నుద్దేశించినవే. కాని ఈ వ్యాసాలలోని కొన్నికొన్ని ఆలోచనలు చాలా మౌలికమైనవి. అవి యెంత మౌలికాలంటే, విషయపరంగా ప్రభాకరులు యత్కించిత్ సందేహాన్ని ప్రకటిస్తే, ఆ సందేహాన్ని ఇన్ని యేండ్ల తరువాత కూడా మన మెవ్వరమూ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రహితం చేయలేనంత మౌలికమైనవి. ఉదాహరణకు ఆయన సందేహించిన రంగనాథ రామాయణ కర్త ఎవ్వరో ఈనాటికీ మనకు ఖచ్చితంగా తెలీదు.

ఇందులోని 'ద్విపద కృతులు' అనే చిన్న వ్యాసం తొలుతగా 1914లో ప్రచురింపబడ్డది. అందులో ఒక కొత్త అంశాన్ని ప్రభాకరులు ప్రతిపాదించారు. "ఆంధ్ర భాషకు సంబంధించిన విలువగల విషయ మొకటి దీనివలన వెల్లడియైనది. అది- "సంస్కృత సూత్రరూపమైన ఆంధ్రలక్షణగ్రంథము తిక్కనాదులకు పూర్వమే వెలసియుండుట" యనునది- ఈ గ్రంథం పేరేమిటో కర్త యెవరో ప్రభాకరులు తెలియదన్నారు. మనకు కూడా ఈనాటికీ తెలియదు. సోమన పేర్కొన్న "అనియతగణైః," "యతిర్వా", "ప్రాసోవా" అనేవి ఈ లక్షణ గ్రంథంలోని సూత్రాలయి ఉంటాయని ప్రభాకరుల తలంపు.

ఈ ఆలోచనకు సంబంధించిన వివరణ 'నన్నియకు పూర్వము ఛందస్సు' అన్న వీరివ్యాసంలో మరింత స్పష్టంగా ఆవిష్కృతమైంది.

11వ శతాబ్దంలో అరవంలో వెలువడిన 'యాప్పిరంగలమ్' అనే ఛందో గ్రంథాన్ని ప్రభాకరులు పేర్కొన్నారు. ఆ గ్రంథంలో కనిపించిన 'వాంచియార్ చేసిన తెలుగు ఛందము'అన్న ఉటంకింపు, ప్రభాకరుల దృష్టికి వచ్చింది. ఈ ఛందోగ్రంథం నన్నయ భారత రచన చేపట్టిన కాలానగానీ, అంతకు కొంచెం ముందుగాగానీ, ఏర్పడిఉండవచ్చునని ప్రభాకరుల ఊహ. ఈ వాంచియరే సంస్కృతంలో వెలయించిన తొలి తెలుగు ఛందోగ్రంథకర్త అని ఆయన ఉద్దేశం. ఆ గ్రంథం మనకు దొరకలేదు. గ్రంథకర్త వివరాలూ తెలియవు.

ఇక్కడ నాకుగా కలుగుతున్న ఊహ ఒకటి విజ్ఞుల ముందు పెట్టడానికి సాహసిస్తున్నాను.

నన్నయగారు వ్రాసిన 'పాయకపాకశాసనికి' అనే పద్యంలో 'తానును ధరామరవంశ విభూషణుండు' అనే చోట 'వానస ధరామర వంశవిభూషణుండు'

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

అనే పాఠం ఉంది. శ్రీ ఇందవల్లి లక్ష్మీరంజనంగారు ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం తరఫున మహా భారత సంశోధిత ప్రతిని తయారుచేసిన సందర్భంలో అక్కడ 'వానస' అన్న దాన్నే ముఖ్యపాఠంగా గ్రహించి, 'తానును' అన్న దాన్ని పాఠాంతరంగా సూచించారు. కారణం పైపాఠం చాలా ప్రతులలో, ముఖ్యంగా, ఉత్త రాంధ్రంలో దొరికిన ప్రతులలో, ఉండడమే! దీన్ని బట్టి లేఖకులు 'వానస' అన్న దానికి అర్థం తెలియక 'తానును' అని దాన్ని దిద్దుకుని ఉంటారని ఊహించవచ్చు. యాప్పిరంగలంలో పేర్కొనబడిన వాంచియార్, నన్నయ చెప్పిన వానస (య్యగారు) ఒకరు కావచ్చునేమో! నన్నయకు ప్రియ స్నేహితుడైన నారాయణభట్టు వంశంలోని ఆతడే సంస్కృతంలో వడఘచందాన్ని వెలయించి ఉండవచ్చునేమో! అష్టభాషలలో కవియైన నారాయణభట్టు వంశస్థుడు, తెలుగుభాషకు సంబంధించిన ఛందాన్ని సంస్కృతంలో, వెలయించడంలో ఆశ్చర్యం ఉండ నక్కరలేదు. నన్నయకు నారాయణభట్టు, భారత రచనకు తోడై, నిర్వహించడంలో, నారాయణభట్టు వంశంలో పుట్టిన 'వడఘ ఛందం' ప్రభావం కూడా ఉందేమో!

రంగనాథ రామాయణము అనే వ్యాసంలో, దాని కర్తృత్వ విషయంలో ప్రభాకరు లొక ప్రశస్తమైన మాట అన్నారు. "రంగనాథు డను కవీశ్వరుని గూర్చి ఇటీవల చెలరేగిన వాదదావాగ్నిలో చిక్కుపడి నే నొదలు కాల్చుకొన జాలను. ప్రాచీన కావ్య, లక్షణ శాస్త్ర, కవి చరిత్రాది పరిజ్ఞానము కొలుపుటలో నాకు ప్రాచీన లక్షణ గ్రంథకర్తలు పితృతుల్యులు. ఉహ్వాని యువ్వెత్తున వారి పరిజ్ఞానము నుత్తుత్తి దానినిగా నూదివేయజాలను"- ఈ మాట అని చెప్పీ చెప్పనట్లుగా, రంగనాథుడనే కవి ఉండి ఉండాలనే సూచించారు - మా గురువుగారు శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు మాకు సాహిత్య చరిత్ర పాఠాలు చెప్పేటప్పుడు రంగనాథ రామాయణ కర్త బుద్ధ భూపతి అనీ, అతని తండ్రి విఠల భూపతి పేర ఆ రామాయణము రంగనాథ రామాయణంగా భాసించిందనీ చెప్పేవారు 'నామైకదేశే నామ గ్రహణం' అనే పలుకుబడి ప్రకారం, విఠల రంగనాథుడు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

అనేవి తండ్రి పూర్తిపేర్లై, ఆ రంగనాథ శబ్దమే కావ్యానికి గ్రహింపబడి ఉంటుం దనీ చెప్పేవారు. విషయ సేకరణ సందర్భంలో చక్రపాణి రంగనాథుణ్ణి గురించి పెక్కు కథలూ, కవి ప్రశంసలూ, అతడు శైవుడైన పిదప రచించిన నయన రగడా వంటివి, కళ్ళముందుకువస్తున్నా, ఆ సమాచారాన్నీ రంగనాథ రామాయ ణాన్నీ కలిపి ఆలోచించడం ఆ రోజుల్లో పూర్తిగా మానుకున్నాము. మా మీద మా గురువుగారి ప్రభావం అటువంటిది! ఈ కర్తృత్వ విషయం ప్రభాకరులు లేవదీసి, ఇప్పటికి దాదాపు 50 సంవత్సరాలు గడిచినా, రంగనాథుడికీ రామాయ ణానికీ ఉన్న సంబంధం నిర్వివాదంగా నిర్ణయం కాలేదు. శైవ రంగనా, వైష్ణవ రంగనాథుడూ, ఒకడే అనీ, అతడే రామాయణ కర్త అనీ నిర్ధారణ కాలేదు. మన సాహిత్య చరిత్ర సంగతంతే. ఒకవైపు నుంచి అడ్డదిడ్డంగా పెరిగిన కథల కంపల్నీ తీర్మానాల తీగె చిక్కుల్నీ కత్తిరించుకుంటూ వస్తున్నా మరోవైపునుండి అటువంటివే రాక్షస వృద్ధితో కమ్ముకుంటూ వస్తాయి. అవి అవధ్యాలు.

ఈ సందర్భంలోనే మరో చిన్న విషయం. 'సాహిత్యం' అనే వ్యాసంలో ప్రభాకరులు తిరిగీ గోనవంశపురెడ్ల ప్రసక్తి తీసుకువచ్చారు. రంగనాథ రామాయణ సంస్కరణ పరిశ్రమలో, రాయలసీమలో తిరుగుతూ, ఆయన విన్న ఒక జానపద గేయ కథలో "గోనకాటారెడ్డి" అనే గ్రామ పెత్తందారీ ప్రసక్తి ఉంది. ఇతడు అమాయకుడైన భరతుణ్ణి మోసంచేసి, ఉద్దండుడైన రాముడి చేతిలో చిత్తైపోయినవాడు. ఇదే కథ సర్కారు ప్రాంతంలో ఉంది. తెలంగాణం లోనూ ఉంది. గ్రామ పెత్తందారీతనం వహించినవాళ్ళు రెడ్లు. వ్యవసాయం చేపట్టినవారు పంటకాపులు. పంటరెడ్లకూ, కాపులకూ పెత్తందారీతనంలో తప్ప మరో భేదంలేదు. గోనె, లేదా గోన అనేది, ఆ వంశంలో, తొలిరోజుల్లో ఉండిన వ్యాపార వృత్తిని సూచిస్తూ వంశనామంగా కుదురుకున్న పదమైకూడా ఉండ వచ్చు. ఎప్పుడో 50 సంవత్సరాల క్రిందటే, ఈనాటి పరిశోధనకు మౌలిక మన దగిన అంశాలను ప్రభాకరు లందించడం మనం గమనించవలసిన విషయం.

జాతికి సంబంధించిన మౌలిక సమాచారాన్ని సేకరించడం, దాన్ని విశ్లే షించడం, ప్రభాకరులకు చాలా ప్రియమైన విషయంగా ఈ వ్యాసమంజరిని

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చూస్తే విదితమౌతుంది. సమాస భూయిష్ఠమైన తత్సమ రచన కంటే తేట తెనుగు రచనలమీద వీరికి ప్రీతి. "ద్రవిడ పదముల అచ్చ మెత్తదనమును సంస్కృతపు బింకమును కొంత కొంత కూర్చుకుని తెలుగు బాస ద్రావిడభాషా కుటుంబములో శ్రేబాయపు జిలిబిలి పలుకుల పొలతియై వన్నెకెక్కినది" అనడంలో, తెలుగు లేతదనం మీదా, మార్దవ లక్షణం మీదా ఆయనకున్న మమకారం వెల్లడి అవుతూన్నది. తెలుగు అజంతత్వం లోఉండే విశిష్టత, ద్రుతంవల్లకలిగే సంధ్యుచ్చారణలోని హృద్యత, గసడదవ సరళా దేశాలవల్ల అనువుపడే కటూచ్చారణారాహిత్యం, ఇవన్నీ ఆయనను ఎక్కువగా ఆకట్టుకున్న లక్షణాలు. సంస్కృతంలో అమోఘమైన పాండిత్యం ఉన్నా, దేశివేపూ, దేశ్యమైన భాషా సాహిత్య సౌందర్యం వేపూ, మొగ్గేమనస్సుతో ఎంతో విలువైన దేశ్య సమాచారాన్ని పోగుచేసి విశ్లేషించారు. తెలుగు పలుకుబళ్ళు, మౌఖిక సాహిత్యం, చారిత్రక విషయాలు, కథలు, గేయాలు, ఆచార వ్యవహారాలు, జీవిత కథనాలు వంటి యెన్నో అంశాలు వీరి జ్ఞాన భాండారంలో ఒదిగిపోగలిగాయి.

అన్నిటిలోకీ జానపద వాఙ్మయ సేకరణ వీరికి మిక్కిలి ప్రీతి పాత్రమైన విషయం. 'గాలి కబుర్లు' అనే వ్యాసంలో వారిలా చెప్పుకున్నారు

"పాటలు పదాలు, పొడుపుకథలు, సామెతలు, పలుకుబళ్ళు, నానుళ్ళు, దేశియములు, నుడికారములు, జాతివార్తలు, చమత్కారములు, పొడుపు పద్యములు, చాటుధారలు, లక్షణోదాహరణములు మొదలైన వాటిని భాషా సస్యపు పంటలలో ఇదివరకు సేకరము కాక గాలికి కొట్టుకొని పోతూ ఉండే, చెదురుడు, రాలుడు, పరిగగింజలను బిచ్చగాడనై ఊళ్ళూ నాళ్ళూ తిరుగుతూ ముప్పైయేళ్ళ ముందు నుండి ఎక్కడపడితే అక్కడల్లా ఏరుకుతెచ్చుకుంటూ ఉన్నాను."-

ప్రభాకరుల ఈ వక్కాణ సత్యం. అంతేకాదు;

''విచ్చల విడిగా జీబుకొని వెలయుచున్న ఆంధ్రభాషారణ్యమునుండి కవితోద్యానమునకు కొని తేవలసిన హృద్యవచో వల్లరులు ఇంక నెన్నోయున్నవి.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చవులొలుకు పలుకుబళ్ళు, పాటలు, పదాలు, కథలు, గాథలు, సామెతలు ఇత్యాదులు పెక్కులు అపరిశోధితములై యముద్రితములై లోకము వాకులందే పుట్టుచు గిట్టుచున్నవి. అట్టివానిని పరిశోధించుటలోను, సేకరించుటలోను, నాకు కోర్కె కొండంత" అని కూడా చెప్పుకున్నారు. అట్లా 77 సంవత్సరాల క్రిందటే ప్రభాకరుల దృష్టి మౌఖిక సాహిత్యం వేపుకు మళ్ళింది. 1911లోనే ఆయన కాటమరాజు కథకు జెందిన "ఎరగడ్డ పోట్లాట"ను పత్రికల్లో ప్రచురించారు.

అప్పటికి జానపద సాహిత్యం పైన మక్కువను జనం పెద్దగా పెంచుకోలేదు. ఆడవాళ్ళు పాడుకోడానికి అనువుగా ఉంటాయన్న ఉద్దేశ్యంతో మాత్రమే టేకుమళ్ళ కామేశ్వర రావుగారు పాతపాటలనీ, నందిరాజు చలపతిరావుగారు స్త్రీల పాటలనీ ప్రచురించారు. అట్లాగే, మంగళ హారతులు, వేడుక పాటలు, పెండ్లిపాటలు వంటివి కాలక్రమాన ప్రచురింపబడుతూ వచ్చాయి. కాని ఈ పాటలన్నీ మధ్యతరగతి బ్రాహ్మణ కుటుంబాలలోని స్త్రీలు పాడుకునే పాటలు. ఆస్థాయినిమించి, దిగువ వర్ణపు జనానికీ, పల్లెజనానికి సంబంధించిన గేయాల పైపు వీరిదృష్టి పోలేదు.

ప్రభాకరులు ప్రకటించిన ఈపాట చూడండి-

రామన్నరాముడోయ్ రామభజనా
రాముడొస్తున్నాడు రామభజనా
పూలారథమునెక్కి రామభజనా
ఊరేగుతున్నాడు రామభజనా"

ఇదే వంతతో మరొక జానపద గేయాన్ని చూడండి-

"అమ్మరా ఓయమ్మ రాంబజనా
విసుపేటు బాదబోత రాంబజనా
విసుపేటు బాదకయ్య రాంబజనా
వల్లమాల్న తగువులొచ్చు రాంబజనా

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వద్దన్న నేనెపోత రాంబజనా
పొమ్మన్న నేనెపోత రాంబజనా
సేమంగ రా కొడుక రాంబజనా
లాబంగ రా కొడుక రాంబజనా"

ఈ రెంటికీ ఉన్న తేడా, విమర్శనా దృష్టిని దాటిపోలేనిది.

ప్రభాకరులకు దేసితనంమీద ఎంత ప్రేమ ఉన్నా, అపశబ్దాలనీ, గ్రామ్యాలనీ నిరసించడం వారికిష్టం లేకపోయినా వారికి దొరికిన గేయాలను దొరికినట్లుగా ప్రకటించడానికి కొంత ముందువెనుక లాడినట్లుగా నాకు అనిపిస్తూ ఉంది "పామరజనులు పాడే ఏలపాటలు వెకలి శృంగారంతో ఉంటవిగాని, అందులోనూ మంచి పలుకుబడి, పలుకు పొంకమూ, వ్యంగ్యార్థ చమత్కారమూ కలవి కొన్ని లేకపోలేదు. మచ్చుకు కొన్ని మాత్రమే వినిపిస్తాను" అంటూ సౌమ్యంగా ఉన్నవీ అతివేల శృంగార స్పర్శలేనివీ అయిన వాటిని మాత్రమే ఉదాహరించారు. ఈనాటి జానపద వాఙ్మయ పరిశోధకులకు భావం విషయంలోగానీ, భాషవిషయంలో గానీ ఇటువంటి ఆంక్షాప్రవృత్తిలేదు. ఉండకూడదుకూడా. అప్పటి ప్రభాకరులకు అటువంటి దృష్టి ఉండి ఉంటే, ఆయన ఆనాడు సేకరించిన జానపద వాఙ్మయమంతా ఆనాడే లిపిబద్ధమై భాసించి ఉండేది.

వీరికి వీరగాథలమీద మక్కువ యెక్కువ. మద్రాసు ప్రాచ్య లిఖిత గ్రంథాలయంలో లభించిన కాటమరాజు కథా భాగాన్ని వీరు 1911లోనే పత్రికా ముఖంగా వెలుగులోనికి తేవడం జరిగింది. బ్రౌన్, మెకంజీ దొరలు ఆభాగాన్ని ఉన్నది ఉన్నట్లుగా వ్రాయించి ఉంచడం వీరి మనసు మెచ్చుకున్న విషయం. "ఆ వ్రాతలు భాషా విషయమున సంపూర్ణ సంస్కార మందని వైనను (అందమి చేతనే కాబోలు) పసిబాలునకైన నర్థమగునట్లు తేటతెల్లముగ నుండును. అట్టి వానిని మన మతి కౌశలముచూపి సంస్కరింపబూనిన సులువుగా నర్థము కాక పోవునేమోయను తలంపున నున్నదున్నట్లే వ్రాయించి పంపగడంగితిని"- అని ఒక సంజాయిషీ లాంటిది చెప్పుకున్నారు.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కాటమరాజు కథా సందర్భాన్నొకదాన్ని గ్రహించి, కాటంరాజు కథ రామాయణం నాటిదా? అని ఒక ప్రశ్న వేశారు ప్రభాకరులు. అదృష్టవశాత్తూ ఆ ప్రశ్నకు సమాధానం కోసం పట్టుపట్టి లేదు. ప్రసంగం వచ్చింది కనుక, జానపద కథలు, పురాణపురుషుల్నీ, ప్రకాస్తిపొందిన పురాణ పాత్రల్నీ, ఇతర కథల్నీ, తమలో ఎలా కలుపుకుంటాయో చూడండి. కాటమరాజు సాక్షాత్తూ శ్రీకృష్ణుడే. అంటే భారత కాలంనాటివాడు. అయన గోవర్ధనగిరిని ఎత్తినప్పుడు ఇంద్రుడు కోపించి వజ్రాయుధాన్ని విసిరిన కథ మనకు తెలుసు. కృష్ణుడు ఆ వజ్రాయుధాన్ని పట్టుకుని, కమ్మరికిచ్చి ఒక కొంగవాల్‌కత్తి, జేగంట చేయించాడట. తాను కాటమరాజుగా జనించినపుడు, అకత్తిని తన భక్తుడూ అనుచరుడూ అయిన బీరన్న కిచ్చాడట. ఆ బీరన్న సృష్టికంటే ముందుపుట్టిన తాత జాంబవంతుని అవతారం. ఇట్లా తామర తంపరగా జానపద కథలు ఒక దానిలో ఒకటి చిక్కుపడి పోయి చారిత్యం కాని పద్ధతిలో మనల్ని దూరంగా నిలబెట్టేస్తాయి. అందుకని వాటి విషయమై చాలావరకూ స్థలమూ కాలమూ అంటూ విచికిత్సకు లోను కాకుండా, దూరంనుండి తమాషా చూచి ఆనందిస్తుండడమే లగ్గు. ఈ రహస్యాన్ని ప్రభాకరులు ఎరుగుదురు. అసంఖ్యాకంగా స్త్రీల నోళ్ళల్లో బ్రదికే జానపద గేయాలను సేకరించి భద్రపరచాలన్నది ప్రభాకరుల తపన. "స్త్రీలు పాడుచుండెడి కొన్ని పాటలు రసవత్తర కథా సంవిధానముతో నున్నవి. ఆంధ్ర భాషా విద్వాంసులు పెక్కురు వీనిని వాఙ్మయాంగముగా దలపకున్నారు. పరిహాస పాత్రముగా భావించుచున్నారు" అని దిగులుతనాన్ని వెలిబుచ్చారు.

భాష విషయంలో ఆ కాలానికి, ప్రభాకరులదృష్టి అధునిక దృష్టి - గ్రాంథికమూ, గ్రామ్యమూ అంటూ పాకులాడే పండితులను దృష్టిలో ఉంచుకుని "ఏది గ్రామ్యము?" అని ప్రశ్నిస్తుండేవారు. "గ్రాంథిక భాషనూ ఇంకా ఇటీవల ప్రబలిన వ్యావహారిక భాషను కూడా ఇప్పటిదాకా ఏవోహద్దు పద్దులతో కొంతవరకైనా అది పట్టుకుంటూ వస్తున్నారు యూనివర్సిటీవారు, గ్రంథ రచయితలు, పత్రికా రచయితలు మరీ పండితులూనూ - హరిజనుల దగ్గరనుండి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

భూసురులదాకా భుజాలు కలుపుకుని వర్థిల్లను సాగించినా రంటే వారివారి భాషలు మాత్రం దూరంగా ఉండిపోగలవా? మీజాతి తక్కువది మా జాతి ఎక్కువది అనరానట్లే, మీ పలుకుబడి తక్కువది మా పలుకుబడి యెక్కువది అన ఇక వీలుండదు." - ''ఇది పెద్దయుగ పరిణామం వంటిది" అన్నారు.

ఈదృష్టితో సామాన్య జనులు వాడుకునే పదాల నెన్నిటినో ఆదరంతో ఆయన గుర్తించారు. ఉదాహరణకు స్త్రీల పాటల్లో దొరికిన 'చేపట్టు' అనేమాటకు, శబ్దరత్నాకరం 'స్థానము'అనే అర్థాన్ని మాత్రమే ఇస్తూఉంది. కానివ్యవహారంలో, భోజనం చెయ్యడంకోసం విస్తరి వేసేముందు, ఆస్థలాన్ని నీటితో శుద్ధిచేయడానికి చేతితో పామే క్రియగా, ఈపదానికి అర్థంఉంది. ఇటువంటి పదాలనెన్నిటినో గుర్తించి జానపద వాఙ్మయంలో నిఘంటువుల కెక్కవలసిన పదాలెన్నో ఉన్నాయని, ఆవైపుకు తన పరిశోధనా చక్షువును సారించారు. అంతేకాక వాడుకలో ఉన్న పదజాలాన్ని పలుకుబళ్ళను, సేకరించే ప్రణాళిక కొకదానికి నాందీవాచనం పలికారు. ఈప్రణాళిక ప్రకారం ఎవరు, ఎక్కడనుండి కొత్తపదాలను సేకరించి పంపినా, అవి పత్రికాముఖంగా ప్రకటింపబడేవి.

అమరకోశాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకుని తాను సేకరించిన పదాలనన్నిటినీ వర్గవిభజన చేయడానికి పూనుకున్నారు. గాలికబుర్లు అనే వ్యాసంలో ప్రభాకరులు చూపిన ఏడు వర్గాలు కనీసం ఏడు పరిశోధక వ్యాసాలకు దిక్ప్రదర్శకాలు కాగలవనడంలో అతిశయోక్తిలేదు.

సాంకేతిక లక్షణం కలిగిన కొన్ని పదాలకు అలవోకగా సులువైన తెలుగు మాటల్ని అందించారు. ఉదాహరణకు వంత (Refrain) అనే మాటకు 'ఎత్తు పలుకు' అనీ, వ్యావహారికభాషకు 'నోటి తెలుగు'అనీ అనడం ఇటువంటిదే.

ఒకభాష మాత్రమేకాక తెలుగుజాతి ప్రాచీన చరిత్రమీద కూడా ఆయనకు ప్రత్యయం ఉంది. నృశాస్త్రవేత్తలు (Anthropologists) చేయవలసిన మానవ శాస్త్ర శోధన కూడా ఈయనకు ఇష్టమైన విషయమే. ఈ సంకలనంలోని

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

'ఏనాదులు' అనే వ్యాసం జిజ్ఞాసువుల్ని పరిశోధనా మార్గంవేపు నడిపించేదిగా ఉంది. ఆహారాన్ని పండించుకునేదశకు రాకముందు, ఆహారాన్ని సేకరించే దశలో మానవజాతి ఉండేదని నృశాస్త్రవేత్తలు సోపపత్తికంగా తీర్మానించారు ఏనాదులు ఆదశను సూచించే నేటి అవశేషాలుగా చెప్పవచ్చు. ఆఅభిప్రాయాన్ని బలపరుస్తూ ప్రభాకరులు, తమ తోటల్లో పనిచేసే ఏనాదుల జీవిత విశేషాలను వివరించడం ఈవ్యాసంలో కనిపిస్తుంది స్వతహాగా పండితుడూ, భాషాభిమానీ, విమర్శకుడూ అయినవాడు తన విమర్శనాదృష్టిని జనజీవనవిధానంవేపు మళ్ళించి సామాజిక శాస్త్రవేత్తగా మారడం మనం గుర్తించవలసిన విషయం. కాని ఈ రంగంలో ఈయన యెక్కువగా శ్రమించకపోవడం నేటి పరిశోధకుల దుర దృష్టం.

పురాతత్వ శాస్త్రమేకాక, సమకాలిక ప్రసిద్ధ వ్యక్తుల జీవితాల్లో వాటిల్లిన సంఘటనల్నీ, కథల్నీ లోకంలో ప్రచారంలో ఉన్నవాటినీ భద్రపరచడంలో కూడా వీరికి ఆసక్తి ఉంది. నడిమింటి మంగళేశ్వరశాస్త్రి, కామేశం పంతులు, ఆనంద గజపతి, శ్రీపాద రామశాస్త్రి మొదలైనవారి జీవితాల్లోని సంఘటనలను వర్ణించిన వ్యాసాలీ సంపుటంలో ఉన్నాయి.

ఇట్లా ఈ వ్యాసమంజరినీ, తద్వారా ప్రభాకరుల బహుముఖ ప్రజ్ఞా విశేషాన్నీ ఎంతైనా చెప్తూనే ఉండవచ్చు. మొత్తంమీద ఈగ్రంథంలో ప్రభాకరులు పలువ్యాసాలలో వెలిబుచ్చిన కొన్ని అభిప్రాయాలు ఈనాటికీ ఎంతో విలువైనవి గానే తోస్తాయి. అవి ఆయన హృదయాన్ని ఆవిష్కరించేవిగా ఉన్నాయి.

1. ఆంధ్రులన్నా తెలుగువారన్నా ఒకరే అన్న ఎరుకతో మాట్లాడుతున్నాను. తెలుగు సంప్రదాయమన్నా తెలుగుతనమన్నా ఆంధ్రసంప్రదాయమన్నా ఆంధ్రత్వమన్నా ఒకటే అని నాతలంపు. (పుట 17).

2. ప్రాచీన దేసి రచనల పరిశీలనము జరుగకపోతే, జాతి భాషా స్వభావాను గుణములైన హృద్యార్థముల నుజ్జగించడమూ, వానికి బదులుగా అ(న)ను

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గుణములైన నైజాత్మార్థముల నవలంబించడమూ జరగవచ్చును. జరుగు చున్నది కూడా". (పుట 101).

3. ఆంధ్రభాష అందచందములను సరిగా గుర్తించుటకు వీని (తెలుగు పలుకు బళ్లు, కథలు, సామెతలు, పాటలు, వింత శబ్దజాలము) సర్వే అత్యా వశ్యకము (పుట 138).

4. మండలాల్లో మాటలు మారినయ్యని భాష చెడ్డభాష అవుతుందా? (పుట 149).

5. అందుకై (దేశీయ భాషా సాహిత్య సామగ్రికై) యూనివర్సిటీవారు, దొరతనమువారు, సాహిత్య పరిషత్తులవారు- అందరు ఏకమై, దేశం నలుమూలలా గాలించి, భాషా సాహిత్య పరికరముల సర్వేచేసి సేకరింప వలెను. (పుట 183).

7. ఎన్నాళ్ళదాక పాటలు, పదాలు, మొదలైన మధురకవితలయెడ రసజ్ఞ లోక మాదరము చూపదో, అన్నాళ్ళదాక ఆంధ్ర కవితయం దాంధ్రతా వాసన గుబాళింపదు. (పుట 200).

8. పాతకాలపు పాటలు ప్రాచీన గ్రంథములట్లు పరిశీలింపదగినవి.

9. చాలమట్టుకు నేటిది కాకపోయినా రేపటిదయినా, తెలుగుభాష నోటితెలుగు కాక తప్పదు. (పుట 261).

ఈ వక్కాణలన్నీ మౌలికమైనవి. ఈ సంపుటంలో ఉన్న వ్యాసాం హృదయావిష్కారం చేసేవి.

ప్రభాకరుల విమర్శనాసక్తికి, విషయ వివేచనానురక్తికి, భవిష్యత్తును సూచించగల రచనాశక్తికి నావినయపూర్వక నమస్కారాలు.

హైదరాబాద్
5-10-1988

- నాయని కృష్ణకుమారి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

Prof. M. SIVARAMKRISHNA
Ph.D (Osm)
DEPARTMENT OF ENGLISH
Osmania University
Hyderabad - 500 007.

FOREWORD

Analysing the nature and timeless significance of a literary work, Sri Sastri observed :

> Even if the subject is good and writer is well equipped with linguistic and other tools, if his heart does not flow in the direction of spiritual values, that piece of writing is vitiated. But if this spiritually-oriented heart is there, whatever the subject and whatever the language it will reflect the light generated by the intersection of subject and emotion.

Pointing out that such a situation does not exist yet in modern Telugu literature, he identifies the reason as rooted in the continuing economic and social imbalances :

> For people starving for want of food and clothing, and for writers who emerge from such a context, it is difficult to allow the spiritual outlook to crystallize. Dedication does not come unless there is (economic) stability. Even if stability is achieved, it evidences only chaos. (pp. 156-157)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

These remarks constitute the critical framework from which Sri Sastri understood and evaluated literature. Whatever he wrote or spoke was animated by the impulse to find in literature the principle of refinement of the self both individual and collective. In effect, literature was for him a mode to delight, instruct and move a person to virtuous, *dharmic*, action.

II

Judged from such a perspective, literary criticism becomes enduring only when its content and form – like literature itself - possesses a significance transcending its immediate context and the specific text. If this transcending element is there, then, the topical and the timely acquires an interior resilience to survive mere history and become an integral component of the continuum of tradition. This tradition is so indispensable that both the creative writer and the critic willingly - and deliberately - acquire it as a dynamic catalytic agent activating (what they initially but indefensibly assume to be) their own individual sensibility.

Sri Sastri invariably professed and created this kind of criticism. As such his critical writing shows insights which are holistic and integral, expository skills which are remarkable, and, above all, linguistic nuances which are highly significant in understanding the development of modern Telugu prose itself.

To read this fascinating -- and fairly substantial -- collection of essays, seminar papers, radio talks etc., by Sri Sastri is, therefore, to realize how a scholar can combine meticulous concern for detail with an unusual gift for spontaneity and immediacy of language. Here is

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

no pedantic punditry but a remarkable intelligence vitally alive to the changing 'registers' of a living language. In fact, one is amazed at the prophetic way in which Sri Sastri predicts in an extremely lively essay -- "Neti Telugu and Noti Telugu" -- the need to align the spoken and the written structures. He realizes, in this regard, the unmistakable impact of English. Yet he is aware of and cautions us against the risks implicit in the emergence of spoken Telugu in the context of several extant variations.

III

It is this caution of a classicist and the openness and courage of conviction of a modernist that marks almost all the essays. If this is itself refreshing, what is more amazing is the versatility and range of the areas discussed. There are essays on prosody, on music, on women's poetry, children's poetry, folk literature, on rural milieu, on important poets such as Srinatha and texts such as *Ranganatha Ramayana*.

Everywhere the animating impulse is to see literature steadily and see it whole. Sri Sastri unerringly identifies the social determinants of literary and linguistic structures and unambiguously declares that literature should be available for the experience of all. He rightly argues that the impulse towards modernity is rooted in the quest for freedom from all constricting elements - social, economic, political. Analogously, the same freedom and fluidity is bound to be demanded in the use of language and the creation of literature.

But in the context of dialectical variations, evident in the usages peculiar to different social groups

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

where do we locate and how do we create norms and standards? This becomes problematic specially when - as Sri Sastri makes us aware with surprising finesse and familiarity - that the so-called 'illiterates', old women, devadasis, rural folk etc. can extensively and with full awareness quote and comment on classical Telugu poetry in the very ordinary events of what critics call 'contingent reality'. As is abundantly clear, these variations,of often breath-takingly picturesque expression have to be absorbed into the mainstream of language (and implicity of literature).

This concern for language and literature as dynamic instruments reflecting the ethos of a culture makes this collection a rich treasure-house of considered, mature judgment. Even casual observations illumine a whole cultural context and some contexts recreated with studied casualness (cf: the recreation of a context of marriage festivities which was enlivened with recitations of verses from *Sringaranaishadha* and somebody reciting another verse from the sametext on the eve of sending the bride to the inlaws!) make one feel nostalgic of the days when poetry (supposedly elitist speech) was the component of "common" texture of life. No wonder that in a memorable sentence Sri Sastri says that the unstudied, unadorned Telugu ("తేట తెనుగు") is the invariable of all people from the "lower classes to the Prophet," from the "Balasiksha to Moksha Vidya", from the Elementary primer to the Science of Liberation (p. 128). As such, Sri Sastri declares rightly, we have to recover and conserve this heritage embodied in proverbs, in folk tales, and popular songs etc., to identify the angularities of Telugu language and its evolution vis-a-vis the development of literary sensibility.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

This draws attention to what is certainly the most valuable perspective which emerges from this collection. In Sri Sastri's own words:

> "whatever changes in dress and language we experience, we retain the patterns and moulds of our grandfathers, of our ancestors. Similarly, whatever new paths we traverse, we retain the residue of the ideas, traditions, and writings of our ancestors. These are rooted in us. We *cannot* forsake them; indeed we *should not* ..."
> (p. 31)

Sri Sastri was himself an exemplar of this rootedness in tradition opening itself to new sources of literary and linguistic, cultural and spiritual, nourishment. In making these essays available in a collection to a whole new generation of readers, Sri Prabhakara Sastri Memorial Trust and its dynamic, guiding spirit, Professor V. Anandamurti specially, have done a signal service. My gratitude for this is symbolic, I am sure, of the gratitude of Telugu people everywhere.

4-10-1988
Hyderabad

M. Sivaramakrishna

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నన్నియకుఁ బూర్వపు ఛందస్సు

మృదువై, మధురమై, అచ్చమీఁగడఁ దలపించు నుచ్చారణము గలిగి, భావప్లుతములగు పలుకుఁబళ్లు కలిగి, వీనులకు విందుగూర్చు ఛందస్సందర్భము గలిగి, భావుకుల డెందములను పరితోష డోలికలలో నూగించుచున్న మన యాంధ్రభాషలోఁ బ్రబంధరచన మేకవీశ్వరుఁడు సాగించినాఁడు ? ఆ కవీశ్వరు నాదరించినరా జెవ్వఁడు ? వారి దేశ కాలము లెవ్వి ? యని యోజించి చూచినప్పు డాంధ్ర భారత రచయిత యగు నన్నియభట్టారకుఁడును, చాళుక్యరాజగు రాజరాజనరేంద్రుఁడును, రాజమహేంద్ర పురమును నిప్పటికిఁ దొమ్మన్నూరేండ్ల క్రిందటి ప్రాంత కాలమును దలఁపునకు వచ్చుచున్నది. ఏమి! నన్నియకుఁ బూర్వ మాంధ్ర ప్రబంధ రచనము లేదా ? అని సందేహము పొడమినప్పుడు తడవుళ్లాడుచుంటిమే గాని తత్పూర్వ గ్రంథముల నెఱుంగఁజాలకున్నాము. ఆ గ్రంథముల యునికిని దెలుపుసాధనములనేని గట్టివానిని గనిపట్టఁజాలకున్నాము. నన్నియకుఁ బూర్వపు గ్రంథముల యభావ మెట్టిదో సరిగా నెఱుఁగరాదు. రాజమహేంద్ర పురమున నింక నీయభావచర్చ సాగించుటయు బాగుగా నుండదు. శ్రీనాథుని పరిహాసమునకుఁ బాలగుదుము. బ్రహ్మశ్రీ జయంతి రామయ్య పంతులుగారు పరిశోధించిన యుద్ధమల్లశాసన మొక్కటి మధ్యాక్కరలది నన్నియకుఁ బూర్వకాలము నాఁటిది. బ్రహ్మశ్రీ గిడుగు రామమూర్తిపంతులు గారు ప్రకటించిన దీర్ఘాసి సీసపద్య శాసనము నన్నియనాఁటి దున్నది. బ్రహ్మశ్రీ లక్ష్మణరావు పంతులుగారు సరిగా నన్నియనాఁటిదే యగు మఱియొక సీసపద్య శాసనమును ద్రాక్షారామము నందలి దానిని గ్రొత్తగా నెత్తినారు. ఇట్టి వింకను దొరకవచ్చును. నేను కవిత యను పదమును బర్యాప్తలక్షణ మయిన యుత్తమ గ్రంథరచన నుద్దేశించి చెప్పినాఁడను. పాటలు, పదములు కొన్ని తెలుఁగుల

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పద్యములు మొదలగు పాండిత్య నిరపేక్షములగు రచనములును, వానిని బంధించు ఛందో వ్యాకరణ విధులును కొన్ని యంతకు ముందును గలవనుట నిశ్చయము. అన్నియు నన్నియయే కల్పించినాఁడని చెప్పఁజూచువా రాంధ్ర భాషా వ్యవహారమునే నన్నియ సృష్టించె ననువారగుదురు. పాల్కురికి సోమ నాథుని గ్రంథములో నప్పటి పదములు కొన్ని పేర్కొనఁబడినవి. తుమ్మెద పదములు, ప్రభాత పదములు, పర్వత పదములు, ఆనంద పదములు, గొబ్బి పదములు, వెన్నెల పదములు మొదలగునవి. మఱియు నాతఁడు బసవపురాణము నందుఁ బ్రాచీన శివభక్తుల చరిత్రములను, బురాతనములయిన గీతములనుబట్టి రచించితినని చెప్పుకొన్నాడు. పండితారాధ్యచరిత్ర కృత్యవతరణికలో—

''...అనియతగణైః'' రనియును 'ప్రాసోవా' యనియు 'యతిర్వా' యనియుఁ జెప్ప ఛందోవినిహితోక్తి గాన ప్రాస మైనను యతిపై వడి యైన...'' అని ద్విపదలలో 'అనియతగణైః' 'ప్రాసోవా', 'యతిర్వా' యని సంస్కృతోక్తులను మూఁడింటి నుదాహరించినాఁడు. ఇవి ఛందస్సూత్రము లగు నని నేను దలంచుచున్నాఁడను. గణములు నియతముగా నుండ నక్కఱలే దనియు, ప్రాసము గాని యతిగాని యుండఁదగు ననియు పైవాని యర్థము. ఇవి తెలుఁగు భాషకు సంబంధించిన ఛందస్సులోని వగును. యతిప్రాసములగూర్చియు మాత్రాగణముల గూర్చియుఁ జెప్పునప్పు డవి తప్పక తెల్గునకే సంబంధించిన వగును గదా! సోమనాథుడు తిక్కనకు తర్వాతివాఁడు కాఁడనుట స్పష్టము. ఇంచుక పూర్వుఁడగు నని తలంచుచున్నాము. ఈతఁ డుదాహరించిన సంస్కృత చ్ఛందోగ్రంథము. నన్నియ కంతగా నర్వాచీనము కాఁగూడదు. ప్రాచీన మేమో! మఱియు ద్రావిడ భాషలో 'యాప్పిరంగలమ్' అను ఛందోగ్రంథము పదు నొకొండవ శతాబ్దిది గలదు. అందు సంస్కృత కర్ణాటాంధ్రఛందస్సుల ప్రస్తావ మున్నది. ''వాంచియార్ శెయిద వడఘుచందవుం'' అని యం దున్నది. అనఁగా "వాంచియ రచించిన తెనుగుఛందము''ను జూచి తా నా గ్రంథమును రచించినట్లు గ్రంథకర్త చెప్పుకొనుటలోఁ గలదు. ద్రావిడ నిఘంటు కార్యాలయమున విద్వాంసులుగా నున్న శ్రీ మూ. రాఘవయ్యంగా రిది గుర్తించిరి. శ్రీ రంగస్వామి సరస్వతిగారివలన నిది విని శ్రీ రాఘవయ్యంగారిని గలిసికొని

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

సరిగా విచారించితిని. వాంచియ యను నాంధ్రఛ్ఛందఃప్రణేత మనకుఁ దెలియరాకున్నాఁడు. ప్రాచీనప్రతుల లిపిరీతిని బరిశీలించువారు వాంచియర్ అను పదము రేచియర్‌గా నుండఁదగు ననిరి. కొన్ని సంస్కృత శబ్దములు గూడ నం దట్లే వికృతిఁ బొరసియున్నవి. రేచియార్ అని యగు నేని యా గ్రంథము రేచియ (రేచన) రచించిన కవిజనాశ్రయ మగును ఆ ద్రవిడగ్రంథకర్త జైనుడు. ఈ రేచియయును జైనుఁడే. ఇది యొక పొందిక యగును. ఇట్లగునేని కవిజనాశ్రయము కాకున్నచో మఱి యేదో వాంచియ రచించిన ఛందోగ్రంథ మొకటి యా కాలమున నుండెనని యా ద్రావిడఛందోగ్రంథము చెప్పుచున్నది. ఆ ద్రావిడగ్రంథరచనా కాలము నన్నియకుఁ బూర్వమో, పరమో నాకుఁ దెలియరాలేదు. అతఁడు నన్నియకంటె ప్రాచీనుఁ డగునేమో!

మఱియుఁ దెలుఁగుయతులలో 'ము' విభక్తికయతి యని యొక యతి గలదు. తెల్గుఛందస్సులో పు, ఫు, బు, భు లకు విభక్తిముకారమునకు యతి చెల్లు ననియు, నది పయియతి యనియుఁ జెప్పఁబడినది. నన్నియాదులీయతిని వాడిరి. పు ఫు, బు, భు లకు విభక్తిముకారమునకు మాత్రమే యతి చెల్లుటయు, తక్కినపదమధ్య ముకారాదులకుఁ జెల్లకుండుటయు మన కిప్పుడు వింతగా నుండును. 'పుణ్యుఁడు రాఘవుండు వనముం గనియెన్' అనఁదగును గాని 'పుణ్యుఁడు రాఘవుండు మునిముఖ్యులతో' ననరాదు. దీనికి సరి యయిన కారణమున్నది. తెనుఁగునం దిప్పుడు విభక్తిముకార మనఁబడుచున్న "ము" నకు "ంబు" "మ్మ" అను రూపాంతరము లున్నవి కదా! ప్రాచీన కాలమున నివిగాక 'బు' అను రూపము కూడ నుండెడిది. ప్రాచీనశాసనము లీయర్థమున సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవి ద్రావిడభాషాశబ్దము లిందుకుఁ దోడు పలుకుచున్నవి. మీఁదఁ జెప్పఁబడిన "ము" విభక్తికయతి 'వనబు' అను రూపమున్నకాలమున నేర్పడిన దగును. 'వనబు' అను రూపము పోయినతర్వాత ఛందోగ్రంథకర్తలు దానికి ము విభక్తికయతి యని పేరిడిరి. నన్నియ నాఁటికి 'వనబు' అన్నరూపము పోయినది. భారతమునఁ గానరాదు. ఈ సాధనము యతిప్రాసలు, పద్యరచనము నన్నియకుఁ బూర్వమే కలవని స్పష్టపఱుచుచున్నది.

నన్నియకుఁ బూర్వపు ఛందస్సు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కాని నన్నియ తిక్కనల నడిమికాలపుఁగవులు కొందఱు చేసిన కృత్యాది స్తుతిప్రశంసలం దాంధ్రకవితాభ్యుదయమునకు నన్నియ ముఖ్యుఁడని స్పష్టముగఁ గానవచ్చుచున్నది. కేతన, మారన మొదలగువారి స్తుతులను జూడఁదగును. ఇది చూడుఁడు. నన్నిచోడఁడు—

"మును మార్గకవిత లోకం
బున వెలయఁగ దేశికవితఁబుట్టించి తెనుం
గును నిలిపి రంధ్రవిషయం
బునఁ జనఁ జాళుక్యరాజు మొదలుగఁ బలువుర్."

'జనసత్యాశ్రయునిఁదొట్టి చాళుక్యనృపుల్' అన్న పాఠము పరిగ్రాహ్యము కాదు. *ప్రబంధరత్నావళి పీఠికలో నా విషయము ప్రపంచించి వ్రాసియున్నాను.

---

* నన్నిచోడఁడు-ఈ కవికాలనిర్ణయాదికమునుగూర్చి పెక్కురు చర్చించియున్నారు. అన్నిచర్చల పర్యవసానము నింతే. ఈ కాలమువాఁ డనినిర్ధారించుటకుఁ దగిన సాధనములు లేవు. శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగా రాంధ్రుల చరిత్రమున నిట్లు వ్రాసినారు: "క్రీ. 925-40 సం. ప్రాంతమున నున్న యీ సత్యాశ్రయుని నన్నెచోడమహాకవి తన కుమారసంభవకావ్యమున నీ క్రింది పద్యములోఁ బేర్కొని యున్నాఁడు.

"క. మును మార్గకవిత లోకం
బున వెలయఁగ దేశికవితఁ బుట్టించి తెనుం
గు నిలిపి రంధ్రవిషయమునఁ
జన సత్యాశ్రయునిఁదొట్టి చాళుక్యనృపుల్."

దీనింబట్టి నన్నయభట్టారకునకు నూటేండ్లకుఁ బూర్వమే యాంధ్రకవితా సతి వర్ధిల్లుచున్నదని స్పష్టమగుచున్నది."

ప్రసంగపాఠములు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పై పద్యమునఁ జాళుక్యరా జనఁగా నిప్పుడు మనకుఁ బ్రస్తుతుఁడును, నన్నియ యాంధ్రభారతకృతికిఁ గారయితయనగు రాజరాజనరేంద్రుఁ డగు నని నేను దలంచుచున్నాఁడను. ఆతఁడు కాఁ డని చెప్పుట కట్టి ప్రస్తుతికిఁ దగినవాఁడు వేఱొకఁ డగపడవలెను గదా! పై పద్యమం దాంధ్రకవితఁ బుట్టించి తెనుంగును నిలిపి రని యుండుట లోఁతుగా నాలోచింపఁదగినది. పై విషయములనన్నింటిని బర్యాలోచింపఁగా నిట్లు తోఁచుచున్నది: నన్నియ నాఁటికి తెనుఁగున నెలకొన్న రచనములు పాటలు, పదాలు, ఏలలు, జోలలు, అర్ధచంద్రికలు మొదలగు గేయ రచనములును, అక్షరగణములతోఁ గాక మాత్రాగణములతో నిబద్ధము లగు అక్కరలు, రగడలు, సీసములు, గీతములు, మంజరి, తరువోజ, ద్విపద మొదలగు పద్యరచనములును, వాని ప్రకృతులును నైయుండును.

శ్రీ వీరభద్రరావుగారు గాని, మఱియెవరు గాని నన్నిచోడఁడు నన్నియ కంటెఁ బ్రాచీనుఁడని చెప్పఁజూచుటకును, గావచ్చు నని లోకము విశ్వసించుట కును నీ పద్యమే ప్రధానాధారముగా నున్నది. శ్రీరామకృష్ణకవిగారు ప్రచురించిన కుమారసంభవపు ముద్రితప్రతిలో నీపద్య మిట్లున్నది. 1909 సం॥ దీనిని ముద్రించినారు. అప్పు డీపద్యమునకు వారు పాఠాంతరమును జూపలేదు. వారి యచ్చునకు మాతృక యెక్కడిదో చెప్పనులేదు. కాని తంజాపురపు సరస్వతీ పుస్తకభాండాగారమునఁ దాటియాకులపై వ్రాయఁబడిన కుమారసంభవపుఁ బ్రతి యున్నది. అక్కడఁ దక్క నింతవఱకుఁ బ్రత్యంతర మెక్కడను మనకుఁ గనరాదు. వినరాదు. ఆ పుస్తకములోఁ బై పద్య మిట్లున్నది:

"క. మును మార్గకవిత లోకం
బున వెలయఁగ దేశికవితఁ బుట్టించి తెనుం
గును నిలిపి రంధ్రవిషయం
బునఁ జనఁ జాళుక్యరాజు మొదలుగఁ బలువుర్."

కవిగారికి "చన సత్యాశ్రయునిఁదొట్టి చాళుక్యనృపుల్" అన్న పాఠ మెక్కడనుండి వచ్చినదో! వారింక నెక్కడి ప్రతి సంపాదించినారో! ప్రథమ

నన్నియకుఁ బూర్వపు ఛందస్సు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నన్నియ యిట్టివానిని గొంత సరిపఱిచి, సీసములు, గీతులు, అక్కరలు మొదలగువానిఁ జేర్చి కన్నడమునఁబోలె చంపకోత్పలాదులగు నక్షరగణబద్ధములైన వృత్తములను గూడఁ గూర్చుకొని కొంత క్రొత్త సంస్కారము గావించి సత్ప్రబంధ రచనము సాగించినవాఁ డయి యుండును.

నన్నియ రచనముకంటెఁ బ్రాచీనముగాఁ దెలియుచున్న యుద్ధమల్ల శాసన మెల్ల నక్కరలతోనే చెక్కఁబడినది గదా! ఇట్లగునేని ఈ నన్నియ నాదరించిన చాళుక్య రాజు (రాజరాజ నరేంద్రుఁడు) నన్నిచోడఁ డన్నట్లు దేశి కవితఁ బుట్టించి తెనుఁగు నిలిపినవారిలో ముఖ్యుఁడు కాఁగల్గును. నన్నిచోడ

భాగమును ముద్రించు నప్పటికి వా రీతంజావూరు ప్రతి నెఱుఁగనే యెఱుఁగరు గావలయును. ఎఱిఁగి యుందురేని యనర్ఘమగు నీ పాఠమును జూపకుండుట కేమి కారణము? తంజావూరు పుస్తకశాలలో నన్నిచోడని కుమారసంభవ మున్నదని యెల్లరు నెఱిఁగిన తర్వాత క్రీ. 1914-లో వీరు ప్రచురించిన కుమారసంభవపు రెండవ భాగమున "చాళుక్యరాజు మొదలుగఁ బలువుర్" అను పాఠాంతర మున్నట్లు తెలిపిరి. కాని యిప్ప డయినను దంజాపురపుఁ బుస్తకమును వీరు చూచినట్లు వ్రాయలేదు. కావున నీ పాఠము మఱియొక ప్రతిలోఁ జూచినారేమో? అత్యూహ లెందులకు? తంజావూరు పుస్తకపాఠము మాత్రమే మన కిప్పుడు గ్రాహ్యము-శ్రీ కవిగారి పాఠముగల మాతృక బయల్పడువఱకును. అట్టి ప్రత్యంతరము బయల్పడెనా యది పాఠాంతరముగాఁ గూర్చుకొందము. ఇఁకఁ "జాళుక్యరాజు మొదలుగ" నన్నప్పుడు రాజరాజనరేంద్రుఁడే యేల కారాదు? చోడఁడు నన్నియకంటెఁ బ్రాచీనుఁ డనుట కాధారములు తగినవిలేవు. శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు నన్నిచోడని భాషాప్రయోగములను గూర్చి చేసిన యాక్షేపములు నిలువఁజాలనివి. వాని నెల్ల నిర్వచించుట కిక్కడ స్థలము చాలదు. పాల్కురికి సోమనాథుఁడు 1160 ప్రాంతముల నున్నవాఁ డను పంతులవారి సిద్ధాంతము పోలును. నన్నిచోడఁ డంతకు ముందటివాఁడో వెనుకటివాఁడో సిద్ధాంత మేర్పడలేదు గదా! ఈ యిర్వురిలో నొకని పుస్తకము నింకొకఁడు చక్కఁగా సంగ్రహించుకొన్నాఁడు. ఇది చదివి చూడుఁడు!

ప్రసంగపాఠములు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మహాకవిచే దేశికవితను బుట్టించి తెలుంగు నిలిపినవాఁ డని కీర్తింపబడిన యీ చాళుక్య చక్రవర్తి రాజరాజ నరేంద్రుఁడు రాజధాని యగు రాజ మహేంద్ర పరమున పట్టాభిషిక్తుఁ డయి యిప్పటికి సరిగా తొమ్మన్నూఱేండ్లయినది. ఆనాఁటి యా రాజ్యస్థితిని, నా పట్టాభిషేకోత్సవ సంరంభమును, నా నన్నియాదుల యునికిని నవధానముతో నొకతూరి స్మరించి చూచినప్పు డంధ్రభాష నభిమానించు వారికిఁ బులకోద్గమము కలుగును.

నన్నియ, నారాయణభట్టు మొదలగు కవీశ్వరు లా రాజేంద్రుని యాస్థాన మున విద్వత్కవులుగా వెలసియుండిరి. మహావీరాచార్యుని సారసంగ్రహ గణితమును దెలిఁగించిన పావులూరి మల్లన తాతయగు మల్లన కాతఁడు నవఖండవా

ద్వి. నెట్టన నేలకు నింగికి సూత్ర
పట్ట మోఁకాళ్ళకు బట్టతలలకు
ముడివెట్టఁ దననీడ గడవంగఁబాఱ
వడి నెండమావుల కడగళ్ళు కట్ట
పాయక రెండుగాఁ బాఱెడు నీరు
వేయఁ బుల్లున్న గోరో యని యమ్మ
జానార యొలువఁ జట్రాతిపైఁ గ్రుంక
నేనుంగుపురు దోమ నిసుమ్ముత్రా ద్వేన
లలిగొన దెసలు తాళములు వాయింపఁ
జెలఁగుచు రోఁకటఁ జిగురులు గోయఁ
గలి వెన్న పుచ్చఁ గొండలు దొంతిఁ బేర్చ
నిల మంచుఁ గుంచానఁ గొలువ రేఁబవలు
సేయ నాకసమునఁ జిత్రరూపములు
వ్రాయ వాయువుఁ బట్ట వడగళ్ళ గుళ్ళు
గట్ట వెన్నెల గుంపుగాఁ జేయ వచ్చి
పుట్టినప్పుడె నేర్చుబుద్ధులఁ బ్రోఁక.''

—బసవపురాణము.

నన్నియకుఁ బూర్వాపు ఛందస్సు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

దను నగ్రహారము నొసఁగెను. నారాయణ భట్టారకున కారాజరాజనరేంద్రుఁ డొసఁగిన నందంపూడి దాన శాసనము, నన్నియ రచితము, తెలుగున శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారిచేఁ బ్రకటితము ప్రఖ్యాతమే గదా! కోరుమిల్లి శాసనము రెండవది.

ఆంధ్రలోకము విద్యావిజ్ఞానములతో వెలసి యుండునంతకాలము రాజరాజనరేంద్రుని యశశ్చంద్రుఁడు తేజరిల్లుచునే యుండును. మత్యమరాధిపా

సీ. నేలయు నింగియుఁ దాలముల్ వాయింప
నెండమావులఁ బట్ట బండతలయు
మ్రోఁకాలు ముడివెట్ట రోఁకటఁ జిగుళులు
గోయఁ జట్రాతిపైఁ గ్రుంగ నిడుపు
లేక చిత్రము వ్రాయ నాకాశమునఁ దాప
రము నిడ మంచుఁ గుంచములఁ గొలువ
నేసుంగుపురు డోమ తానారఁ గొన గాలి
గంటిడ నిసుమున గట్టుదాల్ప

గీ. నీరినడుము దెంప నేలఁ దెన్నుండి చే
వెల్పఁ గలియుఁ ద్రచ్చి వెన్న గొనఁగఁ
గడవ నేర్పు గలిగి కందువు మానెఁదై
కత్తిగంటు లయినయత్తగంతు.

కుమా. 8 ఆ.—135 ప.

యిట్లీ యిర్వుర గ్రంథములనుండియు వలసినన్ని సంవాదములు చూపవచ్చును. సులువుగా ద్విపదలో సోమనాథుఁడు కూర్పఁగా నన్నిచోడఁ డిట్లు సీస పద్యమునఁ జేర్చుకొన్నాఁడేమో ! సుసూక్ష్మముగా నీ యిర్వుర కృతులను బరిశీలించినచో నీ విషయమును బయల్పడఁగలదు. భాషావ్యుత్పత్తిలోఁ జోడఁడును, సోమనాథుఁడును గూడ సమధికులే యని యాయా గ్రంథములఁ జక్కం జదివి యెఱిఁగినవారు భావింతురని నా నమ్మకము.

ప్రసంగపాఠములు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చార్యుఁ డనఁబడిన నన్నియవంటి మహామహుల కాశ్రయమయిన యీ రాజరాజనరేంద్రుని కిటీవలి వా రన్యాయముగ నొకయపదూరు నంటఁగట్టినారు. సారంగధర కథ యందఱకు నెఱుకలో నున్నదే కదా! అన్ని ప్రాచీన గ్రంథములలోను నాకథ మాళనదేశమున మాంధాతపురమున జరిగినదని యున్నది. రాజమహేంద్రవరముననున్న మన రాజరాజనరేంద్రునితలకుఁ దగిలించుట యన్యాయము. ఈ నడుమనే యొక రట్లు తప్పుగా వ్రాయఁగా నీ విషయమును విపులముగ చర్చించి యాంధ్రపత్రికలోఁ బ్రకటించితిని. అది యెల్ల మఱలఁ జెప్పుట చరిత్వచర్వణ మగునని మానుచున్నాఁడను. పలువు రావాదప్రతివాదములు చూచియుందురు. రాజరాజనరేంద్రునిపయి యన్యాయముగాఁ గల్పింపఁబడిన యీ యపప్రథ నపాకరించి మన మా నరేంద్రుని పుణ్యశ్లోకత్వమును రాద్ధాంతపఱచుదుము.

నే నీవ్యాసము వ్రాసినపిదప శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు బటర్వర్తు ముద్రించిన నెల్లూరు శాసనములలో నిదివఱకుఁ బద్యరచనములుగా నూహింపఁబడుచున్న పండరంగని శాసనములు రెండు తొమ్మిదవ శతాబ్దివి తర్వోజసీసములుగా గుర్తించినారు. పద్యరచన తొమ్మిదవ శతాబ్దిలో నుండెనని యిది స్పష్టపఱుపఁ గలదు. ఆ పద్యములు మాత్రాగణబద్ధములే యనుటయు నాలోచింపఁదగిన విషయము.

[శ్రీ రాజరాజ నరేంద్ర పట్టాభిషేక సంచిక, 1922.
సింహావలోకనము 1952 ప్ర. ము.
1953 ద్వి. ము.]

నన్నియకుఁ బూర్వపు ఛందస్సు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

తెలుగు కవితలోని దేసితనం

తెలుగుభాష, తెలుగు లిపి, తెలుగు కవిత - వీటి పుట్టుపూర్వోత్తరాలను పరిశీలింప బూనుకొంటిమా, ద్రవిడ కన్నడములనూ, సంస్కృత ప్రాకృతము లనూ కూడా కలయజూచుకోవడము ఆవశ్యక మవుతుంది. శాసనములలో కొన్ని రకాల పద్య రచనలు నన్నయకింకా ఇన్నూరేండ్ల పూర్వమునుంచీ ఉన్నట్లు తెలియవస్తుంది. అప్పటికే కన్నడములో శాసనరచలేకాక గ్రంథములు కూడా కానవస్తున్నవి. అరవములో అంతకింకా పూర్వకాలమునుంచీ కవితా రచన ఉన్నది. అతిప్రాచీనము లనబడే 'శిలప్పధికారము' మొదలైన గ్రంథములు పదులకొలదీ వందలకొలదీ చరణములుగల 'పాట్టగళ్' అనబడే రచనలతో నిండి ఉన్నవి. ఆ పాట్టులు మన తెలుగువారు నేడు పాడే లంకాయాగము, కుచ్చలకథ మొదలైన పాటలవంటివే వాటి వికారములే నన్నయకు పూర్వపు శాసనములలో కానవచ్చే పద్య రచనలు. సీసము, తరువోజ, మధ్యాక్కర, గీతము-ఇవే శాసనములలో నున్నవి. ఇవి కొంచెము మార్పుతో ఉన్న పాటలే. కర్ణాటకులు ఈ రచనలన్నిటినీ తమ గ్రంథములలో పాటించినారు. నన్నయకు పూర్వపుదైన కర్ణాటక ఛందోంబుధిలో సీసపద్యము మొదలయిన పైపద్యముల కన్నింటికీ లక్షణము చెప్పబడ్డది ప్రాకృత కావ్యము లనేకములు కందపద్యమయములు. ఈ కందపద్యమును తొలుత కర్ణాటకులు తమ కావ్యములలో పరిగ్రహించినారు. కర్ణాటకులకు పద్య రచనలో ప్రాసములు మాత్రమే కాని యతులు లేవు.

అరవమున యతిప్రాసములు రెండునూ గలవు. కాని కందము లేదు. కందమునకు యతి ప్రాసములు రెండూ నిలుపుట మొదలగు విధముల నన్నయ యతిప్రాస నియమమును ద్రవిడ కర్ణాటకములకంటె తెలుగులో ప్రగాఢపరచినాడు. కర్ణాటకమున వర్గప్రాసమని శాంత ప్రాసమనీ వర్గాక్షరములకు పరస్పరమునూ శషసలకు పరస్పరమునూ ప్రాసము చెల్లుట నన్నయకు పూర్వముదగు కర్ణాటక ఛందోంబుధిలో నున్నది. కాని తర్వాతి కర్ణాట కవులును, నన్నయాద్యాంధ్ర

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కవులును ఎక్కడో క్వాచిత్కముగానే దానిని పాటించినారు. శైవకవులు వానిని నధికముగా పాటించినారు.

నన్నయ ఆంధ్ర కవితామార్గ నిర్మాణమునకు ద్రావిడరచనలు పరిమితముగాను, కర్ణాటక సంస్కృత ప్రాకృత రచనలు అపరిమితముగాను సహాయపడినవి. మత్తేభ శార్దూలాది వృత్తములు సంస్కృతమునుండియు, కంద పద్యము ప్రాకృతము నుండియు, తరువోజ మధ్యాక్కర సీసాదులు ద్రవిడ కర్ణాటకాంధ్రములకు సహజములైన దేశిపాటల నుండియు, నన్నయ్య గైకొన్నాడు. సీస, తరువోజాదులు పద్యములుగా, గేయములుగా సుఖముగా చదువదగినవై యుండును గాని అక్కరలూ అందులో నన్నయ అధికముగా వాడిన మధ్యాక్కరలు మాత్రమే వోవింతతీరు గలవిగా, సులువుగా చదవ రానివిగా, సుఖగతి లేనివిగా ఉన్నట్లుండును.

నన్నయకు పూర్వముదైన యుద్ధమల్లుని శాసనములోని ఒక మధ్యాక్కర వినండి :

స్వస్తినృపాంకుశాత్యంత వత్సలసత్యత్రినేత్ర
విస్తరశ్రీయుద్ధమల్లుఁ డనవద్యవిఖ్యాతకీర్తి
ప్రస్తుతరాజాశ్రయుండు త్రిభువనాభరణుండు సకల
వస్తుసమేతుండు రాజసల్కి భూవల్లభుండర్థిన్.

రెండింద్ర గణములు, ఒక సూర్యగణము, రెండింద్ర గణములు, ఒక సూర్యగణము ప్రతి చరణమునకు ఇందుండును.

అక్షర రమ్యతను, పద్యముల మధురగతిని పాటించే నన్నయ చాలా ప్రియంగా తన భారత భాగంలో ఈ మధ్యాక్కర నధికముగా వాడినాడు. ఒకనాడు మా ఇఁట స్త్రీలేవో పాటలు పాడుతూ ఉండగా ఒక పాట నడక నాకు చాలా హృద్యముగా ఉండెను. గణవిభజనచేసి చూతునుగదా-అది మధ్యాక్కరే. కాని చరణము నడిమికి రెండు దళములుగా తెగిపోయినది. ఆ పాట తీరున

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

భారతములోని, శాసనములలోని మధ్యాక్కరలన్నీ నాకు మనోహరముగా చదువతగినవయినవి. ఆ పాట ఫణితి వినండి:

అంతట రాములవారు - అంగన సీతనుగూడి
సంతస మందుచు వేగ - స్వపురమునకు జనుదెంచి
తమ్ములతోడను గలసి - నెమ్మది రాజ్యము నేలె
ధర్మముతో ప్రజలెల్ల - తామరతంపర లైరి.

ఈ పాటలో రెండింద్ర గణములు, ఒక సూర్యగణము అను క్రమమున చరణములు పదులకొలదిగా నుండును. సంస్కృత సంప్రదాయము చొప్పున పద్యము నాల్గు చరణములతో ముగింపబూనుకొనుటలో ఈ పాటలోని రెండు పదములను ఒక పాదముగా పొడిగించి యతిప్రాసలు కల్పించి మన కవులు మధ్యాక్కర కావించిరి. మధ్యాక్కర అను పేరులోని మధ్యపదము సీసచరణము వలె రెండు దళములుగా మధ్యాక్కర చరణమును వేఱుపరిచి చదువవలెననుటకు జ్ఞాపకము. ఈ మార్పు వలన ఎనిమిది చరణముల పాట నాల్గు ప్రాసములతో నాల్గు చరణముల పద్యముగా కుదుర్కొన్నది. పాటకూ ఈ పద్యమునకూ కల ఫణితి సంబంధము నేటివారి యెఱుకకందక పోవుటచేత మధ్యాక్కర పఠనము కొంత క్లేశము కూర్చునట్టిదైనది. ఇదివరకు చదివిన శాసన మధ్యాక్కరను పాట ఫణితితో మళ్ళీచదువుతా వినండి

''స్వస్తినృపాంకుశాత్యంత వత్సలసత్యత్రినేత్ర
విస్తరశ్రీ యుద్ధమల్లు...''

ఈ మధ్యాక్కర పేరువలెనే తరువోద, తరువోజ లనీ, అక్కలి సీస మనీ, అపకలి సీసమనీ పద్యములకున్న పేళ్ళయర్థము వింతగా విచారింపతగినది. వాటిని వివరించుట కిక్కడ చోటులేదు. పద్యములు నాల్గు పాదములు గలవిగా చేయుట, అందు రెండు మూడు చరణములకు సంధి కలుపుట. సీసతరువోజాది దేశి రచనలను గ్రహించుట, వీలైన సంస్కృతఛందోవృత్తములను గైకొనుట,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పాటల, పదాల సంప్రదాయము చొప్పున కొన్ని పద్యములలో యతికి బదులుగా ప్రాసమును కూడ వాడుట అన్నవి నన్నయ నాటి ఛందఃపరిణామములో ముఖ్యములు.

సమసంస్కృతకర్ణాటరచన బహు మనోహరముగా ఉంటుందని [ప్రాచీన కర్ణాటక కవులు] ప్రశంసించిరి. నన్నయ ఆ మార్గమునే అధికముగా ప్రేమించినాడు. కన్నడమున ఆదిపురాణమును భారతమును రచించిన పంపకవి నన్నయకి నూరేండ్లకు పూర్వపువాడు. అతడు సమసంస్కృత కర్ణాట రచనముగా కవితను వెలయించినాడు. నన్నయ కర్ణాట పంపకవి రచించిన ఆది పురాణ భారతములను చిదిపితెచ్చి తెలుగునాట కవితా దీపమును దివ్యజ్వాలతో వెలిగించినాడు. పంపకవికీ నన్నయకవికీ పోలికలు చూడండి:

సకలక్ష్మాచరఖేచరాంచిత మహామాణిక్యగాణిక్య హా
స్తికచక్రోర్జిత చక్రవర్తి విభవమ్మున్నంబకెక్కెంద్రమై
హికపారత్రిక భోగమంకుడువినమ్మాణిక్య భట్టారకాం
తికమం సారెవినేయ రాగిదె జయం భద్రం శుభం మంగళం.
(ఆదిపురాణం)

మదమాతంగతురంగ కాంచనలసన్మాణిక్య గాణిక్య సం
పదలోలింగొని తెచ్చియిచ్చి ముదమొప్పంగాంచి సేవించి ర
య్యుదయాస్తా చలసేతు శీతనగమధ్యోర్వీపతుల్ సంతతా
భ్యుదయున్ ధర్మజు దత్సభాస్థితు జగత్పూజ్యప్రతాపోదయున్.
(భారతము.)

ఈలాటి పద్య రచనలలోనే కాక పద పరికరములో పలుకుబళ్ళలోకూడా పంపకవికీ నన్నయభట్టుకూ చాలా సాంగత్యం ఉంది. తరుసంటి పలుకులు, నడునడ నడుంగుటలు, ఒయ్యనొయ్యనలు, పఱపరించుటలు, ఉల్లలు, అనార్యులు మొదలైన పలుకుబళ్ళు పంపకవి రచనలలోను నన్నయ రచనలలోను సమానముగా ఉన్నవి.

తెలుగు కవితలోని దేసితనం

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నన్నయ సంస్కృత భాషయైనా సంస్కృతకవితాసంప్రదాయమునకు విలక్షణముగా తెలుగునకు అందముగా ఉండేటట్టు సమాసములు సందర్భింప జేయడంలో మొనగాడు. ఈ పద్యములోని సంస్కృత సమాసపు పోకడ వినండి:

"బహువనపాదపాబ్ధికులపర్వత పూర్ణ సరస్సరస్వతీ
సహితమహామహీభరమజస్ర సహస్రఫణాళిదాల్చిదు
స్సహతరమూర్తికిన్ జలధిశాయికి పాయక శయ్యయైనయ
య్యహిపతిదుష్కృతాంతకుఁ డనంతుఁడు మాకుఁ బ్రసన్ను
డయ్యెడున్."
(భారతము.)

ఇంకా 'అవంధ్యకోపి' 'వక్షోముఖాగ్రేషు' మొదలైన ప్రయోగములు కొన్నిటిని సంస్కృత వ్యాకరణ నియమములకు అనిత్యత కల్పించేవాటిని తన నాటి వాడుకనుబట్టి కాబోలు నన్నయ ధారాళముగా తన కవితలో చొప్పించినాడు

'తథాపి' అని సంస్కృతంలోను 'అయినప్పటికీ' అని నేటి తెలుగులోను ఉండే వ్యవహారానికి సరిగా 'నేని, ఏని' అని రూపాంతరములుకల అవ్యయం పూర్వపు తెలుగు కావ్య రచనలో ఉన్నది. దీనిని నన్నయ విచిత్ర విధంగా తన భారతంలో ప్రయోగించినాడు. వినండి:

వాడిమయూఖముల్ గలుగువాఁడపరాంబుధి గ్రుంకె ధేనువుల్
నేడిటవచ్చె నేకతమ నిష్ఠమెయిన్ భవదగ్నిహోత్రముల్
పోడిగవేల్వఁగాబడియె బ్రొద్దును బోయె గచుండునేనియున్
రాడు వనంబులోన మృగరాక్షస పన్నగబాధ జిక్కెనో.

ఈ పద్యములో 'ప్రొద్దును బోయెను, అయినను కచుండు రాడాయెను, అనుటకు 'ప్రొద్దునుబోయె గచుండునేనియున్‌రాడు' అని నన్నయ ప్రయోగించి నాడు. ఇట్లే ఇంకొక్కచోట-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

"నీవును జూచి తట్టి సభనేని వినంబడదేయుగంబులన్
భూవలయంబులోనిది యపూర్వము సర్వమనోజ్ఞమిష్టభో
గావహ మే క్రియంబడసెనయ్య మహాత్ముడు దాననేమి సం
భావిత భాగ్యుడయ్యెను ప్రభాకరతేజుఁడు ధర్మజుం డిలన్."

నన్నయ తన భారత భాగమును ఛందోవ్యాకరణానుశాసనమైన లక్ష్య గ్రంథముగా రచించినాడని ప్రాచీన కవులు స్తుతించినందుకు ఒక ఉదాహరణ-

"పాయక పాకశాసనికి భారత ఘోరరణంబునందు నా
రాయణునట్లు దానును ధరామరవంశ విభూషణంబు నా
రాయణభట్టు వాఙ్మయధురంధరుఁ డీ కృతికిష్టుడున్ సహా
ధ్యాయుఁడునై నవాడభిమతంబుగదోడయి నిర్వహింపగన్."

నన్నయ ఈ పద్యము రెండో చరణం మూడవ చరణంలో నారాయణ పదముతో ధరామర పదంతోనూ ధురంధరపదంతోనూ, అజ్ఝల్ యతులు కూర్చినాడు. ధరామర పదంతో అజ్యతిగా ధురంధరతో హల్యతిగా కూర్చినాడు. అనగా, నారాయణ ఖండాఖండయతులు. అచ్చులకూ హల్లులకూ కూడా ఇట్టి చోట్ల ఖండాఖండయతులు చెల్లుతవని అనుశాసనం చేసినాడన్న మాట.

ఈ విధంగా నన్నయ భారత భాగములోనుండి ఛందోవ్యాకరణ నియమముల నెన్నింటినో ఉద్ధరింపవచ్చును.

ప్రాచీనాంధ్ర కవివర్గమంతా నన్నయనే ఆంధ్ర కవితా మార్గదర్శకునిగా పేర్కొన్నప్పటికి ఇటీవల బయల్పడిన నన్నిచోడుని కుమారసంభవము నన్నయ కింకనూ ప్రాచీనమైనదన్న అపప్రథనొకదానిని అవతరింపజేసినది. దానికి క్రింది పద్యము కారణము-

మునుమార్గ కవిత లోకం
బున వెలయగ దేశికవితబుట్టించి తెలుం

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గు నిలిపిరంధ్ర విషయమునఁ
జనసత్యాశ్రయునిఁ దొట్టిచాళుక్యనృపుల్.

ఇది వ్రాతప్రతిలోనున్న పాఠమునకు తార్మారుగా అచ్చులోకెక్కిన అపపాఠము. 'తెనుంగును నిలిపిరంధ్ర విషయంబున జన చాళుక్యరాజు మొదలుగఁ బలువుర్' అన్న పాఠము ప్రామాణికము. ఇదియే తంజావూరి పుస్తకశాల వ్రాఁతప్రతిలోనున్న పాఠము. దీనినిబట్టి చూడగా తెలుగు దేశికవితను పుట్టించి ఆంధ్ర విషయమున నిలిపినవాడు రాజరాజని యర్థమగును. నన్నయకు పూర్వ కాలపు గ్రంథములేవీ యీనాటిదాకా తెలియరాలేదు. నన్నెచోడని కుమారసంభవము నన్నయకు నూఱేండ్ల తర్వాతిదని యనేక చరిత్రాధారములచే గుర్తింపనగుచున్నది.

తొమ్మన్నూఱేండ్ల నాడు నన్నయ వెలయించిన ఆంధ్రకవితా మార్గమునసే కవిసార్థమంతా ఈనాటికీ నడుస్తూ ఉన్నది.

ఉన్నత గోత్రసంభవము, నూర్జితసత్త్వము భద్రజాతి సం
పన్నము నుద్ధతాన్యపరిభావిమదోత్కటము న్నరేంద్ర పూ
జోన్నయనోచితంబునయి యొప్పెడు నన్నయభట్టకుంజరం
బెన్న నిరంకుశోక్తి గతినెందునుగ్రాలుట సన్నుతించెదన్.

[-రేడియో ప్రసంగము :
4-7-1944
-విస్తృతపాఠము-సింహావలోకనము
1952 ప్ర. ము.
1955 ద్వి. ము.]

ప్రసంగపాఠములు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

తెలుగుదనము - సంప్రదాయము

ఆంధ్రులన్నా, తెలుగువారన్నా ఒకరే అన్న యెఱుకతో మాటాడుతున్నాను. తెలుగు సంప్రదాయమన్నా, తెలుగుతనమన్నా, ఆంధ్రసంప్రదాయ ఆంధ్రత్వమన్నా ఒకటే అని నాతలపు.

"ఆంధ్రద్రవిడకర్ణాటా మహారాష్ట్రాశ్చ గుర్జరాః" ఈ అయిదు జాతుల వారూ పంచద్రావిడులని ప్రాచీనులు పేర్కొన్నారు. ప్రాచీనకాలమునందు, ఇప్పటికీ కూడా, ఈ అయిదుజాతుల వారికి ఆచార వ్యవహారములు, ఆహారవిహారములు, కవితాగానములు, కులమర్యాదలు కొంతకొంత సరిపోలుతూనే ఉన్నవి. ఔత్తరాహులయిన పంచగౌడులకు "సారస్వతాః కాన్యకుబ్జా గౌడా ఉత్కల మైథిలాః" అని పేళ్ళు. వారు చాలావిధాల పంచద్రావిడులతో భేదిస్తారు. పంచద్రావిడులలో నేడు, ఆంధ్ర ద్రవిడ కర్ణాటులు మాత్రమే అత్యధిక సంబంధము గలవారుగా ఉన్నారు. కాని, ప్రాచీనకాలమున అనగా రెండువేలేళ్ళకు ముందు, సాతవాహనులూ, ఇక్ష్వాకులూ పాలించేనాళ్ళలో, మహారాష్ట్రులు గుర్జరులు కూడా ఈ మూడుజాతులతో చాలా సన్నిహిత సంబంధము గలవారై యుండేవారు. ఆంధ్రుల నేటి యాహారసంప్రదాయమే పంచ ద్రావిడులయు నాహార సంప్రదాయమని, శంకరాచార్యాదులు రచించిన పూజాస్తోత్రములలోని నైవేద్యక్రమవర్ణన శ్లోకములబట్టి గుర్తింపవచ్చును. శాల్యన్నము, నెయ్యి, పప్పు, కూరలు, పచ్చళ్లు, దప్పళము, పెరుగు ప్రధానాహార పదార్థములుగా శ్లోకములున్నవి. ఇప్పటికీ ఆంధ్రుల యాహారపద్ధతి ఇదేకదా.

ప్రాచీనకాలమున తెలుగువారికి పైటలు లేవు. అవి మహారాష్ట్ర గుర్జరుల సంబంధమున, అప్పటి ఆంధ్ర రాజధానియయిన ప్రతిష్ఠానము- పైఠాణ్ - నుండి నాగరకతతో వ్యాపించినవి. పైఠాణ్ పదభవమే పైట. ఆంధ్ర స్త్రీ వర్ణనమున సాతవాహన సప్తశతిలోను, ఇతర సంస్కృత కావ్యములందును, కుచ సౌభా

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గ్యము ప్రధానముగా వర్ణితమగును. మంకుకుని కావ్యమీమాంసలో ఆంధ్రస్త్రీలను గూర్చి యీ శ్లోకమున్నది.

కేశాః సపుష్పగండూషా జఘనే మణిమేఖలా
హారో రక్తాంశుకం శుభ్రం వేషః స్యాదంధ్రయోషితామ్.

సదుక్తికర్ణామృతముననుండి -

వాచో మాధుర్యవర్షిణ్యో నాభయః శిథిలాంశుకాః
దృష్టయశ్చ చలద్భ్రూకా మండనాన్యన్ధ్రయోషితామ్. ధర్మమేణ్ణస్య.

ఆమూలతో వలితకున్తలచారుచూడః
చూర్ణాలకప్రకరలాంఛితఖాలభాగః
కక్షానివేశనిబిడీకృతనీవిరేష
వేషశ్చిరం జయతు కున్తలకామినీనామ్. రాజశేఖరస్య.

వాక్ సత్త్వాంగసముద్భవై రభినయైర్నిత్యం రసోల్లాసతో
వామాంగ్యః ప్రణయన్తి యత్ర మదనక్రీడామహానాటకమ్
అత్రాన్ధ్రాస్తవ దక్షిణేన త ఇమే గోదావరీస్రోతసాం
సప్తానామపి వార్నిధిప్రణయినాం ద్వీపాన్తరాళశ్రియః. రాజశేఖరస్య.

మానసోల్లాసముననుండి -

కాశ్చిత్కుంతలకామిన్యః కుటిలీకృతకున్తలాః
కాశ్చిద్ద్రావిడకామిన్యః ప్రకాశితపయోధరాః
మహారాష్ట్రస్త్రియః కాశ్చిత్ లంబలోలకభూషితాః
అంధ్రనార్యోవరాః కాశ్చి దపసవ్యోత్తరీయకాః
గుర్జర్యో వనితాః కాశ్చి దాపాణికృతకంచుకాః.

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పువ్వులను పుక్కిలించే కొప్పు, మణిమయమయిన యొడ్డాణమూ, రక్తహారము, తెల్లచీర, ఇది తెలుగు నెలతవేషము. అని తొలిదానియర్థము. భర్తృమేణ్ఠాది సంస్కృతకవులు ఆంధ్రులనుగూర్చి చెప్పిన శ్లోకములకు ఆంధ్రస్త్రీలు, సౌందర్యవతులని, నృత్యగానప్రియలని, అమాయికలని అర్థసారము.

ఆంధ్రుల సంగీత సాహిత్యములతో తొలుత మహారాష్ట్ర కర్ణాటకుల కధిక సంబంధముండేది. సంగీతమున ఆంధ్రదేశి సంప్రదాయ భేదములు కొన్ని మతంగుని బృహద్దేశిలో వివరింపబడినవి. తెలుగువారిలో వివాహములందు మంగళసూత్రము కట్టుట, అనాది యాచారము. ఈ యాచారము ఉత్తరదేశీయులకులేదు. ఆర్యుల గృహ్య సూత్ర గ్రంథములలో లేనేలేదు. ప్రాచీనకాలమునుండి ఆంధ్రస్త్రీలకు వివాహములందు తాటియాకును చుట్టగాజుట్టి పసుపుపూసి నూలిబొందుతో కట్టి వరునిచే మూడుముళ్లు వేయించుట యాచారము. కనుకనే దానికి తాళిబొట్టని పేరయ్యెను. తాళియనగా తాడియే. అట్లే ఆంధ్రస్త్రీలు చెవులకు కమ్మలను, అనగా తాటియాకులనే, చుట్టి పెట్టుకొనుట యాచారము. 'తాటాకు' పదమే సంస్కృతమున తాటంకమయినది. మఱిన్నీ దానికి తెలుగున చెవాకు అనికూడ పేరున్నది. తాటియాకులను చెవుల కమ్మలని ధరించుట, తాళిబొట్టు కట్టుకొనుట, తెలుగువారినుండి కడమ ద్రావిడులకు సంక్రమించినవి. ఇట్లనుటకు తాళి, తాటంక, కమ్మ, చెవాకు పదములే సాధకములు. తాడి, కమ్మ, తాటాకులు, తెలుగుపదములేకదా. తెలుగువారికి తాడిచెట్టు కల్పవృక్షము! తెలుగువారిలో వెలనాట్లు, వేగినాట్లు, తెలుగాణ్యులు, రెడ్లు, వెలమలు, కమ్మలు, కాపులు, కోమట్లు, రాచవారు, సాతులు మొదలగు ప్రజాశాఖలలో సర్వసామాన్య ధర్మములుగా, నీ క్రిందివి కానవచ్చును.

క॥ అతిథ్యగౌరవంబును
స్వాతంత్ర్యప్రియత, స్వల్పసంతోషము, దు
ర్నీతివిహీనత, నైద్యా
పేతత్వము, నంధ్రులందు పేర్పడు గుణముల్.

తెలుగుదనము-సంప్రదాయము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఉ॥ ఓర్వరు మాయమర్మముల, నుజ్జ్వలధీమహిమంబు పేర్పడన్
నేర్వరుగాక విద్దియలు, నెయ్యము తియ్యము చూచుకొంద్రు, లో
గర్వము తక్కువే యయిన గండ్రతనంబునఁ గానపత్తు, రా
యు, ర్వపు, రుజ్జ్వలుల్ బలసమున్నతు లెన్నఁగ నంధ్రపుత్రకుల్.

తెలుగువారి స్వరూప స్వభావములతోపాటు భాషాకవితా గానరీతులలోని ప్రత్యేక లక్షణములుగూడ పేర్కొనదగినవి. తెలుగువారి శబ్దోచ్చారము తక్కిన ద్రావిడుల యుచ్చారముకంటె సుందరమయినది. కనుకనే ''తెలుగుతేట'' అన్న నానుడి యేర్పడినది. తెలుగుదేశపు శీతోష్ణస్థితులు మంచివగుటచే, తెలుగువారి ముఖముద్ర స్పష్టవికాసము గలది. వారి ఆహార విహారములు బలిష్ఠములగుటచే దృఢగంభీరరీతులు గలది వారి యుచ్చారము. తెలుగుభాషకున్నన్ని యక్షరములు తక్కిన యే ద్రవిడభాషకుగాని లేవు. తెలుగు పలుకులు ప్రాయికముగా అజంతములగుటచే ప్రతిపదము విభిన్నముగా వ్యవహరింప వీలగును. ద్రుతపుచ్ఛము కొన్ని పదములకుండుటచే నది తర్వాతి యజాది పదములతో సుఖసంధ్యుచ్చారము గూర్చునదై హృద్యత గొల్పుచున్నది. గసడదవాదేశము సరళాదేశము శబ్దముల కటూచ్చారమును దొలగించుచున్నది. ద్రవిడపదముల యచ్చమెత్తదనముగాని, సంస్కృత పదముల ప్రౌఢ గాఢ క్లిష్ట వాక్చరములుగాని లేక, యరవ మెత్తదసమును, సంస్కృతపు బింకమును గొంతకొంత కూర్చుకొని, తెలుగుబాస ద్రావిడభాషా కుటుంబములో లేబ్రాయపు జిలిబిలిపలుకుల పొలతియై వన్నెకెక్కినది. ఇటువంటి భాషాపరికరముగల తెలుగువారి కవితయు కొంత విశిష్టలక్షణములు గలది.

తెలుగుకవిత ప్రాయికముగా సంస్కృతానుకారియే యైనను నందులో నెంతో విశిష్టతకూడ కలదు. నన్నయ, తిక్కన, ఎఱ్ఱన యను కవిత్రయము గోదావరి, కృష్ణ, పినాకిని యను నదీత్రయమువోలె, తెలుగువారికి జీవనాధారమయినది. గోదావర్యాది నదీత్రయము, శాఖోపశాఖలతో కాల్వలై పాయలై పాఱి తెలుగునేలనెల్ల, పాడిపంటలతో సుక్షేత్రపఱిచినట్లు, కవిత్రయకవిత శ్రీనాథ

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

पुस्तकालय गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय

పోతనాది సర్వాంధ్రకవి పరంపరయొక్కయు హృదయక్షేత్రములందు రసధార పాటించి దివ్యకావ్యసస్యముల పండించినది, పండించుచున్నది.

7739

కవిత్రయము వారు దైవభక్తులు, సదాచారులు, ఉత్తమపండితులు - వారి రచనలలో జుగుప్సితము నీతిదూరమునగు కూర్పు తీరు కానరాదు. వారి దివ్యకావ్య సృష్టి సర్వాంధ్ర కవిమండలికిని మేలుబంతియై సత్కావ్య సంప్రదాయము కొనసాగించుచున్నది. నన్నయరచనలోని ధర్మోపాఖ్యానములు, తిక్కన రచనలోని మర్మకవితలు, ఎఱ్ఱనరచనలోని కృష్ణబాలక్రీడావివర్ణన సౌభాగ్యములు, పోతన భక్తి కవితామృతధారలు, శ్రీనాథుని యంధ్రదేశ శివసౌందర్య వర్ణనాహ్లాదములు, పెద్దన తిమ్మనల మనోజ్ఞ ప్రబంధసృష్టులు, సూరన రామకృష్ణుల శాలీన నిగమశర్మాది కథాకల్పనా విశేషములు, సోమ రంగనాథ గౌరనల ద్విపద రచనా సారస్యములు, వేమన్న వినోద విమర్శపుటాటవెలదులు తెలుగువారికి నిస్సామాన్య సాహిత్య భాండాగారములు - తెలుగువారి భక్తిమయ జీవితమునకు పోతరాజు, త్యాగరాజు, గోపరాజులు, జీవగఱ్ఱలయిన త్రిమూర్తులు — ఈ త్రిమూర్తులలో కడపటి యిద్దఱి గేయములు తెలుగువారి కమృతధారలు. తెలుగు కవులలో ప్రాచీనులు కొందఱు తెలుగుదేశము యొక్కయు తెలుగు ప్రజల యొక్కయు విశిష్టతను వర్ణించిరి. ప్రధానముగా శ్రీనాథుడు కాశీ భీమఖండములలోను, జక్కన విక్రమార్క చరిత్రలోను, సోమనాథుడు పండితారాధ్య చరిత్రలోను, అజ్జరపు పేరయ ఉదయనంబి విలాసములోను, ఆంధ్రదేశ సౌభాగ్యమును వర్ణించినారు. అజ్జరపు పేరయకవి ఉదయనంబి విలాసములో ఆంధ్రప్రజలను గూర్చి వర్ణించిన వర్ణనలే కొన్ని యిప్పుడు వినిపించుచున్నాను —

గీ॥ భామ విను శ్రీమదాంధ్రభూభాగమనెడు
తారహారంబునకు సొంపుదనరుచున్న
మధ్యమణి చందమున మహామహిమదాల్చె
భూరి విభవంబు బెజవాడ పురవరంబు.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

సీ॥ క్రొత్తబియ్యము కాయగూర బొబ్బట్లు నై
దంపు బూరెలు పంచదార తొలలు
వడలు నల్లంబు మీగడల తియ్యని పెర్గు
కమ్మని సిరివాలు గసగసాలు
చిఱుసెన్గపప్పును తఱచు వీడ్యంబులు
కంబళ్లు నంబళ్ళు కంచుకములు
ఇంగువ జీలకఱ్ఱ నెనసిన మిరియంబు
మంచివాసన నెయ్యి మాట దురుసు

గీ॥ తఱచు రణశీలమొప్ప గంధాక్షితములు
నంద మింపొందుశిఖలు, నొయ్యారి నడలు
కలిగి కాంతలు పురుషులు కలసి సిరుల
చెలఁగు నయ్యాంధ్రదేశంబు చెలువుగాంచె ॥

సీ॥ కదళీఫలంబులు ఖండశర్కరయును
పెనుపచ్చిపోకలు పనసతొలలు
మామిడిపండ్లు కమ్మని గోమృతమ్మును
వంకాయ టెంకాయ వలపు పప్పు
బహువిధభక్ష్యముల్ పరమాన్నమును బైళ్ల
కందపెండలములు కాయగూర
అమృతోపమానంబు లైన రసావళుల్
శాల్యోదనము పెర్వు సకల రుచులు

గీ॥ గలుగు నూఱుఁగాయలు బాసకములు నప్ప
డములు వరుగులు వడియముల్ శ్రమముదీర

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri
CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ననుభవించిరి వేదశాస్త్రార్థవాద
ములకు నలరుచు కోనభూస్థలమునందు ॥

తెనుగుతనమును గూర్చి నేను కూర్చిన చిన్నిపద్దెము నొకదానిని వినిపించి ముగిస్తున్నాను.

ఆ॥వె॥ ఆంధ్రభాష యమృత మాంధ్రాక్షరంబులు
మురువులొలుకు గుండ్ర ముత్తియములు
ఆంధ్రదేశమాయురారోగ్యవర్ధకం
బాంధ్రజాతి నీతి ననుచరించు.

[జర్నల్ ఆఫ్ శ్రీవెంకటేశ్వర ఓరియంటల్ ఇన్స్టిట్యూట్
(*JSV.O.I*) పు-25-29.. జులై-డిసెంబర్-1948
రేడియో ప్రసంగము. మదరాసు : 2-8-1945
తెలుఁగు మెఱుఁగులు
ప్రథమ ముద్రణ 1948
తృతీయ ముద్రణ 1960]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ప్రాచీన గ్రంథముల పలుకుబడి మనపై చెల్లుబడి

కవిత్వము, సంగీతము, నృత్యము, చిత్రరచన ఏదేశములో ఏజాతిలో పెంపొందుచుండునో ఆ దేశము, ఆ జాతి పాపప్రవృత్తులకు దూరమైయుండునని, భగవదనుభూతికిఁదగిన పరిపాకముగలదై ఉండునని విజ్ఞు లందురు. తెలుగు జాతి, తెలుగుదేశము పైకళలలో ముందడుగు వేయుచున్నదనియే నా నమ్మకము.

భారతదేశములోని అన్ని దేశభాషల సాహిత్యములును సంస్కృతభాషా సాహిత్యసంపద నాస్వాదించి జీర్ణించుకొని పుట్టి పెరిగినవే. మన తెనుఁగు సాహిత్యవాహినిలో కూడ తెలుఁగునాటివారి పలుకులతీరులు, తలఁపుల తీరులు, కూర్పులతీరులు, ఫణితులతీరులు ఊట లూరఁగా ఊరఁగా స్వతంత్రరచన లను సొనయేళ్లు కొన్ని జాలువాఱుచున్నను, సంస్కృత సాహిత్య ప్రవాహముకూడ అందులో ప్రధానముగ సాగుచునే ఉన్నది; నేఁటికిని. రేపటికిని ఉండగలదు.

'వెన్నవలెం గరంగు సుకవిత్వము' చెప్పినవారు శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారు 'వకుళమాల' అని హృద్యకావ్యము నొకదానిని కూర్చినారు. ఆ వకుళమాలలో గూడ భట్టుమూర్తిగారి యీక్రిందిపద్యపు సువాసన గుబాళించుచున్నది.

కమనీయద్యుతిధామమా విమలముక్తాదామమా సేమమా
కమలామోదకు, తత్సఖీసమితికిం గల్యాణమా తన్మరా
ళ మయూరీ శుకశాబశారికల కెల్లన్ భద్రమా తెల్పుమా
ప్రమదారత్నము పేరుగా నెద నినున్ బాటించి ప్రార్థించెదన్.

కాళిదాసకవి మేఘసందేశమని క్రొత్తతీరు కావ్యము రచింపఁగా, హనుమత్సందేశమును మనసులో ఉంచుకొని రచించె నన్నారఁట నాఁటి విద్వాంసులు.

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నన్నయభట్టుగారు మొదలుకొని చిన్నయసూరిగారిదాఁక ఎన్నికగన్న ఆంధ్రకవులు రచించిన ప్రబంధముల పలుకుబడి విద్యావివేకములుగల యాంధ్ర ప్రజల హృదయములపై విశేషముగా సాగుచున్నది.

రాములు, లక్ష్మణులు, భరతులు, రావణులు, విభీషణులు, సీతలు, కౌసల్యలు, కైకలు, మందరలు, ధర్మరాజులు, ఉత్తరకుమారులు, ప్రహ్లాదులు, హిరణ్యకశిపులు, గుణనిధులు, నిగమశర్మలు, వరూథినీప్రవరులు, కరటక దమనకులు, సుగాత్రీశాలీనులు, ఆషాఢభూతులు, కీలోత్పాటులు మొదలగువారు పురాణపురుషులు, ప్రబంధపురుషులు నేఁడును అనేక స్థలములలో అనేకులు గుర్తింపఁబడుచున్నారు.

సామెతలు గ్రంథములలోని కెక్కినట్లు గ్రంథములలోని పద్యములుకూడ లోకవ్యవహారములలోనికెక్కినవి. అసలు ఆంధ్రప్రజల నిత్యవ్యవహారములలోనే కవిత్వగానములు కలగలుపై యున్నవి. ఆంధ్రభాష పుట్టుకయే కవితా గానాత్మకము.

వినాయకచతుర్థి, నవరాత్రములు అను పండుగనాళ్ళలో బాలకులచే పద్యములు పాడించుట, ప్రబంధములు చేతఁబట్టించుట నేనెఱుఁగుదును.

ధర సింహాసనమై నభంబు గొడుగై తద్దేవతల్ భృత్యులై
పరమామ్నాయములెల్ల వందిగణమై బ్రహ్మాండ మాగారమై
సిరి భార్యామణియై విరించి కొడుకై శ్రీగంగ సత్పుత్రియై
వరుసన్ నీ ఘనరాజసంబు నిజమై వర్ధిల్లు నారాయణా.

ఇత్యాది పద్యములు నేను చాల పసిప్రాయమున నేర్చుకొన్నవి. వివాహములలో రుక్మిణీకల్యాణ పద్యములను ముత్తయిదువలు ఆనందభైరవిరాగముతో నాలాపించుచుండుట అనేకు లెఱుఁగుదురు. బడిపిల్లలు వాటపద్యాలు, ఆటవిడుపు పద్యాలు అను పేర ప్రబంధ పద్యములు వల్లించుట పల్లెటూళ్ళలో పరిపాటి. పెళ్ళిళ్ళలో వరునిచేత తాటాకులమీఁద, ఇటీవల కాగితాలమీద "శ్రీయును

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కులమును రూపము ప్రాయము శుభలక్షణంబు" — ఇత్యాది పద్యములను వ్రాయించుట ఆచారము. తెల్లవాటుగట్ల ప్రబంధములలోని దశావతార పద్యములను పలువురు పల్లెటూళ్ళలో పారాయణము చేయుచుందురు. రంగనాథరామాయణ ద్విపదలే రామాయణపు బొమ్మలాటలలో తోలుబొమ్మలాటవారు పాడు పాటలు; కనుకనే పల్లెటూళ్ళలో వారు రంగనాథ రామాయణమును బొమ్మలాట రామాయణమనుచుందురు. శైవుల శుభాశుభ సమయములలో బసవపురాణమును పారాయణ చేయుదురు. వానలులేనప్పు డూరిపెద్దలు విరాటపర్వమును పురాణము చెప్పింతురు. ఇవి సాహిత్య ప్రయోజనములకే కాక మతసంప్రదాయ వ్యవహార ప్రయోజనమునకై కూడ ఏర్పడిన ఆచారములు.

గీ॥ పాత్రసంశుద్ధి కాజ్యం బుప స్తరించి
యూరకుండిరి యిది యేమియొక్కొ వీరు
కానరావిప్డు శాకపాకములు నెదుర
మనకు నిజమయ్యె నల చందమామఘుటిక.

శ్రీనాథుని భీమఖండములోని పయిపద్యము "చందమామరావే, జాబిల్లి రావే" అన్న పసిబాలకుల పాటనుబట్టి పుట్టినది.

బాలకుల పాటతో పై పద్యార్థము మిశ్రితమై ఉన్నది.

నా చిన్ననాటి ముచ్చట ఒకటి: ఏదో అల్లరిచేయఁగా మాయమ్మ నన్ను గట్టిగా కొట్టినది. నేను ఎక్కడనో ఉన్న మా నాయనగారిదగ్గఱ కేడ్చుచు వెళ్ళితిని. నాగొడవ వెళ్ళబోసికొంటిని. నేనిఁక ఇంటికి రానంటిని. అమ్మ మొగము చూడనంటిని. కాశీఖండములోని గుణనిధి కథచెప్పి మా నాయనగారు అందలి పద్యమిది చదివి వినిపించి అర్థము చెప్పిరి.

చ॥ అరుణగభస్తిబింబ ముదయాద్రిపయిం బొడతేర గిన్నెలో
పెరుగును వంటకంబు వదపిండెలునుం గుడువంగఁ బెట్టు ని

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ర్భర కరుణాధురీణ యగు ప్రాణము ప్రాణము తల్లియున్నదే
హరహర యెవ్వరింకఁ గడుపారసి పెట్టెద రీప్సితాన్నముల్.

అమ్మ ప్రేమ ఆకళింపునకురాఁగా తలగోఁకుకొనుచు ఏడుపు దిగ ప్రింగు కొని నే నింటికి వచ్చితిని.

తెలుఁగురచన లనఁగా చిన్ననాఁటనుండియు నాకు బులుపాటము. తెలుఁగు పద్యములు వినుటకై చెవి కోసికొనువాఁడను. గుజ్జనగూళ్లతో పాటు తెలుఁగు రచనల తీయఁదనమునుగూడ మా నాయనగారు నన్నాస్వాదింపించినారు. మా తోఁబుట్టువును అత్తవారింటికి అనిపిన సందర్భమున ఒకనాఁడు శ్రీనాథుని శృంగార నైషధములోని ఈ క్రింది పద్యము చదివి అర్థము చెప్పినారు :

గీ॥ ఉభయవంశలలామ మయ్యుత్పలాక్షి
అత్తవారింటి కరిగెడు నవసరమున
మాతృజనక సఖీజన భ్రాతృవిరహ
మధిపతి ప్రేమ జలరాశి కౌర్వమయ్యె.

అర్థమాలోచించినకొలఁది ఈ పద్యము నా కానందము గొల్పసాగినది. శ్రీనాథుని రచనలమీఁద నాకు చిన్ననాఁట నుండియు ఆదర మిట్టి పద్యములు వినుటచేతనే.

ఈనడుమ మా యింట నొక వివాహము జరిగినది. భోజన సమయమున నసాళమంటు తాళింపు ఘొగరుగల పెరుగుపచ్చడిని ఆస్వాదించి నవ్యాంధ్రకవి మిత్రులొకరు చదివినారీ శృంగార నైషధపద్యమును:

గీ॥ మిసిమిగల పుల్లఁబెరుగుతో మిశితములగు
నావపచ్చళ్లు చవిసూచి రాదరమున
చుఱ్ఱుమని మూర్ధములు దాఁకి యుఱ్ఱుఁదనము
ఘొగలు వెడలింప నాసికాపుటములందు.

ప్రాచీనగ్రంథముల పలుకుబడి - మనపై చెల్లుబడి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఇరువది యేండ్ల క్రిందట ప్రాచీన గ్రంథ సంపాదనకై తెలుఁగుదేశము ఊరూర 'టూరు'చేయుచు చాలకాలము విద్వద్గోష్ఠి జరిపినవాఁడను గనుక, ప్రాచీన గ్రంథార్థముల పలుకుబడి పల్లెటూళ్లలో ఎంత చెల్లుబడిఅగుచు ఉన్నదో నేను ఎఱుఁగఁగల్గినాను. కొన్ని యెఱుకలు వివరింతును.

ఒక సంపన్నగృహస్థునియింట ప్రాచీన గ్రంథములున్నవని విని అడిగి అహూతుఁడనై వారియింటికి వెళ్ళితిని. ఆ యింటి యజమానునికి ధర్మపత్నీ సమానురాలు, కళావంతురాలు, ప్రేయసి ఇంటనే ఉన్నది. నే నక్కడికి వెళ్ళఁగానే ఆమె మనుచరిత్రలోని యీ క్రింది పద్యమును సాదరముగా, సంగీతముతో, సముచితహస్తాభినయముతో చదివినది.

ఉ॥ వానిది భాగ్యవైభవము,
వానిది పుణ్యవిశేష, మెమ్మెయిన్
వాని దవంధ్యజీవనము,
వానిది జన్మము వేలుసేయ కె
వ్వాని గృహాంతరంబున భ
వాదృశ యోగిజనంబు పావన
స్నానవిధాన్నపానముల
సంతసమందుచుఁ బోవు నిచ్చలున్.

నే నన్నాను: "తల్లీ నన్నొక యోగిని జేసితివి. తంటాలేదుగాని, నీ వల్లభుని వాస్తవప్రవరునిగాఁ జేయుట సందర్భపడలేదమ్మా!—"

ఆమె అన్నది: "అయ్యగారూ! నేను ప్రేమించినది వాస్తవముగా వాస్తవ ప్రవరునివంటివారినే. నా యేకాంత ప్రేమకు వశ్యులయిన యీ సహృదయులు కూడ వాస్తవ ప్రవరులనియే అనుకొనుచున్నాను. అయ్యో! పాపము! వరూధిని మాయాప్రవరుని ఎఱుఁగనే యెఱుఁగదు గాదండీ! ఎంత ద్రోహము!

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

అయ్యా, ఇది చిత్తగించండి!

సీతాదేవిని రావణాసురుఁడు రామవేషము వేసికొనివచ్చి అమాంగళ్యపఱిచి నట్లు ఏ కవి అయినను కథ కట్టినచో విజ్ఞులకందరికిని వెఱ్ఱులు వేకులు ఎత్తవండీ! అంత రోతగానే కాదండీ ఉన్నది యిక్కడి సందర్భమూను? ప్రవరునిమీఁదనే ప్రాణములర్పించి ఉన్న వరూథినిని, అంతకుముం దామెను ప్రేమించి ఆమెచే ఛీఛీ అని చీవాట్లుతిన్న దొంగ ప్రవరవేషముతో వచ్చి చేటుకూర్చుట చండాలముగా లేదండీ వరూథిని వెలయాలందురు ఆమె ప్రవరుని ఏమి వెలకయి ప్రేమించినది! వేషధారి ప్రవరుఁడుఏమి వెల యిచ్చి ఆమెను కొనుక్కొన్నాఁడు! ఆంధ్రకవితా పితామహుని అనుగ్రహము అట్లున్నదే!' అన్నది.

నేను "చాల చుఱుకుగా ఉన్నదే సల్లాపము" అనుకొనుచు, "సంస్కృతము బాగుగా చదువుకొన్నట్టున్నావమ్మా" అన్నాను.

"మా నాయనగారు విద్వాంసులు. వారు నేర్పఁగా కావ్యనాటకములుకొన్ని చదువుకొన్నానండీ!" అనుచు నామె కాళిదాసు కవీంద్రునిమీఁదకూడ కంకరరాళ్లు విసరసాగినది.

"చూడండి! శాకుంతలములో దుష్యంతునికి రంగప్రవేశము ఎంత సంతాపజనకముగా ఉన్నదో".

"తానేదో వేఁటకువచ్చినాఁడు. ఆశ్రమమున కణ్వ మహర్షి లేఁడు. ముగ్ధలు ఋషికన్యలు చెట్లకు నీళ్లుపోయుచున్నారు. అక్రమముగా ఆశ్రమ ప్రాంతమునకు వెళ్ళి, ధీరోదాత్తుఁడుగా పొగడ్తగాంచవలసిన మహారాజు దొంగచాటుగా నక్కి ఉండి ఆకన్యలను తొంగిచూచుట, 'సతాంహి సందేహపదేషు' అని తన తప్పును ఒప్పునుగా తానే పొగడుకొనుట మర్యాదగా ఉన్నదండీ! శకుంతల ముఖాన తుమ్మెద వ్రాలఁగా ఆపన్నురాలిని రక్షించి రాజధర్మము నెఱపఁబోవుచున్నట్టు దర్పాలు పలుకకొనుచు సంకరతలంపుతో రంగప్రవేశము చేయుట బాగుగా ఉన్నదండీ?" అన్నది.

ప్రాచీనగ్రంథముల పలుకుబడి - మనపై చెల్లుబడి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నే నిఁక శ్రుతి మించుచున్నది అనుకొని సంస్కృతాంధ్ర రచనలలో ఆమెకుఁగల సాహిత్యచాతుర్యమునకు సంతోషము వెల్లడించి వచ్చినాను.

ఇంకొక ముచ్చట.

ఒక పూరియిల్లు; చిన్నది; తలుపు ఓరవాకిలిగా వేసి ఉన్నది. లోపల ముసలమ్మ వడ్లు దంచుచున్నది. రోఁకటిపోటుతో పాటు.

''ఓరామ ఓరామ ఒయ్యారిరామ

ఓరామ! ఓ రామ!

ఓరామ! ఓరామ!''

అనుచు ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములతో రామనామస్మరణ జోడించుచున్నది. మధ్యాహ్నము ఒంటిగంట వేళ. ఇంట నామె ఒక్కర్తె యే. తాటాకు పుస్తకాలేవో ఉన్నవనఁగా చూడవెళ్ళినాను. ఇంటిలోనికి అడుగు సాగక వాకిటనే ఉన్నాను. కొంతసేపటికి దంపుడుముగియఁగా చేటలో దంచిన బియ్యము చేర్చుకొని చెఱుగఁబోవుచు ఈ క్రిందిపద్యము చదివినది:

క॥ కలఁడందురు దీనులయెడఁ
గలఁడందురు పరమయోగిగణముల పాలన్
కలఁడందు రన్నిదెసలను
కలఁడు కలం డనెడువాఁడు కలఁడో లేఁడో!

నాలుగవ చరణము గద్దించుచు మఱి మువ్మాఱు చదివినది. ఇదే సంద ర్భమురా అనుకొని 'ఉన్నాఁడమ్మా' అనుచు నేను లోపలికి వెళ్ళినాను. ఆమె ఆ బియ్యముతో అటుతర్వాత వంటచేసికొని భోజనము చేయఁబోవును. ఇట్లను కొన్నాను: "ఆహా! పోతరాజుగా రెంత పుణ్యాత్ములు. భాగవత మెందఱినో పవిత్రాత్ములనుగాఁ జేయుచున్నదిగదా!"

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

బ్రౌనుదొరగారి కెవఁడో దీనుఁడు ఈ క్రింది పద్యమును అర్జీగా వ్రాసి పంపుకొన్నాఁడట.

శా॥ లా వొక్కింతయు లేదు, ధైర్యము విలోలంబయ్యెఁ, బ్రాణంబులున్
ఠావుల్ దప్పెను, మూర్ఛవచ్చెఁ, దనువున్ డస్సెన్, శ్రమం బయ్యెడిన్
నీవే తప్ప నితఃపరం బెఱుఁగ మన్నింపందగున్ దీనునిన్
రావే యీశ్వర ! కావవే వరద ! సంరక్షింపు భద్రాత్మకా!

బ్రౌనుదొరగా రా దీనుని కేదో కొంత సొమ్ముతోపాటు ఆ యర్జీమీఁదనే 'ఎండార్సుమెంటు'గా ఈ క్రింది పద్యమును వ్రాసి పంపినారట :

ఉ॥ ఏను మృతుండ నౌదు నని యింత భయంబు మనంబులోపలన్
మానుము సంభవంబు గల మానవకోట్లకు చావు నిక్కమౌఁ
గాన హరిం దలంపు మికఁ గల్గదు జన్మము నీకు ధాత్రిపై
మానవనాథ ! చెందెదవు మాధవలోకనివాససౌఖ్యముల్.

బ్రౌనుదొరగారికి కూడ భాగవత మింత పరిచిత మయినది !

ఇన్ని ఉదాహరణములను ఎందుకు చెప్పినాననఁగా, మన తండ్రితాతల పోలికచాలికలు మనలో ఏవిధముగా అనుగతములై వచ్చుచున్నవో – మనము వేషభాష లెంతమార్చి నప్పటికిని – మన పూర్వుల గ్రంథములలోని భావములు సంప్రదాయములు, రచనలు - మన మెంత క్రొత్తత్రోవలు త్రొక్కఁజూచుచున్న ప్పటికిని-మనలో ఎట్లు కుదురొ్కన్నవో తెలుపుటకే. వానిని మనము విడనాడ లేము ; విడనాడనూ కూడదు అని యెఱిఁగించుటకే.

[ఆంధ్రపత్రిక 3-9-1950.
తెలుఁగు మెఱుఁగులు
ప్ర. ము. 1948
ద్వి. ము. 1960]

ప్రాచీనగ్రంథముల పలుకుబడి - మనపై చెల్లుబడి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ద్విపద కృతులు

మన తెలుఁగులో విరివిగా ద్విపద గ్రంథములున్నవి. వానిలోఁ బాల్కు రికి సోమనాథుని గ్రంథములును, రంగనాథుని గ్రంథములును దొడ్డివి. ఈ యిర్వుర రచనము నందును భేదము కన్పడుచున్నది. సోమనాథుఁడు ప్రాసయతి నుపయోగించు కొన్నాఁడు. రంగనాథుఁడు ప్రాసయతిని బరిత్యజించినాఁడు, మత భేదమిది లక్షణ గ్రంథములందు సూచింపఁ బడెనాయని పరిశీలించితిని. ఎక్కడను బ్రాసయతి కూడదని కానరాలేదు. కూడు ననియును గన్పడలేదు. కానీ ప్రాసనియతిలేని పద్యముల కన్నింటికిని బ్రాసయతి, సార్వత్రికముగాఁ గూర్పఁబడుచున్నది. ఈ విషయము చొప్పునఁ జూచుకొన్నచో ద్విపదకు బ్రాసయతి చెల్లరాదు. మంజరి (ద్విపద) లందుఁ గొన్నింటఁ బ్రాసయతి గూర్పఁ బడినది. దీనికిఁ బ్రాసనియమములేదు గావుననే కూర్పఁబడె ననవచ్చును. కృష్ణ దేవరాయల కాలమునాఁడు తాళ్ళపాక చిన్నన్న యష్టమహిషీ కళ్యాణమున

"యతుల లోపలఁ బ్రాసయతి తక్క సకల
యతులుఁ జెల్లును బ్రయోగానుసారమున,
అను లక్షణంబుల ననువొంది సుకవి
జన సుప్రయోగైక శరణమై వెలయు."

ఇట్లు ప్రాసయతి తగదన్నాఁడు. ఈ లక్షణము సుకవి జనప్రయోగైక శరణమే యనియు జెప్పినాఁడు. ఈతఁడు సోమనాథుని గ్రంథములఁజూచి యుండ లేదు గాఁబోలు. లేక, సోమనాథుఁడు సుకవి కాఁడనియే తలఁచినాఁడేమోగదా!

సోమనాథుఁడు బసవపురాణమునఁ బ్రాసపడి నుపయోగించినందులకు బ్రతాపరుద్రుని కాలముననే ధూర్త పండితులు వెక్కిరించినట్టును, సోమనాథుఁడు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వారిని జయించినట్టును బిడుపర్తి బసవన చెప్పినాఁడు. కావున నిది యప్పటికే వింతగాఁ దోచిన సోమనాథుఁడెట్టి సమాధానము చెప్పెనో! ఆరయుదము.

పండితారాధ్య చరిత్రమం దిట్లున్నది:-"జాతులు మాత్రాను సంధానగణవి నీతులు గాన యనియత గణై' రనియును, 'ప్రాసోవా' యనియు, 'యతిర్వా' యనియుఁ జెప్పు ఛందో వినిహితోక్తి గాన ప్రాసయైనను యతిపై వడియైన బేసిగా నిలిపి"

బసవ పురాణము రచించిన తర్వాతనే పండితారాధ్య చరిత్రము నాతఁడు రచించెను. ఆ ధూర్త పండితుల వెక్కిరింపునకు సమాధానమే కావలయు నిది. ఇందు "అనియతగణైః" "ప్రాసోవా" "యతిర్వా" అని మూడు సంస్కృత సూత్రము లుదాహరింపఁ బడినవి. యతి ప్రాసములు రెండింటిని గూర్చి తెలుపు గ్రంథ మాంధ్ర భాషకు సంబంధించినదే కావలయును. ఆ గ్రంథము పేరేమో, కర్త యెవరో తెలియదయ్యెను. సోమనాథుని నాఁటికి బూర్వమే యతి ప్రాసములను గూర్చి కూడ నింత విస్పష్టముగాఁ దెలుపఁ జాలిన సూత్ర గ్రంథము వెలసి యుంచెనని దీనివలనఁ దేలుచున్నది. అది నన్నయభట్టారకునిదో, యంతకుం బూర్వునిదో కావలయును. లక్షణము నుదాహరించి సోమనాథుఁడు ద్విపదలోఁ బ్రాసయతి కూడునని సిద్ధాంతీకరించినాఁడు. రంగనాథాదులు ప్రయోగింపకున్న నేమి? నేఁడు కొందఱు ముగ్ధపండితులు వెక్కిరించుచున్నారు. సోమనాథుని చూపిన త్రోవను బ్రాసయతితో రచింపఁబడు ద్విపద కృతులను వెక్కిరింపఁ బోవుట పోలదు. ద్విపద కృతులందు బ్రాసయతియును గూడునని సోమనాథుని గ్రంథములు రాద్ధాంత పఱుచు చున్నవి.

ఆంధ్రభాషకు సంబంధించిన విలువ గల విషయమొకటి కూడ దీని వలన వెల్లడి యయినది. సంస్కృత సూత్ర రూపమయిన యాంధ్ర లక్షణ గ్రంథము, తిక్కనాదులకుఁ బూర్వమే వెలసి యుండుట!

[ఆంధ్ర పత్రిక: సోమవారము, 10 ఆగస్టు, 1914]

ద్విపద కృతులు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రంగనాథ రామాయణము

రంగనాథరామాయణమును బరిశీలింపఁగా గ్రంథకర్తృకవిషయ మీ క్రిందితీరున నున్నది. గోనకాట భూపతి. తత్పుత్త్రుఁడు గోన రుద్రభూపతి. తత్పుత్త్రుఁడు బుద్ధభూపతి. తత్పుత్త్రుఁడు విట్ఠలభూపతి. తత్పుత్త్రుఁడు బుద్ధ భూపతి. ఈ బుద్ధభూపతియే తమ తండ్రి విట్ఠలభూపతి ప్రేరణమునఁ దదంకితముగా రామాయణము రచించెను. గ్రంథమునుబట్టి చూడఁగా వీ రేజాతి వారో తెలియరాదు. క్షత్రియులనియేని, శూద్రు లనియేని గుర్తింపఁ దగ్గ యాధారము లేవియు గ్రంథమున లేవు. అనేక ప్రతులలో 'గోన' అని, కొన్నింట 'కోన' అని కాననగును. 'కోన' పాఠమునే గ్రహించినచో గ్రంథకర్త బుద్ధభూపతి — గోదావరీతీరపు కోనరాష్ట్రమును-నేఁటి కోనసీమను-పూర్వము పరిపాలించిన కోనాన్వయు లగుక్షత్రియులలోనివాఁ డగునేమో యని యనుమానింపఁగూడును గాని, యింతవఱకు నా కోన వంశ్యక్షత్రియులలోఁ బయిపేళ్ళవా రెవ్వరును గాన రామిచేతను, బెక్కుప్రతులలో 'గోన' ఉండుట పరిగ్రాహ్యతర మగుటచేతను బై యనుమానము పరిత్యజింపఁదగినదే యనవచ్చును. ఇఁక 'గోన' పాఠమునే పరిగ్రహించి చూడఁగాఁ బశ్చిమాంధ్ర దేశమున-ననఁగా నేఁటి నిజాంరాష్ట్రమున గద్వాల వనపర్తి రాజ్యముల ప్రాంతమునఁ గలవర్ధమానపురమున (వడ్డమాని వారు అని యింటిపేరు ఈ యూరినిబట్టి వచ్చినదే) కాకతీయ సామంతులుగా రాజ్య మేలినవారు ఏతత్కృతి కర్తృ వంశ పురుషనామసమంచితులు క్రీ॥శ॥ 12, 13 శతాబ్దులలోఁ గొందఱు శాసనములందు గుర్తింపనగుచున్నారు. గోనబుద్ధయ కుమార్తె 'శ్రీ గోనవంశజనిశేఖరబుద్ధయాఖ్య పుత్రీపవిత్రచరితా'యగుకుప్పమ శక 1198 ధాతృసంవత్సరమున('వసునందశంకరమితే శ్రీధాతృసంవత్సరే') బూదపూరిలో లింగప్రతిష్ఠచేసి భూదానముచేసినట్లొక శాసన మున్నది. మఱియు శక వర్షములు 1216 అగు జయవత్సరమున 'శ్రీమతు

గోనకాట
|
రుద్ర
|
బుద్ధ
|
విట్ఠల
|
బుద్ధ-(గ్రంథకర్త)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మీసియారగండ గోనగన్నయరడ్డివారు వర్ధమానపురమందు సుఖసంకథావినోదంబు (న) బ్రిథివి రాజ్యము సేయుచుండగాను తద్రాజ్యరక్షామణి యయిన 'విఠాలనాథ భూనాథుండు' రాచూరిపట్టణ ప్రవేశాభిముఖుండై ...దుర్గము రచించి' నట్లొక శాసనమున్నది.

ఈ రెండు శాసనములలో తొలిశాసనము క్రీ. శ. 1276 సంవత్సరము నాఁటిది. రెండవ శాసనము క్రీ. శ. 1294 సంవత్సరమునాఁటిది. రెండింటికిని బదునెనిమిది వత్సరముల యంతర మున్నది. ఇందుఁ దొలిశాసనమునఁ బ్రస్తుతుఁడయిన 'గోన బుద్ధయ' మన రామాయణ కృతికర్తయగు గోనబుద్ధయకాని, యాతని తాత బుద్ధయ కాని కాఁదగును. ఒక్కబుద్ధయయే కాని రాయచూరి శాసనమునఁ గాననగు గోన గన్నయరడ్డివా రీరంగనాథరామాయణమునఁ గానరారు. కాని రంగనాథోత్తర రామాయణమని సరిగా నీ రంగనాథ రామాయణముఁ బోలిన ద్విపద రచనావిధానము గలది, షట్కాండాత్మకమయిన యీ రామాయణమునకుఁ బరిశిష్ట మనఁదగిన ఉత్తరకాండ కథారచనము, గోన కోటగన్నభూపాలుని కుమారుఁడగు బుద్ధభూపతికిఁ బుత్త్రులగు కాచవిభు పినవిట్ఠల భూపతులు తమ తండ్రి పేర రచించినది మఱొక గ్రంథముకలదు. అందుఁగానవచ్చు గోన కోటగన్న భూపతి రాయచూరి శాసనపు గోన గన్నయరెడ్డివారు కాఁదగుదురు. రాయచూరి (కోట) దుర్గనిర్మాణాదికము జరపించుటచే గన్నయరెడ్డి వారికి 'కోట' గన్నయ యని పే రేర్పడియుండవచ్చును. ఇట్లేని యుభయగ్రంథకర్తృ వంశముల నిట్లు సమన్వయింపవలెను. మన రంగనాథరామాయణకర్త తాతయగు బుద్ధభూపతికి బూదపూరి శాసనప్రస్తుత 'కుపమ' కుమార్త. ఆ బుద్ధభూపతికి విట్ఠల కోటగన్న భూపతు లిర్వురును కొడుకులు. ఈ కొడుకు లిద్దఱును దమతండ్రి బుద్ధభూపతి పేరే తమ కొడుకు లిద్దఱకుఁ బెట్టిరి. విటలుని కొడుకు బుద్ధభూపతి పూర్వరామాయణ కర్తయయ్యెను. ఆతనికి వ్రేలు విడిచిన సోదరుఁ (పితృవ్యపుత్త్రుఁ)డగు బుద్ధభూపతి కొడుకులు కాచ విట్ఠల భూపతు లుత్తరరామాయణకర్త లయిరి. పూర్వోత్తర రామాయణములకు సహోదరుల కొడుకు, మనుమలు కర్త లగుట తేలినవిషయము. ఇది యిట్లేయేని వంశవృక్ష మీ తీరున నుండును.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గోనకాటభూపతి
|
రుద్రభూపతి
|
బుద్ధ భూపతి

[బూదపూరిశాసనము] [రాయచూరు శాసనము]

- కుపమ (1276 *A.D.*)
- విట్ఠలభూపతి
  - బుద్ధభూపతి (పూర్వరామాయణకర్త)
- గన్నభూపతి (1294 *A.D.*)
  - బుద్ధభూపతి
    - కాచవిభుఁడు
    - విట్ఠలవిభుఁడు

(ఉత్తరరామాయణకర్తలు)

ఉభయరామాయణములందును కృతికర్తల కులమేదో తెలియరాకున్నను శాసనములఁబట్టి 'గోనవంశమువారు శూద్రులు, 'రడ్లు' అని యేర్పడుచున్నది. కాన రంగనాథోభయరామాయణ కర్తలను మనము రెడ్డిజాతివా రని నిర్ణయింప వచ్చును. మీఁది సందర్భము లన్నింటినిబట్టియు నీరెడ్లు నాఁటి పశ్చిమాంధ్రరాష్ట్ర మండలి వర్ధమానపురమున కధీశ్వరు లని నిర్ణయింపఁ దగియున్నది. మఱియు గ్రంథస్థ మగు నీ క్రింది ద్విపదము కూడ రంగనాథరామాయణకర్త నేఁటి నిజాం రాష్ట్ర ప్రాంతపువాఁ డనుటకు సాధక మగు నని నా తలఁపు.

'వేదాద్రిగుహలలో విహరించువాఁడు
...................................'

ఈ వేద్రాది నిజాంరాష్ట్రమున ప్రసిద్ధమైన రాచకొండ ప్రాంతపు వేద్రాది యని నా నమ్మకము. ఆ కాలమున నా వేదాద్రి చాలఁ బ్రసిద్ధి గన్నది. తద్దేశ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వాస్తవ్యులు కాకతీయసామంతులు, తర్వాత స్వతంత్రులు. వెలుగోటివెలమరాజులు వేదగిరి నామములఁ దత్పర్వతపూజ్యతా జ్ఞాపకములుగాఁ దాల్చిరి.

పై పరిశీలనమునుబట్టి రంగనాథోభయ రామాయణములును క్రీ. శ. పదమూడవ శతాబ్ది తుదభాగమున ననఁగా క్రీ.శ. 1280–1300 ప్రాంతమున రచితమైనట్లు తేలును. అది కాకతీయరుద్రాంబ పాలనపుఁ దుదికాలమును, గాకతీయ ప్రతాపరుద్రుని పాలనపు టారంభకాలమును నగును. ఇది యట్లే యగు నేని రంగనాథరామాయణకర్త రంగనాథుఁ డనీ, అతఁడు ప్రతాపరుద్రుని నాఁటివాఁ డనీ, రంగనాథరామాయణమునకుఁ బ్రతిగా ప్రతాపరుద్రుఁడు భాస్కరునిచే రామాయణము రచింపింపఁ బూనినాఁ డనీ చిరంతనముగా వెలయుచున్న ప్రతీతి రక్షిత మగుచున్నది. గోనబుద్ధ కాచ విట్ఠల ప్రభులకు రంగనాథుఁ డనుకవి యొకఁడు గ్రంథరచనమునఁ దోడయి యుండు ననుట యవిశ్వాస్య మనఁజాలను. మఱియు రంగనాథునివి, రంగనాథ రామాయణేతరములు, రచనములు లక్షణ గ్రంథములందుఁ గలవు గాన యట్టికవి నొకని నంగీకరింపక తప్పదు. మఱియుఁ దొల్లింత వీరవైష్ణవుఁడై బహుగ్రంథముల రచించి చక్రపాణిరంగనాథుఁ డన్న పేరుతో వెలసినట్లును, పాల్కురికి సోమనాథునితో వాదించి యోడిపోయినట్లును శివద్వేషముచేఁ గన్నులు పోఁగా శ్రీశైలప్రదక్షిణము చేసి శైవుఁడై నయన రగడను రచించి కన్నులు పడసినట్లును స్థానికచరిత్రలందుఁ గలదు. ఇట్లు ప్రాచీనగ్రంథములందుఁ బ్రస్తుతుఁ డయిన చక్రపాణిరంగనకవియే మనబుద్ధ భూపాలునకు రామాయణరచనలోఁ దోడ్పడిన రంగనాథుఁడు కాఁగూడును. అతనిని గర్ణాటశైవకవులును, స్థానికచరిత్రలునే కాక 15వ శతాబ్దినాఁటి దగు శివయోగసారమును బ్రశంసించుచున్నది. అతని గ్రంథము [1]. నయనరగడ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలలో నున్నది.

---

1. ఇటీవల చాటుపద్యమణిమంజరి పునర్ముద్రణమున బ్రకటింపఁ బడినది.

రంగనాథ రామాయణము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మన రంగనాథరామాయణమున మూలమునఁ గానరానివి పెక్కుచోట్ల వైష్ణవ మతాభిమానరచనలు ప్రబలముగాఁ గానవచ్చుచున్నవి. అవి ప్రక్షిప్తము లన వీలులేక యనేక ప్రతులలో సమానరీతిగాఁ గానవచ్చుచున్నవి.

మఱియు రంగనాథరామాయణరచనా కాలమునఁ బశ్చిమాంధ్రదేశమందు వైష్ణవమతము ప్రబలియుండుట నక్కడి శాసనము లనాఁటివి పెక్కులు నిరూపించుచున్నవి.

మఱియు రంగనాథరామాయణ రచనానంతరము దానిఁజూచి భాస్కరాదులు భాస్కరరామాయణము రచించి రనుటకుఁ దార్కాణగా రంగనాథరామాయణ రచనా సంవాది రచనలు భాస్కరరామాయణమునఁ బెక్కు లున్నవి. ఇర్వురును వాల్మీకము ననుసరించి వేర్వేఱుగానే యట్లురచించి యుండరాదా యనఁగుదురదు. వాల్మీకమునఁ గానరాక రంగనాథ భాస్కర రామాయణముల మాత్రమే గోచరించు విషయములు భాషా రచనాసామ్యము గూడఁ గలవి పెక్కు లున్నవి. వానికూర్పు తీరులఁబట్టి పౌర్వాపర్యము రంగనాథ భాస్కర రామాయణములకే క్రమముగాఁ దోచును. పై వ్రాఁతకు సారాంశము —

రంగనాథరామాయణ కర్త గోన ఇంటిపేరి వాఁడు. ఆతఁడు రెడ్డిరాజు. కాకతీయ సామంతుఁడు. వర్ధమాన పురాధీశ్వరుఁడు. క్రీ.శ. 1290 ప్రాంతమువాఁడు. రంగనాథుఁడనుకవి యాతనికిఁ గృతిరచనమునఁ దోడ్పడి యుండవచ్చును. రంగనాథరామాయణము దొల్లిటి రచనము. భాస్కర రామాయణము తర్వాతి రచనము. చిరంతనప్రతీతి యట్లే గలదు.

* *

[రంగనాథుఁ డనుకవీశ్వరుని గూర్చి యిటీవల చెలరేఁగిన వాదదావాగ్నిలోఁ జిక్కుపడి నే నొదలు కాల్చుకొనఁజాలను. ప్రాచీనకావ్య లక్షణ శాస్త్ర కవిచరిత్రాది పరిజ్ఞానము గొల్పుటలో నాకుఁ బ్రాచీన లక్షణగ్రంథకర్తలు పితృతుల్యులు. ఉహ్వాని యువ్వెత్తున వారి పరిజ్ఞానము నుత్తుత్తిదానిఁ గా నే నూఁది వేయఁజాలను. వారు భ్రమప్రమాదములు లేనివారనఁ గాదు. ప్రబల ప్రమాణము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

లచే నట్టి వట్టివరకును నిరూపించి కొట్టివేయుట లగ్గు. రంగనాథునిగూర్చి యుపలబ్ధాంశముల నెత్తి చూపుటకే నా యీ యుపక్రమము. ఇందు ప్రామాణ్యా ప్రామాణ్యచర్చను ప్రాజ్ఞులు కావింపగలరు గాక !]

కర్ణాటకకవి యగు తోంటదార్యకవి 'పాల్కురికి సోమేశ్వరపురాణము'న రంగనాథుని విషయము నిట్లు చెప్పినాఁడు. "చక్రపాణి రంగనాథుఁ డనువైష్ణవునితో సోమనాథునకు మతవిషయమునఁ దగవు వాటిల్లెను. ఆ శైవుని దర్శింపఁడు గాన సోమనాథుఁడు తెరచాటున నుండి వాదము చేయ నంగీకరించెను. కాని యావైష్ణవుని జయించుటకు సోమనాథుని పుత్రుఁ డగు చతుర్ముఖ బసవేశ్వరుఁడే తలపడెను. వారిద్వరకును గొప్పవాదము జరిగెను. రంగనాథుఁ డోడిపోయెను. పరాజయ దుఃఖముతో నా రంగనాథుఁడు శ్రీశైలమార్గముననే తిరిగి పోయెను. శ్రీశైల మల్లికార్జునునిఁ జూడక ద్వేషబుద్ధితోనే యరిగెను. ఆ శివద్వేషముచే నాతనికి గన్నులు గ్రుడ్డి వయ్యెను. అహోబిలమున కరిగి యాతఁడు నరసింహ స్వామిని బ్రార్థించెను. ఆ స్వామివలన స్వప్నమున శివాధిక్యబోధమును బడసి లజ్జితుఁడై తిరిగి శ్రీశైలమునకు వచ్చి మల్లికార్జునుని బహువిధములఁ బ్రస్తుతించెను. ఒక కన్ను వచ్చెను. పదపడి పాలుకురికికి వచ్చి సోమనాథుని దర్శించి యపచారము క్షమింపఁ బ్రార్థించెను. సోమనాథుఁడనుగ్రహించెను. రెండవ కన్నును వచ్చెను. రంగనాథుఁడు శైవదీక్ష నొసఁగు మని సోమనాథునిఁ బ్రార్థించెను. పుత్త్రుఁడగు చతుర్ముఖ బసవేశ్వరుని చేత సోమనాథుఁ డాతని శివదీక్షితునిఁ జేయించెను. రంగనాథుఁ డప్పుడు వీరభద్రవిజయ శరభచరిత్రాదులను రచియించి గురు పాదముల కర్పించెను."

౨

పాల్కురికి సోమనాథపురాణమే కాక కర్ణాటక కృతి యగు గురురాజ చరిత్రము గూడ నీ చక్రపాణి రంగనాథుని చరిత్రము జెప్పుచున్నది. తోంటదార్య కవి చెప్పినట్టే యీ గురురాజ చరిత్రకర్త సిద్ధనంజేశ కవియు రంగనాథుని యోటమిని జెప్పినాఁడు. 'వీరభద్ర విజయము' 'శరభలీల' యను గ్రంథములనే

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కాక యాతఁడు శ్రీగిరినాథవిక్రమ మని యేనూఱు సీసపద్యముల తెలుఁగు గ్రంథమునుగూడ రచించెనఁట! దానినే సంస్కృతమునఁ గూడ రచించెనఁట! ఆ కవి యిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు.

'శ్రీశైలభర్తకును సీసంబు లేనూఱు
లేనప్ప పద్యంగ ళెంటు సావిరగళుం
భాసురద దండకం సాహస్ర తారావళియునాల్కు లయగ్రాహియు;
ఆళతక వృత్తగళు దోధకం సావిరవు
భాసురద తోటకం నూఱు రగళెగ ళేడు
భాషిసిద మత్తకోకిల మూఱు సాసిరం గీతియం ఞాఱుమాఱు,
సరస మంజెర వెంటు కందంగ శైనూఱు
విరచిసిద కృతియు మూవత్తాఱు గద్యగళు
నిరువ మూవత్తాఱు వుభయశతకం వొప్పమిగులు సర్వేశనిమగె.'

ఇందు 'శ్రీగిరినాథ విక్రమము' అనుపేర శ్రీశైల మల్లికార్జునునిపై నైదు వందల సీసపద్యములను, నెనిమిదివేల పద్యములు గల మఱొక గ్రంథమును, వేయి పాదములు గల దండకమును, నొక తారావళిని, నాలుగు లయగ్రాహులను, నొక వృత్త శతకమును,వేయి దోదక వృత్తములను, నూఱు తోటకవృత్తములను, నేడు రగడలను, మూఁడువేల మత్తకోకిలలను, నాఱువందల గీతపద్యములను, నెనిమిది మంజరులను, నైనూఱు కందములను, ముప్పదియాఱు గద్యములను, ముప్పదియాఱు ఉభయశతకములను జెప్పినట్లు ఈ పద్యమునం దున్నది. ఇతని యీ కృతులెల్ల నిప్పుడు మనకుఁ గానరావు.

ఠ

కాని శివదూషణచేఁ గన్నులుపోఁగా శివస్తుతిచే గన్నులు తెచ్చికొన్నట్లుగా రంగనకవి రచించినట్లుగా శ్రీగిరి మల్లికార్జునుని మీఁద రగడ యొకటి యున్నది 'శివభక్తిదీపిక' యని దానికిఁ బేరు. దానికి 'నయనరగడ' యని నామాంతరము.

నోట్సు-వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

౪

నేఁడు శివమంత్రవర్ణనము, అనుపేర మఱియొక రగడ రంగనాథుఁడు రచించినదిగానే దొరకినది. 'నమశ్శివాయరగడ' యని దీనికి నామాంతరము. దీని కడపట నీ క్రిందిపద్యమున్నది.

'అని మన? (మును?) రంగనాథుఁడు దయానిధి శ్రీగిరినాథుమీఁదఁజె
ప్పినశివమంత్రవర్ణనము చిత్తసముద్గత భక్తియుక్తి వ్రా
సినఁ గొనియాడినన్ వినినఁ జెల్వొసలారఁ బఠించినన్ జగ
జ్జనులకుఁ బుణ్యసంపద లసంఖ్యములై సమకూఱు నిమ్మహిన్.

ఈ పద్యమును రంగనాథుఁడే రచించెనో లేక తర్వాతి కాలమున నితరుఁడే రచించెనో! సిద్ధనంజేశకవి పద్యములో లెక్కింపఁబడిన రంగనాథుని రగడ లేడింటిలో నిప్పటికి రెండు రగడలు దొరకిన వనవచ్చును. 1. శివభక్తిదీపిక యను నయనరగడ 2. శివమంత్రవర్ణన మను నమశ్శివాయరగడ.

౫

శివభక్తిదీపిక వ్రాఁతప్రతిలో కడపట నిట్లున్నది.

'వైష్ణవ చక్రపాణి రంగనాథుఁడు శైవదీక్షాధారణమైన తర్వాతను చేసిన నయనరగళ'

౬

'ఏకశిలానగర వృత్తాంతము'లో రంగనాథుని గూర్చి యిట్లున్నది.

'రంగనాథుఁడు ఆందోళికపై నెక్కి చనుదెంచునప్పుడు త్రిపురాంతకదేవుని గోపురంబుఁ జూచి 'అదియేమి ?' యని యడిగిన నావివరాలు త్రిపురాంతక గోపురం బని పలుకుటయు నాశివభవనంబుఁ జూడ నొల్లక మైనపుజడ్లు కప్పించుకొనియె. అప్పుడు రంగనాథుని నేత్రంబులు గానరాక జాత్యంధుని వలెనే మగిడి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

శ్రీరంగానకు పోయి యద్దేవుని బ్రసన్నుని జేసికొని నేత్రంబులువోయె నని మొఱయాడుటయు, నద్దేవుండు కరుణించి త్రిపురాంతకదేవుణ్ణి వేడుకొమ్మనుటయు, రంగనాథుండు మళ్ళీ త్రిపురాంతకమున కేతెంచి యద్దేవునకు నమస్కరించి తన యెత్తుకృతులు సమర్పింతు నని వ్రతంబు చేసి భక్తిమయం బగురగడచెప్పిన నద్దేవుండు ప్రసన్నుండై రంగనాథునకు నిరుకన్నుల నొసగుటయు రంగనాథుఁడు పాలకుర్తికింజని సోమనాథునిచే శివదీక్ష గైకొనియె. ఆయయ్యవద్ద శైవరహస్యంబులు తెలిసికొనుచుండె. అంత నిక్కాశ ప్రతాపరుద్రుండు రంగనాథుని ప్రభావంబు విని యాశ్చర్యంబు నొందెను' రంగనాథుని గూర్చిన పైకథ నిన్ననో నేఁడో యెవరో సృష్టించి రని యుజ్జగింప వీలులేనిది.

౭

శ్రీనాథుని సమకాలపువాఁ డగు కొలని గణపతిదేవుఁడు తన 'శివయోగసారము'న చక్రపాణి రంగన కవి నిట్లు స్తుతించినాఁడు.

> 'అసమశివభక్తిరసమా
> నసునిం బాల్కురికి సోమనాథునిఁ గవిరా
> జసమున్నతయశు సద్యః
> ప్రసాది యగు చక్రపాణి రంగనఁ గొలుతుఁ.'

౮

గురురాజకవిపద్యమున రంగనాథుఁడు నూఱు తోటకవృత్తములను గూడ రచించినట్లు కలదు. ఛందోగ్రంథములలో రంగనాథుని తోటకము లివి రెండు కానవచ్చినవి.

బాలబోధ చ్ఛందస్సులో

తోటకము - ఉపవాసము లెల్లను నుండుట నీ
కృప వచ్చుట కా యది రిత్త సుమీ

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

యపవిత్రునిఁ బుల్లనియం బలికై
సుపవిత్రునిఁ జేయుట సుద్ది గదే.

హనుమచ్ఛందస్సులో

తోటకము - చెలువార గజాజినచేలముతో
గళనీలిమతో నహికంకణుఁడై
తలఁ జంద్రకళం గల దైవము మా
కులదైవము దైవతకోటులలోఁ.

వీనినిబట్టి సిద్ధనంజేశకవి చెప్పినతోటకవృత్తములను రంగనాథుఁడు రచించుట సమర్థిత మగుచున్నది.

౯

రంగనాథుని యనుకరణము కానవచ్చును. కాశీఖండమున శ్రీనాథుఁడు కూడ తోటకవృత్తరచనము చేసినాఁడు.

బాలబోధచ్ఛందమున రంగనాథునిదిగా నీ క్రింది కందపద్యము కలదు.
క. ఫాలతలభస్మ రేఖలు-

ఇది సమగ్రముగా లేదు. ఇది సిద్ధనంజేశకవి పేర్కొన్న నూఱు కందములలోఁ జేరినదేమో !

౧౦

ప్రయోగరత్నాకరములో రంగనాథుని మిత్రవిందాపరిణయములోనిదిగా నీక్రిందిపద్యభాగ మున్నది.

"వనమాలి గొలుచు నందుననె యెల్లప్పుడు"

రంగనాథ రామాయణము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

౧౧

పలువురు శివకవులు కవిస్తుతిలో రంగనాథుని శివకవినిగా స్తుతించినారు. మచ్చుకు ఒకటి.

భద్రకవి లింగకవి రంగనాథ ప్రశంస -

.... - 'దండితోఁ బండితత్రయముఁ గీర్తించి
సకలవేదపురాణ శాస్త్రేతిహాస - నికరార్థములు ప్రమాణించి సదృక్తి
శ్రీమతి నుద్ధరించిన పాలకుఱికి - సోమనాథేశ్వరు సొంపుతోఁ గొలిచి
రంగద్విశాలాంతరంగంబునందు - రంగనాథునిఁ గవిరాజున్యుఁ దలఁచి
యసమానచరితు బ్రత్యగ్రకల్యాణ-బసవేశుఁ బిడుపర్తి బసవేశుఁ గొలిచి'

(సానందోపాఖ్యానము)

౧౨

వైష్ణవుఁడైన చక్రపాణి రంగనాథుఁడు శైవుఁడై రంగనకవి యయినాఁడు. ఇట్లే శైవుడైన తెనాలిరామలింగకవి వైష్ణవుఁడై రామకృష్ణుఁ డయినాడు.

౧౩

రంగనాథుని పద్యములుగా ప్రబంధరత్నావళిలో నీపద్యము లున్నవి ఇవి కూడ (శ్రీశైలమల్లికార్జున) శివస్తవపరములే కాన, పయి రంగనాథుని రచనములే యగుట సుస్పష్ట మయినది.

చ॥ అదలని తేరు తేరునకు నాదరువై తగువిల్లు వింటికిం
గుదురగువారి నారిపయిఁ గూర్కుశరంబు శరంబు బొడ్డునం
బొదలిన యంత యంతముఖముల్ నిజవాసము లైనగుబ్బముల్
చెదరక నీకు నెట్టి పని సేయు నయా! గిరిజాధినాయకా!

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

సీ॥ ఓజు చేముట్టక యొగ్గానఁ బట్టక
చక్కఁగా దివిఁ జాలుచక్రములును
లాయానఁ గట్టక బలి మేఁత వెట్టక
వర్ణహీనం బైన వారువములు
తవన వెట్టక జీవితము కాసు ముట్టక
సత్త్వసంపదఁ జూపు సారథియును
కడచీలఁ దట్టక ఘనముగా మెట్టక
గంభీరసంపద గలుగునిరుసుఁ
గీ॥ గలిగి తనరారునరదంబుఁ గడఁక నెక్కి
త్రిపురవిజయంబుఁ జేకొన్న దేవదేవుఁ
డిందుశేఖరుఁ డానందమందిరుండు
మనలఁ గరుణావిధేయుఁడై మనుచుఁగాత!

ఉ॥ గోశతపంచవార్ధులును గోయుగవార్ధులు గోత్రవార్ధులున్
గోశరవార్ధులుఁ విదితగోశర (వార్ధులు) పంచవార్ధు లా
కేశవతల్ప పద్మభవ కేకిపవాహన దానవేశ దే
వేశుల కిచ్చునట్టి పరమేశ్వరుఁ డీపుత మా కభీష్టముల్.

౧౪

పొత్తపి వెంకటరమణకవి రచించినలక్షణశిరోమణి యను లక్షణగ్రంథములో 'అచ్చవెల్లి రంగన్న గారు' అనుపేర రంగనాథరామాయణద్విపద లుదాహరింపఁబడినవి.

[నోట్సు, వ్రాతప్రతులు 1939-1942
J S V.O I. సం॥ *VII*-సం. 1. జనవరి- జూన్ 1947
చాటుపద్య మణిమంజరి 1951
సింహావలోకనము. ప్ర.ము 1953 ద్వి. ము 1966]

రంగనాథ రామాయణము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

శ్రీనాథకవి

నాటికెల్లా ఒడ్డా పొడుగూ బలమూకల ప్రజలకలిమికి కొండవీటిసీమ నాఁటికేకాదు నేఁటికికూడా ప్రఖ్యాతి కెక్కినదే. శ్రీనాథుఁడానాటి కొండవీటిధాటీ, మంచి ఆహారపుష్టిగలవాఁడు; అందగాఁడు. ఎడరైనపట్టుల నిట్టుపాసముండ వలసినా, అట్టేకాలాచక అమడలాది నడవవలసినా తాళగలవాఁడు. దగ్గుపల్లి దుగ్గన, పినవీరన, చెన్నమరాజు మొదలగు శిష్యులను వెంటఁబెట్టుకొని దేశదేశములు తిరిగినవాఁడు. "దేశాటనంపండిత మిత్రతాచ వారాంగనారాజసభాప్రవేశః। అనేక శాస్త్రార్థవిలోకనంచ చాతుర్యమూలాని భవంతి పంచ." అన్న సంస్కృతోక్తి చొప్పున దేశాటనమేకాక తక్కిన చాతుర్యమూలములు నాలుగును గడించి జగత్ ఖ్యాతి గాంచినవాఁడు.

సీ॥ "సంస్కృత ప్రాకృతశౌరసేనీముఖ్య
భాషా పరిజ్ఞానపాటవంబు
అక్షపాదకణాదపక్షిలోదీరిత
న్యాయకలాకౌశలాతిశయము
పన్నగపతి సార్వభౌమభాషితమహా
భాష్యవిద్యాసమభ్యాసబలము
శ్రుతిపురాణాగమస్మృతిసాంఖ్య సిద్ధాంత
కబళనవ్యుత్పత్తిగౌరవంబు
గీ॥ పూర్వకవిముఖ్యవిరచితాపూర్వకావ్య
భావరససుధాచర్వణప్రౌఢతయును...."

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

శ్రీనాథునికి గలవని అతనిబావమఱది దగ్గుపల్లి దుగ్గన చెప్పినాఁడు. ప్రాచీనాంధ్ర కవీశ్వరులలో పాండిత్యసాహిత్య సంస్కారంలేని సామాన్యప్రజలు కూడా మన తెలుగు దేశంలో శ్రీనాథునికవితాకథ లేవేవో చెప్పుకొంటూ ఆయన కవితాప్రశస్తి నెంతెంతో మెచ్చుకొంటూ ఉంటారు. కావ్యములు ప్రౌఢములయి సాధారణజనదురవబోధములయినా చాటుధారలు చమత్కారకలితములయిన పొడి పొడిరచనలగుటచే ప్రజాసామాన్యంలో శ్రీనాథుని కీర్తి అల్లిబిల్లిగా అల్లుకున్నది. పూర్వపుటాంధ్రకవులలో శ్రీనాథునికే యీ భాగ్యము చెల్లినది; నేఁటి కవులలో శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులకే చెల్లినది.

సరిగా యిప్పటికి ౫౭౦ ఏండ్లకు పూర్వము శ్రీనాథుఁడు వెలనాటిలో జన్మించి సుఖములు కష్టములు చూరగొంటూ పూర్ణపురుషాయుషకాలం జీవించి కవిసార్వభౌముఁడై ఖ్యాతిగాంచినాఁడు వెలనాటిలో, వేగినాటిలో, పలనాటిలో, పాకనాటిలో ఆయన కవితావిలాసిని స్వైర విహారములు జరిపినది. ఆయన ప్రాయపుప్రొద్దు పొడుపు కొండవీటి రెడ్డిసామ్రాజ్యమును మఱీ కలకలలాడించినది. ఆనాటి కొండవీటిసీమ ముత్యాలమూటలవంటి జొన్నకంకులపొలాలతో, ఆకుతోటలతో, పోకతోటలతో, ఇంకా వేలు వేలు తీరులైన పయరపునాసపొలాలతో, ఆలమందలతో, సంపన్నులు, దీర్ఘాయుష్మంతులు అయిన స్త్రీ పురుషులతో పొలుపారుతూ ఉండేది. తెలుగు వైభవమింతకలవాఁడు వేఱొకఁడు కానరాఁడు.

ఇట్టి పాండిత్యవైభవమునకు స్మారకములు కవితాఘట్టములు కాశీఖండములో చాలా కనుపడుచున్నవి

ఇంచుమించుగా ఇర్వై యేండ్లపాటు పెదకోమటి వేమారెడ్డి గారి యాస్థానమున కొండవీటిలో శ్రీనాథుఁడు విద్యాధికారిగా వెలసినాఁడు. శాలివాహన సప్తశతి మొదలుగా ననేక గ్రంథముల నతఁడక్కడ రచించినాఁడు. అఖిలపురాణవిద్యాగమములు వినిపించి అనవేమభూపాలుని శృంగారదీపిక, సాహిత్యచింతామణి మొదలగు గ్రంథములకు కర్తనుగాను సర్వజ్ఞ చక్రవర్తినిగాను చేసినాఁడు. ఆయనచే వేదవేదాంత తర్క వ్యాకరణ వైద్యజ్యోతిషాది శాస్త్రవేత్తలకు అనేకాగ్రహారము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

లిప్పించినాఁడు. "విద్యాధికారీ శ్రీనాథో వీర శ్రీవేమభూపతేః" అని కీర్తిని గన్నాఁడు.

శ్రీనాథుని మూలమున ఆనాఁడు కొండవీటిసీమ నలువైపులా కవితా వాసనలు గుబాళించినవి. సందులలో గొందులలో కూడా కవీశ్వరులే కదల్కొన్నారు.

ఉ॥ బూడిదబుంగవై యొడలు పోడిమిదక్కి మొగంబు వెల్లనై
వాడలవాడలం దిరిగి వారును వీరును చొచ్చొచోయనన్
గోడలఁగొందులం దొదిగి కూయుచునుండెదు కొండవీటిలో
గాడిద! నీవునుం గవివి గావుగదా అనుమాన మయ్యెదిన్.

అని శ్రీనాథుఁడు అప్రౌఢకవుల నప్పు డవహేళనము చేసినాఁడు

పెదకోమటి వేమారెడ్డిగారి ప్రేరణమున శ్రీనాథుఁడు రాచకొండలో రాజ్యమేలుతూ ఉన్న సర్వజ్ఞ సింగభూపాలుని దర్శించి అంతకు పూర్వము రెడ్డి రాజుల నోడించి వెలమరాజులు కొనిపోయిన కటారిని కవితాపారితోషికముగా గ్రహించి కొనితెచ్చినాఁడు. విద్వాంసుఁడయిన సర్వజ్ఞసింగభూపాలునిపై చెప్పిన పద్యములలో చాలాచమత్కారపూరిత మీ క్రింది పద్యము:

"కుక్కవో నక్కవో ఫణివొ క్రోఁతివొ పిల్లివొ బూతపిల్లివో!" అని సింగభూపాలుఁడు సమస్య యిచ్చెనట. దీనిని శ్రీనాథుఁడిట్లు పూరించినాఁడు.

ఉ॥ తక్కక రావు సింగవసుధావరుఁ డర్థుల కర్థమిచ్చుచో
దిక్కులలేనికర్ణుని, దధీచిని, ఖేచరు వేల్పుమాని పెం
పెక్కినకామధేనువు శిబీంద్రుల నెన్నెదు భట్ట దిట్టవై
కుక్కవొ నక్కవో ఫణివొ క్రోఁతివొ పిల్లివొ బూతపిల్లివో?

ఈ సమస్యలోని చమత్కారమును వివరించుట కిపుడు సమయము చాలదు. ఆంధ్రవాఙ్మయమున నింక నిట్టిసమస్య లెన్నో లేవు.

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కొండవీటి రెడ్డిరాజ్యము కూలిపోయిన తర్వాత శ్రీనాథుఁడు రాజమహేంద్రవరప్రాంతము నేలుచుండిన వేమవీరభద్రారెడ్లయొద్ద చేరినాఁడు. గోదావరీ ప్రాంత దేశము శ్రీనాథుని మరీ మురిపించినది. కాశీఖండములలో మూలగ్రంథములలో లేకపోయినా గోదావరీ ప్రాంతదేశము నితఁడు అధికముగా మనోహరముగా వర్ణించి నాఁడు. ఆ వర్ణనలనుగాని, రాజమహేంద్రవరపు తర్కవిద్వాంసులను సోమయాజులనుగూర్చి కూర్చిన చాటుధారలనుగాని, ఇంకను ఇతరములయిన అచ్చటి ముచ్చటలనుగాని ఇక్కడ వివరింపఁజాలను.

రాజమహేంద్రవరము రాకపూర్వము శ్రీనాథుఁడు విద్యానగరమున కరిగి విద్యానగరరాజాస్థానకవి అయిన డిండిమభట్టారకునితో విద్యావివాదము జరిపి ఓడగొట్టి అతని కంచుఢక్కను బ్రద్దలుగొట్టించి కవిసార్వభౌముఁడయి రాయలవారి ముత్యాలశాలలో కనకాభిషేకసత్కారమును గాంచినాఁడు. తన కవితాచాతురిని గూర్చి శ్రీనాథుఁ డక్కడ చెప్పికొన్న పద్యమొక్కటి.

సీ॥ పంపావిరూపాక్షబహుజటాజూటికా
రగ్వధప్రసవసౌరభ్యములకు
తుంగభద్రాసముత్తుంగవీచీఘటా
గంభీర ఘుమఘుమారంభములకు
కళసాపురప్రాంతకదళీవనాంతర
ద్రాక్షాలతా ఫలస్తబకములకు
కర్ణాటకామినీ కర్ణహాటకరత్న
తాటంకయుగధాళధళ్యమునకు

గీ॥ నిర్నిబంధ నిబంధమై నెనయు కవిత
తెలుఁగునను సంస్కృతంబునఁ బలుకనేర్తు
ప్రౌఢదేవేంద్రరాయభూపాలవరుని
సమ్ముఖమ్మున దయఁజూడు మమ్మ సుకవి....

శ్రీనాథకవి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఈ పద్యము విద్యానగరమున విద్యాధికారిగా నున్న ముమ్మకవిపై చెప్పినది.

కనకాభిషేకము జరిగిన పయినే ప్రౌఢరాయలను ప్రస్తుతించదగుట నిట్టు, శ్రీనాథుఁడు చమత్కరించినాఁడు.

మ॥ జననాథోత్తమ ! దేవరాయనృపతీ ! చక్రేశ! శ్రీవత్సలాం
ఛనసంకాశ ! మహాప్రభావ ! హరిరక్షాదక్ష ! నాబోఁటికిన్
గునృపస్తోత్రసముద్భవం బయినవాగ్దోషంబు శాంతంబుగాఁ
గనకస్నానము చేసికాక పొగడంగా శక్యమే దేవరన్.

శ్రీనాథుఁడు నిర్మత్సరుఁడు ; వినయవిధేయుఁడు.

"బోధమల్పంబు గర్వ మభ్యున్నతంబు
శాంతి నిప్పచ్చరంబు మచ్చరము ఘనము
కూపమండూకములవోలె కొంచె మెఱిఁగి
పండితమ్మన్యు లైన వైతండికులకు."

పద్య మిది దిండిమపండితు నుద్దేశించి యతఁడు చెప్పినది కావచ్చును. బహుదేశబుధులతో విద్యాపరీక్షణవేళలందు భాషించినవాఁడు గాన శ్రీనాథుఁడు పొంగి బోర్లపడక, కోరి కయ్యములు తెచ్చుకొనక నేరుపుతో విదేశవిద్వద్ గోష్ఠులలో వర్తిల్లినాఁడు.

"ఎవ్వనిచో నెచ్చోటను
చివ్వకు చేసాపఁ జనదు, చేసాచినచో
నివ్వల నవ్వల నెవ్వరు
నవ్వకయుండంగ పగసనన్ దీర్పఁదగున్."

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

అనివార్యముగా నేర్పడిన డిండిమవాదమున తెగువమీఱ నిట్టి ప్రతిజ్ఞ సాధించినాఁడు.

శ్రీనాథుఁడు 'కావ్యస్యాత్మా ధ్వనిః' అన్న ఆనందవర్ధనుని సిద్ధాంతము నభిమానించినవాఁడు. అతఁడు విద్యాధికారిగా నుండఁగా పెద్దకోమటి వేమారెడ్డిం గారు రచించిన సాహిత్యచింతామణిలో ధ్వనిమతమే ప్రతిష్ఠాపితమయినది.

"ధ్వన్యధ్వన్యధ్వన్యః పెదకోమటివేమ భూపతిర్జయతి"

అని అతఁడు పొగడ్తగన్నాఁడు. పరమార్థ మదే యని తలఁచినా శ్రీనాథుఁడు 'రీతిరాత్మా కావ్యస్య' అను వామనునిమతమునుగూడ నత్యంతమునభిమానించినాఁడు. రీతి, సౌశబ్ద్యము శ్రీనాథునికవితకు జీవధాతువులు. నన్నయతెన్నున ప్రసన్న రచనముచేయుట శ్రీనాథుని పరిపాటి. ప్రౌఢగాఢమగు పక్షోజద్వయపు బిగువు బింకములపై గంధసార కస్తూరీరసముల కలగలపు కలపముంబోలు నుభయవాక్ప్రౌఢితో సీసపాదము లుద్దండలీలల నుయ్యాలలూఁగఁగా సూక్తివైచిత్రి సొంపొదవింపఁగా రసాభ్యుచితబంధముచేయుట శ్రీనాథుని యసాధారణకవితాపద్ధతి.

"సూనాస్త్రప్రమదామదస్ఫురితవక్షోజాతకాఠిన్యముం
బూనంజాలుపచోవిలాసముల నింపుల్ మీఱ కర్ణాటక
క్ష్మానాథేంద్రుసభన్ కవిత్వవిజయోత్సాహంబుకై కొన్నమా
శ్రీనాథున్ కవిసార్వభౌముఁ గొలుతున్ సేవాంజలుల్ గీల్కొనన్.

రాధామాధవకవిచెప్పినయీ శ్రీనాథస్తుతి పద్యముతో కథను ముగించి కంచికిపంపి నేనింటికి వెళ్లుతున్నాను.

[రేడియో ప్రసంగము
మదరాసు : 28-11-1940
అముద్రితము]

శ్రీనాథకవి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

శ్రీనాథుని సింహాచలపు ముచ్చటలు

రాజమహేంద్రవరము రాజధానిగా ఉత్తరాంధ్రదేశమును పరిపాలించిన వేమ వీరభద్రారెడ్లతోను, విజయనగరపు ప్రౌఢదేవరాయల సామంతుడై సింహాద్రి పర్యంతము ఆంధ్ర దేశము జయించి యిచ్చిన సాంపరాయని తెలుంగు రాయనితోను శ్రీనాథ మహాకవి సింహాచలమునకు తఱచుగా వెళ్లుతూ ఉండేవాడు. సాంపరాయని తెలుంగురాయడు క్రీ.శ. ౧౪౩౦ నాడు సింహాచలము మీద విజయ యాత్రా వినోద మనుభవిస్తూ రసిక విద్వద్గోష్ఠితో కొంతకాలము వసించినాడు. అప్పుడు శ్రీనాథకవి యాతని దర్శించి కవిత జెప్పి మెప్పించినాడు. అప్పటి పద్యమిది —

శా॥ అక్షయ్యంబగు సాంపరాయని తెలుంగాధీశ కస్తూరికా
భిక్షాదానము సేయురా సుకవిరాడ్బృందారక శ్రేణికిన్
దాక్షారామ చళుక్య భీమవర గంధర్వాప్సరోభామినీ
వక్షోజద్వయ కుంభి కుంభములపై వాసించుఁ దద్వాసనల్.

ఈ పద్యము తెనుంగురాయడు సింహాచలము మీద నున్నప్పుడేని దాక్షారామము వచ్చి యున్నప్పుడేని చెప్పినది కావచ్చును. శ్రీనాథుడు సింహాచలమునను దాక్షారామమునను గూడ అవారిగా రసిక విహారములు జరిపినవాడు. శ్రీనాథుడా రెండు స్థలములలో నానాజాతి వనితల గూర్చి జేసిన వర్ణనమును, ఆనాటి స్త్రీ వేష భాషాది పరిజ్ఞానము కొరకును శ్రీనాథ కవితా స్వారస్య పరిశీలనము కొరకును చదువుకొందము. సింహాద్రి మీద ఒక దుకాణములో తమలపాకులు కొనబోయి, తమలపాకులమ్ముచున్న జంగము పడుచును శ్రీనాథుడు చూడ తటస్థించును. శివ భక్తురాలైన ఆమె ధరించిన శివలింగమును చూచి, పరమశివుడే ఆమె వక్షసీమను నాట్యమాడుచుండెనని ఉత్ప్రేక్షించి, మనుష్యమాత్రుడైన తాను —

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చ॥ తొలకరి మించుఁ దీవగతి తోఁప దుకాణము మీఁదనున్న య
య్యలికుల వేణితోఁ దమలపాకుల బేరము లాడఁబోయి నే
వలచుట కేమి ....

అని చమత్కారముగా చెప్పెను. ఈ పద్యమున శ్రీనాథుని కవితా చాతురి కులుకు లాడుచున్నది. తమలపాకులు కొనుక్కొని తాంబూలచర్వణము చేస్తూ సవిలాసముగా సాగిపోవుచున్న శ్రీనాథునికి ఆ యంగడి వీథిలోనే సమ్ముఖీరిన మరొక వినోదము —

ఉ॥ అంగడి వీథిఁ బల్లవుల కాసగ మామిడిపండు లమ్ముచున్
జంగమువారి పిన్నది పిసాళితనంబున జూచెఁ బో నిశా
తాంగజబాణ కైరవ సితాంబుజ మత్త చకోర బాల సా
రంగ తటిన్నికాయముల రంతులు సేసెడు వాడి చూపులన్.

నృసింహస్వామివారి చందన యాత్రోత్సవము చూచుటకు కొండ మెట్లెక్కి వచ్చుచున్న వనితను చూచి —

సీ. హరి నీలముల కప్పు లణగించు నును గొప్పు
విడఁ బువ్వుదండ తా వీడఁబార
కోటి చందురుడాలు గోటమీటగఁ జాలు
మొగముఁ గుంకుమ చుక్క సొగసు గుల్క....

అని శ్రీనాథుడు చాల అందముగా వర్ణించినాడు. పెదవులు, పగడాల ఎరుపట. కనుచూపులు అత్యంత రమ్యములు - మార్గాయాసమున ముచ్చెమటలు పోసెను —

చిగురుఁ గెమ్మోవిఁ బగడంపు జిగియు మెఱయ
మాటమాటకు గనుదోయి తేటలలర
జెమటలూరంగ సింహాద్రి చేరవచ్చె...........

అంటూ వర్ణించాడు. మరియొక అందకత్తె సౌందర్యము శ్రీనాథునకు మరింత వర్ణనీయముగా తోచెను. ఆమెను గూర్చి —

శ్రీనాథుని సింహాచలపు ముచ్చటలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

సీ॥ విడిన కొప్పున జాజి విరులొప్పుగా రాలఁ
జిట్టి కుంకుమ చుక్క బొట్టు చెదర
చక్కఁగాఁ బటువారు సందెడు కుచ్చెళ్లు
చెలగు మెట్టియలపైఁ జిందులాడ....

ఎంత కన్నులకు కట్టినట్లున్నదో చూడండి వర్ణన - చీర కుచ్చెళ్లు కాలి మెట్టియలపై చిందులాడడం చాలా స్వాభావికము. ఆమె ముక్కున ముద్దులొల్కే నత్తు కూడా వున్నదట. ఆమె నడచుచుండగా —

మొలగంట లిమ్మగు మ్రోతతో రంజిల్లఁ
గనకంపు టందియల్ ఘల్లురనఁగ

గీ॥ బొనఁగఁ గప్రంపు వీడ్యమ్ము పొందుపఱిచి
యనుఁగు జేడెలతో ముచ్చటాడికొనుచు
నలరు సింహాద్రిపై కెక్కి హర్షమునను
వచ్చెఁ గల కంఠి ....

అంటూ వర్ణిస్తూ శ్రీనాథుడు సింహాద్రిపై తీర్థ స్నానమున కేగి యచ్చట సుస్నాతయై విభూతిధారణ చేయుచున్న యొక శైవ సుమంగళిని చూచి యిట్లను చున్నాడు —

క. కుంకుమలేదో మృగమద
పంకము లేదో పటీర పాంసువు లేదో
సంకుమదము లేదో యశు
భంకరమగు భస్మమేల బాలా నీకున్.

అచట నున్న ఇతరజాతి స్త్రీల వర్ణనలను బట్టి ఆ రోజులలో ఆయా జాతివారు వాడెడి ఆభరణములు తెలియనగును. ముక్కున నత్తు, కమ్మలు, పచ్చపూసలు ఇటువంటివి అనేకములు.

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఆంధ్ర నైషధకర్త, మిక్కిలి సులభ శైలిని వర్ణించిన ఒక దృశ్యము —

క॥ పూజారివారి కోడలు
తాజాఁగ బిందె జాటి దబ్బునఁ బడియెన్
మైజారు కొంగుదడిసిన
బాజారే తిరిగి చూచి పక్కున నవ్వెన్.

శ్రీనాథుడిట్లు నీలాటి రేవున గూర్చుండి స్త్రీ సౌభాగ్య వర్ణనాత్మకములైన పద్యములు చెప్పుచుండగా శ్రోత్రియ బ్రాహ్మణుడొకడు అధిక్షేపించెను. అతని నవహేళనము చేయుచు శ్రీనాథుడు ఇట్లనెను —

మ॥ శ్రుతి శాస్త్ర స్మృతు లభ్యసించుకొని విప్రుండంత నానాధ్వర
వ్రతుఁడై పోయి కనున్ బురందర పురారామద్రుమానల్పక
ల్పతరు ప్రాంతలతాకుడుంగ సుఖసుప్త ప్రాప్త రంభాంగనా
ప్రతిరోమాంకురపాటనక్రమకళా పాండిత్య శౌండీర్యముల్.

సింహాద్రి యప్పని సేవకై అరుగుచున్న యొక 'నయమైన యొయ్యారి నడలు'గల వనితను చూచి శ్రీనాథు డిట్లు హెచ్చరించుచున్నాడు—

సీ. సొగసు కీల్జడదాన, సోగ కన్నులదాన
వజ్రాలవంటి పల్వరుసదాన
బంగారు జిగిదాన ....
అని హెచ్చరించి, ఆమె తనవైపు చూచునటుల ప్రబోధించుచున్నాడు —

పిడికిట నడఁగు నెన్నడుముదాన !
తళుకుఁ జెక్కులదాన, బెళుకు ముక్కరదాన !
సింగాణి కనుబొమ చెలువుదాన !

శ్రీనాథుని సింహాచలపు ముచ్చటలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గీ॥ మేలిమి పసిండి రవకడియాలదాన !
మించి పోనేల రత్నాల మించుదాన !
తిరిగి చూడవె ముత్యాల సరులదాన !
చేరి మాటాడు చెంగావి చీరదాన.

శ్రీనాథుని గుర్తింపకయేగు నా వనిత వెనుకకు తిరిగి చూచి పశ్చాత్తప్తయై వచ్చి నమస్కరింపగా రసిక కవిశ్రేష్ఠుడగు శ్రీనాథకవి —

సీ॥ శ్రీరస్తు భవదంఘ్రి చికురంబులకు మహో
ధూర్యబ్దములు సితాంభోజ నయన !
వరకాంతి రస్తు తావక ముఖ నఖముల
కాచంద్ర తారకం బబ్జ వదన !
మహిమాస్తు నీకటిమధ్యంబులకు మన్ను
మిన్నుగలన్నాళ్లు మించుబోఁడి !
విజయోస్తు నీ గాన వీక్షల కాసీల
కంఠహరిస్థాయిగా లతాంగి !

అంటూ ఆమెను ఆశీర్వదిస్తాడు కవి సార్వభౌముడు.

శ్రీనాథు డిట్టి వర్ణనలనే గాక దేశ సౌభాగ్య ప్రజా జీవితాది విషయముల యందు చాటురూపముగాను గ్రంథరూపముగాను కూడ మనోజ్ఞ వర్ణనల నెన్నింటినో చేసియున్నాడు.

[రేడియో ప్రసంగము
మదరాసు : 12-8-1941
అముద్రితము]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వనితల కవితలు

మొల్ల

తెలుఁగునఁ దేట తేటగా రామాయణ కథ రచించినది మొల్ల. చక్కఁదనాలకృతులలో నామె కృతియు నొక్కటి. అంతకుఁ బూర్వము మన యాంధ్ర భాషలో వాగమృతధారను కావ్యరూపమునఁ జాలువార్చిన వనిత లెవ్వరును గానరారు. పూజ్యురాలు, మొల్ల తన చరిత్ర విషయము నంతగా నెఱుకపఱిచినది కాదు. శాంతచిత్తయగు సాధ్విగాఁ దోఁచుచున్నది. కుమ్మర కులమున జన్మించినదని వినికి. మన స్త్రీల కామె శీలము మేలుబంతిగాఁ జూడఁదగినది.

పెద్దనాదుల కాలమునుండి, కులకాంతలు చక్కఁగా చదువుకోఁదగిన కావ్యములు వెలయఁ జొచ్చినవికావు. కావున ఆ కావ్యములను జదువుటకే సందేహించుచు వచ్చిరి స్త్రీలు. పురుషులు చదివింప నొల్లరయిరి. చదువు నేర్చిన వేశ్యలు చదివి తీరుదురట మనుచరిత్ర నాల్గాశ్వాసములనేని. కులస్త్రీలలో విద్యాభ్యాసము మనదేశమున, చాలావఱ కీకారణమునఁగూడ సన్నగిల్లినది.

ఏల్బడి చెడి రాజ్యవ్యవస్థలు, చిన్నభిన్నములయి, దేశము కలవరపాటుతో నుండుటచేఁ గృష్ణరాయల తర్వాతఁ గొన్నాళ్ళకు దీరి కూర్చుండి తిన్నఁగాఁ గవిత్వము చెప్పిన కవివర్యులే కఱవయిరి మన తెలుఁగుదేశమున.

మధురవాణి

ఈమెకిది బిరుదుపేరు రఘునాథరాయ లీమె వాఙ్మాధుర్యమునకు మెచ్చి యీబిరుదుపే రిచ్చినాఁడట. రఘునాథరాయల చరిత్రము వినుతింపఁదగినది. వేఱొక వ్యాసమున నది వివరించెదను. మధురవాణి చతుర్విధకవితలందును జతురురాలు. వీణావాదనమునఁ బ్రవీణురాలు. పాణినీయ వ్యాకరణమునఁ బాండిత్యము కలది. నానావిధావధానములను నేర్చినది. వీణావాదన సమయ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మందుఁ బలువురు కవీశ్వరులు సమస్యా శతము నిచ్చుచుండగా నప్పటికప్పుడే వానిని పూరించి చెప్పుచుండెడి దఁట. ఇట్టి కవితా చాతుర్యమీమెకుఁ దెనుఁగుననే కాక సంస్కృతమునఁగూడ నుండెడిది. రఘునాథరాయల దయాదృష్టి తన వైదుష్యమునకుఁ గారణమని యామె చెప్పికొన్నది. ఆంధ్రభాషలో రఘునాథ రాయలు రచియించిన రామాయణ మహాకావ్యము నీమె సంస్కృతభాషలోనికిఁ జక్కఁగాఁ బరివర్తనము చేసినది. రఘునాథరాయలచేతనే కాక, తదాస్థాన స్థితులు, మహా విద్వాంసులునగు గోవింద దీక్షితాదులచేఁగూడ నీమె నిక్కలిగా సత్కరింపఁబడినది. రఘునాథరాయల విద్వద్గోష్ఠులం దుక్తిప్రత్యుక్తి చాతుర్యము, చిత్రయుక్తి కల్పన, పలుకు పలుకునకును దొలఁకులాడు చుండెడి దఁట. సమయస్ఫూర్తి చమత్కారములందు బహు నిపుణుఁడయిన కొంటె కోణంగి కవి చౌడప్ప రఘునాథరాయల యాస్థానమునకరిగి యబ్బురపోయి పద్యముచెప్పినాడు:-

క॥ నేరుతునని మాటాడను
వారిజభవు నంతవాని వశమా తంజా
వూరి రఘునాథనాయని
గారి సభను గుందవరపుఁ గవిచౌడప్పా !

ఇట్టి యాస్థానమున విద్వద్గౌరవము వడసిన వెలయాలెంత రసికురాలు, విద్వాంసురాలు నై యుండవలయునో తలపోసి చూడుఁడు.

[ఆంధ్రపత్రిక
సోమవారము, 31 ఆగస్టు 1914]

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వనితల కవితలు

౨

మధురవాణియను వేశ్యనుగూర్చి వెనుకటి వ్యాసమున గొంత వెల్లడించితిని. తంజావూరు రఘునాథరాయల కుమారుఁడైన విజయరాఘవనాయని యాస్థానమునఁ గల యొక విద్వాంసురాలిని గూర్చి యిందుఁ బ్రస్తావించెదను.

రంగాజమ్మ

ఈమె పసుపులేటి వేంకటాద్రి కుమార్తె. వేశ్యయే కావలెను. విజయ రాఘవరాయలకుఁ బ్రియురాలు. మన్నారుదాసవిలాస మను పేర, విజయరాఘవ రాయల శృంగార వర్తనము నీమె ప్రబంధముగా రచియించినది. ఉషాపరిణయ మను వేఱొక ప్రబంధమును రచించినది. మఱికొన్ని యక్షగానములను, గద్య కావ్యములను గూడ రచియించినది. ఈమె గద్యమిట్లు :

"ఇది శ్రీరాజగోపాల కరుణాకటాక్ష వీక్షణానుక్షణ ప్రవర్ధమాన సార సారస్వత ధురీణయు, విచిత్రతర పత్రికాశత లిఖిత వాచికార్థావగాహన ప్రవీణయుఁ, దత్ప్రతి పత్రికాశత స్వహస్తలేఖన ప్రశస్తకీర్తియు, శృంగార రస తరంగి పదకవిత్వ మహనీయ మతిస్ఫూర్తియు, నతులితాష్ట భాషాకవితా సర్వంకష మనీషా విశేష శారదయు, రాజనీతి విద్యావిశారదయు, విజయరాఘవ మహీపాల విరచిత కనకాభిషేకయు, విద్వత్కవి జన స్తవనీయ వివేకయు, మన్నారుదాస విలాస నామక మహాప్రబంధ నిబంధన కృతలక్షణయు, మహనీయ రామాయణ భారత భాగవత కథా సంగ్రహణ విచక్షణయుఁ, బసుపులేటి వెంకటాద్రి బహు జన్మతపఃఫలంబును, మంగమాంబాగర్భ శుక్తిముక్తి ఫలంబును, రంగద్గుణ కదంబయునగు రంగాజమ్మ వచనరచనా చమత్కృతిం జెన్ను మీఱు నుషాపరిణయంబను మహా ప్రబంధంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము"

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గద్యమును మఱలఁ జక్కఁగాఁ బరికించి యామె చాతుర్యమును గుర్తించుఁడు !! ఉషాపరిణయ కృత్యవతరణము నుండి కూడఁ గొండొక పట్టు నుదాహరింతును :

వ॥ .... మఱియు .... దాన రాధేయుండును, ... రాజగోపాల నిత్య కైంకర్య ధుర్యుండును, చతుర్వేద శతక్రతు శ్రీనివాసాచార్య చరణ సరసిజ సేవా నిష్ఠాగరిష్ఠుండును, ... రఘునాథ నృపాల నందనుండును, రచితకళావత్యంబికా నయనానందుండును నగు నవ్విజయరాఘవేంద్రుండు రామణీయక విరచిత రాజరాజ సభావిజయంబగు రాజగోపాల విజయంబునందు నతులిత విలాస వతులైన కులసతులును, విబుధసన్నుతమతియగు విజయ వేంకటపతియును, మహిత ప్రభావుండగు మన్నారుదేవుండును, తతయశోఘనుండగు తాత ఘనుండును, రంగద్యశోవిలాసుండగు చెంగమల దాసుండును, మొదలగు నిఖిలజన మిత్రులగు పుత్త్రిలును నిరుపమ చరిత్ర పవిత్రులయిన పౌత్త్రులును, నిరవద్యరూప రేఖా కనక పుత్త్రికలయిన పుత్త్రికలును, నింపు వెలయఁ దామర తంపరై నిండియుండఁ, జెంగట శృంగారవతులు రంగు రక్తులు మీఱ సంగీత మేళంబు గావింప నగ్ర భాగంబున నాచార్యాగ్రేసరుండగు శతక్రతు శ్రీనివాసాచార్యుండు కృతదురిత భంగంబగు హరివంశకథా ప్రసంగంబు గావింప నింపు మీఱ నేనును, శృంగారరసంబు చెన్నుమీఱు మన్నారుదాస విలాసంబు వినిపించుచున్న సమయంబున :

సీ॥ వేంకటేంద్రుని పుత్త్రి వినుత సద్గుణధాత్రి
తతయశోరాశి రంగాజి వినుము !
మాధుర్యమున మించు మన్నారు దాసవి
లాస ప్రబంధంబు లలిత ఫణితి

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గావించి మిగుల శృంగారంబు గనుపట్టఁ
ఇదములు మృదురసాస్పదము లగుచు -
రాజింప రచియించి రామాయణంబును
భాగవతంబును భారతంబు

గీ॥ సంగ్రహంబుగ రచియించి సరసరీతి
మమ్ము మెప్పించితివి చాల నెమ్మి దనరఁ
బరఁగ హరివంశమున నుషాపరిణయ కథ
తెనుఁగు గావింపు మిఁక మాకుఁ దేట గాఁగ ॥

అని సబహుమానంబుగాఁ దాంబూల జాంబూన దాంబర మాల్యాభరణంబు లొసంగిన నేనును బరమానందంబుం జెందుచుఁ బతియును గతియును గులదైవంబు నయిన నీదు పాదారవిందంబులు డెందంబున సేవించుచున్న తనకు మీరానతిచ్చు కథా సంవిధానంబు సర్వంబును నవగతంబగుఁ గావున నట్ల రచియించెదఁ బంజర శుకంబు మంజు వాక్ఫణితి రంజిల్లఁ బలికినం దత్పోషకుండు సంతోషించు తెఱంగున మదీయ వచనకుసుమార్చనం బంగీకరించి నన్నుం గటాక్షింపుండని విన్నవించిన లాలించి యాచార్య చరణంబులకు వందనంబు గావించి యమ్మహా మహుని యనుజ్ఞ గైకొ మ్ముఁటయు నట్లన సేవించిన దీవించి గురు రాజ పట్ట భద్రుం డిట్లనియె.

క. నీ పతి మన్నరు దాసుఁడు
గోపాలుఁడు గనుక నతఁడు కోర్కులు హెచ్చన్
జేపట్టి మనుప నెలకొను
నా పలుకుల నెంఁత నీ ముఖాంబుజసీమన్

క. చతురాస్యుండనఁ దగు నీ
పతి యిటు నిను గారవించి బహుమతి దోఁపన్
గృతి రచియింపు మనెన్ భా
రతికిన్ సరివత్తువమ్మ ! రంగాజమ్మా !

[ఆంధ్ర పత్రిక
సోమవారము, 14 సెప్టెంబరు 1914]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

దక్షిణదేశమందలి ఆంధ్రవాఙ్మయము

క్రీ.శ. ౧౪౦౦ తరువాతినుండి తురుష్కులయు, గజపతులయు నలజడి యంధ్రదేశము నత్యధికముగ నలముకొన్నది. ౧౪౩౦ ప్రాంతపుటలజడిని చూడ లేక తాళ్ళపాక యన్నమాచార్యుఁ డిట్లు సంకీర్తన రూపమున విలపించినాఁడు.

రామక్రియ

పల్లవి

తతిగాని యీపాటు దైవమా విచారించవే
కతలాయఁజెప్ప నేఁడు కలికాలమహిమా ॥

చరణములు

తుటుములై భూసురుల తుండెములు మొండెములు
నిటువలె భూతములు యెట్టు మోఁచెనో
అటు బాలుల రొదలు ఆకాశ మెట్లోరిచెనో
కటకటా యిట్లాయఁ గలికాలమహిమా ॥ ౧

అంగలార్చేకామినుల యంగభంగపు దోఁపు
లింగితాన మింట సూర్యుఁ డెట్టు చూచెనో
పొంగు నానాజాతిచేత భువన మెట్లానెనో
కంగి లోక మిట్లాయఁ గలికాలమహిమా ॥ ౨

అరుఁదు గోహత్యలు సేయఁగ దూడ లంగలార్వంగ
సరిధర్మదేవ తెట్లు సమ్మతించెనో

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పరధనచూర కెట్టు పట్టాయెనో లక్ష్మి
కరుణ యెం దణఁగెనో కలికాలమహిమా ॥ ౩

దేవాలయాలు నానాదేశము లెల్లాఁజొచ్చి
దేవఁగా నెట్లుండిరో దేవతలు
తావు లేలేరాజులకు దయ గొంత పుట్టదాయ
కావరమే ఘనమాయఁ గలికాలమహిమా ॥ ౪

నిరపరాధులఁ జంపి నెత్తురు వారించఁగాను
తెరల కెట్లుండిరో దిక్పాలులు
విరసవర్తను లుండే విపరీతకాలమున
గరువాలుం గపటాలె కలికాలమహిమా ॥ ౫

ఉపమించి దంపతులు వొకరొకరినిం జూడ
చపలదుఃఖములతో సమయగాను
తపములు జపములు ధర్మము లెం దణఁగెనో
కపురుంబాపాలు నిండె కలికాలమహిమా ॥ ౬

తలలు పట్టీడువఁ గాను తల్లులు బిడ్డల వేయ
తలపెట్టుండెనో యంతర్యామికి
మలసి ముక్కులు గోయ మరు డెట్టు వోరిచెనో
కలకలే ఘనమాయఁ గలికాలమహిమా ॥ ౭

దీనతలోఁ బడి గుండెదిగు లసురుసురుఁబు
వాని నెట్లు లోఁగొనెనో వాయుదేవుండు
గూను వంచి తల్లి చూడఁ గొడుకుఁ గుత్తికఁ గోయఁ
గానంబడె నింతేసి కలికాలమహిమా ॥ ౮

దక్షిణదేశమందలి ఆంధ్రవాఙ్మయము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పలుమారు నమ్మించి ప్రాణములు గొనగాను
యిలఁ దమలోఁ బ్రాణా లెట్లుండెనో
నెలవై శ్రీవేంకటేశ నీవే యెరుంగుదువు
కలుషమే ఘనమాయఁ గలికాలమహిమా ॥ ౬

(అన్నమాచార్యుల అధ్యాత్మసంకీర్తనములు ౩౭౩ రేకు ౧వ పాట)

క్రీ. ౧౫౦౦ నుండి ౧౫౬౫ దాఁక నప్పదిగ్రాయ భయంకరుఁడయిన కృష్ణదేవరాయఁడు మొదలగు రాజులు దక్షిణాపథమును సురక్షితపఱిచి భాగ్యలక్ష్మిని, సాహిత్యసరస్వతిని చాలఁగ సంవర్ధిల్లఁ జేసిరి, గాని విద్యానగర వినాశము తరువాత ఆంధ్రరాజ్యలక్ష్మి, ఆంధ్రసాహిత్య సరస్వతి, దక్షిణదేశమును అనఁగా అరవ దేశము నధికముగ నాశ్రయింపవలసెను. కారణ మాదేశము రాజ్యోపప్లవము, దౌర్భాగ్యము లేక రాజన్వంతముగా నుండుటయే. తంజావూరిలో చెవ్వప్ప నాయకాదులు, మధురలో నాగమనాయకాదులు, పుదుక్కోటలో కోటవారు, రాజ్యము లేలుచు నాంధ్రదేశమునుండి కవులను, గాయకులను, గాయనులను, అభినేత్రులను, శిల్పకారులను, వ్రాయసగాండ్రను, నింకను రాజ్యాంగమునకు వలసిన విద్యావ్యవహార, వినోద, ముఖ్యతంత్రములవారి నెల్లను వెంటగొనిపోయిరి. అరవ దేశమున విఖ్యాతులుగనున్న విద్వాంసులను, గాయకులను, వ్యవహారదక్షులను సంపూర్ణముగఁ దమకు సహాయపఱచుకొని సర్వసామరస్యముతో రాజ్యరక్షణము గావించిరి.

తొలుత చాళుక్యరాజ్యమునను, దర్వాత కాకతీయ రాజ్యమునను సంప్రదాయ పరంపరాగతము లగుచుండు గ్రంథ సంచయమును గూడఁ దమతో వా రా యా రాజ్యములకుఁ గొనిపోయిరి. అట్లు కొనిపోయిన గ్రంథసంచయము తంజావూర మహనీయముగఁ బెంపొందినది. ద్రవిడదేశమున నెలకొన్న నాయకరాజులు తమ పాలనతంత్రమును దమ పూర్వులు కృష్ణదేవరాయాదులు నిర్వహించిన తీరుననే నిర్వహించిరి. శ్రీకృష్ణదేవరాయాదులు తమ పూర్వపు సంగమవంశపురాజుల తీరును, వారు తమ పూర్వపుఁ గాకతీయుల తీరును, వారు తమ పూర్వపుఁ జాళు

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

క్యుల తీరును ననువర్తించి రాజ్యతంత్రముల సాగించిరి. విద్యానగరమున నుండి తంజావూరికిఁ జేరిన గ్రంథములలో నట్టి రాజ్యపరంపరాయాతము లనేకము లున్నవి. చాళుక్యుల యభిలషితార్థచింతామణి సంగీతచూడామణులు సామ్రాజ్య లక్ష్మీపీఠికాతంత్రము మొదలగు గ్రంథము లీ రాజ్యపారంపర్య సంప్రదాయము లను వెల్లడించునవిగా గుర్తింపనగుచున్నవి. ప్రధానముగఁ బై మూడు గ్రంథములు శ్రీకృష్ణరాయల రాజ్యనీతి, రాజ్యతంత్ర విధానములకును, నట్లే తంజావూరిరాజుల రాజ్యతంత్ర రాజ్యనీతి విధానములకును సరిపోలునవిగా నిరూపణ కెక్కుచున్నవి. రాయవాచకమునను, నాముక్తమాల్యదలోను నున్న రాజ్యనీతివిషయములు చాల సామ్రాజ్యలక్ష్మీపీఠికాతంత్రమునను, నభిలషితార్థచింతామణిలోను నున్నవి. రాయవాచకమున కృష్ణరాయల దినచర్యాది విధానమునే తంజావూరి రాజులును బాటించిరి. నేఁటికిని మైసూరురాజ్య మావిధానమును గొంత పాటించుచున్నది. తంజావూరిలో నాట్యశాలాది నిర్మాణములు అభిలషితార్థచింతామణి, సామ్రాజ్య లక్ష్మీపీఠికా తంత్రాది గ్రంథోక్తరీతుల ననుసరించుచున్నవి. ఆయా విషయ ముల నెల్ల సరిపోల్చి చూపుటకు ప్రత్యేక పరిశీలనము చాల గావలెను.

తంజావూరిలో చెవ్వప్పనాయకుడు, అచ్యుతప్పనాయకుడు ప్రధానముగ రాజ్యపాలన స్వాస్థ్యముల యందధికముగా నాదరము చూపిరి. కాని రఘునాథ, విజయరాఘవ నాయకులు క్రీ.శ. ౧౬౩౦ ప్రాంతమునుండి రాజ్యవైభవానుభవము లతోపాటు దేవాలయాది నిర్మాణములు, తదుత్సవాది విశేషములు, సంస్కృతాంధ్ర ద్రవిడరచన ప్రోత్సాహములు, తత్కవిసత్కారములు, సంగీతవినోదములు, నాట్యవినోదములు, అందు నధికముగ నాంధ్రకవితాగాన నాట్యవినోదములు గలవారై యఖండానంద మనుభవించి, ప్రజాసామాన్యమును గూడ ననుభవింపఁ జేసిరి. ఏవంవిధవినోదమునఁ బాల్గొనువారికి నిరంతరాన్నదాన సత్రములను వెలయించిరి. ఆనాఁడాంధ్ర దేశమునుండి సత్కారముఁ బడయుట కెందఱో తంజాపుర్యాది స్థలములకరిగి రాజాదరము పడసి యక్కడనే నెలకొనిపోయిరి. వారు రచించిన గ్రంథము లనేకములున్నవి. ఆ యా కవుల గ్రంథముల జాబితాల నిక్కడ ప్రకటించుట నాపని కాదు. అది సుందరమును గాదు. లభించినయన్ని గ్రంథ ములనుగూర్చి విమర్శము వెలయించుటయు నల్పవ్యవధిలో నంత సుకరము గాదు.

దక్షిణదేశమందలి ఆంధ్రవాఙ్మయము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

తంజావూరి గ్రంథములలో విశిష్టయోగ్యత గల గ్రంథములను గొన్నిం టినిగూర్చి మాత్రమే, విశేషాంశములనే, క్రొత్తవానినే యిక్కడ వివరింపఁ బూనితిని.

తంజావూరిలో రఘునాథనాయని విద్యావినోదము భోజమహారాజు విద్యా వినోదమును, కృష్ణదేవరాయని విద్యావినోదమును దలపించునంతటిది. స్వయము రఘునాథరాయఁడు భోజునంత మహావిద్వాంసుఁడు. ఆతని కుమారుఁడు విజయ రాఘవనాయకుఁడు మహారసికుఁడు, కవి, మహాదాత, గాయకుఁడు, పరమ వైష్ణవుఁడు.

రాజసభలో నారితేరిన కవి చౌడప్ప రఘునాథరాయని రాజసభలో -

"నేరుతు నని మాటాడను,
వారిజభవునంతవాని వశమా తంజా
వూరి రఘునాథరాయని
గారి సభను గుందవరపుఁ గవిచౌడప్పా!"

''తముఁ దామె వత్తు రర్థులు,
క్రమ మెఱిగినదాతకడకు రమ్మన్నారా
కమలంబు లున్నచోటికి
భ్రమరంబుల నచ్యుతేంద్రు రఘునాథనృపా."

అనెను. ఈతఁడు విజయరాఘవనాయని రసికతను మెచ్చి యాతనిపై గొన్నిపదముల రచించెను. అవి శృంగారరసగుళికలు.

రఘునాథనాయకుఁడు సంస్కృతమునఁ గూడ గొప్ప విద్వాంసుఁడు. యజ్ఞనారాయణదీక్షితు నంతవానికి కావ్యాలంకృతి నాటకాది సాహిత్యవిద్యలో గురుత్వము నెఱపినవాఁడు, అనేకులచే సంస్కృతగ్రంథములఁ గృతు లందిన వాడు, తన చరిత్రమునే యనేకులు, ఒకరే యనేకవిధముల రచింపగా విని తని

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

సినవాఁడు నయినను దాను కవీశ్వరుఁడయి సంస్కృతమున కంటెఁ దెలుఁగుననే పలుగ్రంథములను రచించెను. అందు రామాయణభాగము, వాల్మీకిచరిత్ర, నలచరిత్ర ముద్రితము లయియున్నవి.

రఘునాథరాయఁడు సంగీతమున గొప్ప విద్వాంసుఁ డగుటచే నందుఁ గూడ గొప్పగ్రంథము రచించెను. రచింపించెను. రఘునాథనాయని సంగీత సుధ, వెంకటమఖి చతుర్దండిప్రకాశిక నాఁటి సంగీతగ్రంథములు.

రఘునాథనాయనినాఁటి గ్రంథములెల్ల సంస్కృతాంధ్రములలో శాశ్వత ప్రతిష్ఠ గాంచదగినవే కాని తేలికపాలురచనవి గావు.

ఆంధ్రమునఁ జేమకూర వెంకటకవి గ్రంథములు సర్వ సహృదయవిదిత ములే కదా; అతఁడు

"తా రసపుష్టిమైఁ బ్రతిప
దంబును జాతియు వార్తయుం జమ
త్కారము నర్థగౌరవము
గల్గ నఁనేక కృతుల్ ప్రసన్నగం
భీరగతిన్ రచించి మహి మించినచో
నిక నన్ను లెవ్వర
య్యా! రఘునాథభూపరసి
కాగ్రగణికం జెవి సోక జెప్పఁగాన్."

అన్నాఁడు. రఘునాథరాయఁడు కృతిగొన్న గ్రంథములలో నైషధ పారి జాతీయ మొక్కటి; తద్గ్రంథకర్త కృష్ణాధ్వరి సంస్కృతాంధ్రములలో గొప్ప కవి. ఆంధ్రమునకంటె సంస్కృతమున మఱీ గొప్పకవి. రఘునాథరాయల పేర నాతడు సంస్కృతమున నైదుగ్రంథముల రచించినాడు.

దక్షిణదేశమండలి ఆంధ్రవాఙ్మయము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

సీ॥ ''నవరస 'శ్రీరఘునాథభూపాలీయ'
నామభామాభీష్ట నాయకుండు
సరస 'నైషధపారిజాత' కాహ్వయకావ్య
వర్యాస్వయంవర వల్లభుండు
కల్యాణ 'కౌముదీకందర్ప' నాటక
కన్యోద్వహన బద్ధకంకణుండు
అమరుకాహంకారహారి భంగీకళ్శృం
గారసంజీవనీ కాముకుండు

గీ॥ తాళచింతామణీవధూతత్పరుండు
మంచిజామాత రఘునాథమనుజనేత !
తెలియ (తెలుగు?) నైషధపారిజాతీయకృతియు
నేవు రక్కల చెల్లెలై హెచ్చు ననుచు.

క॥ పరదోషాఽ పరయోషా
పరభాషారహితభూమిపాలక ఋషికిన్
మరుదుర్వీధరదర్వీ
కరగుర్వీద్యత్ప్రతాపఘనశేముషికిన్.

క॥ వాణీనిపుణసభాంత
ర్వాణి హితసువస్తుమహిత వాదాన్యకయు
క్ప్రాణికిఁ బరగిరిఁ బిరుదక
పాణికి రఘునాథభూమి పాలాగ్రణికిన్.''

— నైషధపారిజాతీయము.

వర్ణ్యవస్తువు మంచిదైనపుడు కవి యెట్టివాఁడయినను వర్ణనము ప్రశస్తము గానే యుండు ననుటకు రఘునాథరాయనిఁ గూర్చి వర్ణనలు చేసిన సంస్కృతాంధ్ర కవుల రచన లన్నియు సాక్షులే - విజయవిలాసకథారచన మొక పెద,

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

దాని కృత్యవతరణిక యొకపెడగాఁ బ్రాసులో దులదూఁప దగిన యోగ్యత కలది రఘునాథరాయవర్ణన.

కృష్ణాధ్వరి రఘునాథరాయని గూర్చి చెప్పిన పద్యములఁ నుదాహరింపక విడనాడఁజాలను.

ఉ॥ నైషధపారిజాతహర
నద్వికథార్థసమర్థనధ్వని
శ్లేషగతిప్రబంధము రచించిన
మారఘునాథశౌరి సం
తోషము నందునన్ కణఁకతో
దశదిగ్జయ శోభితద్యశో
భూషణ మైనయాకృతికిఁ బూనితిఁ
బ్రౌఢి నిరూఢి చెందగాన్.

ఫణితి ఫణీంద్రులార! రస
భావవశంవద భావనాఘనం
ఘణితమదుక్తి ధోరణుల
గల్గిన తప్పులు దిద్దరయ్య త
ద్గుణ మగుణంబు దూషణ మ
దూషణ మౌ ననువారు గాక త
ద్గుణము గుణంబు దూషణము
దూషణ మౌ ననువార లాప్తులే?

అలంకారికహర్ష మత్కృతిపరం
బాజానసారస్వత

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

శ్రీలుం డౌరఘునాథశౌరిఁ గని హ
        ర్షింపంగ నమ్మ్యల్ వృథా
స్థూలంభావుకు లై నకొందఱు దృథ
        స్యూతోష్మతాసూచితో
హాలంభు ల్గనకున్న నేమి కుహనా
        హల్లోహలల్ లోహలల్.

అజిజితారికోటినతి
        నన్వహ మన్న సువర్ణదానసం
పూజిత విప్రకోటనుతిఁ
        బొందుచు నార్గురు చక్రవర్తులన్
రాజులఁ జేయునట్టిరఘు
        నాథనృపాలుఁడె చక్రవర్తి యీ
యీజగమందు నేడు మొద
        లిర్వదియిద్దఱు రాజు లెన్నగన్.

ఆయతకీర్తిధౌతహరి
        దంచలు దంజనలక్షణాభిధో
పాయదృఢప్రయోగపరి
        పాటి గృతుల్ రఘునాథభోజభూ
నాయకు డందు గాక విగు
        ణ"స్ఫుటదోషము లౌఘుణాక్షర
న్యాయజడప్రబంధముల
        నందు మనం గలన్నైన నందునే,

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

స్వయముక్తాత్మకృతిస్తుతుల్ జదులు భా
షామంజరిన్ లింగని
ర్ణయమున్ గొంత సమాసచక్రము క్రియల్
నైఘంటుకాఖ్యల్ నిర
న్వయతం గూర్చి కవిత్వ మంచు సభలన్
వర్ణింప విద్వత్కవి
ప్రియ మౌనాపదవాక్యమానసువచ
శ్రీమత్కృతుల్ దక్కఁగాన్.

7739

— నైషధపారిజాతీయము.

కావ్యములలో నాశ్వాసాద్యంతపద్యములున్నను వానిని పాఠకులు, శ్రోతలు నంతగా పాటించి చదువుట, వినుట యుండదు. ఈ గ్రంథమున నా కవి చవిగొల్పుచు జదువను, వినిపింపను సముత్సాహపఱుచుచుండును.

కృష్ణాధ్వరి రచించిన రఘునాథభూపాలీయాది గ్రంథము లయిదును సంస్కృతగ్రంథములు. అందు రఘునాథభూపాలీయ మలంకారశాస్త్రగ్రంథము. దాని వ్యాఖ్యాన మొక యతీశ్వరుఁ డానాఁడే రచించినాఁడు. కడమగ్రంథము లిప్పుడు గానరావు. సంస్కృతమున గొప్ప గ్రంథకర్త యగుకృష్ణాధ్వరి రఘునాథరాయఁ డాంధ్రకవిత నధికముగా నభిమానించు నని యాతని వినోద పఱుచుటకై పరమోత్సుకతతోఁ బ్రయత్నించి యతిప్రౌఢముగా నాంధ్రకవితా రచన నలవఱుచుకొని యీగ్రంథము రచించినాఁడు. నైషధపారిజాతీయ మాముక్తమాల్యదరచనమునఁ దలఁపించుచు గూఢప్రౌఢశబ్దార్థశ్లేషాలంకార చిత్రితమై యొప్పారుచున్నది. రాఘవపాండవీయము, హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము నీగ్రంథమునకు మేలుబంతులే యయినను నా గ్రంథముల నీతఁడు గ్రంథ రచనోపక్రమమున మాత్రమే యనుకరించె ననవచ్చును. కవి తానే దీనిని వ్యాఖ్యానించియుండిన బాగుగా నుండెడిది. పెక్కేండ్లకు ముందే యథామాతృక

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ముగా దీని ప్రతి వ్రాయించుకొని సవ్యాఖ్యానముగాఁ బ్రకటింప నుత్సాహపడితిని గాని పెక్కుచోట్ల శ్లేషచమత్కృతి దుర్గ్రహముగా నుండుటచే నింతదాఁక దానిని ముగింపఁజాలకుంటిని. కుదిరినంతవఱ కయిన లఘుటీక గూర్చి ప్రకటించవలెను. దీనిని బ్రకటించుటలో కృష్ణాధ్వరి మీఁది గౌరవము గాని, శ్లేషకవితమీఁది యాదరము గాని, యముద్రితగ్రంథ ప్రకటనముమీఁది యౌత్సుక్యము గాని కారణములు గావు. మహనీయుఁ డయిన రఘునాథరాయలమీఁది యాదరమే యేతద్గ్రంథప్రకటనమునకు నన్నుత్సాహ పఱుచుచున్నది.

ఈతని గ్రంథములోని రచనాచమత్కారములు గొన్ని చూపుదును. కథా రంభపద్యము.

''బలభద్రస్థితివైరివర్గము నడం
　　పన్ సత్యభామాదులు
జ్వలసామ్రాజ్యభరార్హతం దెలుపఁగా
　　శౌర్యాఖ్యచే మాగధా
దులు దీర్ఘానతపర్ణతం జెలఁగ సం
　　తోషశ్రిత శ్రీకుఁడౌ
నలభూమీపతి గారవించె మహినిన్
　　న్యాయంబునన్ రుక్మిణిన్.''

\- నైషధపారిజాతీయము

ఇందు నాల్గవ చరణమున రెండర్థములకు సరిపడునట్లు నల - అల, 'న్యా' యతి కలదు. బలభద్ర, సత్యభామాదులు, శౌర్యాఖ్య, మాగధాదులు దీర్ఘానత పర్ణతన్, బౌనల-భూమీపతి, మహినిన్ రుక్మిణిన్ - పదములు రెండర్థములకుఁ గుదురుపడునవి.

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

క॥ ఆకార నున్న మణిగిరి
రాకన్నెల చూచు సొంపు రా భీమజన
వ్యాకుల నప్పురి బుణ్య
శ్లోకుఁడు గనె భావికుశలసూచితమనుఁడై.

సీ॥ పాద మూనినచోటఁ బగడాలధగధగ
లింపారఁ బుటికెల నింపవచ్చుఁ
గేలు సోకినచోటఁ గెంపులచకచకల్
సొంపార గంపల ముంపవచ్చు
నంగ మంటినచోట నపరంజిధళధళల్
పొంగార గాదెలఁ బోయవచ్చు
నిక్క చూచినచోట నీలాలనిగనిగల్
నిండారఁ గణిజాల నింపవచ్చు
గీ॥ నాత్మభూయత్నరుచితమోహారివిభవ
పూరమాటోప మేజాడఁ బొగడువాఁడ
నింద్రజాలంబొ మాయయో యెఱుఁగ నైనఁ
జూడఁ గలుగుట మామకసుకృతఫలము.

* *

సీ॥ వచ్చినాఁడమ్మ నీ వాంఛితాఖిలపూర్తి
వైభవంబున దేవవల్లభుండు
చనుదెంచెనమ్మ నీ సౌభాగ్య మలరింప
వరతేజమున హవ్యవాహనుండు
వేంచేసెనమ్మ నీ వేడుక లీడేర
దాక్షిణ్యవర్తన ధర్మరాజు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ప్రాపించెనమ్మ నీ భాగ్యంబు ఫలియింప
రత్నసంపద సింధురా జటంచు

గీ॥ వలపు దెలియంగ నమరశంభళులు దెలుప
విప్రవరసూక్తి విధృతజీవితఫలంబు
న్యాయవర్తనమహిమ నన్నలవిభుండు
హరిదయావహమూర్తి గా కన్యఁ డగునె?

రఘునాథరాయని కుమారుఁడు విజయరాఘవనాయఁడు చాల రసికుఁడు. సంగీతసాహిత్య కవితాగాన నాట్యనాటక వినోదపరాయణుఁ డగుటే కాక వైష్ణవ మతైకాభిమానమహితుఁడై విష్ణ్వాలయములకే విశేషవైభవము గల్పించుచు వెలుఁగొందెను. అతని కాలమున సంధ్రకవితారచన శృంగారరసైకమయమై పలుచబడినది. గుజలీపుస్తకములలోఁ బెద్దిదాసుచరిత్రమని యొక లఘుగ్రంథము ముద్రితమై దొరకుచున్నది. అందుఁ గథానాయకుఁడు పెద్దిదాసు. విజయరాఘవనాయకుని నాఁటివాడు. అతఁడు మహాభక్తుఁడు. విజయరాఘవనాయకుఁ డాతని గేలి చేసి యాతని వేషమును గాడిదకుఁ గల్పించి యూరేగించి యవమానపఱిచెనఁట! ఆ భక్తుని సంకీర్తనములును, రాయని యపకరపుఁజెయ్దమును నాలఘుకృతిలోఁ గాననగును. భక్తునొకని నట్లు పరిహసించుట చేతనే యాతని రాజ్యమంతరించెనని కూడ నందున్నట్లున్నది. అందెంత సత్యముగలదో కాని యాతఁడు సంగీత సాహిత్యాదిలోలుఁ డగుట తథ్యము. ఆతని నాఁటికృతులు చాల యక్షగానములు. రఘునాథనాయని చరిత్రము నాతఁడు ద్విపదకావ్యముగా రచించినాఁడు. ఇప్పటికించుమించుగా నలువదియేండ్లకు ముందు నే నాయాగ్రంథములెల్లను బరిశీలించి ముఖ్యాంశములు వ్రాసికొనివచ్చితిని. రఘునాథరాయ చరిత్రమందలి తంజావూరి రాచనగరి వర్ణనాదులఁ బట్టి యాయా రాజసభాది స్థానములను గుర్తించి యప్పుడక్కడి పండితులకుఁ బ్రజలకు వాని నెఱుకపఱిచి వచ్చితిని. తంజావూరి యాంధ్రరాజుల చరిత్రమని పుస్తకముగా నాయావిషయముల సంగ్రహమును బ్రకటించితిని. అప్పటి సేకరణములోని విశేషములనే యిందు వెల్లడించుచున్నాను. విజయరాఘవనాయని నాఁటి యక్షగానములలో రచనాచమత్కృతులు కొన్ని :

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

విజయరాఘవు పట్టంపుకవి యైన కామరుసు వెంకటపతి సోమయాజి 'విజయ రాఘవ చంద్రికావిహారము'న -

చోళదేశవర్ణన

కవు లెంతురు చోళదేశము, దివ్య
        కావేరీవారిప్రకాశము;
నవరత్నము లున్న కోశము, సుర
        నాయకరాజసంకాశము;
చెలకురాజనంపుబైరులు, కాపు
        సేమము గలిగినయూరులు,
తిరముగాఁ బ్రవహించు నేలులు, చోళ
        దేశంబున వెయ్యేఱులు.

ఆ రాజ్యరమకు మంజీరము, అల్ల
        అమరావతికన్న సారము
భూరమణీమణిహారము, తంజ
        పురము సంపదలకొటారము.
నవరత్నంబుల పేటలు, దివ్య
        నారికేళంబుల తోటలు
సవరణ సేసినకోటలు, వీట
        సరసులు నూటాఱుకోటులు.

వలదాయనిమీఁది యేలలు, చాల
        వర్ణింప నేర్చినబాలలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

విలసిల్లునాటకశాలలు, అందు
        వింతవింతలు కృష్ణలీలలు
పరులను గెల్చినపౌజులు, మెచ్చ
        పాలింతురు దినరాజులు
సరిలేని విద్యాభోజులు, వీట
        సడిసన్న రాజాధిరాజులు.

ఆ రాజధానికి రాజై రాజిల్లు రాజచంద్రుని నాతని పట్టంపుఁగవి యేమని కొనియాడుచున్నాడు -

శ్రీరామగోపాల సేవచేఁ జాల
        బేరు గాంచినతేడు బిరుదుమన్నీఁడు
లక్షణాన్వితుఁడు కళావతీసుతుఁడు
        దాక్షిణ్యశాలి యుత్తమరాజమౌళి
రణముల జగజెట్టి రఘునాథుపట్టి
        గుణరత్నములదీవి గురుజనసేవి
బహుదానపరుఁడు భూపాలశేఖరుఁడు
        సహజకీర్తిస్ఫూర్తి సర్వజ్ఞమూర్తి
రతులకు రతిరాజు రాజుల రాజు
        వితరణగుణహారి విభవజంభారి
జగదుపకారి వైష్ణవమతోద్ధారి
        తగవుల వీడు చింతామణి జోడు
నీతికి మాంధాత నియమసంధాత
        జాతివార్తల మేటి శౌర్యకిరీటి
సరసుండు నెఱజాణ చక్కనివాఁడు

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పరమవైష్ణవులచేపట్టుకుంచంబు
బాహువిక్రమశాలి భరతకోవిదుఁడు
సాహిత్యభోజుండు సంగీతవేది
కోరినవారికిఁ గొంగుబంగారు
చేరువమేరు వాశ్రితవర్గమునకుఁ
బేదలపాలింటి పెన్నిధానంబు
వేదకోవిదులకు వెలలేనిసొమ్ము
పలికి బొంకనిరాజు పరమవివేకి
నిలుకడ గలవాఁడు నిత్యాన్నదాత
పట్టభద్రుండు కృపాసముద్రుండు
చుట్టలసురభి రాజుల మేలుబంతి
వరశరణాగతవజ్రపంజరుఁడు
నరులపాలింటిపున్నమచందమామ
ఏకవీరుండు జగదేకవదాన్యుఁ
డాకారమన్మథుం డసమసాహసుఁడు
మానినీనూతనమకరకేతనుఁడు
భానుసమానుండు పరతత్వవేది
అనుమానమునఁ దేలి యావనమాలి
చనవరి యిల్లాలిచనుబాలఁ గోలి
పెరిగినయన్నగోభిలమౌనికన్న
పరతత్వరుచి గన్నపాయంపుమిన్న
విజయరాఘవశౌరి విద్యావిహారి
భుజబలకంసారి పూర్వసంహారి
అన్నిట నవధాని యారాజధాని
మన్ననతో నేలు మహి మేలుమేలు.

దక్షిణదేశమందలి ఆంధ్రవాఙ్మయము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

(విజయరాఘవ నాయకుని విప్రనారాయణ చరిత్రమున పదము)

హరిభక్తి దప్పింతునా నాపై
నసురక్తి రప్పింతునా
పరమపావను డీబాపడు నిను జూచి
పడసేవాడు గాడే, ఓచెల్లె

విటునిగా నడపింతునా దాసరి
నటనలు విడిపింతునా
కటకట నీ కింత గర్వ మేలె వీ
డటువంటివాడు గాడె, ఓ చెల్లె

గీతము వినిపింతునా మరునికై
జీతము కెనయింతునా
నాతిరో హరికీర్తనకు జొక్కువాడు
నీ గీతమునకు దక్కు నా, ఓ చెల్లె

అడపము గట్టింతునా వానిచే
మడుపులు చుట్టింతునా
గడిదేరి పలికేవు కైంకర్యపరుడు నీ
కడపము గట్టునటె, ఓ చెల్లె.

(పదం, కాంభోజరాగం, ఆటతాళం)

చదివేది దివ్యప్రబంధము, మాకు
సైపదు సంసారబంధము.
ఎద నుండు హరిభక్తిగంధము యో
గీంద్రులతోనె సంబంధము

మాతో మీ కేటి మాటలు, విన
ఖాతి గాదు మీ పాటలు

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

భవనంబులు పర్ణశాలలు మా
పాటలు హరిమీదియేలలు
తగిలి యుందురు ముక్తిబాలలు మా
దాపురములు హరిలీలలు
మే మున్నయూరు శ్రీద్వారకా ముక్తి
కామినిపైనె మా కోరిక
స్వామిభక్తి మాకు చేరికె వో
కోమలి నీ వికవూరకే, పోవే
ఆలుబిడ్డల పొందు కోరము మేము
కోరేది హరిభక్తిసారము
నీలవర్ణుని గొల్చువారము మీ
యాలాపములు విన నేరము
పరమాన్నములు కాయగూరలు మా
పరిధానములు నారచీరలు
సరిపోవు మీకు మా మేరలు మా
సంగడివాండ్రు పకీరులు.

* * *

క॥ శంపాలతలు నటింపఁగఁ
దుంపురులై చినుకు లగుచుఁ దోరణ లగుచుఌ
జంపకగంధి చలింపఁగ
నంపాజాలంపువాన లప్పుడు గురిసెఌ.

* * *

తాటోటు కాపనదాసరి నీవు
తోటపనుల్ సేసి తొడు సెల్ల మాని

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వారి మాయింటి కెందుండి వచ్చితివి
వూరకె నాబిడ్డ యోజలు చెఱచి.

* * *

తిరుమణి యేమి నీ తిరుచూర్ణ మేమి
కరమున శంఖచక్రంబు లివేమి
దాసరితన మేమి తావడా లేమి
నీసరివా రెల్ల నినుఁ జూచి నవ్వ
జడియక రావణసన్యాసి వగుచు
నడుచుచున్నావు వైష్ణవుఁడవా నీవు.

(పదం. కాంభోజ, ఆటతాళం)

ద్రావిడవేదము చదివినవాడనే
ధవళాక్షి నీవు న న్నేలవే
ద్రావిడవేదము చదివినవారు కం
దర్పుని వేదము విందురా
అంగన మన్నారు దశిగె ప్రసాదమౌ
పొంగలి చవిగొన్న వాడనే
పొంగలి చవిగొన్నవానికి వనితల
యెంగిలి చవి మనసాయనా
ఆరామకైంకర్య మాచరించి మ
న్నారుని గొలిచినవాడనే
ఆరామకైంకర్య మాచరించువాని
కీరామకైంకర్య మేలయా

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చెలువ మన్నరుపాదతులసీదళములు
శిరసున ధరియించువాడనే
తులసీదళములు ధరియించువానికి
తొలుతటి ముడిపువ్వు లేలయా.

[పదం, శంకరాభరణం]

అయ్యయ్యో నిను నమ్మవచ్చునా, యి
ట్లైతే దైవము మెచ్చునా
నీయందు వేలు లేనైతిగా, నేను
నిను నమ్మి యిటు బేలైతిగా
బాస లిచ్చి తప్పు నంటివి, నా
భావ మెల్ల జూఱగొంటివి
ఆస జూపి వద్ద నుంటివి, ఇంత
దోస మేల కట్టుకొంటివి
బెల్లించి యెడబాయ నంటివి, అట్టు
తల్లిమాటలే వింటివి
తెల్లని వెల్లా పా లౌనా, ఇట్లు
కల్ల లాడితే మే లౌనా ?

* * *

పైవిధమున విజయరాఘవనాయని రచనలు, నాఁటి కవయిత్రులయు, కవులయు రచనలు, పలుకుపొంకము, సౌలభ్యము, మృదుపాకము గల వయినను, బరువము దప్పిన పచ్చి శృంగారముతో గోవాళ్లను త్రోవ దప్పించునవిగా నున్నవి. యక్షగానములే యం దనేకములు. తంజావూరి నాటకశాలలో నా యక్షగానములను బిరుదుపాత్ర లభినయించువారు. విజయరాఘవనాయనిగా రాయా బిరుదుపాత్రలకు శాలదాద్వజాదు లొసఁగి సత్కరించుచుండువారు. అంతయు నాటలమయము, పాటలమయముగా విజయరాఘవనాయని గోష్ఠి విరాజిల్లినది. నాయకరాజులతర్వాత వచ్చిన మహారాష్ట్రరాజులు గూడ నీ యక్ష

దక్షిణదేశమండలి ఆంధ్రవాఙ్మయము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గాన వినోదములలో మునిఁగి తేలుచుండువా రనుటకు వారి నాళ్ళలోఁ గూడ వెలసిన యక్షగానము లనేకములు తార్కాణ.

రఘునాథరాయలవారి నాఁటి రచనలే తంజావూరి రచనలలోఁ బ్రశస్త మయినవి. రఘునాథరాయలు, చేమకూర వెంకటకవి, కట్టా వరదరాజు, ముకుంద యోగి, కృష్ణాధ్వరి, చెంగల్వ కాళయ, చల్లపల్లి రంగన్న, వెంకటాచలవిలాస కర్త మొదలగువారి రచనలు తంజాపురాంధ్రరచనలలో మెచ్చఁదగినవి.

అన్నింటిలోను కట్టా వరదరాజు ద్విపదరామాయణము[1] ముద్రితమై యుందర వెలయఁదగినది. ఆతని శ్రీరంగమాహాత్మ్య మొక్కఁడే ముద్రిత మయినది. పరమభాగవతచరిత్రము సమగ్రముగా దొరకకున్నను ముద్రింపఁ దగినదే.

కవిత లంటే విసువు పుట్టే
కాలమున శృంగార రచనల
దవిలి యేదే వ్రాయబోతే
తారుమారు లవున్
అవక తవకలు నౌ నికేమో
అవును, గావున రసిక యువకులు
సవరణలతో సయిరణలతో
జదువుకొనవలయున్.

[భారతి
జనవరి, 1949
మీగడ తఱకలు 1951
సారస్వతవ్యాసాలు iv సం॥ 1197]

1. తంజావూరిలైబ్రరీవా రిటీవలనే దీనిని ముద్రించిరి.

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

దేశిసాహితి సొంపు

వీర పదాలు

దేశికవితలంటే ఎలాటివనగా, ఆ కవితలోని భాష ప్రజాసామాన్యము మాటాడుకొనేదిగా ఉంటుంది. అందులో ముఖపద్మాలు, బాహుపరిఘలు మొదలయిన ప్రౌఢకవుల యుపమానములు ఇంకా రూపకాద్యలంకారములు ఉండవు. సామాన్యప్రజల యెఱుకలో ఉండేవే దృష్టాంతాలు, అర్థాంతరన్యాసాలు, ఉపమానాలూ ఉంటవి. ప్రౌఢ దీర్ఘములుగా సమాసాలూ వాక్యాలూ ఉండవు. వాక్యాలలో కారకాన్వయకౌటిల్యమూ ఉండదు. ఛందస్సు సామాన్యజనులు సులువుగా గుర్తించి పాడదగిన ద్విపదలు, మంజరులు తద్వికారములునై ఉంటుంది. అక్షరగణనియమం సరిగా ఉండకపోయినా తాళలయాన్వితంగా పాటసాగుతుంది. భాష, ఛందస్సు ఇట్టిదిగా ఉండడమేకాక అందులోని వర్ణ్య వస్తువుకూడా ప్రాయికముగా ఆయా దేశ ప్రజలకు సంబంధించినదిగానే ఉంటుంది. అందులో, నాటి ప్రజల అలవాట్లు, సంప్రదాయములు, ఎఱుకలు, ప్రతిఫలిస్తూ ఉంటవి. అవి ప్రాయికముగా ప్రజాసామాన్యము నాలుకలమీద నాట్యమాడేవిగానే ఉంటవి. బాలకులపాటలు, బిచ్చగాండ్రపాటలు, పనిపాటులవారిపాటలు, అంటే, దంపుడుపాటలు, వడుకుపాటలు, ఊడ్పుపాటలు, కోతపాటలు, నూర్పిడిపాటలు వగైరాలు, స్త్రీలపాటలు, ఈ వగైరాలన్నీ దేశిరచనలే అనవలెను. అందులో తెలుగున ప్రాచీనకాలమునాటివి- దేశిరచన లనదగినవి - వీరకథాగేయములు కూడా కొన్ని ఉన్నవి. అవి యేవేవీ అంటే ప్రధానముగా ఈక్రింది వాటిని పేర్కొనవలసి ఉంటుంది.

కాటమరాజుకథ, పల్నాటి వీరులకథ, కుమారరామునికథ, దేసింగురాజుకథ, బొబ్బిలికథ, ఆరెమరాటీంకథ, సర్వాయపాపనికథ, కామమ్మకథ, ఇత్యాదులు. వీటిలో అద్యంతములలో పేర్కొన్నకథలు, కాటమరాజుకథ, కామమ్మకథలమీద నాకు మక్కువ ఎక్కువ. కాటమరాజుకథ పదమూడవ శతాబ్ది

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నాటి కడప, కర్నూలు, నెల్లూరు మండలముల ప్రజాజీవితము ప్రతిఫలిస్తూ ఉంటుంది. ఎఱ్ఱగొండలు, వెల్లగొండలు అని పేర్కొనబడే తూర్పు కనుమం ప్రాంతములలో ఆనాడు జరిగిన యుద్ధములయొక్క యుద్ధవీరుల యొక్క చరిత్రలు మనోహరముగా కాటమరాజుచరిత్రలో వర్ణితము అయియున్నవి. కాటమరాజుకథను తొలుత శ్రీనాథుడే ద్విపదగా రచించినాడట.... దాని ననుస రించి కొన్ని యవాంతర కథలు చేర్చి మరికొందరు దేశికవులు దానిని పెంపొం దించినారు. బట్టురాయబారము, ఖడ్గతిక్కనవిఱుగు, ఎఱ్ఱగడ్డపాటిపోరాటు, బొల్లి యావుయుద్ధము, కోటపాటి తాటిచెట్టుకథ, అగుమంచికథ, ఇత్యాది విభాగములలో కాటమరాజుకథ మహావిపులముగా ఉన్నది. 'ఈగంత కథ యేనుగంత గ్రంథము' అని దీనినిగూర్చి బ్రౌనుదొర పరిహాసము చేసినాడు. ఈ గ్రంథరచనమంతా మంజరీ రచనలో ఉన్నది. ఎఱ్ఱగొల్లలు, పిచ్చుకుంట్లు, ఈగ్రంథమును పల్లె టూళ్ళలో రాత్రివేళలందు వాద్యాభినయములతో గ్రామసావిళ్ళదగ్గర ప్రజలకు వినిపించడం సంప్రదాయము. దీని కథాసారమును ప్రాచీనులే వ్రాసి ఉంచిన దానిని ముందు వినిపించి, కాటమరాజు కథారచనలోని పట్టులను కొన్నింటిని తర్వాత వినిపిస్తాను.

"నల్లసిద్ధిదేవ చోడ మహారాజు నెల్లూరి పట్టణమందు పృథివి సామ్రాజ్యం చేయుచుండగాను వారివద్ద రణతిక్కన అనే బ్రాహ్మణుడు సేనాధిపతి. ఇతనికే ఖడ్గతిక్కన అనిన్ని పేరుకలదు. అప్పుడు యాదవ వంశోద్భవుండైన కాటమరాజు, ఇతని పినతండ్రి పోలమరాజు, ఈ పోలమరాజు కుమారుడు కలి అవులరాజు, వీరు లంకమల, పాలకొండ, నల్లమల మొదలయిన పర్వత ప్రదేశమందు అరణ్యములో పచ్చికపట్లను తమయొక్క విస్తారమయిన గోగణ మును సంరక్షణ చేసుకుంటూ నల్లసిద్ధిచోళమహారాజుకు పుల్లరిగా తమ యావు మందలో పుట్టే కోడెదూడలు కొన్ని యిచ్చేటట్టున్ను వారు వారి దేశమందు ఉండే కసవు పచ్చిక పట్లు తమ గోగ్రాసముగా యిచ్చేటట్టుగాను నిర్ణయించుకొని కొంత సైన్యము అందలాలు ఏనుగులతో ప్రసిద్ధిగా ఉండేవారు. ఇట్లు సాగుతూ ఉండగా కొన్ని దినములకు క్షామదశవల్లను గ్రామములో అక్కడక్కడ ఉన్న సస్యాదులను గోవులు మనుష్యుల అంకిలో నిలువక మేసేవి గనుక ప్రజలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రాజుతో యీ సంగతి విజ్ఞాపనము చేసికొన్నంతట 'బీడు పచ్చికపట్లు యావత్తూ కాటమరాజువారిగోవులు మేపుకునేలాగున మాట యిచ్చినాము. పైర్లు వారు మేపుకోవలసిందికాదు. ఐనా గానీ మీరు పైరు జాగ్రత్త చేసికొనేది' అని సెలవు యిచ్చి 'పైర్లు మేపవద్దు. బీడు పచ్చిక మేపుకునేది' అని కాటమరాజుగారికిన్ని వ్రాసి పంపించిరి. ఇదిగాక కాటమరాజువారి విస్తారమైన గోగణం అరణ్య ప్రదేశమందు తిరిగి మేస్తూ ఉండేది. అది మొదలుకొని గోసంరక్షణార్థమై కాటమరాజువారు అగుపడ్డచోట క్రూరమృగములను వారే వధచేస్తూ వచ్చేవారు. కనుక అరణ్యమందు గోగణగోపాలకులయొక్క సమ్మర్దము విస్తారమైనందున సాధారణముగా మృగములు అరణ్యమందు నిలవకపోతూ వచ్చినందుననున్ను, మృగవధ చేసుకుని తత్సామాన్యవృత్తివల్లను జీవనోపాయం కనివుండే కిరాతకులకు జీవనహాని అయినందుననున్ను ఆ కిరాతకులు కాటమరాజునందు ద్వేషులై వుండిరి. ఇదిగాక నల్లసిద్ధిరాజుగారు ఉంచుకొన్న బోగముదానివద్ద ఒక పెంపుడు చిలుక ఒకనాటికాలమందు మేదలోనుండి తప్పించుకొని వెలుపలికి వచ్చి అరణ్యశుకములను కూడి కాటమరాజుగారి ఆవుల మందలకు సామీప్యములకు సమూహముగా వచ్చి ధ్వనులుచేయగా కాటమరాజు పినతండ్రియయిన పోలమ రాజు దానిని చంపెను. ఆ సంగతి కిరాతకులు బోగముదానిద్వారా నల్లసిద్ధి రాజుకు వినికిడి చేయించిరి. నల్లసిద్ధిరాజుగారి ఆజ్ఞచొప్పున కిరాతకులు కాటమ రాజుగారి గోవులను చంపసాగిరి. కాటమరాజుగారు కిరాతకులను చంపిరి. తగవు పెరిగెను. కాటమరాజువారి తరఫువారు పుల్లరి యెగగొట్టిరి. గొప్ప యుద్ధము జరిగినది. ఈ యుద్ధములోని ఖడ్గతిక్కన నిహతుడయ్యెను. కాటమరాజువారు ఓడిపోయిరి. కాటమరాజువారి సైన్యములు, హతశేషులైన యాదవులు యుద్ధ రంగమునందు తమతోకూడా నిలిచి శత్రువులను హతంచేసినవారియొక్క రూపములు, శిలలపైన చెక్కించిరి. 'వీరులు' అనే ప్రతిమలు మజుకూరు, సగిలిపాయకట్టు, మౌజేకుంనగిరి అనే గ్రామములలో ఉన్నవి. ఇదిగాక యుద్ధ రంగంబున ప్రాణములువదలి సద్గతిని బొందిన గోగణములయొక్క శిరస్సులు శృంగములతోకూడా తీసుకవచ్చినవారికి పసుపురాచి సాంబ్రాణి ధూపములిచ్చి యిండ్లలో వుంచుకొనిరి. ఇదిగాక గోవుల ఆకృత్యాలు శిలలపైన చెక్కించి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

అవిన్నీ ఒకస్థలమందువుంచి పూజలు చేస్తున్నారు. ఆ శిలలు వుంచిన స్థలాలకు జనులు 'ఆవులమాలె' యని చెప్పుకుంటున్నారు. ఆ ఆవులమాలె యొద్ద పైన చెప్పిన యాదవులు ప్రతిసంవత్సరమున్ను తాళమేళములు, పంబజోళ్ళు, జమిడికెలు, వురవనమద్దెళలు, యీ వాద్యములతో సంభ్రమంచేస్తున్నారు. ఈ సంభ్రమాలకు వారి సంబంధికులైన వారున్ను, వారు కట్టించిన ఆవులమాలె యందు అభిమానం కలవారున్ను ఎంతదూరములో వున్నాగానీ వస్తున్నారు. వారిని కాటమరాజుగారి పాంగ్యస్తులు అని వాడుతున్నారు. ఆలాగంటి పాంగ్యస్తులు అయినవారికి పసుపుగుడ్డను అక్షతలుకట్టి సంభ్రమంచేసేదినం నిర్ణయం చెప్పి పంపించి వారిని పిలువనంపించి అందరు గుంపుకూడి ఆవులమాలెవద్ద సంభ్రమం చేశేటప్పుడు పాంగ్యస్తులైన వారిలో వారివారికి యల్లఎద్దుతానకం, బొల్లెద్దుతానకం బోడియెద్దుతానకం, కర్రెద్దుతానకం, పైడెద్దుతానకం— యీ ప్రకారం అనేక తానకముల నిర్ణయం కలవు. తానక సంజ్ఞయేమంటే యల్లెద్దుతానకంవాడు ఆవుల మాలెవద్దకి వచ్చి నిలిచివున్నప్పుడు పంబవాడు అంటే పంబజోడు వాయించేవాడు యల్లెద్దు పరాక్రమం తలచి ఆ ఆవుమేయుట, నీరు త్రాగుట, గంతులువేయుట, అక్కడక్కడ తిరుగుట. తుదకు యుద్ధరంగంలో చేసిన పరాక్రమం సహాగ్గా పొగడితే ఆ తానకల అనుసరించివుండే వానికి శివం వచ్చేది కలదు. ఈ ప్రకారం కొంత సేపు తానకం పాడిన తర్వాత కాటమరాజువారి పరాక్రమమున్ను 'సుద్దులు' అని పాడేదికలదు. ఈ సంభ్రమంలోను ఇండ్లవద్ద వుండే శృంగసహితములైన గోశిరస్సులు తెచ్చి మాలెలో వుంచేది కలదు. అందుకు సెనగలు, పెసలు నాన వేసి శిలలపైన ఆవుల ప్రతిమలకున్ను, దేవరావులు అనే గోశిరస్సులకున్ను నైవేద్యం చెల్లించి అపహ్యారం బ్రతికివున్న గోవులకు తినిపించేదికలదు. ఈ సంభ్రమము పేరు 'ఆవులపలుపు' అని వాడుకునేవారు."

కాటమరాజు కథారచన సుద్దులలోని దేశికవితసొంపు కొంత వినిపిస్తున్నాను.

నెల్లూరి నలసిద్ధిరాజు పంపగా రాయబారపు బట్టు కాటమరాజువారి దగ్గరకు వచ్చి పలికేవిధం -

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

"బ్రహ్మయువగు నీకు పార్థివేంద్రుండ!
ప్రోలుగలరాజవు బహుకీర్తి దీప
ఘనరిపుసంహార ! కాటమరాజ !
ఒడబడినపుల్లరి యొప్పనియకుంట
అపకీర్తి చేకూర్చు నడుగుదాటకుము
ఆలనాడు యాదవు లందరు మీరు
నెల్లూరి కేతెంచి నిండుకొల్వునను
సిద్ధిరాజునుజూచి చేదోయి మోడ్చి
అర్థింపవేడిన దది జ్ఞప్తి లేదా?
అమరావతీభూమి యాదవుల మేము
పదమూడు లక్షల పసిగలదు మాకు
అడిగినపుల్లరి యర్పించగలము
పూరికి నీళ్ళకు భూము లియ్యండి
పూరికి నీళ్ళకు పుల్లరిగాను
మాడలు కోడెలు మఱి పసుల్ వేయి
యేడాదినాటికి నిచ్చెద మనుచు
నాడితి రామితి యక్షై తప్పితిరి
'గొల్లల పుల్లరి గోగ పైబచ్చ'
లన్నట్లు చేసితి రది ధర్మ మౌనె
మాటాడితప్పుట మర్యాదగాదు
పుల్లరి యీయక పోరాదు మీకు
మారాజు నలసిద్ధి మహనీయగుణుఁడు
మారాజుతో పొందు మంచిది మీకు
మీకు హితం బెంచి మించిపోకుండ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కర్ణంబు తెలిపితి కాటమరాజ !
అదియిదియర్థించు నర్థినిగాను
పల్లవాధీశ్వరుభట్టను నేను'

అనగా

ఆ మాటలకు రాజు అగ్నియై మండి
కొమరుబంగరుభట్టు గొబ్బున బిల్చి
పలికించె నల్లసిద్ధి భట్టుతో నిట్టు
'పల్లెత్తి పుల్లి రన్ పలు కాడెదేని
కడువేగ మిటనుండి కదలిపో మ్మనుమి'
భట్టుభట్టును గలసి భాషించి రపుడు
రాయబారము చాలు రసికుడై వినుము
వెట్టివజీర! ఓవెట్టి భట్టుండ
ఉలవ లెత్తుమటన్న నూళ్ళు లడిగెదవె
భూనాథునెదుటను పుల్లి రడిగెదవె
కూడొగుడ్డో వేడుకొనకుండ నీవు
పుల్లి రేదది తిరిగి మళ్ళి వోయి
పుల్లిరంచే కాసు పుట్ట దిచ్చోట
నీమాట మీరాజు కెరిగింపుమోయి.
సమ్మతిగా దేని జరగ మామీద
దండెత్తి మీరాజు తరలి రమ్మనుము
కాక మాపెద్దల కదుయుద్ధమహిమ
చెవికెక్కయుండ మీక్షితిపాలకునకు
తదన మంటె నీకు కదల లేదేమొ
తరచుమాటలుమాని దాగుండు మనుము.

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

అని తెగడగా మరల రాయబారపు భట్టు పలికేవిధం -

అడవుల దిరిగెడి యాదవులకును
ఎక్కడి పౌరుషం బెక్కడి తెగువ
గుబ్బాన్ని పొడగన్న గుట్టలబట్టు
వెట్టి గొల్లబిరుదులు వేలవిధాలు
ఏకులతో బాకు లెంతచేసినను
నాటగా నోపునా నలియౌనెకాని
పచ్చిపాలను త్రాగు పసులకాపరులు
మచ్చరించెద రంతె మరియేమికలదు?
పేదవానికోపము పెదవులతీట
చేతగా దతడేమి చేయంగగలఁడు
ఎంతగాత్రంబైన యెద్దులపౌజులా
నేనుగుగుంపుపై నెదిరింపఁగలదె
చెప్పట్టకత్తులు చెంపసిగలేగాని
చెనకి పోరాడ మీచేతనేమౌను
పారిపోయేయావు పట్టిపితుకనెకాని
చేరిపోరాడ మీచేత నేమౌను.
ఎఱ్ఱమట్టిపొర్లాట యెఱుగుదురో యేమొ
ఎఱ్ఱలు పొర్లవా యెఱ్ఱమట్టిలోను
సామునేర్చినవారు జగడంబుచేస్తేను
ఇమ్మహి ప్రజకెల్ల నెక్కడిది బ్రదుకు?
తలపొలములో బెదరి నిలుచుగోవులను
కలవిలుచుకొన్నట్టుకాదుకయ్యంబు

దేశిసాహితి సొంపు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఆలకాపరివి నీ వాపాలు నీళ్ళు
కలిపిత్రాగేతీరు కాదుకయ్యంబు
ముఱ్ఱుపాలును జొన్నముద్దలు మెసగి
గఱ్ఱున త్రేపినట్లు కాదుకయ్యంబు
చేసిన వెన్నను సెగపొంతగాచి
కాసుల కమ్ముట కాదుకయ్యంబు
గోవులపాలెల్ల కుండలలోనించి
కావళ్ళ నమ్మినట్లు కాదుకయ్యంబు.

* * *

ఇందుకు గతియేమి యెఱిగింపుమనగ
ప్రఖ్యాతిగల మంత్రి బ్రహ్మరుద్రయ్య
ధీరుఁడు తానిట్లు తెగి విన్నవించె
చింతింప నీకేల క్షితితలేశ్వరుడ
చలము కొని పోరాడ చనుదెంచునపుడు
కులవివేచన చేయకూడ దెవ్వరికి
పణతికై రాముడు పాపి రావణుని
రణమున ద్రుంచడా బ్రాహ్మణుం డనక
వైరి నెక్కువ యనక వధియింపవలెను
యెదిరించినప్పుడు యెవరైతె నేమి
వధియింపవలెగాని వర్జింపఁ దగదు
ఇట్టుండె ధర్మం బికేల చింతింప
నట్లుగాకయు బ్రహ్మహత్యకై నీవు
వెనుకాడెదవయేని విను చల్ల పిన్న!

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నేజేతు నతనితో నిలిచి యుద్ధంబు
బ్రాహ్మడాతడు శివబ్రాహ్మడ యేను
బ్రాహ్మణులము పోరుపాటింపఁగలము
అతనిని నేజంపు టది ముఖ్యమాయె
అతని చేతనె నేను హతమైతినేని
యాదవకులనాథ! యది వినవయ్య
గోదావరియు నెట్టిగొండ లెన్నాళ్ల
ఆదిత్యచంద్రులు నవని యెన్నాళ్ల
అన్నాళ్ల వెలయు నీయాదవకథయు
గలియుగ మెన్నాళ్ల గలుగు నన్నాళ్ల
అవనిలో నాపేరు నది నిల్చియుండు
హరహరా! హరహరా! యనిబ్రహ్మరుద్రు
డరుదై నతలమీది యా లింగమూర్తి
నచ్చోట వెలయించి యర్చనలిచ్చె

....

సరితిక్క దంత నశ్వంబు దూకించె
మఱిబ్రహ్మరుద్రుండు మార్కొని నిలిచె
తీడ్రించి తిక్కన్న త్రిప్పె ఖడ్గంబు
కరవాలు ఝళిపించె ఘనుడు రుద్రయ్య
అప్పుడు రణములో నట్టచట్టలుగ
తలలు బాహులు గరుండములు మొండెములు
కుప్పలుకండలు గుండెలు రాలె
అప్పుడు తిక్కన్న కాయె గాయాలు
తప్పక తిక్కన్న దశమెల్ల నొఱగె
చూచిరి యాదవుల్ చోద్య మందుచును

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

తిక్కన్న యొక్కఁడై దిగువాఱినాఁడు
పెక్కు రొక్కనితోడ పెనగఁ దరాదు
అని బ్రహ్మరుద్రుఁ డల్లంతనే నిలిచి
నిలిపిన తోడ్తోన నీలిజ్జు లగుచు

నిలిచిరి యనిమాని నెఱజోదులెల్ల
అప్పుడు తిక్కన్న యగ్నిచందమున
కదిసెను కోపాగ్ని కన్నుల నురల
నదలించి రుద్రుని నడ్డానవైచె
వడి రుద్రుఁ డంతనా వాటు దప్పుకొనె
గరవాలు గైకొని కదిసె రుద్రుండు
విడివడి రిద్దఱు వీరయుద్ధమున
ధరణిపై నొండొరుం దప్పించుకొనుచు
లంఘించి వెనుకకు రాగడిల్లుచును
ప్రాకుచు దూకుచు పైకి రేగుచును
తాటించి నఱకుచు తాకి పొడ్చుచును
ఉరవడివచ్చిన పరువడిచేసి
కటపెట ఖంగుఖంగు ఖల్లుఖల్లనుచు
మెఱపులవలెమీద మెఱయుచు బిడుగు
చఱపులవలె గొప్పసడినివ్రేయుచును
యిర్వురు పోరిరి దుర్వారు లగుచు
తిక్కఁ డుద్రిక్తుడై తెగవ్రేయరుద్రు
డుక్కఱి చెక్కలై యుర్విపై బడియె
పడుచునె రుద్రు డాపక ఖడ్గధార
దడయక తిక్కన తల ద్రుంచివైచె

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

బలియుఁ దిక్కనఁ జంపె బంత మీడేర్చె
బ్రహ్మరుద్రయ్య తా ప్రాణాలు విడిచె
అంతలో చల్లపిన్నమనాయనికిని
బ్రహ్మరుద్రుని మృతివార్తలు చేరె
పిన్నమనాయుండు బిట్టుదుఃఖించె
సాహసాత్ముఁడు చన్న చందంబు జూచి
తెగి వ్రయ్యలై యున్న దేహంబుపొదిగి
ముందఱ నిడుకొని మునిగె దుఃఖమున
గటకట! రుద్రుడాకట్టడిదైవ
మిటులౌనె బ్రాహ్మడా! యీశ్వరుమహిమ
యాదవులకు బ్రహ్మహత్యరాకుండ
తిక్కన్నఁ దెగటార్చి దివి కేగినావె
పరమోపకారివి పావనమూర్తి
పరగ మాకొఱకయి ప్రాణ మిచ్చితివి
యెన్నెన్ని జన్మాల నెత్తినగాని
తిన్నగా నీఋణము తీర్చుకోగలమె
మాతోనాడినమాటల క్రమమె
భూతలంబున నీకుఁ బూజలొనరించు
నరుదైనయిలవేల్పవని కొల్చికాని
పరికింప నీఋణము బాపుకోలేము
అనుచు పిన్నమనాయ డనుజులుతాను
బ్రహ్మరుద్రుని గుణప్రస్తుతిజేసి
మహనీయమైన సమాధి గల్పించె
మాఘమాసమున నమావాస్యతిథిని

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మంగళవారాన మధ్యాహ్నవేళ
గోబిలమున రుద్రుఁ గూర్చుండఁబెట్టి
నీలకంఠునియందు నిక్షేపపఱిచి
యందఱు నిండ్లకు నరుదెంచి రంత
సిరిగల తిక్కన్న చెల్లగానంత
చిల్లర సైన్యంబు చేరే నెల్లూరు

బీరినేని యుద్ధములో నాత్మోద్భవపు సుద్దులు కొన్ని-

బిరుదుగలఖలశాలి బీరినేడంత
పరువడినాకత్తిఁ బ్రార్థింపఁదొరగె
పిడుగుల తునియవో బిరుదులకత్తి!
నీపదను నీబలము నే నెరుంగుదును
భూమినుంటివికాని భుజమునకురమ్ము
అనుచు బ్రార్థింపంగ నరదరి లేచి
వలపటిభుజమందు వాలెను కత్తి
కత్తికప్పుడు నమస్కారంబుచేసి
పరుజులో చెయివేసి పదిలముగబట్టి
బీరన్న తనమనసుఁ బిలిచి యిట్లనియె
యమునిసన్నిధికి జీవాత్మగానిపోకె
పరమాత్మతో నైక్యపదవలెనుగాని
పీడులఁ బొదగని వెరవకే మనస!
తెగువతో రోషంబుఁదెత్తువుగాని
అదరకే యోగుండె యాయుధముజూచి

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

యుక్కుగుండై పగఱ నుడికింతుగాని
బెదరకే యోమనస! పెల్లుమోతలకు
మోతలకు యెదురెక్కి మోదవలెగాని
పగతుల గని కత్తి! పదను దియ్యకుమి
మదగజములఁ బరిమార్తువుగాని
అని తెల్పె మనసుతో నాబీరినేడు

ఎందఱో యుద్ధమున మడిసిరి. గోవులెన్నో యుద్ధము చేసినవి. గోవుల పరాక్రమ గాథ చాలపెద్దది. ఇది దిక్ప్రదర్శన మాత్రమే—

[రేడియో ప్రసంగము
మదరాసు;
3-8-1945]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఎఱ్ఱిగడ్డవారి పోరాటము

హైందవ సారస్వతమునకు గనియని చెప్పదగు చెన్నపురిలోని ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తక భాండాగారమున గల విషయరత్న విశేషములు ప్రపంచమునకు దప్పక వెల్లడి కాదగినవి. మెస్తరు మెకంజీ, బ్రౌన్ అను నాంగ్లేయులు మనకు జేసిన మహోపకారము మఱవరానిది. పత్రికాధిపతులును, భాషాభిమానులును నిందలి విషయములను వెలిపుచ్చ బ్రార్థితులు. వీలునుబట్టి యప్పుడప్పుడు కొన్ని కొన్ని చిన్ని చిన్ని యుపయుక్తాంశములను వెల్లడింప దలంపు గొని ప్రస్తుత మిద్దానిని వ్రాయించి పంపితిని. బ్రౌన్, మెకంజీ దొరలు వ్రాయించిన వ్రాతలు భాషా విషయమున సంపూర్ణ సంస్కార మందనివైనను (అందమిచేతనే కాబోలు) పసిబాలునకైన నర్థమగునట్లు తేటతెల్లముగ నుండును. అట్టివానిని మన మతికౌశలమును జూపి సంస్కరింప బూనిన సులువుగా నర్థము కాకపోవునేమో యను తలంపున నున్నదున్నట్లే వ్రాయించి పంపగడగితిని

చెన్నపురి, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి

4-3-1911

[ఈ లేఖను శ్రీ ప్రభాకరులు కృష్ణాపత్రికాధిపతులకు 4-3-1911న వ్రాసినారు. వారు ఈ లేఖతోపాటు ప్రభాకరులు వ్రాయించి పంపిన "ఎఱ్ఱిగడ్డవారి పోరాటము" అను వచన భాగమును ఏప్రెపెల్ 7వ తేదీ కృష్ణాపత్రికలో ప్రకటించిరి. సం పా॥]

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

[మెకంజీ, బ్రౌను దొరల వాఙ్మయ సేవను గుర్చిన పరిశోధనకు మన దేశంలో శ్రీకారం చుట్టి ఆహ్వానం పలికిన వారు ప్రభాకరులే. ఆ పని వారి యీ (4.3 1911 నాటి) లేఖానుబంధంతోనే అరంభమైనది. —సం॥]

ఎఱ్ఱగడ్డవారి పోరాటము

నల్లసిద్ధదేవ చోళమహారాజు నెల్లూరి పట్టణమందు సింహాసనారూఢుండై పృధ్వీసామ్రాజ్యం చేయుచుండగాను వారివద్ద రణతిక్కన్న అనే బ్రాహ్మణుడు సేనాధిపతి. ఇతనికే ఖడ్గతిక్కన్న అని పేరు కలదు. అప్పుడు యాదవ వంశోద్భవుండైన కాటమరాజు. ఇతని పినతండ్రి పోలమరాజు. ఈ పోలమరాజు కుమారుడు కిరిఅవులిరాజు. వీరు లంకమల పాలకొండ నల్లమల మొదలయిన పర్వత ప్రదేశములందు అరణ్యములో పచ్చిక పట్లను తమ యొక్క విస్తారమైన గోగణమును సంరక్షణ చేసుకుంటూ నల్లసిద్ధ చోళ మహారాజుకు పుల్లరికి గాను తమ మందలో అవులకు పుట్టే కోడె దూడలు కొన్ని యిచ్చేటట్టున్నూ వారి దేశమందు వుండే కసపు పచ్చికపట్లు తమ గోగ్రాసముగా ఇచ్చేటట్టుగాను నిర్ణయించుకొని కొంత సైన్యం అందలాలు ఏనుగులతో ప్రసిద్ధముగా వుండేవారు. మఱికొన్ని దినములకు క్షామం దశవల్లను గోవులు గ్రామంలో ఎక్కడెక్కడ వుండే సస్యాదులను గోవులు మనుష్యుల అంకిలిలో నిల్వక మేసేవి. కనుక ప్రజలు రాజుతో యీ సంగతి విజ్ఞాపన చేసుకున్న యెడల బీడు పచ్చిక పట్లు యావత్తు కాటమరాజు వారి గోవులు మేపుకునే లాగున మాట యిచ్చినాము. పైర్లు వారు మేపుకోవలసినది కాదు. అయినా గాని మీరు పైర్లు జాగ్రత్త చేసుకునేది. అని సెలువియిచ్చి పైర్లు మేపవద్దు. బీడు పచ్చిక మేపుకునేది అని కాటమరాజు గారికిన్ని వ్రాసి పంపించిరి. ఇదిగాక అరణ్యప్రదేశమందుల కాటమరాజుగారి విస్తారమైన గోగణం తిరిగి మేస్తూ వుండేది మొదలుకొని గో సంరక్షణార్థమై కాటమరాజుగారు అగపడ్డచోట క్రూరమృగములను వారే వధ చేస్తూ వచ్చేవారు గనుకనున్నూ అరణ్యమందు గోగణ గోపాలకుల యొక్క సమ్మర్దము విస్తారమైనందున సాధారణముగా మృగములు అరణ్యమందు నిలపకపోతూ వచ్చినందునన్నూ మృగవధ చేసుకుని తత్సామాన్య వృత్తివల్లను జీవనోపాయం కనివుండే కిరాత

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కులకు జీవన హాని యయినందుననున్నూ ఆ కిరాతకులు కాటమరాజు యందు ద్వేషులై వుండిరి. ఇదిగాక నల్లసిద్ధిరాజుగారు ఉంచుకున్న బోగముదాని వద్ద నొక పెంపుడు చిలుక నొకనాటి కాలమందు మ్యాడలో నుండి తప్పించుకుని వెలుపటికి వచ్చి అరణ్యశుకములను గూడి కాటమరాజు ఆవుల మందలకు సాక్షీ ప్యములకు సమూహముగా వచ్చి ధ్వనులు చేయగా కొన్ని గోవులు బెదరి ల్యాగ లను కలగతొక్కుకుని పారిపోయినవి. అప్పుడు కాటమరాజు పినతండ్రియయిన పోలమరాజు చూచి బాణము సంధానము చేసి వేసినందున ఆ బాణము సమూ హములో వుండే పెంపుడు చిలుకకు తగిలి ప్రాణం విడిచెను. ఆ చిలుక కాళ్లలో గజ్జెలందెలు వుండేది పోలమరాజు చూచి ఇది పెంపుడు చిలుక అని నిశ్చయము చేసెను. అంతట ఆ రాజు ఉంచుకొని వున్న బోగముదాని వద్దకు తీసుకుని వెళ్ళి అగపఱచి నీ చిలుక తప్పివచ్చినంతట అన్యాయముగా కాటమరాజు పిన తండ్రియయిన పోలమరాజు బాణ ప్రయోగం చేసి చంపినాడని చెప్పినంతట అది చాలా దుఃఖస్తురాలయి అరణ్యములో వుండే క్రూరమృగాదులను వధచేసే టట్టుగాను వ్యాటలాడుతూవుండి కాటమరాజుగారి గోవులనున్నూ వధియించమని వుపదేశించెను. కనుక ఆ కిరాతకులు కాటమరాజు వద్దకి వచ్చి మేము సామాన్య మృగములను వధచేసుక జీవనం చేస్తూవున్నామని మనవి చేసినంతట కాటమ రాజు అనుకూలించి సెలవు యిచ్చినందున ఆ కిరాతకులు అరణ్యమధ్యమందు మృగాదులను చంపినట్టుగా వుండి కొన్ని గోవులను గుండుతో వధ చేసిరి. ఈ సమాచారములు కాటమరాజు విని చాలా ఆక్రోశముతో ఆ కిరాతకులను చంపించి తదారభ్య నల్ల సిద్దిరాజుగారికి యిచ్చే పుల్లరి యివ్వక నిలిపెను. అంతట నల్లసిద్ధరాజుగారు పుల్లరి యివ్వమని అందులకు ఆవుల మందలో వుండే కోడె దూడలు తమకు తోలి అంపించమని వర్తమానం అంపించగా అందుకు కాటమరాజు గారు మీ శీమలో మా ఆవులమందకు నిరుపాధిగా వుండినట్టయితే మీకు పుల్లరి యివ్వవలసిన కర్తవ్యం అటుగాక మీ దేశములో వుండే కిరాతకులు మా ఆవుల మందలకు వుపద్రవం చేసి కొన్ని ఆవులను నిష్కారణంగా వధించి నారు గనుక మేము పుల్లరి యివ్వవలసిన నిమిత్యంలేదని ఖండనగా వ్రాసి పంపించినందున అదివరకు మందలలోవున్న కోడెదూడలను తోలుకరమ్మని

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కొంత సైన్యమును నల్లసిద్ధిరాజు పంపించినందున వారు వచ్చి కోడెలను తోలుక పోవచ్చినంతట కాటమరాజువారు వచ్చిన సైన్యమును లక్ష్యము చేయక తిరుగ గొట్టినారు కనుక వారు తిరుగా నల్లసిద్ధిరాజు వద్దకి పోయి యీ వర్తమానములు యెరుకచేసినంతట.... నల్లసిద్ధి చోడ మహారాజులుంగారికిన్ని కాటమరాజుగారికిన్ని ప్రబలమయిన యుద్ధము జరిగినది.

[కృష్ణాపత్రిక.
ఏప్రెల్ 7వ తేదీ 1911
మణిమంజరి సం. 8
ఆగస్టు, 1984.]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

సాహిత్యం

అన్ని తరగతుల వారికి అనుభవింపతగి ఉండాలి

[చమత్కారాధాయకములయిన సర్వవిధ భాషారచనలూ, ప్రాచీన కాలమునాటివి సంరక్షితములైతే, అందులో మేలేర్చుకొని భావిభాష రచయితలు తమ రచనములలో అనుగతపఱచు కొంటారు. ప్రాచీన దేశి రచనల పరిశీలనము జరగకపోతే, జాతిభాషాస్వభావానుగుణము లయిన వ్యుత్పత్తుల నుజ్జగించడమూ, వానికి బదులుగా అననుగుణము లయిన వైజాత్యార్థముల నవలంబించడమూ జరగవచ్చును, జరుగుతున్నది కూడాను. మఱిన్ని సాహితీవినోదమన్నది జాతిసౌధములో పైఅంతస్తుమీద కూర్చున్న ప్రౌఢ రసిక ప్రజానీకమునకు మాత్రమే యుపయోగపడునదిగా నుండరాదు. అది అన్ని అంతస్తులవారికి వారివారి యభిరుచులకు అర్హతలకు తగిన రీతులతో అందుబాటులో నుండతగినదై యుండవలెను. బాలురకు, పామరులకు, స్త్రీలకు, పనిపాటలవారికీ, దేశము పలుమూలలవారికి, పలుతరగతులవారికి. అందరికీ, అన్ని యంతరములలోనూ అనుభవింపతగినదై యుండవలెను. —రచయిత]

జరగవలెను, జానపదగీతములను సమకూర్చి, సనిపఱిచి, సముచిత ప్రచారముతో వాటిని సంరక్షించడం వెంటనే జరగవలెను. జగద్గురుని దగ్గఱ నుండి చచ్చుడివాసిదాకా ఉండే ప్రజల తరగతులలోనూ, ఉగ్గుపాలనాట నుండి ఉసురుడిగే నాటిదాకా ఉండే వయోదశలలోనూ, పట్నం నుంచి బరంపురందాకా ఉండే దేశవిభాగములలోనూ, అంతరాంతరములతో విలసిల్లుతూఉన్న, ఆంధ్ర సాహితీ సంపదకు సర్వతోముఖాభ్యుదయము జరగవలెనూ అంటే, దాని పునాదులు గట్టిగా, దిట్టముగా కూలిపోకుండా కుదుర్కొనవలెను గదా! ఆంధ్ర సాహిత్య సౌధమునకు అసలు పునాదు లేవీ అంటే, అవి, నానుళ్ళు, పలుకుబళ్ళు సామెతలు, జంటపలుకులు, పనిపాటలవారి పరిశ్రమగీతాలు, బాలకుల ఆట

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పాటలు, స్త్రీలసౌభాగ్యగేయాలు, నోము పాటలు, బిచ్చగాండ్ర పరిదేవనపు పాటలు, భక్తుల ప్రార్థనగీతాలు, వృద్ధుల వేదాంతకీర్తనలు, జానపదుల వీర కథాగేయాలు, జాతుల చరిత్ర కథాగేయాలు, రాజుల బిరుదావళులు, భట్టురాజుల ప్రశంసారచనలు, చాటూక్తులు, చమత్కార కథలు, పొడుపు కథలూ ఈ వగైరాలన్నీని. ఇటువంటివన్నీ పల్లెటూళ్ళలో ప్రజల నాలుకలమీదనే నాట్య మాడుతూ ఉంటై. ఇటువంటి వాటిలో ఆయాజాతుల ప్రజలకు సహజమయిన యభిరుచులూ, పలుకుతీరులూ, కూర్పు నేర్పులూ, ఛందస్సందర్భములూ, సారస్యవైరస్యములూ, ఆశావాసనలూ, అన్నీ అమాయకముగా అద్దములోవలె ప్రతిఫలిస్తూ ఉంటై. వాటి తీరుతీయముల ననుసరించి సాగించె వాఙ్మయ నిర్మాణము నిర్వ్యాకమై జాతివార్తా చమత్కారపూరితమై అతుకుల బొంతగా కాకుండా, జాతి శరీరమునకు అందచందముల నాపాదిస్తూ, అత్తుకొని వెలయ గలుగుతుంది. పూర్వము సంస్కృతాధిక్య సంబంధమూ, ఇటీవల బెంగాలీ, హిందీ, ఇంగ్లీషు రచనాధికానుకరణమూ జాతిభాషా స్వభావమున కత్తుకొని యున్నదా? వికృతి కలిగించుచున్నదా? వీని మూలమున జాతిభాషా స్వభావాను గుణరచనలకు సంక్షయము కలుగుతున్నదా? అందు గుణమేది, దోషమేద, గ్రాహ్యమేది, త్యాజ్యమేది? ఇత్యాది సందర్భములను సరిగా గుర్తించుటకును కూడా మీద నేను పేర్కొన్న పునాదిరచనల సేకరము, పరిశీలనము, సముద్ధర ణము ముఖ్యకర్తవ్యమవుతుంది.

సాహిత్యం అన్ని తరగతులవారికి అనుభవింపతగి ఉండాలి

హిందీ ఛందస్సు తెల్గుకు కుదురుపడక పోవచ్చును - దిగద్రొక్కబడిన మన పాటల పదాల ఛందస్సు ప్రౌఢ కావ్యరచనకు కూడా పనుపడ వచ్చును. చమత్కారాధాయకము లయిన సర్వవిధ భాషారచనలూ, ప్రాచీనకాలము నాటివి సంరక్షితములైతే, అందులో మేరేర్పుకొని భావిభాషారచయితలు తమ రచనము లలో అనుగతపఱచుకొంటారు. ప్రాచీన దేశిరచనల పరిశీలనము జరగకపోతే జాతిభాషా స్వభావానుగుణములయిన హృద్యార్థముల నుజ్జగించడమూ, వానికి బదులుగా అనుగుణములయిన వైజాత్యార్థముల నవలంబించడమూ జరగ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వచ్చును. జరుగుతున్నది కూడాను; మరిన్నీ సాహితీవినోదమన్నది జాతి సౌధములో పై అంతస్తుమీద కూర్చున్న ప్రౌఢ రసిక ప్రజానీకమునకు మాత్రమే యుపయోగపడునదిగా నుండరాదు. అది అన్ని అంతస్తులవారికీ వారి వారి యభిరుచులకు, అర్హతలకు తగిన తీరులతో అందుబాటులో నుండతగినదై యుండవలెను. బాలురకు, పామరులకు, స్త్రీలకు, పనిపాటలవారికి, దేశము పలు తరగతులవారికి, పలుమూలలవారికి, అందరికీ అన్ని యంతరములలోనూ అనుభవింపతగినదై యుండవలెను. కనుక అనాదికాలమునుండి యిన్ని యంతస్తుల వారికీ ఇన్ని యంతరములలోనూ ఉపయోగపడుతూ వచ్చిన సాహితీ రచనా విభేదములు అంకురప్రాయములేయయినా మనకు ఆదరించి పెంచి పెద్ద చేయ వలసినవే అవుతున్నవి.

కాని యిది చాలదు

ఇందుకై యూనివర్సిటీవారు, దొరతనమువారు, సాహిత్య పరిషత్తు వారు, మునిసిపాలిటీల వారు పనిబూని అక్కడక్కడి సాహితీ పరికరములను వెంటనే సమాకూర్చే యత్నముల సాగింపవలసియున్నారు. దేశము నలుముఖముల ఉన్న పండితులు భాషాభిమానులు జేబులలో నోటుబుక్కులుంచుకొని ఎక్కడివారక్కడనే తమ తమ ప్రదేశములందలి చమత్కారాధాయకమయిన సర్వసాహితీ పరికరములనూ సంధానింపబూనవలెను. యూనివర్సిటీ వారు మొదలగువారు వారి నందుకై నియోగింపవలెను. ఆ సభలలో సంధానితములయినవాని పరిశీలనము జరుగుచుండవలెను. పరిశీలితములు ప్రకటితములవుచుండవలెను. ఈ విధానము సాగించినచో కొన్ని వాల్యూముల పరిమాణపు భాషా సాహితీ పరికరము బయల్పడగలదు. ఈ నాటికే కొందరు యథాశక్తిగా నిట్టి పరిశ్రమము జరపిరి. జరపుచున్నారు. కాని యది చాలదు. సామెతలు పాటలు పదాలు మొదలయినవి కొన్ని యక్కడక్కడ ప్రకటితములగుచున్నవి. అంతేకాని, నానుడులు, జాణ్ణుడులు, పలుకుబళ్ళు, నుడికారములు, జాలివార్తలు మొదలగున వెన్నో యింకను పరిశీలనోపక్రమమే జరుగని వున్నవి. గేయరచనము లింక నెన్నో యపరిశీలితములు అప్రకటితములుగానే యున్నవి.

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

తెలుగు రచనల మూల ప్రకృతులు

నే నీ నడుమ శ్రీశైలం ప్రాంతారణ్యమున ఫారెస్టు రేంజరుగా నున్నవారి నాకరిని గలిసికొనగా వారక్కడి యాటవికులగు కోయ చెంచుజాతుల వారి తెలుగు భాషను గూర్చి వారికి నేడు జరుగుచున్న తెలుగు స్కూళ్ళ విద్యా విధానాదికమును గూర్చి వారి యాచార వ్యవహారములను గూర్చి, యాటపాటలను గూర్చి కొన్ని వింతవిషయము లెరిగించిరి. వారి యాట పాటలను సేకరించి, వెల్లడింపగా వారిని కోరితిని. తెలుగు సాహిత్య రచనలలో నొక విభాగమగు 'కురవంజి' కురవ-అనగా కోయజాతివారి, యంజె = నృత్యముతో సంబంధించిన గేయరచనమని నా తలంపు. ఆ కోయ కురవ చెంచుజాతులవారి పాటలు పదాలు తెలుగు రచనల మూల ప్రకృతులు,

కాటంరాజు కథ రామాయణం నాటిదా ?

మఱిన్నీ పల్నాటి వీర చరిత్రము కాటమరాజు కథ అన్న ప్రాచీన వీర కథా పదరచన లింకను నప్రకటితములుగానే యున్నవి. కాటమరాజు కథను నేను సముద్ధరించి, సనిపఱిచి ప్రకటించే ప్రయత్నములో ఉన్నాను. ప్రకటించే అనుకూల్యం ఏర్పడితే దానిలోని మెరుగులు వెల్లడికాగలవు. కాకతీయులకు సంబంధించిన కాకతమ్మ కథ, ఏకవీర కథ, మాతంగి కథ మొదలయిన చారిత్రక కథాగేయములు సేకరింపవలసియున్నవి. ఈ నడుమ రంగనాథ రామాయణము సంస్కరణ పరిశ్రమలో నేను రాయలసీమలో బహుళ ప్రచారము గల గేయరచనమును విన్నాను. అది రంగనాథ రామాయణకర్తయిన గోనవంశపు రెడ్లకు, అంతేకాకుండా రామాయణ కథకు గూడా సంబంధించిన కథ. దాని కథాసారమిక్కడ కొంచెము వినండి-

గోన కాటారెడ్డి అయోధ్యకు రెడ్డి. అంటే గ్రామాధికారి. ఇది శ్రీరాములు నాటి కథ. రాములవా రరణ్యవాసమున నుండిరి. రామరాజ్యం, భరతుడిపట్టం, భరతుడు రాచకర్జములు చూస్తున్నాడు. దశరథునినాడు ఎక్కువ శిస్తు లిచ్చి బాధలుపడిన రెడ్డివారంతా యోచించి అయోధ్య భూములన్నీ భరతుని రాజ్యం

సాహిత్యం

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పదునాలుగేండ్లూ కోరుకుపుచ్చుకున్నారు. అందు భరతుని మోసగించిన వారు చాలా ధనవంతులయిరి. భరతుడు బీద యయ్యెను. రాములవారు మరం రాజ్యమునకు వచ్చి సంపన్నులయిన రెడ్ల నెల్ల సమ్మానించిరి. అప్పుడు దశరథ ప్రత్యాబ్దికమునకు గానుకగ గుమ్మడి పండును రాములవారు గోన కాటామరెడ్డిగారి నడిగిరి. అతడు వేలు కొలదిగా తెప్పించి యిత్తుననెను. ఆయేడు గుమ్మడి తీగలన్నియు చీడపట్టి కాయలులేనివవుటచేత ఎంతవెదకినా రెడ్డికి గుమ్మడికాయ దొరకలేదు. గుమ్మడికాయంత బంగారిత్తుననెను. శ్రీరాముల వారి కోటలో నొకగుమ్మడితీగ కాయ కాచెను. ఆ కాయతో తూచగా రెడ్డి కుటుంబములవారు భరతుని మోసగించి యార్జించిన బంగారమంతా వేసి తూచినా చాలకపోయెను. అప్పుడు రెడ్డి గారి పెద్ద కోడలు పెదరాచమ్మ పరమసాధ్వి తన తాళిబొట్టు బంగారువేసి తూపించెను. దానితో తూకము సరిపడెను. అంతటితో రెడ్లు బీదలయి యాదేశమున నుండలేక నొక కుంటియెద్దుతోను, ఒక గ్రుడ్డిదున్నతోను దేశాంతరముల పాలయి వచ్చి, దక్షిణమున ఆంధ్రదేశమున అడవిలో విడిసి క్రమముగా నక్కడ నొక యూరు నిర్మించుకొనిరి. అదే రాచూరు. (నేటి రాయిచూరు). అడవికొట్టి సాగుచేసి సంపన్నులై యిక్కడ కోట కట్టిరి. అదే రాయిచూరి కోట. ఇత్యాదిగా నా కథ కొంత చరిత్ర జాతికథాంశ సమన్వితమై ఇంకా యెంలో వింత తీరుతో నున్నది. ఇట్టి రచనలెల్ల నుద్ధరింప వలసి యున్నవి. మఱిన్ని రుచిగల తెలుగు పలుకుబళ్ళ నింతకుముం దెవ్వరూ సేకరించి వెల్లడింపలేదు. మాటవరుసకు అట్టివాటిని కొన్నింటిని వినిపిస్తున్నాను. ఇప్పుడు నేనన్న మాటవరుస అనేది కూడా ఒక మంచి పలుకుబడే. మంచి మంచి పలుకుబళ్ళను నానుళ్ళను చిలుకలు పండ్ల పలుకులను కొట్టిపోసినట్టు కొట్టిపోసే జగజాణలు దేశమున పలువురున్నారు. వారి పలుకుతునుకలన్నీ సేకరించి ప్రకటింపవలసినవి.

నానుళ్ళూ పలుకుబళ్ళూ

ఇంకా ఊర ప్రొద్దుక్రుంకలేదు - ఏదీ గానివేళ - చేతావాతా గాదు - గొడ్డూ బిడ్డా అన్నారు-ముత్యాల ముగ్గులూ రత్నాల రంగవల్లులూను- పల్లెత్తు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మాటైనా పలకడు-బుగ్గపోట్లు పొడిచారు. పుంజు కూత పట్టింది-ఊపిరి సలప కుండా పనివున్నది- ఆ వూళ్ళో పచ్చి మంచినీళ్లు కూడా దొరకవు-కాళ్ళా వేళ్ళా పడి బతిమాలుకున్నాడు-కాళ్ళ కడ్డాలు వస్తాడు-పదికాలాలపాటు బాగుండవలెను- కొలకుల నీళ్లు గోళ్ళ చిమ్మినాడు - పద్దాకా అదేపనా? - చేదోడూ వాదోడూను- పుట్టెడు సిరు మోసుకొన్నది- చీమ చిటుక్కుమంటే వినబడుతుంది - ఎదటున్న వాకు పెళ్ళికొడుకు - ఇత్యాదులు పలుకుబళ్లు ప్రత్యేకంగా తెలుగులో ఉన్నవి. ఇటువంటి వాటినన్నీ సేకరించేవారినీ, ప్రకటించేవారినీ సముత్సాహ పఱిచి, వారి వారి సేకరములు ప్రచారమున కెక్కునట్లు చేయుట మిక్కిలి కావలెను.

[రేడియో ప్రసంగం
మదరాసు - 24-4-48
ఆంధ్రపత్రిక - 25-4-1948]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కాటమరాజు కథ

[ఈ కాటమరాజుకథ, ద్విపద ప్రాయమయిన గేయరచనగలది. అనేకావాంతర విభాగములుగలది, చాలాజాగ్రత్తగా ఉద్ధరించి సంస్కరించి ప్రకటించుచున్నాను. దాని కథా సారమిక్కడ ప్రకటిత మయినది. ఇది యింకను గలదు. - వే. ప్ర.]

నల్లసిద్ధి దేవచోళమహారాజు నెల్లూరిపట్టణమందు సింహాసనారూఢుండై పృథివి సామ్రాజ్యం సేయుచుండగాను వారివద్ద రణతిక్కన అనే బ్రాహ్మడు సేనాధిపతి. ఇతనికే ఖడ్గతిక్కన్న అని పేరుకలదు. అప్పుడు యాదవ వంశోద్భవుడైన కాటమరాజు, యితని పినతండ్రి పోలమరాజు, యీపోలమ రాజు కుమారుడు కరిఅవులరాజు, వీరు లంకమల, పాలకొండ, నల్లమల మొదలయిన పర్వత ప్రదేశములందు అరణ్యములలో బచ్చికపట్లను, తమయొక్క విస్తార మయిన గోగణమును సంరక్షణచేసుకుంటూ నల్లసిద్ధి చోళమహారాజుకు పుల్లరిగా తమ మందలలో పుట్టే కోడెదూడలు కొన్ని యిచ్చేటట్టును వారిదేశమందు వుండే కసవు పచ్చికపట్లు తమ గోగ్రాసముగా యిచ్చేటట్టుగాను నిర్ణయించుకొని కొంత సైన్యము అందలాలు ఏనుగులతో ప్రసిద్ధిగా ఉండేవారు. ఇట్లు కొంతకాలము జరుగగా దామదళవల్లను గ్రామములో అక్కడక్కడ ఉన్న సస్యాదులను గోవులు మనుష్యుల అంకిలో నిలువక (*Cannadi word for authority*) మేయసాగినవి. గనుక ప్రజలు రాజుతో యీసంగతిని విజ్ఞాపనముచేసికొనిరి. రాజు "బీడు పచ్చికపట్లు యావత్తూ కాటమరాజు వారి గోవులు మేపుకునేలాగున మాటయిచ్చి నాము. పైర్లు వారు మేపుకోవలసింది కాదు బనాగానీ మీరు పైరు జాగ్రత్తచేసి కొనేది" అని శలవుయిచ్చి పైర్లు మేపవద్దు. బీడుపచ్చిక మేపుకునేది అని కాటమ రాజుగారికిన్ని వ్రాసిపంపించిరి. యిదిగాక అరణ్యప్రదేశమందుల కాటమరాజుగారి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

విస్తారమైన గోగణం తిరిగి మేస్తూఉండేదిమొదలుకొని గోసంరక్షణార్థమై కాటమ రాజువారు అగుపడ్డచోట క్రూరమృగములను వారే వధచేస్తూ వచ్చేవారు. గనుక నున్ను అరణ్యమందు గోగణగోపాలకులయొక్క సమ్మర్దము విస్తారమైనందున సాధారణముగా మృగములు అరణ్యమందు నిలువక పోతువచ్చినందుననున్ను మృగవధచేసికొని తత్సామాన్యవృత్తివల్లను జీవనోపాయం కనిఉండే కిరాతకులకు జీవనహాని అయినందుననున్ను ఆ కిరాతకులు కాటమరాజుగారియందు ద్వేషులై యుండిరి. ఇడగాక నల్లసిద్ధిరాజుగారు ఉంచుకొన్న బోగముదానివద్ద ఒక పెంపుడు చిలుక వకనాటికాలమందు మేడలోనుండి తప్పించుకొని వెలుపలికి వచ్చి అరణ్య శుకములకూడి కాటమరాజు గారి ఆవులమందలకు సామీప్యములకు సమూహముగా వచ్చి ధ్వనులు చేయగా కొన్ని గోవులు బెదరి ల్యాగలను కలగద్రొక్కుకొని పారిపోయినవి. అప్పుడు కాటమరాజు పినతండ్రి అయిన పోలమరాజు చూచి బాణము సంధానముచేసి వేసినందున ఆ బాణము సమూహములో వుండే పెంపుడు చిలుకకు తగిలి ప్రాణము విడిచెను. ఆ చిలుక కాళ్లలో గజ్జెలు అందెలు ఉండేది పోలమరాజు చూచి యిది పెంపుడుచిలుక అని నిశ్చయంచేసెను. అందున సామీప్య మందున వున్న కిరాతకులు ఆ చిలుకను నలసిద్ధిరాజుగారు ఉంచుకొన్న బోగము దాని వద్దికి తీసుకొనిపోయి అగపర్చి నీ చిలుక తప్పి వచ్చినంతట అన్యాయముగా కాటమరాజు పినతండ్రి అయిన పోలమరాజు బాణప్రయోగంచేసి చంపినాడని చెప్పి నంతట అదిచాలాదుఃఖస్తురాలై అరణ్యములో వుండే క్రూరమృగాదులు వధచేసే టట్టుగాను, వ్యాటలాడుతూవుండి కాటమరాజుగారి గోవులనున్ను వధియించమని వుపదేశించెను. గనుక ఆ కిరాతకులు కాటమరాజుగారి వద్దకు వచ్చి మేము సామాన్యమృగములను వధచేయక జీవనంచేస్తున్నామని మనవిచేసినంతట కాటమ రాజు అనుకూలించి శలవు యిచ్చినందున ఆ కిరాతకులు అరణ్యమధ్యమందు మృగాదులను చంపినట్టుగా వుండి కొన్ని గోవులను గుండుతో వధచేసిరి. ఈ సమాచారములను కాటమరాజు విని చాలా ఆక్రోశముతో ఆ కిరాతకులను చంపించి తదారభ్య నల్లసిద్ధి రాజుగారికి ఇచ్చేపుల్లరి యివ్వక నిలిపెను. అంత నల్లసిద్ధి రాజు గారు పుల్లరి యివ్వమని అందుకు ఆవులమందలలో వుండే కొన్ని దూడలు తమకు తోలి అంపించమని వర్తమానం అంపించగ, అందుకు కాటమరాజు గారు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మీశీమలో మా ఆవులమందలకు నిరుపాధిగా ఉండనట్టైతే మీకు పుల్లరి యివ్వవలసిన కర్తవ్యం. అటుగాక మీదేశములో వుండే కిరాతకులు మా ఆవులమందలకు ఉపద్రవంచేసి కొన్ని ఆవులను నిష్కారణంగా వధించినారు గనుక మేము పుల్లరి యివ్వవలసిన నిమిత్తంలేదు అని ఖండనగా వ్రాసి అంపించినందున అదివర్కు మందలలో వున్న కోడెదూడలను తోలుకొని రమ్మని కొంత సైన్యమును నల్లసిద్ధిరాజుగారు పంపించినందున వారె వచ్చి కోడెలను తోలుకు పోవచ్చినంతట కాటమరాజువారు వచ్చిన సైన్యములను లక్ష్యము చేయక తిరుగగొట్టినారు గనుక వారు తిరుగ నల్లసిద్ధిరాజు వద్దకుపోయి యీ వర్తమానములు యెఱుక చేసినంతట నల్లసిద్ధి చోళమహారాజులుంగారు ముఖ్యసేనాధిపతియైన రణతిక్కన్నతో కూడ కొంతసైన్యమును కూర్చి కాటమరాజువారు సమాధానముగా కోడెలు యిచ్చినట్టు అయితే ఉత్తమము అటుగానిపక్షమందు వారిమీద - కార్యపెట్టి వున్నకోడెలు యావత్తు మళ్లించుక రమ్మనిపంపించిరి. అదే ప్రకారం సేనాధిపతి రణతిక్కన్న వచ్చి సమాధానంగానే విహితముతో ఎప్పుడు యిచ్చే ప్రకారం మందలలో కోడెలను యిప్పించమని కాటమరాజు వద్ద వర్తమానం అంపించగా వారు అనుకూలించక ప్రతిఘటించి ఉత్తరువు యిప్పించినందున ఖడ్గతిక్కన్న యుద్ధసన్నద్ధుడాయెను. ఈ యత్నము విని కాటమరాజువారున్నూ వారికి విహితులైన వారిని కొందఱిని సహాయంగా కూర్చుకొని ఐలిమిగల ఆవులు మేలైన కోడెలు సహా వెంటకూర్చుకొని యుద్ధసన్నాహమై నిలిచిరి. కనుక ఉభయపక్షములవారికి అఘోరమైన యుద్ధమాయెను.

[ఆంధ్రపత్రిక
ఆదివారం, జూన్ 18, 1944]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

[1911 లోనే మెకంజీ బ్రౌను దొరలను గూర్చిన వాఙ్మయ పరిశోధనకు శ్రీకారముచుట్టిన ప్రభాకరులు, ఆ దినములలోనే, లోకంనుండీ లోకల్ రికార్డులనుండీ వినవచ్చే దేశి సారస్వతాన్ని సేకరించి, ఉద్ధరించి, ప్రకటించే ప్రయత్నం చేశారు. కాటమరాజు కథకు సంబంధించిన యీ వ్యాస పరంపర నాటి వారి లేఖాను బంధమునకు గావించిన విస్తృత ప్రయత్నములోని భాగమే.

- సం.]

ని

ఆ యుద్ధసమయమందు కాటమరాజు వారిగోవులు యుద్ధభూమిని వచ్చి నిలిచి యెదిరిసైన్యములలో కొంత సైన్యమును హతము చేసినవి. అంతట రణ తిక్కన కార్యం నిర్వహించలేక తిరిగి తన యింటి స్థలములోకి లేచిపోయెన్ను ఇంటివద్ద భోజన సమయమందు తిక్కన్న భార్య తాను స్నానము చేసే రహస స్థలమందు రణతిక్కనకు స్నానానికి నీళ్లు వుంచి స్నానం చేయమని చెప్పినంతట అత డా స్థలానికి పోయిచూచి ఆడంగులు స్నానం చేసే రహస్యస్థలమందు నాకు నీళ్లు వుంచిన కారణం యేమి అని అడిగినంతట తిక్కన భార్య ప్రత్యుత్తరం యిచ్చిన క్రమము "యేస్థలమందైతే నేమి? రూపభేదములవల్ల విశేషం లేదు గనుక ఇక్కడనే స్నానము చేయవచ్చు"నని చెప్పినంతట తాను కార్యములోనుంచి తిరిగివచ్చినందున భార్య యీమాట చెప్పెను గదా అని తెలిసికొని స్నానానంతరం భోజన సమయమందు తిక్కనకు తల్లి విరిగిన పాలు వడ్డించినందున అతను చూచి విరిగినపాలు వడ్డించిన కారణ మేమని అడుగగా 'ఈదినిమున గోవులున్ను నీవు పోయిన స్థలానికే పోయి తిరిగివచ్చినవి' అని చెప్పెను. గనుక తాను కార్యములో నుండి తిరిగి వచ్చినందున ఇందుకు దృష్టాంతముగ తల్లి ఆమాట చెప్పినదని గ్రహించినవాడై భోజనోత్తరమందు తిరుగ కొంత సైన్యమును సమకూర్చుకొని యుద్ధానికి పొయ్యేటప్పుడు తల్లిని, తన భార్యను పిలిచి పూర్వము వక భట్రాజు నామీద కృతిగా వకపద్యం చెప్పవలెనని ఉద్దేశించి నాల్గు చరణములు చెప్పినాడు. అది యేమంటే

సీ॥ ధైర్యంబు నీ మేనదగిలియుండుటఁజేసి
చలియించి మందరాచలము తిరిగె

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గాంభీర్యమెల్ల నీ కడన యుండుటఁజేసి
కాకుత్థ్సుచే వార్ధి కట్టువడియె
అల లక్ష్మి నీయందు నలరియుండుటఁజేసి
హరిపోయి బలిదాన మందుకొనియె
ఆకార మెల్ల నీయందు నుండుటఁజేసి
మరుడు ధూర్జటి కంటి మంటఁగాగె.

యీ ప్రకారం భట్రాజు నాల్గు చరణములు చెప్పినందున అతనికి యెనిమిది వేల వరహాలు యిచ్చినాము. ఈ పద్యాలకు యింకా నాలుగు యెత్తుగీతలు చెప్ప వలసి యున్నది. అని నేను సజీవుణ్ణయి వుండగా చెప్పరాదు గనుక నిల్పినాడు. తరువాత నాలుగు యెత్తుగీతలు పూర్ణముగా జెప్పి తీసుకవస్తున్నాడు. అప్పుడు ఆ భట్రాజు మరిన్ని నాల్గువేల వరాలు యిప్పించుమని చెప్పినంతట అ ప్రకారం అంగీకరించిరి. అంత తిక్కనభార్య పెనిమిటిగూర్చి చెప్పినమాట యుద్ధరంగంలో నుంచి తిరిగిరావడములేదని ఆజ్ఞాపిస్తి గదా! తమ్మును విడిచి దేహము వుంచే బుద్ధి లేదు గనుక యిప్పుడే శలవు యిమ్మని అడిగినందున నీకు అనుకూలం అయితే ఉత్తమపక్షము అని సమాధానము చెప్పి తాను యుద్ధానకు తర్లివెళ్లి వచ్చి కాటమరాజువారి సైన్యముకు సమ్ముఖుడై కార్యపెట్టి అఘోరమైన యుద్ధముచేసి అనేకమందిని హతంచేసెను. భట్రాజు రణతిక్కన్నకు కృతిగా అటుపై పద్యం సంపూర్ణముగా చెప్పిన నాలుగు యెత్తుగీతలు.

ఆ.వె॥ తిక్కదండనాథ! దేవేంద్రపురము నీ
వరుగుడెరిగి నగమదిరుగు టుడిగె
అబ్ధికట్టుబాసె నచ్యుతుకొఱుదీరె
మరుడుమళ్లిబుట్టె మగలరాజ!

ఈ ప్రకారమంత భట్రాజుపద్యము పూర్ణంగా నాలుగుయెత్తుగీతలు రణ తిక్కన తల్లిపద్దకుపోయి చెప్పగా ఆమె బహుసంతోషురాలై నాగర్భవాసమందున

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పుట్టిన పుత్రుఁడు సుపుత్రుఁడని రణతిక్కన్న పూర్వమంద చెప్పిన ప్రకారం గానే నాల్గువేలవరహాలు భట్రాజుకు యిచ్చి మరిన్ని తగిన బహుమతులున్ను చేసెను. అంతట రణతిక్కన యొక్క భార్య తన పతియైన రణతిక్కనతో సహగమనము చేసేనిమిత్తమై సచేల స్నానంచేసి అనేక దానములున్ను బ్రాహ్మల కిచ్చి రణభూమిని ప్రదక్షిణనమస్కారంచేసి తనపతియొక్క కళేబరము గురుతు కనబడకయున్నందున స్వామిని ప్రార్థించి నేను పతివ్రతనైతే పతియొక్క శిరస్సు కనబడునని నిశ్చయంచేసుకొని "రణతిక్క" అనినంతట ఆ రణతిక్కన శిరస్సు యుద్ధభూమిని పడియున్న కళేబరములమధ్యనుంచి పైకి యెగసినది గనుక ఆశిరస్సును గుర్తుపెట్టి తీసుకవచ్చి అందుతోకూడా అనుగమనము చేసినది. కాటమరాజువారి సైన్యములు హతశేషమైన యాదవులు యుద్ధరంగంబు నందు తమతోకూడా నిలిచిన శత్రువులను హతంచేసిన వారియొక్క రూపము శిలలపై చెక్కించి వీరులు అనే ప్రతిమలు తాలూక మజుకూరు సగిలిపాయకట్టు మాజే కుంభగిరి అనే గ్రామములలోను వున్నది. ఇదిగాక యుద్ధరంగంబున ప్రాణములు వదలి సద్గతిపొందిన గోగణముల యొక్క శిరస్సులు శృంగములతో కూడా తీసుకవచ్చి వాటికి పసుపురాచి నిత్యసాంబ్రాణి ధూపము లిచ్చి యిండ్లలో వుంచుకొని యిదిగాక గోవు ఆకృతిగా శిలలపైన చెక్కించి, అవిన్నీ ఒకస్థలమందు పూజలుచేస్తున్నారు. ఆశిలల వుంచిన స్థలానకు జనులు 'ఆవులమాలె'యని చెప్పు కుంటున్నారు. ఆ అవులమాలెయొద్ద పైన చెప్పిన యాదవులు ప్రతిసంవత్సర మున్ను తాళమేళములు, పంబజోళ్లు, వీరతాళ్లు జమిడికెలు, పురవసమద్దెలలు యీ వాద్యములతో సంభ్రమంచేస్తున్నారు. యీసంభ్రమానకు వారిసంబంధికులైన వారున్ను, వారు కట్టించిన అవులమాలె' యందు అభిమానము కలవారు యెంత దూరములో వున్నాగాని వార్కి కాటమరాజుగారి 'పాంగ్యస్తులు' అని వాడు తున్నారు. అలాగంటి 'పాంగ్యస్తులు' అయినవారికి పసుపుగుడ్డలు అక్షితలుగట్టి సంభ్రమంచేసేదినం నిర్ణయం చెప్పి పంపించి వారిని పిలువనంపించి అందరు గుంపుకూడి అవులమాలెవద్ద సంభ్రమము చేసేటప్పుడు పాంగ్యస్తులైన వారిలో వారివారికి తానకములు అనే నిర్ణయం కలవు. తానకమంటే యేమంటే యెల్లెద్దు తానకం, బొల్లెద్దుతానకం, గోడియెద్దుతానకం, కర్రెద్దుతానకం, పైయెద్దుతానకం యీప్రకారం అనేక తానకములు నిర్ణయం కలవు. తానకసంజ్ఞ యేమంటే

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

యెల్లెద్దుతానకంవాడు ఆవులమాలెవద్దకివచ్చి నిలిచివున్నప్పుడు 'పంబవాడు' అందే 'పంబజోడు' వాయించేవాడు, యెల్లెద్దు పరాక్రమం తలచి ఆ ఆవుమేసుట, సీరు త్రావుట, గంతులువేసుట, యక్కడ యక్కడ తిరుగుట తుదను యుద్ధరంగం బులో చేసిన పరాక్రమం సహాగా పొగడితే ఆ తానకం అనుసరించి వుండే వానికి శివం వచ్చేది కలదు. ఈ ప్రకారం కొంతసేపు తానకములు పాడినతర్వాత కాటమరాజుగారి పరాక్రమమును 'సుద్దులు' అని పాడేది కలదు. ఈ సంభ్రమము లోను ఇండ్లవద్దవుండే శృంగ సహితములైన గోశిరస్సులు తెచ్చి మాలెలో ఉంచేదికలదు. అందుకు శనగలు, పెసలు నానవేసి శిలలపైన ఉండే ఆవుల ప్రతిమలకున్ను, దేవరావులు అనే గోశిరస్సులకున్ను నైవేద్యం చెల్లించి అపణ్యారం బ్రతికివున్న గోవులకు తినిపించేది కలదు. ఈ సంభ్రమము పేరు 'ఆవులపరువు' అని వాడుకునేవారు.

(లోకల్ రికార్డులు)

[ఆంధ్రపత్రిక
జూన్ 25, 1944]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

8

నెల్లూరి పేడగునల్లసిద్ధిరాజులుం గారికి ఒడబడిక పుల్లరి యియ్యక యిబ్బంది పెట్టుచున్నందుకు కాటమరాజుగారి దగ్గిరికి నెల్లూరునుండి నల్లసిద్ధి పంపున బట్టు రాయబారము వచ్చి

"బ్రహ్మయువగు నీకు పార్థివేంద్రుండ !
ప్రాలుగల రాజువు బహుకీర్తిదీప !
ఘనరిపు సంహార ! కాటమరాజ !
ఒడబడికపుల్లరి యొప్పనియకుంట
అపకీర్తి చేకూర్చు నడుగుదాటకుము
యిప్పించుపుల్లరి యిటునటు కదలు
తప్పునాడకు నీతిధర్మంబు లనగ
ఆ మాటలకు రాజు అగ్నియైమండి
కొమరుబంగరుభట్టు గొబ్బున బిలిచి
పలికించె నల్లసిద్ధి భట్టుతో నిట్టు
పల్లెత్తి పుల్లరన్ పలుకాడెదేని
కడువేగ మిటనుండి కదలి పొమ్మనుమి."
భట్టుభట్టును గలసి భాషించిరపుడు
"రాయబారము చాలు రసికుడ వినుము
పుల్లరంటే కాసుపుట్ట దిచ్చోట
నీమాట మీరాజు కెటిగింపుమోయి
సమ్మతి గాదేని సరగ మామీద
దండెత్తి మీరాజు దరలిర మ్మనుము
కాక మాపెద్దల కడుయుద్ధమహిమ
చెవి కెక్కియుండు మీక్షితిపాలకునకు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కదన మంటే పీడు కదలలేదేమొ
తరచుమాటలు మాని దాగుండు మనుము"
అంత చింతాక్రాంతుడై రాయభట్టు
రాయబారము చెదెరా యన్నవంత
కొండంత నెత్తిపైకొన నూరి కరిగె.
కలియుగ కర్ణుండు కాటమరాజు
భట్టు మఱ్ఱట జూచి ఫక్కున నవ్వె

....

అంతట నెల్లూర నా సిద్ధిరాజు
వంతుగా వీరపరివారము గొల్వ
నాయకు లందఱు నాట్యశాలకడ
ఆయత్తు లగుచు దామపుడు కూర్చుండి
రాయెడభట్టును రాయబారంబు
ముగియించుకొని వచ్చి ముందఱ నిలిచి
ముకుళితహస్తుడై మొఱ చెప్పసాగె
సిద్ధిరాజ! నీ యాన శీఘ్రమే పోయి
పాలేటియొద్దను పంచలింగాల
కొండకు తూర్పున కొదవేమి లేక
వన్నెవన్నె గుడార్ల వాడ లేర్పడగ
నందందయెత్తించి యాదవరాజు
నలభైనాల్గు స్తంభాల నడుగు దారమున
పగడసాలలనాడ పగ లడంచుకొని
దర్శించి మన్నన దగ ప్రస్తుతించి
పసులపుల్లరి యీక మసలి వచ్చితిరి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఒప్పుకొన్న ధనమియక యూరకుండితిరి
శిలాక్షరమువంటిది సిద్ధిరాజు ధనము
నెమ్మి ముడుపులుగట్టి నెల్లూరికంపి
అడుగుసాగుట యుక్త మన్నంతలోన
గానకొని యాదవుల్ కోపానలేచి
ఆగ్రహోదగ్రులై యవనీశ నిన్ను
తూలనాడుచును దుందుడుకు లాడుచును
పుల్లరి యిమ్మంటె పొడిపింతు మనిరి
భట్టవు నీవని పలుకుచున్నాము
కయ్యంబు తప్పక కాబట్టియుండె
రమ్మను మనికి మీరాజు నింతటనె
శక్తిలేకుండిన శరణడ్గు మనుము
అని తూలనాడి నన్ననిపి రటన్న
విన్నంత నలసిద్ధి వివశుడై వ్రాలి
మన్నీల దొరలను మంత్రుల బిలిచి
సాహసులార యోక్షత్రియులార
భారతవేత్తలా బావజ్ఞులార
వినుడి యాదవుల యీవెకలి సాహసము
తొలి కౌరవులనాడె ధూర్తు లటంచు
వారిపై నాకెంతొ వైరస్య ముండె
భీమనాయడనేక ప్రియములు చెప్పె
భూమియాదవు లెంతొ పుణ్యాత్ములనుచు
సత్యము దప్పని సరసు లటంచు
ఆమాట నమ్మి నేనావుల కొఱకు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

భూమి నిచ్చితి నంత పూరెల్ల మేసి
ఆయావు లెంతెంత హానిచేసినను
తనువులో సత్యంబు తప్పకుండితిమి
పీడక గొల్లలు విపరీతముగను
ఆడుచున్నా రిప్పు డడకువలేక
పదనైనమాటలు పలికిన వెనుక
గొల్లరాజును లెక్కగొనకుండ దండు
వెళ్లకుండగ గాదు వెస రాచపాడి
సిద్ధనతిక్కన శీఘ్రమె పిలిచి
లేఖ లుద్దగిరికి లిఖియించు మనెను
కోట్లపర్యంతము కూడును దండు
చీట్లు వ్రాయించుమా శీఘ్రాన తిక్క !
వాలాయముగ దండువత్తురుగాని
కోలలకయి బోయగొట్టాలకంపు
వేలులక్షలు వచ్చు వివర మేర్పడును
అనిన తిక్కనమంత్రి అన్నిదిక్కులకు
కడువేగమున బంపె కమ్మ రమ్మనుచు
అంపినలేఖల కవని యాకసము
కంపింపగా దండు కదలి యేతెంచె
తిరువణామల తిప్పరాజు తిరుకంటరాజు
యిరువదివేలతో యేతెంచె నపుడు
పెదవేగి బొక్కరాజు పెద గరుడరాజు
మదగజములతోడ మతి వేగవచ్చె''

వీరగాథ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నలసిద్ధిరాజు తపుబలమెంత ప్రబలమైనదైనను యాదవులబలము కూడ తృణీకరింపరాని దేయని తనసేనాపతులతో నిట్లు వివరించుచున్నాడు.

వారి మందలలోన వాసుదేవుండు
ఆరూఢి బొల్లియావై పుట్టినాడు
అందుచే కృష్ణసహాయమున్నదని
పదిబదియాదవుల్ పదరుచున్నారు
అదిగాక వారికి నధికధైర్యంబు
పురణింప గనివాత పులులున్నయట్లె
అతిధీరసాహసు లాచల్లవారు
వారితో సరిపోలువారు దుర్లభులు
అని మది సిద్ధిరా జనుమానపడగ
ననియె సిద్ధన మంత్రి యధిక సంప్రీతి
పల్లవనలసిద్ధి పట్టాభిరామ
చల్లివారిని చాలసన్నుతించకుము
మనముందు వారెంతమాత్రయు గారు
చల్లి వారెంత యాసైన్యం బదెంత
యాదవబల మది యంతయు నెంత
మనదళంబులు చూడుమా యెన్ని గలవో
సైన్యోప సైన్యాలు చాలగా గలవు
అందలాల నృపాలు రెందఱో కలరు
పాలకీ రాజులు చాలగా గలరు
కనుచూపు మేరకింకను పైన గలరు
పగయన్న నెల్లూరు పొగులుచున్నదియు —

....

కాటమరాజు కథ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఓసిద్ధిరాజ ! నేనొకడనేపోయి
సంహరించి వత్తును శత్రుసైన్యంబు
చల్లివారి నందటిని సమయించివత్తు'
....
అనిన భూనాయకుం దందుకే మనక
యట్టె యూరక యుండె; నా మరునాడు
ఒనర తిక్కన మంత్రి యప్పగా బలికె
ధరణీశ నిన్న నే దం దంపుమన్న
అందుకు బదులు మాటాడకుండితివి
యేమి నీ యుద్దేశ మెఱిగింపు మనగ
నవ్వి తిక్కనతోడ నలసిద్ధి పలికె
కరణాల దేయూరు కయ్య మేయూరు
చదువను చదివింప సరిసంప్రతింప
వ్రాయను వ్రాయింప వ్యవహార సరణి
లెక్కింప మీకు చెల్లినదంతె కాని
పగతుల నిర్జింప పనికాదు మీకు
అరులకండలురాల్ప నలవాటు లేదు
అన్న భూపతికి తిక్కన్న యిట్లనియె
కరణమంచును గృపకల్గినజాలు
ఈపని కనుపుమీ యాదేర్చివత్తు
గట్టిగా సెలవిచ్చి కలనికి పంపు
అంచు పైపై నడ్గ ననుమతి చేసి
గంధము కస్తూరి కలయగాబూసి
తముకుతో కపురంపుతముల మిప్పించి
పోయిరమ్మని చాలపోషించి పంపె"

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

తిక్కన యుద్ధమునకు వచ్చి చల్లవారి ముందఱ నిలువలేక తన సైన్య మెల్లెడ చెల్లా చెదరుకాగా యొక్క చేయయి చీకాకుపడుచుండగా

చల్లపిన్న మనేడు సార్వభౌముండు
అల్లంతటను నిల్చి యతని కిట్లనియె
పోరు నిల్పగదోయి భూసురోత్తముడ ?
సరిగాదు మాతోడ సమరంబుసేయ
అగ్రజన్ములు మీరు యాదవుల మేము
ఉగ్రము మీ మీద యుంచంగ రాదు
తరతరముల తాత తండ్రులు మేము
బట్లు, బ్రాహ్మణులను, వైష్ణవోత్తముల
వెట్టిచెఱలు మాన్పి వెనుక వేసికొని
ప్రాణాలొసగి కీర్తి ప్రబలి యున్నాము
కడకు బ్రాహ్మణహత్య కట్టుకోరాదు
ఆ మీద నెఱుగుదు వన్నియు నీవు
భూమీశుఁ డెఱుఁగని పోరు నీకేల
దవ్వుననుండె మీధారుణీశ్వరుఁడు
ఇచట నీ యుద్ధంబు నెవరు చూచెదరు
పోరు నీకేల పో బుధపుంగవుండ!
యిట సిద్ధరాజు దండెత్తి రమ్మనుమి
అని యిట్లు చల్లపిన్నయ్య వారింప
నశ్వంబుపై నుండి యపుడు తిక్కన
మనసులో నొక నీతిమార్గంబు దలచె
యతులు ప్రాసలులేని యాకైత యేల ?
శ్రుతిగూడి నడవని సొగసు పద మేల ?

కాటమరాజు కథ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

యితరులు మెచ్చని యీపె సాధన, యేల ?
పతిచూచి మెచ్చని బంటుతన మేల ?
నేబోయి రాజున కిపుడు చెప్పినను
దగుబలముతో రాజు దండెత్తి వచ్చి
మునిదళముతో వచ్చి ముందుగా నేను
పగతుల జంపుదు పల్లవుల్ మెచ్చ
చల్లవారిని ద్రుంతు సమరంబులోను
అనుచు దిక్కున మంత్రి యాత్మ(దలపోసి
యనిసేయ కప్పుడే యచ్చోటు వాసి'' -
యింటి కరిగెను

....

అప్పుడు పురజనులందఱు నతని
చప్పట్లు గొట్టుచు జాతులాడుచును
కేకలు వేయుచు గేలించిరిట్లు
వివేక మెఱుగని వెట్టికరుణగాక !
అవనీశ నేబోయి యని సేతు వనుచు
ఊరికే చెప్పనియొక్కపె ద్దనగ
జగడానికై నీవె సాగిపోయితివి
తాటియాకులు గీచి తగవ్రాయ గాని
చెలగి యుద్ధముసేయ చేతనే మౌను
యెదిరించి నిలచిన హెచ్చు సేనలను
సరిసేయగా యజ్ఞశాలలు గావు
అరుల పోరులుగాని యక్షతలుగావు
మారణాగ్నులుగాని మంత్రాలుగావు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చనుదెంచు చక్రాలు చక్కిలాలుగావు
ఘనచక్ర బాడాలు గారెలుగావు
అర్పినఅకే కత్తు లరిసెలుగావు

ఇత్యాదిగా పౌదులు గేలి సేసిరి. తండ్రి, తల్లి, భార్య, యానడించిరి.

[ఆంధ్ర పత్రిక
ఆగస్టు 6, 1944]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఆ

అది పెద్ద వింత కథ. దాని సారము కొంతకుకొంత చరిత్రజ్ఞు లెఱింగినదే.

మఱునాడు తిక్కన్న మరికొంత సైన్యము తోడ్కొనిపోయి యాదవులతో యుద్ధమునకు దలపడెను.

పెళ్లున నవ్వి యా విప్రుని జూచి
చల్లపిన్నమనేడు సరగ నిట్లనియె
మానవాధీశ్వర! మంత్రివర్గంబు
పూనిరోషంబును బుట్టించినారు
బంధుజనులు దూరి పగరేపి మారు
అంతకొంత దళంబు లనుసరింపంగ
బుద్ధిచాలనియట్టి భూసురోత్తముడు
యుద్ధంబుసేయ నుద్యోగించినాడు.
సర్వధాబ్రాహ్మడు చావకబోడు
బ్రహ్మహత్య మనకు పట్టకపోదు
అని బ్రాహ్మణుని జంపనైతి మేనిపుడు
ఇందఱ నతడు మాయింపకపోడు
చంపకుండగరాదు చావగారాదు.
ఇందుకు గతియేమి యెఱిగింపు మనగఁ
బ్రఖ్యాతి గల మంత్రి బ్రహ్మరుద్రయ్య
ధీరుఁడు యిట్లని తెగి విన్నవించె
చింతింప నీకేల క్షితితలేశ్వరుడ !
చలముకొని పోరాడ చనుదెంచునపుడు
కులవివేచన చేయకూడ దెవ్వరికి
పణతికై రాముడు పాపిరావణుని
రణమున ద్రుంచడా బ్రాహ్మణుండనక

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వైరి నెక్కువనక వధియింపవలెను
యెదిరించినప్పుడు యెవరైతె నేమి
వధియింపవలె గాని వర్జింప దగదు
ఇట్లుండె ధర్మం బిఁకేల చింతింప
నట్లు గాకయు బ్రహ్మహత్యకై నీవు
వెనుకాడెదవయేని విను చల్లపిన్న
నేజేతు నతనితో సిలిచి యుద్ధంబు
బ్రాహ్మడాతడు శివ బ్రాహ్మడ నేను
బ్రాహ్మణులము పోరు పాటింపగలము
అతనిని నే జంపు టది ముఖ్యమాయె
అతనిచేతనె నేను హతమైతి నేని
యాదవకులనాథ! యది వినవయ్య
గోదావరియు నెల్లిగొండ లెన్నాళ్లు
ఆదిత్యచంద్రులు నవని యెన్నాళ్లు
అన్నాళ్లు వెలయు నీ యాదవకథయు
గలియుగ మెన్నాళ్లు గలుగునన్నాళ్లు
అవనిలో నా పేరు నది నిల్చియుండు
హరహరా హరహరా యని బ్రహ్మరుద్రు
దరుదైన తలమీది యాలింగమూర్తి
నచ్చోట వెలయించి యర్చన లిచ్చె.

* * *

గంధాక్షతలచేత గావించె బూజ
మారేడు పత్రియు మల్లెపూవులును
శిరమున వెలయించె శివలింగమునకు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వీరబోనంబును వేగ చెల్లించె
గపుర తాంబూలంబు గానుకలిచ్చె
ధూపదీపములిచ్చి స్తుతులుగావించె
చంద్రసూర్యాదులు సాక్షిగా నిట్లు
వీరక నడపింపుమీ మాతలంపు
మాకు లింగైక్య మీమాడ్కి చెల్లింపు
మని చల్లపిన్నని కానతియిచ్చి
కడువేగమున వీరకాసె బిగించి
అదరి విభూతి రుద్రాక్షలుదాల్చి
వీరాంకములు మేన వెలయించి మించి
ఆత్మలింగము మన మందున జేర్చి
కరవాలమునుబట్టె ఘనుడు రుద్రయ్య
పరికింప నా వీరభద్రునిరీతి
యాదవు లొకకొంద అపుడు గొల్వంగ
ముఖ్యనాయకుడయి ముదముదీపింప
వే వేగ రుద్రుండు వృషభంబు నెక్కె
సరితిక్కడంత నశ్వంబు దూకించె
మటి బ్రహ్మరుద్రుండు మార్కొని నిలిచె
తీవ్రించి తిక్కన్న త్రిప్పె ఖడ్గంబు
కరవాలు ఝళిపించె ఘనుడు రుద్రయ్య
అప్పుడు రణములో నట్టచట్టలుగ
తలలు బాహులుగ రుండములు మొండెములు
కుప్పలై కండలు గుండెలురాలె
అప్పుడు తిక్కన్న కాయె గాయాలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

తప్పక తిక్కన్న దళమెల్ల నొఱగె
చూచిరి యాదవుల్ చోద్యమందుచును
తిక్కన యొక్కడై దిగువాఱినాడు
పెక్కు రొక్కని తోడ పెనగాదరాదు
అని బ్రహ్మరుద్రు డల్లంతన నిలిచి
నిలిపిన తోడ్తోన నీతిజ్ఞు లగుచు
నిలిచిరి యని మాని నెఱజోదులెల్ల
అప్పుడు తిక్కన్న యగ్ని చందమున
కదిసెను కోపాగ్ని కన్నుల నురల
సదలించి రుద్రుని నడ్డాన పైచె
వడి రుద్రుడంత నావాటు దప్పుకొనె
గరవాలు గైకొని కదిసె రుద్రుండు
పిడివడి రిద్దఱు వీర యుద్ధమున
ధరణిపై నొండొరుల దప్పించుకొనుచు
లంఘించి వెనుకకు దాగడిల్లుచును
ప్రాకుచు దూకుచు పైకి రేగుచును
తాటించి నఱకుచు దాకిపొడ్చుచును
ఉరవడి వచ్చిన పరవడి చేసి
కటపెట కంఖంగు ఘల్లుఘల్లనుచు
మెఱపులవలె మీద మెఱయుచు బిడుగు
చఱపులవలె గొప్ప సడిని బ్రేయుచును
యిద్దరు పోరిరి దుర్వారు లగుచు
తిక్క సుద్రిక్తుడై తెగవేయ రుద్రు
డొక్కటి చెక్కలై యుర్విపైబడియె

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పడుచునె రుద్రుఁ డాపక ఖడ్గధార
దడయక తిక్కన తలద్రుంచి పైచె
బలియు డిక్కన జంపె బంతమీడేర్చె
బ్రహ్మరుద్రయ్య ఆ ప్రాణాలు విడిచె
అంతలో చల్ల పిన్నమనాయనికిని
బ్రహ్మరుద్రుని మృతివార్తలు చేరె
బిన్నమ నాయండు బిట్టు దుఃఖించె
సాహసాత్ముడు చన్న చందంబు చూచి
తెగిన్రవయ్య లయియున్న దేహంబు పొడగి
ముందల నిడుకొని మునిగె దుఃఖమున
గటకట రుద్రుడా కట్టిడి దైవ
మిటులౌనె బ్రాహ్మణ యౌశ్వరు మహిమ
యాదవులకు బ్రహ్మహత్యరాకుండ
తిక్కన్న దెగటార్చి దివి కేగినావె
పరమోపకారివి పావనమూర్తి
పరగ మాకొఱకయి ప్రాణమిచ్చితివి
యెన్నెన్ని జన్మాల నెత్తినగాని
తిన్నగా నీ ఋణము తీర్చుకోగలమె
మాకోడ నాడిన మాటల క్రమమె
భూతలంబున నీకు బూజ లొనరించు
నరుసైనయిలుపేల్పు వని కొల్చికాని
పరికింపనీఋణము పాపుకోలేము
అనుచు పిన్నమనాయ డనుజులు తాను
బ్రహ్మరుద్రుని గుణప్రస్తుతి జేసి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మహనీయమైన సమాధిగల్పించె
మాఘమాసమున నమావాస్య తిథిని
మంగళవారాన మధ్యాహ్న వేళ
గోబిలమున రుద్రుగూర్చుండ బెట్టి
నీలకంఠునియందు నిక్షేప పఱచి
యందఱు నిండ్లకు నరుదెంచి రంత
సిరిగల తిక్కన్న చెల్లగా నంత
చిల్లర సైన్యంబు చేరె నెల్లూరు
సిద్ధన కొల్వుకు శీఘ్రంబె పోయి
తెల్పిరి తిక్కన తీవ్ర శౌర్యంబు
"ఆనిలోన దెగటార్చె యాదవబలము
కొదమసింగము లేళ్ల గుమి గూల్చినట్లు
కణుకులుకణుకులుగా సేన నఱికె
గసిమసంగుచు నుప్పుగల్లుగా జిదిమె
బ్రహ్మరుద్రునితోడ బ్రతినిల్చి పోరె
ధీరవిహారులై తెగిరి యిద్ధఱును
దిక్కన్న రుద్రయ దివి కేగినారు"
ఆమాటవిని సిద్ధనామాత్యు డరిగె
రణభూమి గొడుకు మరణము గన్గొనగ

[ఆంధ్రపత్రిక
ఆగస్టు 13, 1944]

కాటమరాజు కథ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

తెనుఁగు తేటదనము

తేటతెనుఁగును గూర్చి కొంచెమంత తెలుపుచున్నాను. ఆంధ్రద్రవిడ కర్ణాట భాషలలో తెనుఁగుమాట ప్రసన్నమయినదిగా ఉండుటచేత 'తెనుఁగు తేటట' అనియు, 'తేట తెనుఁగు' అనియు, 'తెనుఁగుతేనె' అనియు, 'దేశభాషలందు తెలుఁగు లెస్స' అనియు నానుడులు పుట్టినవి. తెనుఁగు కీ తేటదనము, లెస్సదనములు సంస్కృత ప్రాకృతముల పాళ్ళు సమరసముగా కలియుటవల్లను, ద్రవిడ కర్ణాటకములకంటె తెలుఁగుమాట మార్దవ, సౌలభ్యములు కలదగుటవల్లను ఏర్పడినవి. ఈ తేటతెలుఁగు చచ్చడివాని దగ్గఱనుండి జగద్గురువుదాఁక, ఉగ్గుపాల నాఁటినుండి ఉసురుడుగు దాఁక, బాలశిక్షదగ్గఱ నుండి మోక్షవిద్యదాఁక అన్ని జాతులలో, అన్ని దశలలో, అన్ని విద్యలలో, క్షణక్షణపరిణామముతో, నవనవ వికాసముతో కలకలలాడుచుఁ, దొలఁకులాడుచు నున్నది. హెచ్చుకాలము లిపిరూపము పొంది నిలిచియుండ నక్కఱలేని సంభాషణాదులు, నవ్వులాటాలు, తగవులు మొదలయిన వాగ్వ్యాపారములను విడిచిపెట్టినప్పటికిని లిపిరూపముపొంది కొన్ని పురుషాంతరములదాఁక ఉండవలసిన వర్తకము, దేశపాలనము, ఆచారవ్యవహారములు, దస్తావేజులు, రాజశాసనములు, దానశాసనములు మొదలయినవానిలోను, దేశము, భాష ఉన్నంతకాలము ఉండవలసిన కథలు, కళలు, పాటలు, పదాలు, నాటకములు, నానా శాస్త్రములు, కావ్యములు మొదలయినవానిలోను, భాషా ప్రవాహము పాయలువాఱి పాఱుచు, మాఱుచు, తేఱుచు కావ్యసరస్సులలో నిండార్లుగా నెలకొనుచు నుండును. భాష కున్న ప్రయోజనము లన్నింటిలోను ప్రౌఢకావ్యరచన పరమ ప్రయోజన మనవచ్చును. భాష చెందు క్రమపరిమాణపు మెట్లలో ఉత్తమ కావ్యరచన కడపటి మెట్టు. వాడుక భాష అను ముడిసరకునుండి ఉత్తమ కావ్య మను సున్నితపు మేల్మిసరకు తయారవుచుండును. అయినను భాషాప్రయోజనము లన్నింటికిని ఈ మేలిమిసరకు ఉపయోగపడదు. వాడుకభాష మంచినీటివలె బహు ప్రయోజనము కలది; కావ్య భాష పంచదారపానకమువలె పరిమిత ప్రయోజనము గలది.

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ప్రౌఢకావ్యప్రయోజన మొకటి విడనాడినచోఁ దక్కిన భాషాప్రయోజనము లన్నిఁటిలోను వాడుకభాషయే ఓలలాడుచు నున్నది. కొందఱు సంస్కృతాంధ్ర కవీశ్వరులు శాసన కావ్యమను పేరుతో ప్రౌఢగద్య పద్యరచనలలో వెలయించి నను ప్రాచీన శాసనము లెన్నియో వాడుకభాషలో నున్నవి.

ఇంకను ప్రాచీన కావ్యవ్యాఖ్యానములు, కథలు, శాస్త్ర గ్రంథములు, వ్యవహార గ్రంథములు, దేశచరిత్రలు చాల చాల వాడుక భాషలోనే ఉన్నవి. వాని నన్నిటిని ఉదాహరించుట కిక్కడ చోటు చాలదు. శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారి గద్యచింతామణిలో చూచుకోవచ్చును. ఇంకను పద్యగంధులయిన బాల కథలు, పొడుపు కథలు, నానుడ్లు, పలుకుబడ్లు, సామెతలు, స్త్రీల పాటలు పదాలు, పనిపాటుల వారి పాటలు పదాలు, వృద్ధుల వేదాంత వైరాగ్యపు పాటలు పదాలు, ఎఱ్ఱగొల్లలు, పిచ్చుకుంట్లు, పంబవారు మొదలగువారు పాడు దేశి కథా రచనలు—అన్నియు వాడుకభాషలోనే ఉన్నవి. ఇవికూడా వాఙ్మయములో చేరునా అని పండితులు కొందఱు పరిహసించు చుందురుగాక! వాని రుచిని గుర్తింపఁగల్గుటకుఁ గూడ నొక యనుభవవిశేష ముండవలెను. ఒక్క తార్కాణ చూపుచున్నాను. చల్లపల్లి జమీందారుగారి పట్టాభిషేకోత్సవపు నాళ్ళలో వారి కోటలో రాత్రులు నాటకములు, పాటకచ్చేరీలు, భోగమాటలును, సాగుచుండెడివి. కోటవెలుపల మాలదాసరుల వీథినాటకములు, తోలుబొమ్మలాటలు సాగుచుండెడివి. వచ్చిన పండితులందఱును కోటలోని ఆటలు, పాటలు, నాటకములు చూడఁ బోవుచుండెడివారు. మా గురువులు శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళశాస్త్రిలుగారు కోటవెలుపల మాలదాసర్ల వీథి నాటకములు చూడఁబోవువారు. రాత్రి తా మాస్వా దించిన రసానుభవమును మర్నాఁడు పునశ్చరణచేయుచు ఆనందించుచు మాకు వినిపించి మమ్ము ఆనందింపఁ జేసెడివారు. వారు గుర్తించి చెప్పినప్పుడే వాని రుచి ననేకులు గ్రహింపగలిగెడివారు. వా రీ మధ్య పత్రికలలో లోకాభిరామాయణ ములను మంచి వాడుక పలుకుబళ్ళతో ముంచెత్తినారు.

ఆంధ్రభాషలో ఆదికాలమునాఁటి కావ్యరచన ముడిసరకు భాషతో, దేశిచ్ఛందోరచనతో ప్రజాసామాన్యమునకు సులభముగా ఉండెడిదనియు, అదియే

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఇప్పటి పాటలు పదాల వాడుకభాష అనియు నా నమ్మకము. నన్నయభట్టారకునికి పూర్వము శాసనములలో సీసగీతమధ్యాక్కరలు పద్యములు కనఁబడుచున్నవి. వానిలో మధ్యాక్కరను నన్నయాదులయిన ఆదికాలపు ప్రౌఢకవులు కొందఱే కొంచముగా పాటించినారు. ఆదికాలపు మధ్యాక్కర ఒకటి ఉదాహరించుచున్నాను:

"స్వస్తి నృపాంకుశాత్యంతవత్సలసత్యత్రినేత్ర
విస్తర శ్రీయుద్ధమల్లుఁ డనవద్యవిఖ్యాతకీర్తి
ప్రస్తుత రాజాశ్రయుండు త్రిభువనాభరణుండు సకల
వస్తుసమేతుండు రాజసల్కిభూవల్లభుం డర్థి."

ఇందులో కొన్ని యక్షరములను జేర్చినను తీసివేసినను పద్యము పద్యము గానే ఉండునట్లు రచన ఉన్నది. పఠన ఫణితి తాళగతి కలదిగా గోచరించుటలేదు. సంగీత రుచి గుర్తించిన తెలుఁగుకవులు ఈ పద్యమును ఎందుకు పాటించినారా అని సందేహించుచుండువాఁడను. అర్వాచీనకవులు దీనిని అందుకనియే విడిచి పెట్టినారు కాఁబోలును. ఒకనాఁడు మా యింటిలో మా అమ్మగారు ప్రాఁతకాలపు పాట లేవో పాడుచుండగా వినుచున్న నాకు అందొక పాటఫణితి చాల ఆనంద జనక మయినది. నేఁటి కావ్యరచనల కనుకూలింపఁ జేసికొందమని గణవిభజన చేసి చూతునుకదా అది మధ్యాక్కరలక్షణము కలదయి యున్నది. మధ్యాక్కర పఠన ఫణితి నా కపుడు తెలియవచ్చినది. దానిమాదిరి చూపుచున్నాను, చూడుఁడు :

"అంతట రాములవారూ - అంగన సీతను గూడీ
సంతసమందుచు వేగా - స్వపురమునకు చనుదెంచీ
తమ్ములతోడను గలసీ - నెమ్మది రాజ్యములేలే
ధర్మముతో ప్రజలెల్లా - తామరతంపరలైరీ."

ఇందు రెండు ఇంద్రగణములు, ఒక సూర్యగణము, రెండు ఇంద్రగణములు, ఒక సూర్యగణము - వెరసి ఆఱు గణములు కలది ఒక చరణము.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మూఁడవ గణము కదపట సీసచరణ దళమువలె మధ్యాక్కరచరణము మధ్యకు విఱుగును. ఆదికాలపు కవులు పాటించిన సీస ద్విపద గీత పద్యములు కొంచెము మార్పులు చెందియు, చెందకయుకూడ స్త్రీ బాలపామరాదులు పాడు పాటలలో, పదాలలో కానవచ్చుచున్నవి. స్త్రీలు పాడు శ్రావణ మంగళవారపు పాట సీస పద్యమే.

"శ్రావణామాసాన శుద్ధపాడ్యమినాఁడు
మహాలక్ష్మి ముత్యాల చీర గట్టి"

అని దాని మొదటి చరణము. మఱియు ద్విపద అను ఆదికాలపు రచన అనేక ఫణితిప్రభేదాలతో పాటలలో, పదాలలో చేరివున్నది. ఒకటి రెండు ద్విపద ఫణితి ప్రభేదములు చూపుచున్నాను:

"ఒకరూ కట్టిన చీరా ఒకరూ కట్టారూ
ఒకరూ తొడిగిన రైకా ఒకరూ తొడగారూ
ఒకరూ పెట్టిన నగలూ ఒకరూ పెట్టారూ
వార్ని పొసగింపా నా వశమూ కాదనెనూ."
ఇది ద్విపదవికారమే.

"వెన్నెలబైలనే వేలసంఖ్యలనూ
పందిళ్ళు వేయించీ పరమాపావనులూ"
ఇదియు ద్విపదయే.

ఇట్లు ఒక ద్విపదయే పలురసములలో, పలుఫణితులలో వాడుకభాషలో పలు పాటలుగా వెలసినది.

ఆదికాలమునాఁటి పాటల ప్రభేదములను కొన్నింటిని పాల్కురికి సోమనాథుఁడు పేర్కొన్నాఁడు. వాని నన్నింటిని ఇక్కడ వివరింపఁగుదురదు.

తెనుఁగుతేటదనము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

సంస్కృతాంధ్రములలో ప్రౌఢభాషామయములైన భారతరామాయణాదులను చదివి తత్కథాప్రయోజనము ననుభవించువారికంటె పాడుకభాషలో పాటలు పదాలుగా నున్న భారతరామాయణ కథలను బొమ్మలాటలలో, వీథినాటకములలో వినియు, చూచియు ఆ ప్రయోజనము ననుభవించు ప్రజలు దేశములో చాల హెచ్చు. పై తీరున లోకసామాన్యమునకు అర్థముకాఁదగినదియు, తేట తెలుఁగని, దేశి తెలుఁగని, జాను తెలుఁగని, అచ్చతెలుఁగని ప్రాచీనులు పలు తెఱఁగులతో పేర్కొన్నదియు అయిన వాడుకభాషలో ఉన్న యందచందములు వ్యాకరణముతో దిద్ది తీర్చిన ప్రౌఢ గ్రాంథిక భాషలో పనుపడ వని ప్రాచీనులే పేర్కొన్నారు. తిరుపతిలో 15, 16 శతాబ్దులలో ప్రఖ్యాత కవీశ్వరులై సంకీర్తనాచార్యులనఁ బరగిన తాళ్ళపాకవారు వందలకొలఁది పాటలను, పదాలను వాడుకభాషలోనే రచించినారు. పాటలు, పదాలలో వాడుక భాషయే యుండఁదగినదనియు, దానిని ప్రౌఢవ్యాకరణ ప్రకారము దిద్దితీర్చుట పువ్వును నలిపి వాసన చూపించుటవంటి దనియు 'సంకీర్తనలక్షణ' మను లక్షణ గ్రంథములో వారిట్లు చెప్పినారు.

"పల్లవనారీమ్లేచ్ఛా
ద్యుల్లాసమనోజ్ఞ బంధురోక్తులు చవులై
చెల్లును గ్రామ్యములైనను
హల్లీసక ముఖ్యనాటకాదిక ఫణితిన్.

జగతిఁగల చెల్లుబళ్లై
నగినగి భాషించునట్టి నానుడిపలుకుల్
తగ దన రహి చెడుఁ బువ్వుల
సొగసుడుగన్ బిసిగి కంపు చూపినభంగిన్."

ఈ లక్షణముచొప్పున యక్షగానములను నాటక ప్రభేదములలో ఉండు దేశిచ్ఛందోరచనావిశేషములను పేర్కొనుటకిక్కడ చోటు చాలదు. ఇంకను వాడుక భాషలో, ద్విపదలలో కాటమరాజుకథ, పల్నాటికథ, కుమారరాముని కథ, మతీ

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

క్రొత్త తరపుఁబదములయిన బొబ్బిలికథ, దేశింగురాజుకథ, లంకాసారథి మొదలయిన రసవద్రచనలు ఎన్నియో ఉన్నవి.

దేశము నలుముఖములను గాలించి మంచిమంచి పలుకుబళ్ళను, కథలను, సామెతలను, పాటలను, పదాలను, వింతశబ్ద జాలములను సేకరించవలెను. అచ్చు రాకముందు అన్నిరకాల రచనలు తాటాకులమీఁదను, నోటివాడుకలమీఁదను నెలకొని ఉండెడివి. అచ్చువచ్చిన తరువాత ప్రాయికముగా ప్రౌఢకావ్యరచనకే పరిపోషణము కలుగుటచేత, ప్రాఁతకాలపు దేశిరచన లెన్నో అడగారిపోఁజొచ్చినవి. ఆంధ్రభాష యందచందములు సరిగా గుర్తించుటకు వీని సర్వే యత్యావశ్యకము.

[రేడియో ప్రసంగము
మదరాసు—26-1-1941
భారతి - ఫిబ్రవరి, 1941
తెలుగు మెఱుఁగులు
ప్ర. ము 1948
తృ. ము 1960]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

తెలుఁగు పలుఁకుబళ్లు

గ్రంథములలోని కెక్కినవిగాక వాడుకలో ఎన్నో వింత వింతల పలుకు బళ్ళు నాలుకలపై నాట్యమాడుచుండును స్త్రీలు, బాలులు, పామరులు, పండితులు వడివడిగా మాట్లాడేటప్పుడు అప్రయత్నముగా చమత్కార గర్భితములైన పలుకు గుత్తులు ఎన్నో గ్రుచ్చుతూ ఉంటారు. శక్యమయినంతవరకు వాటిని సంధానించి ప్రకటింపబూనినాము. అకారాదిక్రమాన వాటిని సమకూర్చవచ్చుగాని, యిప్పుడు మాత్రము అట్టి క్రమమును పాటించకుండా స్ఫురించినవి స్ఫురించినట్లు ప్రకటిస్తాము. అవసరమైన చోట్ల పలుకుబళ్ళకు వివరణము కూడా చేరుస్తున్నాము. పత్రికా పాఠకమహాశయులు తమకు స్ఫురించిన వాటిని కూడా సమకూర్చి ప్రకటింపబంపితే వారి వారి పేర్లతోనే వాటిని ప్రకటిస్తాము.

అదృష్టం పండింది; అదుగో అంటె ఆర్నెల్లు; బ్రహ్మదేవుడి శంకనాత్రి; శంకనాత్రి అనే పదము 'శంకానివృత్తి' అనే పదానికి వికృతి. 'మలవిసర్జనము' దాని కర్థము. (బ్రహ్మదేవుడు మలబాధకు వెళ్ళి తిరిగి రావడంలో యుగాలు చెల్లుతై అని పుక్కిటి పురాణము); ఆలు మూగయింది (కార్యం చెడ్డదన్న మాట; కార్యం తల్లక్రిందైందని వాక్యార్థము. తెలుగుఅంకె ఆలు ౬ తల్లక్రిందై మారితే మూడు ౩ అవుతుంది. వ్రాసిచూస్తే తెలుస్తుంది;) ఆర్చేవారూ తీర్చేవారూ లేరు; ఆపదవస్తే అడ్డపడేవారు లేరు; అక్కరవస్తే మూల్గేవారు లేరు; ఆకలైతే అన్నం పెట్టేవారు తేరు; అక్కరవచ్చినప్పుడు ఆతికించుకొంటారు - కోపం వచ్చినప్పుడు కోసివేసుకొంటారు; అధ్వాన్నం శత్రుమధ్యం (శత్రువులు నలుతట్టులా చుట్టి ముట్టి వస్తూ ఉండగా నడిత్రోవలో అన్నం వండుకుతినవలసివస్తే అప్పుడు స్వాస్థ్యం, సౌకర్యం, ఉండదు గదా !); అ - అంటే అపరాధం; ఉ - అంటే ఉపరోధం (నోరు మెదల్చేటంతలోనే తప్పు లెన్నుతారన్న మాట); ఆదరాబా (బ) దరా (తొందర తొందరగా అనే అర్థంలో వాడుతారు); అన్నందాలా అవస్థ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పడుతున్నాడు; (సర్వవిధాలా అని అర్థము. ; అభ్యాసం కూసువిద్య; అడువాళ్ళ మాట నీళ్ళమూట; అంతూ పొంతూ లేదు (ముగింపు, చేరిక. లేదు); అజా అంబారం లేదు; అసలుపందెవేళ; అప్పు సప్పు; అంటూ సొంటూ; అరచేతిలో వైకుంఠం చూపిస్తాడు; అంటే 'అన్నావ'ంటావుగానీ; అడకువగల కోడలు వెనకకు చిచ్చెట్టి జల్లెడపుచ్చుకు నీళ్ళ కెళ్ళిందిట; అయినా గానీ; అయితేగియితే కయితేపల్లి; అతీ గతీ లేదు; అతిరహస్యం బట్టబయలు; అదుపూ ఆజ్ఞాలేదు; అచ్చుపోసిన ఆంబోతు; అష్టకష్టాలూ పడ్డారు; పడరాని పాట్లెల్లా పడ్డారు; అడ్డం దిగటం; అల్లాడి ఆకులు మేశారు; అద్దంలో నీడలకు ఆశపడరాదు; అరకాలి ముల్లు నాటకుండా చేరుకున్నారు; అరచేత ఆనుకుంటాను మీకు మరేమీ ఫరవాలేదు; అది మనకు అచ్చిరాదు; అమ్మా తల్లీ అని బతిమాలుకున్నారు; ఆలికి అన్నం పెట్టడం ఊరికి ఉపకారమా ?: ఆశకు అంతంలేదు.

అందిందంతా హరించడమేనా ?; ఆకూపాకూ తెలియదు; అట్లుడికినట్లుడికి పోయినారు: ఆవగింజలో అరభాగం గాలేదు; అనుభవించే అదృష్టం ఉండవలెను; ఆదేపనా 'పద్దాకా' (పొద్దుదాకా); అర్థాకలి తిండి; ఆవగింజ మోకాట విరుస్తుందమ్మ ఆవిడ !; అచ్చుగలిగితే పూటపడవలెగాని; అటుపోతే గోడపెట్లు ఇటుపోతే చెంపపెట్లు! ఆడలేకపోతే మద్దెలవోడు; అయ్యో తెలివీ తెలివి !; అని అనిపించుకోవడం అత్తగారా నీ స్వభావం; ఇంట్లో కుంకంభట్లు - బైట వెంకంభట్లు; ఆడవాళ్లను గోడుకుడుపరాదు; అరవ కాకి; పిలువపేరూ లేకుండా అంతరించారు; అయినదానికి కానిదానికీ, ఇట్టా కలుగజేసుకోవడం మంచిది గాదు; అరకాలిమంట నెత్తికెక్కేటట్టు మాట్లాడాడు; అప్పిచ్చి పొత్తుకలపడం మంచిది గాదు; అక్కడ భోంచేసి ఇక్కడ చెయ్యి గడగవలసినది. (అంత వేగంగా రావలసిందన్నమాట); అంతా క్షేమంగదా; అవుగాములు ఆలోచించుకుందాం; అడుగులో అరవై యారు గుణాలు; అక్కు గొట్టుగా వుంది; అట్లా చేసినా అందం చందమూను; ఆకలైతే రోకలిమింగు; అయ్య వాతపెట్టా బట్టె బతకా నా ?; ఆర్నెల్లు సావాసం చేస్తే వారు వీరౌతారు; అశ్ళు కొత్తయితే తిరగళ్ళు కొత్తా ?; అదుగో అంటే ఆర్నెల్లు; అంభంలో కుంభం ఆదివారంలో సోమవారం; అన్నావో పడ్డావో !; ఎక్కేటందుకు ఏనుగులు ఏలేటందుకు రాజ్యాలు; ఊర పొద్దు గుంకలేదింకాను; ఎదిగాని వేళ; ఎగిరిపాటు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఎక్కువ, జరుగుపాటు తక్కువ; ఓ అంటే నారాదు; ఓ కెన్ని వంకరలో యెరుగడు; ఏయెండ కాగొడుగు పట్టుతాడు; ఎక్కడి లోకం ఎక్కడి కథ!; ఉన్నమాటంటే ఉలుకు; ఏడుపులు పెదబొబ్బలు; ఉపాయం లేకపోతే ఊళ్లోనుంచి వెళ్లగొట్టుమన్నారు; ఊపిరి సలపకుండా పని ఉంటుంది; ఎడ తెఱపి లేదు; ఎందుకు చెప్పవచ్చానంటే; ఉగ్గుగిన్నె ఉయ్యాల చేరు; ఏతి అంటే ప్రైతి అంటాడు. ('ఏతి అంటే ప్రతి అంటాడు' అని వాడుక); ఇంటెంటా ఇంకో పొయ్యి, మా యింట మరో పొయ్యి; ఇంటిల్లు పాతీ; ఉట్టి కట్టుకు ఊరేగుతామా యేమిటి ?; ఈదబోతే తాగనీళ్లు లేవు; ఏళ్లూ కోళ్లూ యేకమయ్యేటట్టు వాన కురిసింది; ఏది యెట్లావున్నా; ఎవరికి ఎవరవుతారు ?, ఏలేటందుకు ఊళ్ళు లేవుగాని యెత్తుకు తినేటందుకు లేకపోయినయ్యా; ఉరిమిచూచాడు; ఉద్దు కుడుచుకున్నాడు.

[ఆనందవాహిని
అక్టోబరు, 1930]

వ్యాసము:

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గాలికబుర్లు

పాటలు, పదాలు, పొడుపు కథలు, సామెతలు, పలుకుబడ్లు, నానుడ్లు, దేశీయములు, నొడికారములు, జాతివార్తలు, చమత్కారములు, పొడుపు పద్యములు, చాటుధారలు, లక్షణోదాహరణములు మొదలయినవాటిని, భాషా సస్యపు పంటలలో ఇదివఱకు సేకరముగాక గాలికి కొట్టుకొనిపోతూ ఉండే చెదరుడు, రాలుడు, పరిగ గింజలను, బిచ్చగాడనై ఊళ్ళూనాళ్ళూ తిరుగుతూ, ముప్ఫైయేళ్ల ముందు నుండి ఎక్కడపట్టితే అక్కడల్లా యేరుకు తెచ్చుకుంటూ ఉన్నాను. వాటిలో, ఏవో కొన్ని ప్రకటించినా ననుకొంటున్నాను. భారతిలో పూర్వము నేను బాల భాష అనే పేరుతో అప్పుడప్పుడు ప్రకటిస్తూ వచ్చిన వాటిని, నేను పుస్తకరూపముగా ప్రకటించవలెననుకొంటూ ఉండగానే ఆఱు కొఱగా ఎవరో ఒకరు ఎత్తి పుస్తకీకరించుకొన్నారు. శ్రీకామేశ్వరరావుగారి 'పాతపాటలు' కాదు. అవి వారి స్వార్జితమే. కడచిన ఏప్రిల్ 25 తేదీని(1943) నేను రేడియోలో ప్రసంగించిన విషయము[1]-ఆంధ్రపత్రికలో కూడా అప్పుడు ప్రకటితమయినది. అందు తెలుగు సామెత లెవరో పలువురు ప్రకటించినారనీ పలుకుబడ్లూ(*Phrases*) నానుడ్లూ లబ్జులూ- పలుకుగుత్తులు, అనే పేళ్లతో పేర్కొనదగినవాటిని ఆంధ్ర ప్రజల నాలుకల మీద నాట్యమాడుతూ ఉండే వాటిని ఎవరూ ప్రకటింపలేదనీ, వాటిని దేశము నలుమూలలవారు సేకరించడం మంచిదనీ భాషా క్షేత్రమును సర్వేచేయవలసి ఉన్నదని ప్రసంగించితిని. మాదిరి పలుకుబళ్ళను కూడా కొన్నింటిని పేర్కొంటిని. పదిహేనేండ్లకు పూర్వము నేను 'ఆనందవాహిని' అనే పత్రికలో అటువంటివాటిని కొన్నింటిని, ప్రకటించితిని. ఇంచుమించుగా నెల కింద శ్రీనారాయణరావుగారు భాషా యజ్ఞము చేస్తున్నట్టున్ను, అందు లక్షసామెతలను సంపాదింప బూనినట్లు వాటిని అకారాది క్రమమున కూర్చుచున్నట్లున్ను ఆంధ్రపత్రికలో వ్రాసిరి. వారు ఆంధ్రవాఙ్మయ సముద్రమును పుడిసిలించి గుటకాయస్వాహా అంటున్న కుంభసంభవులు. వారి పరిశ్రమకు వందనములు.

1. సాహిత్యము - అన్ని తరగతులవారికి అనుభవింపదగి ఉండాలి.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వర్గ విభాగం

నేను సేకరింపగోరినని వారు సేకరిస్తున్న సామెతలేకావు. కడచిన జూలై నెలలో నారాయణరావుగారు నేను సేకరించిన సామెతలు తమ కియ్య వలసినదిగా కొరిరి. సరే నన్నాను. సామెతలు వారు ప్రకటిస్తా మంటున్నారు గనుక అవి అట్లే వారికి పంపిస్తాను. నేను సేకరించిన పలుకుబళ్ళను నానుళ్ళను, లబ్జులను, పలుకుగుత్తులను నన్ను వారడుగనూ లేదు. నేనిస్తా ననను లేదు. గాబట్టి వానిని నేను ప్రకటించవలెననే తలుస్తున్నాను. నేను వానిని అకారాదిక్రమముగా నిఘంటువుగా సేకరించడము లేదు. అమరమువలె మనుష్య వర్గము, జంతువర్గము, గ్రామవర్గము, జాతివర్గము, శరీరవర్గము, బాంధవవర్గము, నిందావర్గము, వ్యవహారవర్గము, నామవర్గము, కథావర్గము, ఇత్యాది విధముల వర్గీకరించి వాటికి వాటికి సంబంధించిన పలుకుబళ్ళను, ఆయావర్గములలో కూరుస్తున్నాను. ఈ విధముగా సేకరిస్తే విషయము సులువుగా తేలుతుం దను కొన్నాను. నేను చేస్తూన్న తీరిది.

బిరుదు వర్గము

పంతులు, పండితుడు, వజ్ఝలు, శాస్త్రి, అవధాని, భట్టు, భట్టారకుడు, ఓ.రలు, జోస్యుడు, ఘటసాసి, చౌదరి, ఒజ్జ, వెజ్జు, ఉపాధ్యాయులు, నాయడు సడు, నీడు, భోజ, భుక్త, శర్మ, వర్మ, సెట్టి రెడ్డి, రడ్డి, కాపు, అయ్య, అయ్యవారు, అయ్యవార్లంగారు, రాయడు, రాయలు, రాయనింగారు, రాయల వారు, అరసు, అన్న, అప్ప, గ్రామణి, లింగము, సాహెబు, భక్తుడు, బత్తుడు, శ్రేష్ఠి, అయ్యరు, గురుకులు, దాసరి, హంపీరుడు, నాయకుడు, వస్తాదు, బంటు, బంట్రౌతు, రౌతు, రావుత్తుడు, రాహుత్తుడు, విద్వాంసుడు, శిరోమణి, రాజు, మహారాజు, సామంతుడు, చక్రవర్తి, సార్వభౌముడు, ప్రభువు, లెంక, నట్టువ, నట్టువొజ్జ నట్టువోజ, వాగ్గేయకారుడు, బయకారుడు, కాడు, అడు, రావు, జీ, జియ్య, జియ్యరు, సింగు, గారు, లుంగారు, నింగారు, బహద్దరు, దొర, పేరు, వేలండు, జమీందారు, ముఖాసాదారు, జాగీరుదారు, దేశపాండ్యా, అగ్రహారికుడు, స్వామి, భట్టరు, భారతి, సరస్వతి, షాహుకారు, ఉ, ఉలు మంత్రి,

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ప్రెగ్గడ, శర్మ, సోమయాజి, చయనులు, దీక్షితులు, పాకయాజి, భొట్లు, ఆరాధ్యుడు, దేవర, గౌడు, లాలా, బాబు, గౌండ, మొదలియారు, భాగవతారు, ఓజ్, దత్తు, యాజి, పిళ్ళె, బోయ, తలారి, సాహు, సాహిణి, పాత్రుడు, మహాపాత్రుడు, గజపతి, జగపతి, ఆండి, ఆండారి, సన్యాసి, బైరాగి, దిగంబరి, ముని, యతి, యోగి, జోగి, గురువు, ఆసారి, ఆచార్యుడు, దుబాసి, అమ్మ, తాయి, సాని, దొరసాని, దేవేరి, దేవి, అమ్మాయి, ఆయి, గడసాని, అక్క, అత్త, అణ్ణి, అమ్మణ్ణి, ఇ, ఉలు, అమ్మ, చిట్టి, ఇత్యాదులు.

జాతివర్గము

వంటబ్రాహ్మడు, నీళ్ళబ్రాహ్మడు, బాపనకోపం, బాపన బొజ్జ, బ్రాహ్మణ వ్యవసాయం, పంచాంగపు బ్రాహ్మడు, బాపనపోటు, బాపనమ్మ వారు, బాపనఆశ, పప్పుబ్రాహ్మడు, బాపన పాలేరుతనము, జందెపుపోగు, బ్రహ్మచారీ శతమర్కటః, నకారగుడి, నియ్యోగిసీటు, నియ్యోగినీలుగు, వైదీక చాదస్తం, వెర్రి వెలనాట్లు, తెలగాణ్యపు తెలివి, తెలగాణ్యపు తెగులు, దుంపతెలగాణ్యం, చౌటి తెలగాణ్యం, వైదికులు వంటకు నియోగులు నీళ్ళకు, నియ్యోగిశ్రోత్రియం, వైదికి కవిత్వం కలంపోటు, కరణపు బిడ్డ, ఐతే ఆపస్తంబుడు, ప్రథమశాఖ ప్రాణఘాతకుడు, షడ్గుణస్తెలగాణ్యకః, కౌసలేయం నవిశ్వసేత్, మధ్యాహ్నమాలలు, వేపారి భోజనము, వేపారి వేషము, ద్రావిడ ప్రాణాయామము, వైష్ణవుల తెరచాటు, అయ్యంవార్లంగారి నట్టిల్లు, ఆరవ పితలాటకం, అరవరహస్యం, అరవగోల, వేగినాటి అప్పు, రాచపాడి, రాచ మర్యాద, వెలమబంతి, వెలమవేషం, కమ్మసంసారం, కమ్మనీడ, కాపబుద్ధి రెడ్డిరాజ్యం, రెడ్డిమడ్డి, కోమటిసాక్ష్యం, కోమటిసరసం, కోమటి సంగీతం, నంబివైద్యం, తంబళజోస్యం, కోమటిపిటికి, కోమటిత్యాగం, కొత్త కోమటిల్లు, కుమ్మరావం, దొమ్మరిపడుచు, దొమ్మరాట, వెట్టిగొల్ల, సాతానివైష్ణవం, సాతానిసీతులు, ముష్టత్వం దాసరేఃపదం, పాలిజాంద్ర సభామధ్యే సాతానిః పండితాయతే, భోగం మెరుగు, చికిలింతైశ్వర్యము, కంసాలిపొయులు, కంసాలి మతము, పంచాణం (ననమ్) వారు, ఒడ్డెమంగలి, శూద్రసమారాధన, పనిలేని

గాలికబుర్లు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మంగలి కథగా ఉంది, తిరుపతి మంగలి, భట్టు పొగడ్త, చాకలి మడతలు, కంసాలియొల్లి, మాదిగమల్లి, మాలనేత, మాలనూలు, బెస్తల్లో పెద్ద, నల్లబ్రాహ్మడు, ఎఱ్ఱ కోమటి, బాపన అక్కమ్మ, కోమటక్కమ్మ, కంచరగాడిద, వేయిళ్ళపూజారి, ఇష్టోవాశిష్టోవా యావజ్జీవం హోష్యామి ఇత్యాదులు.

అవయవ వర్గము

(కాయలు) తలకాయ బుఱ్ఱకాయ, గుండెకాయ, మెడకాయ, మొట్టికాయ, లెంపకాయ, మొలకాయ, పొట్టకాయ, చెమటకాయ, పురుపుటికాయ, కాయకన్ను, తలపండు పగిలింది, మెడజీవాలు, మెడలు లాగుతున్నది, వెన్నుపాము విరిగింది, చెంప పగిలింది, జవసత్తువ లుడిగినవి. కాలుసాగింది, వేలు మడిచి లెక్కపెట్టి చెప్పు, వేలువంచలేదు, ముక్కోపము, పుప్పిపల్లు, గొగ్గిపల్లు, చిఱ్ఱవెంట్రుకలు, ఎదుఱురొమ్ము, కడుపునొప్పి, కాళ్ళతీపు, మడమశూల, మీసం మెలివేసినాడు, మీసం దువ్వినాడు, కాలుదువ్వి కజ్జాకొచ్చినాడు, కాలిగుల, జబ్బ చరిచినాడు, జుబ్బనజూరలాడిరి, చెవిలో చీము, దగ్గుతిక, గువ్వగుత్తిక, కుత్తికంటు తలంబ్రాలు, సేసకొప్పు, రొమ్ము విరచుకు తిరుగుతాడు, బుజాలు మూడయినవి, మూడో హస్తం ఉంది, ముడ్డికుదురు లేదు, ముక్కు మునగా తిన్నాడు, బుగ్గపోట్లు పొడిచాడు, చీలమండలు, పిక్కబలిమి, డొక్కశుద్ధి, గొంతునొస, చెవిపోటు, చావచఱచినాడు, చావదిన్నాడు, తెగదిన్నాడు, (తెగ ప్రయోగము) కొప్పు, చంకలో బిడ్డ, చంటిబిడ్డ, నిక్కి నీలిగి పండుకొన్నారు, మూడంకె వేశాడు, కడుపులో నీళ్ళు కదలకుండా వచ్చినాము. గిల్లికజ్జాలు, చెట్టాపట్టాలు పట్టుకువచ్చాను, సెలవివాలి నవ్వు, తలమాద, తలనాదు, మాఱ(డు) పట్టు, నసాళం అంటింది, బుర్రగుజ్జు, బుజాలు కలుపుకొన్నారు, ఆటోచెవిన పడకుండా, కడిపెడుబిడ్డలు, చెవికొఱికి, మోచెయ్యి, మణికట్టు, మీగాలు, మీచెయ్యి చేయాడలేదు, నోరాడలేదు, చేతాగాదు వాతాగాదు, పట్టపగ్గాలులేవు, కాళ్ళకరుపులు పట్టుకున్నాను, నీరుమోసుకుంది, ఒళ్ళు నీరుపట్టింది, ఈచ కాళ్ళపడ్డవి, ఉందపొట్ట, బరికితల, పట్టుకొన్నవి చేతులుగా వివి కాళ్ళు, కంటికి మంటికి యేకధారగా ఏడ్చాడు, రొంటిగజ్జి, రొంటితీత, ఏనుగుగజ్జి, లోదొడ, మీగడుపు.

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కంట వత్తివేసుకొన్నాడు, లోగడుపు, పైగడుపు, పరగడుపు, ఆకటిగడుపు, నిండుగడుపు, కడుపుమంట, బోడితలకు బొడ్డుమల్లెలు, బోడిపెద్దమ్మ, బోడిముండ, కంటినలుసు, కాలిముల్లు, ఒంట్లో సరిగాలేదు, బట్టతల, బుట్టతల, బానకడుపు, ముడ్డిమంట, కడుపుతీపు, కడుపుకోత, లేగడుపు, గుండెపోటు, గుండెనంజు, వెన్నుపీట, చన్నుకుదురు, కంటిపోటు, పంటిపోటు, చెవిపోటు, పీనస, కర్ణకఠోరంగా ఉంది, కాటికి కాళ్ళు సాచుకున్నాడు, ఉక్కిస, బుగ్గపోట్లు, ఒంటిమన్ను నలిపిపెట్టడు, కడుపునిండా అన్నం కంటినిండా నిద్ర ఎఱుగడు, తొడపాశము, బుగ్గబూరెలు, నిలువుజీతము, పట్టువంట, కడుపుపండింది, తెఱ్ఱినోరు, పీకసన్నం, కడతల, (కణత) పణతల, (పణక) పడతల, పందల, ముందల, ముచ్చిలిగుంట, నిడువెంట్రుక నెట్టినాడు, కంటిపుసి కారుతున్నది, చెవెగులివి, నోటిచొల్లు, చొల్లునోటివాడు, నోటి త్రేగుడు, చెంగుమాసింది, బైట ఉన్నది, వెలుపట ఉన్నది, చెంబు పట్టుకవెళ్ళింది, రెంటికి వెళ్ళింది, ఒకటికి వెళ్ళింది, బిడ్డకుట్టు, సూకరాలు, మూడుకాళ్ళ ముసలి; పైలాపచ్చీస్, పాలపొంగు వయస్సు, నూనూగు మీసాలు, మగచెంపలు, దూముడి, నూనెముడి, చెంపకొప్పు, జారుముడి, ముచ్చటముడి, కొండిసిగ, బుఱ్ఱమీసాలు, చిఱ్ఱిగడ్డము, పాయగడ్డము, తీతువుకాళ్ళు, బారగాళ్ళు, తలమునకలు, చక్కిలిగిలి, మనసులో మనసు, పాముపరుగు, పులివిఱిగేటట్లు మోశాడు, పొట్టపగిలేటట్టు నవ్వాడు, పదహారుపళ్ళు బైటపడ్డవి పొట్టకోసినా అక్షరం ముక్కలేదు, నల్లిదబ్బ, చనుమర, చనుబాలు, పలుగరుపు, దమగరుపు, మెడకంతి, అక్కుగొఱ్ఱు, రొమ్ములకుంపటి, అంగటిముల్లు, గుండెకాళం, గుండెబల్లెం, బొమ్మగూటం, గొంతుకోత, కొండనాలిక, తొడపాము, చేతికి పుండు పుట్టింది, నీరుచుఱుకు, రాచపుండు, మదపిచ్చి, కంటి అద్దము, కళ్లజోడు, ముక్కద్దం, సులోచనాల జోడు. చెవికొరికాడు, చెవిలో ఊదాడు, రామాకృష్ణా అంటాడు, చీము నెత్తురు సిద్రము వదిలింది, ఇత్యాదులు.

జంతువర్గము

కోడికూత, కోడినిద్ర, కోడి కెక్కరింపు, కోడి కునుకు, కుక్కమూతి పింద, దాలిగుంట కుక్క, పుంజు కూతపట్టింది, కుక్క బుద్ధి, కుక్కతోక,

గాలికబుర్లు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కుక్క విశ్వాసము, కుక్క జుట్టు, కుక్కపీకులాట, చిఱుత కుక్కలలాగు, చిత్త కుక్కలు, కాట్లకుక్క, పోట్లగొడ్డు, ఊరపిచ్చుక లేహ్యం, పిచ్చుక గూడు, ఆయన బంగారు పిచ్చుక, గుఱ్ఱపు సవారి నామీద, ఘోటక బ్రహ్మచర్యము, గుఱ్ఱపు వెంట్రుక, వాజీకరణము సింహ స్వప్నము, సింహ మధ్యము, సింహ కేసరము, సింహముఖము, సింహతలాటము, సింహగర్జనము, సింహాసనము, సింహావలోకనము, (సింహము తెలుగుదేశపు జంతువుకాదు గనుక దాని పేరి పలుకుబళ్లు అన్నీ సంస్కృతములే) నక్క జిత్తులు, నక్కెదురు, నక్కను త్రొక్కివచ్చాడు, తోకతెగిన నక్కలా అరిచాడు, నక్కటక్కులు, నక్క వినయము, నక్క వేటకాడు (కథ ఉంది), కొంగలమల్లాయ కొంగ (కథ ఉంది), కొంగ కాళ్ళు, కొంగ నడక, కొంగ మెడ, కొంగ రెక్కలు, పిల్లి పొంచుండడం, పిల్లి గుడ్డిదైతే - ఎలుక ఏదో చూపుతుంది, పిల్లి పిండాలు కోరుతుంది, పిల్లిపెంట (కథ ఉంది), కాకిచూపు, కాకిగోల, కాకిపగ, లేడి పరుగు, మేకపోతు గాంభీర్యము, గడ్డంవపన ముచ్యతే (కథ ఉంది) మేకవన్నెపులి, మేకఱపు, మేకలమంద, కంచిమేక, గొఱ్ఱెల మంద, గొఱ్ఱె తలకాయ, కొండ గొఱ్ఱె, చింబోతు చీదర, కోతిగంతులు, కుప్పిగంతులు, కోతిచేష్టలు, కోతికొమ్మచ్చులు, కోతిముడ్డి మామిడి, కోతి కడుపు, గాడిద కూసినా వదలడు, గాడిద కాళ్ళు, గాడిదకొడుకు, గాడిదగుడ్డు, (కథ ఉంది), మన్నుదిన్న పాము, ఎద్దుకేంతెలుసురా అటుకుల రుచి, గాడిదకేం తెలుసురా గంధవొడివాసన, పందికేం తెలుసురా పన్నీటివాసన, అవసరమైతే గాడిదకాళ్ళయినా పట్టుకోవలెను, కాకిపిల్ల కాకికి ముద్దు, కాకి ముక్కుకి దొండపండు, కప్పగంతులు, కప్పల తక్కెడ, కప్పల బెకబెక, కంపనుబడ్డ కాకిలాగా, గాడిదవాలకం, గాడిదతన్నులు, గార్దభస్వరము, గాడిద పిల్ల కోమలికము, గాడిద నడక, గాడిద బరువు, దేగాట, ఒంటె బరువు, ఒంటె నడక, పిట్ట కడుపు, పిట్ట కథలు, పిట్ట గూడు, పిచ్చికగూడువలె ఉంది తల, పిట్టపోరు, ఉడాతాభక్తి, కప్పయెలుగు, కప్పపోటు, బావురుకప్ప, గౌళి పలుకు, కోకిల స్వరము, కాకి కోకిలచందము, కొంగముక్కు, చిలుకముక్కు, గరుడ ముక్కు, కోతుల కిచకిచ, జోరీగ, ఎండలో నల్లులు మాడినట్లు మాడినాము, పంది పెంట, పంది బురద, పంది నడక, పందికిమల్లే బలిసిఉన్నాడు, పంది

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కొవ్వు, కోళికి కొబ్బరికాయ, కోతిచేష్టలు, పీతబొక్క, మిడతలదండు, సొర ముల్లు, చేప కన్ను, సొరకన్ను, దేగతన్ను, జలగపట్టు, ఏ పుట్టలో ఏ పాము న్నదో, పులిమీద పుట్ర అదిగోపులి అంటే అదుగో తోక అంటాడు, గండు చీమ పట్టు, చలిచీమల్లే జారినాడు, చిలుకపలుకులు పలుకుతాడు, చిలుకలకొలికి, చిలుకముక్కు, చిలుకచెంబు, అంబారీ పుంజు, దోమతెర, సిహంమెడగంట, ఏనుగు బాట, ఏనుగు కన్ను, గజచర్మం, గజకచ్ఛపాలపోరు, గజస్నానం, గజనిమీలి తం, గజ నిమ్మపండు, గజయాత, గజగమనం, గజాంతైశ్వర్యం, అజగజాం తరము, గజశ్రద్ధు, గజకబళము, ఏనుగుతుండమంతధార, తీతువు పిట్ట రాయ బారము (కథ ఉంది), తుమ్మెదమోత, బొగ్గుల్లో రామచిలక, కోతి కొండెక్కింది, పిట్ట కూతపట్టింది, మిడతంభట్లు జోస్యం (కథ ఉంది) ఇత్యాదులు.

నిందావర్గం

కజ్జాకోరు, బడాయికోరు, పుండాకోరు, తంటాకోరు, లుచ్చాకోరు, జంఘాల రాయడు, గళ గ్రాహిగాడు, గండరగండడు, గందరగోళగాడు, గందరగూళడు, గయ్యాళిగంప (గయ్యాళికంప), కర్మచండాలుడు, అంకచండాలుడు, అగ్గి రాముడు, బుగ్గిరాముడు, సపాటురాముడు, గుండారాయడు, తిండిపోతు, బుద్ధ కేతిగాడు, జుట్టుపోలిగాడు, శుంఠకాయ, ఛటాచోరు, దేబెన్న, యంబ్రహ్మ, బ్రహ్మకాయ, బడుద్ధాయ, (దధిద్ధాయకువిక్మతి), రణపెంకె, గుండుగొయ్య, గజదొంగ, జగాదొంగ, దుంపతెగ, తాడుతెగ, పాడెగట్ట, ధూత్తేరే, చవటకాళ్ళ వెధవ, సన్నాసిరాముడు, ఒండగరాముడు, చొల్లునోటివెధవ, దద్దన్న, పెద్దన్న, పెద్దమ్మ, నక్షత్రకుడు, అగస్త్యభ్రాత, రాకాసిగాడు, గోచిపాతరాయడు, యంబేద, కుండగోళకుడు, తొత్తుకొడుకు, లంజకొడుకు, ముండకొడుకు, ముండ మోపి, ముండలముతాకోరు, లొడారిబుచ్చిగాడు, బోకి, పోరంబోకు, వెఱ్ఱివెంగ శప్ప, దగుల్బాజీ, పిచ్చి పుల్లయ్య, మొగుడువిడిచినముండ, (మబ్బువిడిచిన యెండ, వంచివిడిచినముం), చవట వెధవ, కుంక, ఎద్దుమొద్దు, వత్తుధ, పొట్టలోసున్న, గుండేలుగాడు, చావల్‌కరాబి, గుభేలుదవ్రుంగాడు, పిచ్చకుంచం, పొట్ట పొడిచినా అక్షరం లేదు, పుల్లింగాలు పెడతాడు, గూడుపుఠాణీ, షామ

గాలికబుర్లు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

దేవత, దరిద్ర దామోదరుడు, దేశద్రిమ్మరి, త్రాగుబోతు వెధవ, కయ్యాలకామి, దద్దిరాముఁడు, దద్దమ్మ, పెద్దమ్మ, శుద్ధబుద్ధావతారం, పేలుడుగాయి, డాబుల రాయడు, దగాకోరు, నిరక్షరకుక్షి, పరమఛండాలుఁడు, ఏడోగ్రహం, శనిగ్రహం, శుక్రాచార్యుడు, ఏకాక్షి, దుండగీడు, పరమముండి, చెండిముండి, అబద్ధీకుడు, రుద్రాక్షపిల్లి, గ్రంథసాంగుఁడు, వన్నెల విసనకఱ్ఱ, కొంగజపంగాడు, కునుకు నక్క, సత్యకాలం, భూకరగాడు, ముక్కోపి, కాకికండ్లు, పాముచెవులు, గాడిద గ్రుడ్డు, గాడిదెలాగు, శంకరపీచు, తాఱుపుల గంగాధరుడు, నివురుగప్పిన నిప్పు, పచ్చిదొంగ, మేకపోతు గాంభీర్యం, పల్లెటూరి గబ్బిలం, కూపస్థమండూకం, బండముండ, అంకులాడి, ఉక్కుపిండము, ఏబ్రేసి, తేభ్యం, దున్నపోతుమహా రాజులుంగారు, మొండిఘటం, మొండిశిఖండి చిసింద్రీగాడు, కండక్రొవ్వు, కండ కావరం, దుక్కదుంగ, త్వంశుంఠ అంటే త్వంశుంఠ, నీయిల్లునేలగట్ట, నీబొడ్డు పొక్క, తస్సగొయ్య, తస్సచెక్క, తస్సదియ్య, నీకడుపుడక, పెండ్లిగోడక, నీతాడూరేగ, నీకడుపు కందవిత్తుగాను, గుండెలుతీసిన బంటు, కొఱకంచు, చిట్ల కొఱవి, పొయ్యేకాలము, ఏడుకాలము, దానిసిగ్గొయ్య, దానిముండమొయ్య, కొంటెకోణంగి, ఇంటికిజ్యేష్ఠాదేవి పొరుగింటికి శ్రీ మహాలక్ష్మి, పిడివాదము, దబ్బ రాయిగిన్నె, సర్వం జగన్నాథం, చదువూ సంధ్యాలేదు, నీతినియమాలు లేవు, కాట్లకుక్క, బండాయాస్మబ్రూహి, మాటలకు బ్రహ్మకాయ, తెలివి తెల్లవారింది, తెలివి ఒకరిసొమ్మా ఓ, బెస్త గురవమ్మా, అచ్చోసిన యాంబోతు, దండించే దాతలేదు, మర్దించే మామలేదు, చిచ్చఱపిడుగు, చిట్టిపిడుత, మొద్దురాచిప్ప, సన్నికలురాయి, కొరఁదాలి, పిసినిగొట్టు, జగజెట్టి, అసంబద్ధప్రలాపి, అధిక ప్రసంగి, చదువుదిగనాసిల్లిపోయింది, కొసవెఱ్ఱి, దిష్టిపిడతలా తలకాయనీవూను, చింతచెట్టుకు గట్టిన ఓల్లిడబ్బా, అడ్డాలపాప, శకునాలపక్షి, అబ్బే, ఛాఛా, ఛీఛీ, కండచీమ, చలిచీమ, పున్నతేలు, నంగనాచి, పరమానందయ్య శిష్యులు, పాన కంలో పుడక, కప్పల తక్కెడ, పత్తిత్తు, పిండివంటలు పిడకవంటలు, నీ తల కాయ, బుద్ధిగడ్డి తిన్నది, చదువుచట్టుబండలైంది, తరగనిదుంప, దాష్టీకప్పం తులు, దేవాంతకుడు, ముళ్ళముప్పి, గచ్చపొద, కొఱకరానికొయ్య, మొప్పె కాయ, ఆకతాయి, ఆతతాయ అగ్రపాకం, ముంగిసానమ్మ, బొగ్గుల్లో రామ

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చిలుక, చెవులుతెగిన వెధవ, చేతాగాడు వాతాగాడు, తిరుగుబోతు, పిత్యాగాడు, మెదసన్నంమింటడు, కైంకర్యపరుడు, శుష్కప్రియాలు, శూన్యహస్తాలు, రాలుగాయ, నీ నోట్లోకరక్కాయ, దడిగాడు వానసిరా, తికోదేవానసిరా, షాకోత్వమిస్తేగాడు, అడ్డగంధంబుడ్డతీర్థం, మొండిగురోర్బండ శిష్యః, గంపశ్రాద్ధం, నీ శ్రాద్ధం నీబొడ్డుపొక్క, పెండ్లీ పెటాకులూను, తిక్కశంకరయ్య, కథలకామమ్మ, ఏడుపుమూతి పెద్దమ్మ, ఏడ్చిమొహం కడుక్కున్నట్టుంది, బెల్లంకొట్టినరాయి, ఏడ్చావులే, ఇంగువ కట్టినగుడ్డ, నవ్వులచేటు ఊరుకో, సొరకోతలు, నాలుకబెల్లము, ఎదకత్తెర, నేతికుండపై యెలుక, గోడమీదిపిల్లి, కప్పయెలుగుపాము, కుడితితొట్టెలోబల్లి, తేనెపూసిన కత్తి, గోముఖవ్యాఘ్రము, గంతకుతగిన బొంత, పైకిబొడబొడ లోపలికి లొడలొడ, ఎత్తువారిచేతి బిడ్డడు, తల్లిచాటు బిడ్డ, వినపనగొయ్య, లంకజాలబోటు, కాలుగొర్రు, చెప్పులోనిరాయి, అతీగతీలేదు, సవతితల్లి ప్రేమ, అర్ధచంద్రప్రయోగం, తంటసంగాడు, ఎదురుత్తరంగాడు, స్తంభంచాటుగాడు, ఊరిఇసివి, సంతతగరు, కట్టివిడిచిన దూడ, జిగురుగండె, తెరువుపెసరు, పైపటారం లోలొటారం, ఆర్చేవారూ తీర్చేవారూ లేరు, సిగ్గూలేదుఎగ్గూలేదు, ఛీ అంటే సిగ్గులేదు. ఇంట్లోకుంకంభట్లు బయట వెంకంభట్లుదంచినమ్మకు బొక్కినదేకూలి, ఎదమూటలు, పెదమూటలు, అధ్వాన్నంశత్రుమధ్యము, ఎగిరిపాటు ఎక్కువ జరుగుపాటు తక్కువ, ఓ అంటే నా రాదు' నోరా లాటిపట్టా, శ్రీరంగనీతులు, కడుపా కళ్ళేపల్లి చెరువా, న్యాయానికి కాలంగాదు, కాలేకడుపుకు మండేగంజి, పుట్టి కొన్ని పుట్టక కొన్ని, పొట్టపొడిచినాఅక్షరం లేదు, పుణ్యానికి పోతే పాపం ఎదురువచ్చింది, శ్రుతిమించి రాగానపడింది, ముందుంది ముసళ్ళపండగ, పుట్టని బిడ్డకు పూల వరహాలు, మొఖంచూస్తేనే తెలుస్తుంది, మీగాళ్ళవాపు, నువ్వులూ నూనా ఒకటేతెలుకులవాడే తేడా, తాడెక్కేవాణ్ణి ఎందాకా ఎగసనదోస్తారు, ఏరుదాటితెప్ప తగులవేస్తాడు, ఉన్నమాటంటే ఉండూరు అచ్చిరాదు, గారాంగజ్జల కేడిస్తేవీపు దెబ్బలకేడుస్తుంది, ఆడవాళ్ళమాట నీళ్ళమూట, ఎక్కడలోకం ఎక్కడికథ, ఏకుపులూ పెడబొబ్బలూ, కన్నులేకపోతే కలియుగంలేదు, కొత్తనీరువచ్చి పాతనీళ్ళను కొట్టుకపోయింది, ఇంటిలో బలపక్షం, పాడుఊళ్లు పట్నాలైనవి, ఏటి

గాలికబుర్లు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

అంటే ప్రీతి అంటాడు, అతి రహస్యం బట్టబయలు, అదుపూ ఆజ్ఞా లేదు లోకమో పాడో, లోకులు పలగాకులు, పలగాకి, ఉట్టికి కట్టుకు ఊరేగుతాడు, దిక్కూ లేదు దిశాలేదు, ఆడవారి మాటలు అద్దంలో తేటలు, స్వర్గమా మోక్షమా, దయాధర్మంలేదు, ఎవరికి ఎవరు? ఏలేందుకు ఊళ్లు లేవు గాని ఎత్తుకు తినేందుకు లేకపోయినయ్యా! వాడేమి వాడి బిసాతేమి? చెట్లమీదా గట్లమీదా చేటప్పాలు తెచ్చుకుని, పట్టపగ్గాల్లేవు, నీచావు నిచ్చావుగానూ, వంకాయనాడు లేనిది టెంకాయనాడు వస్తుందా, కంటికి పెట్టేది తుంటికి పెట్టితే, కర్రలేనివాణ్ని గొఱ్ఱె కరిచింది, పుంటికి పుల్ల మొగుడు, పులిపక్క జోరీగ, సింహంమెడగంట, నీ పుట్టెడు బూజు పట్టుకొని నాపందుం పారబోస్తావా, రాయిగుద్దేదేం చెయ్యికట్టేదేం, అటుపోతె గోడపెట్లు యిటుపోతే చెంపపెట్లు, పొంగిందంతా పొయిపాలు, ఉప్పని మాటలు చెప్పి- శెట్టివున్నచోటు పట్నం, తుడుందగ్గిరనుంచి దేవతార్చనదాకా- ఆడలేకపోతే మద్దెలవోడు- మేకవన్నె పులి, దేశవాళీగోంగూర, చచ్చిన చావయింది; మాటలుమదూళ్లు దాట్టని కాళ్లు గడపదాటలేవు, ఒకడే కొడుకని గడ్డపారతో ముక్కు కుట్టించిట, రణాకతాయ, రచ్చబండ, రాతినార, రామబాణం, మాయదారివాడు, చిల్లిపేరే తూటు, పెట్టేవా పోసేవా, పంచా దించదు, అని అనిపించుకోవడం అత్తగారా నీస్వభావం, కలిగీ కర్మం లేకా దరిద్రం....పక్కలో బల్లెం, భయభక్తులు లేవు, తంత్రగొట్టు, వేలు వంచలేవు, పిలువపేరు అరవ కాకి లేకుండా, రణగుణ ధ్వని, రాళ్ళవాన, ఏకు మేకయి కూర్చున్నాడు. పందిలి యిల్లవుతుందా, ఇస్తావా చస్తావా, మింగి పీదులు చూస్తున్నాడు. సూది వెనక దారం, పక్కలోపుండు, పక్కలోసోటు, నందివలె నడిచి పందివలె పాకాడి గుర్రం అంత పరుగిచ్చి యేనుగంత సత్తువిచ్చి, తడిమన్ను పొడిమన్నుగా తిరిగినాడు, చెట్టయి వంగంది మానై వంగుతుందా, ఎదుటున్నవాడు పెండ్లికొడుకు, ఇంటా వంటా లేనిబుద్ధులు, ఒంటికట్టురామలింగాయ, ఎంగిలిమంగలం, చించి సీసం పోస్తాడు, చేతులు పొడుగని మూతులు పొడుస్తావా? కాస్తాకూస్తానా, తుప్పతలముండ, జెట్టానజెట్లు, దండగశ్రాద్ధం, దండగట్ట, నిలువెల్లా బొంకుల పుట్ట, రొమ్ముల కుంపటి, నెత్తిగాలము, నోటితాళము, పాండిత్యం లేకపోయినా పలగాకితనం ఉంది, మళ్లగుమ్మడికాయ, గలగుండు, హృదయ శల్యము, మెడ చుట్టిన పాము ఇత్యాదులు.

[ఆంధ్రపత్రిక జూన్ - 4, 1944]

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ప్రశస్తివర్గం : ఊళ్ళమీద

బందరుబడాయి, గుంటూరులడాయి, నెల్లూరి నెఱజాణలు, పట్నం మోసం, కొండపల్లి బొమ్మలు, తిరుపతి క్షౌరము, బందరు వంకాయలు, రేపల్లె గొడుగులు, కొంగవీటి చేంతాళ్ళు, గుంటూరునీళ్ళు, గుంటూరు గోంగూర, పల్నాటి జొన్నలు, తంజావూరి సత్రం, పెద్దాపురం బెల్లం, బందరు కలంకారీ, రేగతోట కూర కాడలు, పెద్దాపురపు బచ్చలి, కోనసీమ కొబ్బరి, ఆత్రేయపురం వంగ వరుగు, కడప రాళ్ళు, వర్లపూడి నారింజలు, కోడూరు నారింజలు, చిత్తూరుకంద, తిరుపతి సానలు, తిరుపతి బొమ్మలు, నెల్లూరి బియ్యం, ఒంగోలు గిత్తలు (పశువులు), బాపట్ల వంకాయలు, పొందూరు ఖద్దరు, జయపురం జ్వరము, అంబాజీపేట ఆముదము, చీమకుర్తి చేమ, కలువాయి వేదాంతము, కంచి మేకలు, మన్యపు జ్వరము,-'పాలగడ్డోదకం పీత్వా మర్నాడే మరణం-ధ్రువం, తాటిపాక జినదేవుడు, రెంటచింతల రాళ్లు, విజయనగరం వీణ, బరంపురం పట్టు, బరంపురం కంచు, కోనసీమ సాహిత్యం, మంథెన ఘనపాఠం, కృష్ణాతీర స్వాధ్యాయం, కాకవాక శ్రౌతం, పొన్నపల్లి శ్రౌతం, కూచిపూడి భాగవతం, ఏలూరి సానిమేళము, పల్నాటి పదాలు, ముల్లంగ్రం శ్రౌతం, పెద్దాపురం ఫకీరు నుయ్యి, వెల్లూరి వేమాలబావి, వినుకొండ నిమ్మలబావి, గుంటూరు శివుడిబావి, కంభం చెరువు, కొంపల్లి చెరువు, మంగళగిరి గాలిగోపురం, కొలనుపాక గంటలు, బందరు లడ్డూలు, కావేటి కాల్వలు, కొల్లేటిసరసులు, బెజవాడయెండలు శ్రీశైల శివరాత్రి, శ్రీరంగం ముక్కోటి, కోటిపల్లి తీర్థం, కోటిపల్లి సంతలు, బందరు తోటాలు, కడప కూజాలు, కల్యాణదుర్గం కంబళ్లు, కోలారు కంబళ్లు, ఏలూరు తివాసీలు, చిత్తూరు చింతపండు, హిందూపురం బెల్లం, దుమ్మగూడెం పెసలు, కడప ఖూని, వెంకటగిరి వేశ్యలు, తంజావూరి నాయకసానులు, గునుపూడి జంగాలు, నగరి మేళము, ఏలూరి మేళము, తిరుపతి గొడుగులు, చంద్రగిరి చెఱకు, గండవరం వైష్ణవం, దూపాడు గిత్తలు, మర్కాపురము పలకలు, ధర్మవరం చీరలు, అద్దేపల్లి ఆముదం, కారంచేడు బక్కదున్న, పెనుగొండ ద్రాక్ష, పెనుగొండ దానిమ్మ, పెనుగొండ ఉరుసు, పెనుగొండ బాపయ్య చెఱువు, చీరాల చీరలు, గాజుల మండెము గాజులు దూళిపూడి సిళ్ళు, వజ్రకరూరు వజ్రాలు,

గాలికబుర్లు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

లేపాక్షి బసవన్న, మాచెర్ల రథము, దిగువపాలెపు రచ్చబండ, బందరు చెప్పులు, లంక పొగాకు, కావలికనుగోళమ్మ, పెంటపాటి బైరాగులు, కందుకూరి దుప్పట్లు, కామవరపుజీడి, రాయలచెఱువుతూము, బిక్కవోలి తూము, సైదాపురం రాచ్చిప్పలు, బళ్ళారికంబళ్ళు, పుంగనూరి పశువులు, మైలవరపు పాత్రలు, నారాయణవనం నేత, ఉప్పాళ బట్టలు, కంచిచీరలు, కాళహస్తి కంచు, పెండ్యాల చింతపండు, గుంటూరు దోస, తాడిపత్రి నెయ్యి, తుని నూనె, కొండాపురం వేరుసెనగ, ఉద్దండపురం చేతికఱ్ఱలు, తిరుచానూరు పంచమి, గంగాస్నానము, తుంగాపానము, కంచికామాక్షి, బెజవాడ కనకదుర్గ, అద్దంకి నాచారు, ధనకొండంకమ్మ, కొల్లాపురం మహలక్ష్మమ్మ, మరిడీ మహాలక్ష్మమ్మ, మదారుసాహెబు మస్తానమ్మ, తెలుగుగోంగూర, అరవ సాంబారు, కరవది బ్రాహ్మలు, కాయపురం బ్రాహ్మలు, నెల్లూరి రెడ్లు, పంచారామములు, ద్రాక్షారామము, అమరారామము (అమరావతి), కొమరారామము, భీమారామము, క్షీరారామము, (ఈ అయిదూ తొలుత బౌద్ధారామములు కాఁబోలును తర్వాత శైవక్షేత్రములయినవి కాబోలును!) ఇత్యాదులు.

[ఆంధ్రపత్రిక
జనవరి, ఫిబ్రవరి, జూన్ 1944]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గ్రామ్యమీమాంస

మండలాల్లో మాటలు మారినయ్యని భాష చెడ్డభాషవుతుందా? అలా అయితే ఈ పయిమాటలన్నీ పాడైపోయేవే. ఇవన్నీ గ్రంథికభాష కావలయు వానికి కావాలా? అక్కర్లేదా? ఇల్లాగే ఇంకోమండలంలో మాట్లాడే కొత్తమాటలు రాకపోతే భాషాపారగు డెట్లా అవుతాడు. అన్యమండాలాల్లో కొత్తమాటలన్నీ రావాలిశిందే? కొత్తగ్రంథాలు చదువుకొని కొత్తమాటలు నేర్చుకొన్నట్లు అన్య మాండలిక గ్రంథాలు చదువుకొని ఆ పదాలు నేర్చుకోవాలి. ఆ మాటలు తెలియ వని ఆభాష చెడ్డదని అనటం మంచిదికాదు. మనకు ఆఅవం రాదని ఆభాష చెడ్డది అని అంటే అపహాస్యమవుతుంది. మనకు తెలియని భాషల్లా చెడ్డదని అనాలి శొస్తుంది. ఇంతకంటే వేరే నవ్వులాటేమ్మిలేదు. మారడం భాషకు సహజం. పై రూపాంతరాలన్నీ కాలక్రమంగా మారిపోయినవే. మారిపోకమునుపు వాట్లకుండే రూపందృష్ట్యా మారినరూపాలు తప్పే. మారి గ్రంథాల్లోపడ్డ తర్వాత ఒప్పయి పోతాయి. ఇది సహజం నన్నయగారి కాలంలో, చేసినవాడు (డవు) అనే పదం ఒప్పు. ఇంచుమించు రెండు శతాబ్దాల్లో ఆ 'వా' మారిపోయి, ఆ 'వా' మీది దీర్ఘం 'న' మీది కొచ్చి 'చేసినాడు' అని అయిపోతుంది. తిక్కన్నగా రంగీకరించారు. 'చేసినవాడు' అనేపదానికి గ్రామ్యంగావున్న 'చేసినాడు' తిక్కనగారి కాలంలో ఒప్పయి యిప్పుడు ఆ మాటకు అమలులో ఉన్న చేశాడు! అనేమాట ఒప్పుకాదూ, ఇది గ్రామ్యం అంటారు పండితులు. దానికి కొంచెంరూపం నోరు కనిపెట్టింది. నాలుక మాట్లాడుతూంది. గ్రంథం రాసేటప్పుడు చేయి వెనక్కి పీకుతుంది. ఆమాత్రం సాహసం దానికిలేదు, పాపము!

అన్యభాషాపదాలగతీ మొదటంతే. కాని తరువాత్తరువాత రాజ్యాలు మారే టప్పుడు పరిపాలనలు కొన్ని కలిసేటప్పుడు ఒహమండలంలో జనులు ఇంకొహ మండలంలో జనులు ఎక్కువగా కలుసుకొని దోస్తీగా వ్యవహారాలు జరుపు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కానేటప్పుడు ఆ మాటలు కొన్ని కలిసి అన్యభాషాపదాలు క్షీరనీరన్యాయంగా కలసిపోయినాయి. చాలా వాట్లోంచి తద్భవాలు పుట్టాయి కొన్ని తత్సమాలు ఏర్పాటయాయి. ఇందుకు నిదర్శనం నన్నెచోడుని కుమారసంభవం, బహులాశ్వచరిత్ర, తొండమాన్ భూపాలుని కుమారసంభవం-రఘునాథ భూపాలుని వల్మీకచరిత్ర మొదలైనవి. ఇపుడెన్ని ఇంగ్లీషు పదాలు కలిసిపోలేదు! బంగాలీపదాలు కొన్ని వచ్చాయ్. పరాసు పదాలు కొన్నివచ్చాయి. సంస్కృతపదాలు చాలా వచ్చాయి. ఈ సమూహంఅంతా తెలుగు భాషలో ఏకం అయిపోతూ ఉంటే అన్యభాషాపదాలు వొద్దంటే ఏలాకుదురుతుంది? నాకూ అన్యభాషాపదాలు చేరపలదనే ఉంది. కాని చేరాయి, చేరుతున్నాయి. ఆపితే ఆగేస్వభావం భాషకులేదు. అల్లా ఆగక కలిసిపోచుండఇట్టే 'కలపకపోతే యేలా?' అని అంటున్నామ్. కంబట్లో అన్నంతింటూ వెంట్రుకలకి వెతుక్కోవాలా? గ్రామ్యాలకీ తద్భవాలకీ ఏమీభేదం లేదు. ఒహభాషలో పదం యింకోల్లా మాఱి పోవడం అంగీకారమే. ఒహపదం యింకోలా మారడం అంగీకారమే. ఇహ గ్రామ్యం యేంకొట్టింది? గ్రామ్యం యిటువంటిదే! దీని కేమని యీ నిర్బంధం ?

గ్రామ్యభాష చెడ్డదంటాని కోమాటన్నారు వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు. "ఉత్తమ విషయంబులు చెప్పుటకు గ్రామ్యంబున వలసినన్ని పదంబులు లేవు. అట్టి విషయంబు లశుద్ధభాషలో వ్రాయబూనిన బేడయు బెల్లము పిసికినట్లగును."

ఇందులో మొదటి వాక్యం నిజమే. కాని తెలుగు భాషలో అన్నిటికీ పదాలున్నాయా? కొన్ని పదాలు చూపిస్తాను, తెలుగుబాస కాపదాలు తెలుస్తాయేమో చిత్తగించండి.

౧. అంతఃకరణము,

౨. బుద్ధి,

౩. చైతన్యము,

౪. జడము,

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

౫. లింగదేహము,

౬. అధ్యాహవనికము.

ఇవి వేదాంత విషయాలైన మాటలు. ఇవేకాక అనేక పదాలు లేవనుట స్పష్టమే ఇదంతా యెందుకు? మన కందఱికీ ఉపాస్యుడైన దేవుని పేరు తెలుగు భాషలో ఉందా? లేదు. అచ్చ తెలుగు పుస్తకాలు రాసినవాళ్ళందఱూ 'దయ్యము' అనే వైకృత పదాన్ని వాడారు. గ్రాంథిక భాషలోనే యిటువంటిపదాలు లేకపోతే గ్రామ్యంలోనా లేవనుకోడం! శరీరానికి సంబంధించిన పదాలకి తెలుగులో మాటలున్నాయా? చూడండి.

౧. మజ్జ,

౨. స్నాయువు,

౩. వీణాదండము,

౪. ప్లీహ,

౫. పురీతత్.

స్థాలీపులాకన్యాయంగా కొన్నే చూపించాను. యోగశాస్త్రంలో చూడండి.

౧. చిత్తము,

౨. సమాధి,

౩. కుండలిని,

౪. యోగము.

౫. ఆశయము.

దిక్ప్రదర్శకంగా చూపించాను. ఇక తర్కశాస్త్రంలో బోలెడు చూపించ వచ్చు. పూర్వమీమాంసలో అన్నీ తెలియని పదాలే. ఇవన్నీ పారిభాషిక పదాలు కావు. మనం కళ్ళతో చూస్తూ 'మాటల్లో' అనుభవంగా ఉంటూండే పదాలే. తెలుగులో లేవు. కాబట్టి లేనిపదాలు నాగరకత వచ్చినకొలదీ కలుపుకోవాలి. గ్రాంథిక భాషకే యీ పాటులుంటూంటే గ్రామ్యభాషను గ్రాంథిక భాష ఆక్షేపి

గ్రామ్యమీమాంస

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

స్తుందా? అదిగాక గ్రామ్యభాషలో ఉత్తమ విషయాలు చెప్పదగిన మాటలు లేవను కోవడం యుక్తంకాదు. అలా అంటే ఆ రెండు భాషలు వేఱు భాషలుకావలిశొ స్తయ్. గ్రామ్యభాష అంటే వర్ణవికారం పొందినదే కదా. అట్టిది గ్రాంథిక భాషకు చేరిస్తే ఉత్తమ విషయాలు తెలుపదగ్గదే అవుతుంది. అదిగాక గ్రాంథిక మేం పరిహరింపాలి? అదీ పరిహరింపఖడకూడదు. సుబ్బారావుగారు గ్రాంథిక భాష గ్రామ్యభాష వేఱనుకొంటున్నారు. అది న్యాయం కాదు. వారు, అరవానికి తెనుక్కూ యెంత భేదం వుందో గ్రామ్యానికీ గ్రాంథికానికీ అంత భేదం వుందనుకుంటూ రాశారు. కాని అలా కాదు. దానికి దీనికి అంత తారతమ్యం లేదు. గ్రాంథికభాష గ్రామ్యభాష యత్కించిద్వర్ణ ప్రత్యయాల భేదంతో ఉన్నయ్. పదాలు గ్రాంథికభాషలో లేకపోతే గ్రామ్యభాషలోనూ ఉండవ్. గ్రామ్య భాషలో లేకపోతే గ్రాంథిక భాషలోనూ ఉండవ్. ఇహ గ్రామ్య భాషని అశుద్ధభాషగా తలచారు సుబ్బారావుగారు. తెలుగే శుద్ధ భాష కానప్పుడు గ్రామ్య భాష అశుద్ధమౌతుందా; భాషకు శుద్ధమేమిటి? అశుద్ధమేమిటి? సభ్యులెల్లా మాట్లాడుతుంటే అదల్లా శుద్ధమే. వేదకాలంలో 'కర్ణేభిః' 'అనుమర్శతు' ఒప్పే. క్రమంగా ఆ పదాలు 'కర్ణైః' 'అవమృశతు' అని మాఱాయి. వేదకాలంలో ఈ పదాలు తప్పు కావచ్చు, లేకపోతే లేకపోవచ్చును. కాని యిప్పుడు 'కర్ణేభిః' 'అవమర్శతు' అనునవి తప్పులు. ఏల? మాఱాయి. లోకం ఆ మాటలు మఱిచింది. కాబట్టి లోకం అంగీకరిస్తే అది ఒప్పు. 'చేయువాడు' అనునది గ్రాంథికము. చేసేవాడు- చేసీవాడు— ఈ మొదలైనవి గ్రామ్యములు. ఈ రెండూ కూడ శుద్ధములే. శుద్ధములే కాకపోతే యెందుకు జనులంతా మాట్లాడతారు? ఆ మాటలు బూతులుకావే? ఆ పదాలని మనం అసంఖ్యాకాలుగా వాడుతున్నామ్. అటువంటప్పుడు అవి అశుద్ధాలంటం సాహసం. ఈ చేసేవాడు - చేసీవాడు అనే పదాలకి బదులుగా 'చసీవా'డంటే అది అశుద్ధమ్. అందరూ అలా అంటే అదీ శుద్ధమే!

గ్రామ్యము గ్రాంథికము కలిస్తే పేడ బెల్లము పిసికినట్లుంటుంది అంటారు సుబ్బారావుగారు. ఇక్కడ మేమిల్లా చెపుతాము: సంస్కృతము-ప్రాకృతము- శూరసేని- మాగధి- చూళిక- పైశాచి- అరేబియా- అఫ్గనిస్థానము— పర్షియా- మలయ- ఇంగ్లీషు- ఓఢ్రము— దక్షణీ- బంగాళము- ఐబేరియా- చీనా- టర్కీ- తురేనియా - తార్తారము - మహారాష్ట్రము - పరాసు - లాటిన్ - పోర్చుగల్ - వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఇటలీ - గ్రీసు- స్పెయిన్ - ద్రావిడము - కర్ణాటకము- తుళు ఈ భాషలన్నీ కలిస్తే పేడ-బెల్లము కలిసినట్లుండదా? ఇక గ్రామ్యం కలిస్తే పేడ బెల్లం కలిసినట్లుంటుందీ! ఇల్లా అంటం అస్వాభావికం. సుబ్బారావుగారు భాష బాగుచేయాలనే ఉద్దేశంతోనే రాశారు. కాని అది భాషకు అభివృద్ధి కాదు. అస్వాభావికంగా అభివృద్ధిని కోరారు వారు. స్వాభావికంగా మేమభివృద్ధిని కోరుతున్నామ్. వీరన్న మాటల కీలా మనం సమాధానం చెప్పుకున్నామ్.

ఇంకా చాలా మంది పండితులు, ఇతరులు కూడా గ్రామ్యమంటే ఒహ చీదపురుక్కుందనో పెద్దపులిగానో కలరాగానో భావిస్తూన్నారు. వారి భావాలు బయటికిరావు, అసలున్నాయో లేవోకూడాను. పట్టుదల పెట్టుక్కూచుంటారు. 'తెలివి తక్కువచేత మేము గ్రామ్యాలు మాట్లాడినప్పటికి మీరు మాట్లాడ వద్దు. గ్రంథాల్లో వేయద్దు' అంటారు. 'దీనివల్ల యిది నష్టం. ఈ కారణముచేత యిది కూడదు' అని నిరూపించలేరు. ఈ మాటలకి నిదర్శనం చూడండి. తాపీ ధర్మారావుగారు 'ఆంధ్రులకొక విన్నపము' అను వ్యాసంలో.... "కొందరు భాషా సంస్కరణ కుతూహల ప్లవమాన మానసులు లేచి, భాషా సంరక్షణమునకు గంకణంబు కట్టుకొని శ్రీహరీ! దాని రూపుమాపగా (?) గ్రామ్యంబునుందెచ్చిరి" అని వ్రాశారు. చూశారా గిరి భయం. గ్రామ్యమెందుకు చెడ్డది? అని శంక చేసుకొని కావున్ను వీరిట్లా వ్రాయించారు. చూడండి-

"గంజాము వారి పొత్తంబుల కొండల నడుమను, విశాఖపురివారి కావ్యంబుల సంద్రంబునన, గోదావరి కృష్ణ జిల్లాలవారి గ్రంథంబుల నదుల లోను గలుపు నీ గ్రామ్యప్రూహయే మన నన్నయాదులకుం గలిగి యుండిన నెంత సంతాపకరంబుగ నుండును? వారి యర్థంబులెల్ల మన కనర్థకంబులు గాఁగ వారి భారతము, భారతమమలు యుండును గదా! వారి మనంబుల నిట్టిదురూహ నొదమనీయనందుకు దైవమున కంజలినిదె సేయుచున్నవాడ."

అని వ్రాశారు. ఈ వాక్యాల్లో "వారి యర్థంబులెల్ల మన కనర్థకంబులు గాఁగ" అనేది హేతువు.

(సశేషము)

[కృష్ణాపత్రిక
మార్చి 31, 1917]

గ్రామ్యమీమాంస

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఏది సజీవ రచన?

ఎప్పుడూ, రచన-అందులో ప్రశస్త రచన సోల్బణమయిన ప్రతిభా వికాసముగల సహృదయవర్గమే చేసేదిగా ఉంటుంది.

సామాన్య ప్రజావర్గమనే పాలలో కాకలు పొంగులు వచ్చివచ్చి పయి పయిని తేరుకొన్న స్నిగ్ధమధురమయిన మీగడ వంటిది సహృదయ రచయితృ వర్గము.

దానిలో, లోలో ఇంకా కాకలు పొంగులు చిటచిటలురేగి మెతకతనము తొలగి గమగమలాడుతూ నెమ్మదిగా నెలకొనే నేతివలె వెలసేది ప్రశస్తరచన.

ఇరుగుపొరుగువారికి మంచిచేస్తూ సలహాలిస్తూ ఆనందపరుస్తూ కలిసిమెలసి వర్తించే సజీవసత్పురుషునివంటిది సజీవ ప్రశస్త రచన.

ఆయా దేశకాలములకు అవశ్యకములయిన అర్థములను సమకూర్చిపెట్ట డానికిగా పుట్టి, తమ ప్రయోజనం తీరేదాకా వ్యాపకములయి, తర్వాత ఉత్తరోత్తర రచన లలో జీర్ణమైపోతూ ఉంటై కొన్ని సజీవ రచనలు.

పైకి మంచిగా కనిపిస్తూ నిజంగా చెరుపుచేసే సజీవరచనలు కొన్ని ఉంటవి. వీటి గుణదోష పరిజ్ఞానం ప్రజావర్గపు ప్రజ్ఞా విలసితాన్ని అనుసరించి ఉంటుంది.

ధ్రువతారలవలె వెలుగుతూ ఎప్పుడూ సహృదయ సంఘమునకు శిరోధా ర్యములుగా అస్తమించకుండా ఉంటవి కొన్ని శాశ్వత రచనలు.

మానవ జీవిత పరమార్థమును పరమావధిదాకా ముట్టి చూచిన వారే అట్టి రచనలు చేయగలుగుతారు. క్రాంతదర్శులయి ఆ పరమార్థమును గుర్తించి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

శాశ్వత రచనలు చేసినవారు ఉపనిషద్ద్రష్టలు మొదలగు వారు వ్రేళ్ళలెక్క మీదచే ఇంతదాకా కడచిన కాలాన్నంతనూ గాలించిచూస్తే దొరకగల రనుకొంటాను. వ్యాసవాల్మీకి కాళిదాసాదుల రచనలలో కూడా కొన్ని కొన్ని పట్టులే శాశ్వత రచనలనదగినవి. తక్కిన భాగాలు ఆయా కాలాలకు తగినవి. వారి ఆత్మోన్నతి హద్దులనంటునవి అంతే నిజముగా శాశ్వత రచనలు గాంధీ శకముననే వెలయు నని నా నమ్మకము గాంధిశకమే మానవతలో అపరిచ్ఛిన్నమైన ఐక్యమును, అన్యూనాధికమయిన సామరస్యమును సరిగా గుర్తించి స్థాపింపబూనినది. ఇప్పటికే అందుకు తగ్గ దేశకాల పరిపాకము కలిగింది.

కూడు గుడ్డలు మొదలుగా పరమార్థము దాకా సర్వ ప్రజాభీప్సితములకు సాధన సమన్వయ స్థానము గాంధి సారస్వతము. ఎవరో రచయితలు పది పుస్తకాలు చదివి భాషనేర్చి హాయిగా కూర్చుండి, ఇదిగో గ్రంథ రచన చేస్తున్నాను ఇది లోకాని కుపకరిస్తుంది అని సాగిస్తే సాగేదికాదు ఉత్తమ రచన.

మానవ వర్గం అన్ని విధాలా పెంపొంది అందులో ఉత్తమ మానవత వెలసి, అది తనకూ లోకానికీ, సర్వోదయముకై తపించగా దాని గుండె ప్రేల్చుకొని వస్తుంది ఉత్తమ రచన.

గాంధి మరణవార్త వినగానే, కన్నుతానే, ఎరగకుండా, సహృదయ రచయితృ లోకం నుండి ఒక్కసారె ఉవ్వెత్తుగా పరిస్ఫురించిన ప్రజ్ఞాప్రబోధ ములం ఇక మీద వెలయవలసిన ఉత్తమ రచనల కాట పట్టులు.

గాంధి సూక్తములు వాని మూలాధారములు:

భవిష్యత్కాలంలో కావ్యవస్తువులు సత్య ప్రేమాత్మకములుగానే ఉంటవను కొంటాను. రచనలలోనే యుగపరిణామం అంత పరిణామం జరుగనున్నదను కొంటాను.

మనిషి మనిషినీ ఎదిగి తెలుసుకొంటే ప్రపంచమంతటా సహృదయ మానవతలో గాంధి మరణవార్త విన్నక్షణంలో ఏయే సంఘటనలు, సంభాషణలు

ఏది సజీవ రచన?

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

జరిగినవో సరిగా సత్యముగా వ్రాస్తేనే అవి వెయ్యి నవలల పెట్టు అవుతవి. లక్ష భావ కవిత్వాలందులో ఉంటవి.

సన్నిహితమైన సత్యపు సౌందర్యమును గుర్తించగలిగిన కొద్దీ, రచయితలు దూరపు కల్పితపు వస్తు రచనలకు స్వస్తి చెపుతారు.

గాంధి గారితో సహగమనం చేసిన ఆత్మధీరుల వీరగాథలు కావ్యవస్తువులు కాగలవు. దామను పితియనులకంటె మొన్నటి తూము నరసింహదాసు, నేటి గాంధి సహయాత్రికులు దివ్య సాహిత్య దీపకులు.

విద్వేషములు, మారణములు, చాణక్య తంత్రములు, జాతిమత దేశకృత విభేదములు పాటించి పౌరవులు పుట్టించే రచనల కికనైనా స్వస్తి చెప్పడం మంచిది.

ఆత్మగుణములను భూతదయా క్షాంత్యనసూయాదులను పెంపొందించే రచనలే వెలయవలెను.

వస్తువు మంచిదే అయినా రచయిత మంచి భాషాది పరికరం కలవాడే అయినా వాని హృదయం పరమార్థాభిముఖంగా పర్యవలువారేది కాకపోతే ఆ రచన చెడుతుంది. పరమార్థాభిముఖంగా పర్యవలువారే హృదయం కలవానికి ఎటువంటి వస్తువైనాసరే ఎటువంటి భాషైనాసరే మిలమిలలాడుతూ వస్తుభావ ప్రజ్వలనంవల్ల ప్రతిభాసిస్తుంది.

రచనకు నిజమైన సౌందర్యం పరమార్థ పరాయణతవల్ల వస్తుంది. పాతిక ముప్పై యేండ్ల నుంచి మన తెలుగు రచనలో కొత్తదనం వచ్చిందంటున్నారు. నిజమే. ఏదో వచ్చిందిగాని, అది ఏదో వచ్చిందన్నట్టే చాలా మట్టుకు ఉన్నదను కొంటాను. అందులో తెలుగు దనమూ పరమార్థపరాయణతా చాలా తక్కువ. ఎందుచేతనంటే –

ఏ జాతిలోనయినా ప్రజలకు, వారి భావములకు, భాషకు సర్వోతోముఖమయిన స్వాతంత్ర్యం వస్తే, ఆ వచ్చిన తర్వాతనే ఆ జాతిలో తేరుకొనే సహృ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

దయ వర్గము చేసే రచనవల్ల ఆ జాతి రచనా విశిష్టత ప్రవ్యక్తమవుతుంది. అట్టి శుభస్థితి తెలుగునాటి కింకా కలగలేదు. కూడు గుడ్డ లేక మలమల మాడుతూ ఉండే ప్రజలకుగాని, వారిలో నుండి తేరుకొనే రచయితృ వర్గానికిగాని, పర మార్థ పరాయణత కుదురుపడడం కష్టసాధ్యం. తిష్టకుదిరితేగాని నిష్ట కుదరదు. కుదిరినా అది అల్లకల్లోలాన్నే ప్రదర్శిస్తుంది. భాషా ప్రయోజనాలన్నీ చాలా మట్టుకు మనం తెలుగు రచన వెలసినదాది నేటిదాకా పర భాషవల్లనే పడయడ మవుతున్నది.

ఏదో ఉన్నత సంఘం వారు, వారిపైయెత్తుభాషతో, ఇంతవరకు ఒక్క సాహిత్య ప్రయోజనం మాత్రం కొంత కొంత సాధించడం జరుగుతోంది. ఈ ప్రౌఢ సాహిత్యం ప్రజాసామాన్యాని కేమాత్రమూ పనికిరాదు.

పాతికముప్పై యేండ్లనుండి లఘు కథలు, లఘు నాటకములు, వృత్తగంధి రచనలు, గేయరచనలు, తెలుగు నాట మంచి మంచివి సాగుతున్నవి. వీనిలో కొంత అపూర్వత, సౌలభ్యం ఉంటున్నదిగాని, ఇవి దేశములోని సంక్షోభములను నిరాశలను వెల్లడించడమే కాని మానవ నౌక పరమార్థము గట్టు చేరగలందులకు అట్టే ఉపకరించేవిగాలేవు. వీటిలో కొన్ని విలాసినీ విలసితములతో కావ్యానికి లక్ష్యంగా కూడా ఉన్నవి.

ఇప్పుడు ప్రజావర్గమంతా అన్న వస్త్ర దారిద్ర్యముతో, జ్ఞానదారిద్ర్యముతో తహతహలాడుతున్నది.

ముందు ఈ దారిద్ర్యబాధ తొలగవలెను. రచయితృ వర్గమంతా ముందుగా ఈ క్షామనివారణమునకు సహాయపడే రచనలు సర్వతోముఖముగా సాగించవలసి ఉన్నది. అవి పద్యకవితా రచనలుగావు. ప్రజల భాషలోనే ప్రపంచ విజ్ఞానమంతా దింపేవి కావలెను. అవి వచన రచనలే. వచన రచనలలోనే మోసగింపులేని సిద్ధమైన భావప్రసారం ఉంటుంది.

తెలుగుదనము నిండార్లుగా పొంగిపారే రచనా వాహిని తెలుగునాట ఇక పైదనే వెలయవలసి ఉన్నది. రచనకు భావముతోపాటు భాష కూడా సమ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

యోగ్యత గలది. అందుకై వడివడిగా భాషాసాధన సామగ్రి సంపాదనము జరగవలెను.

ఆంధ్ర సాహిత్యసౌధమునకు పునాదులయిన నానుళ్ళు, పలుకుబళ్ళు సామెతలు, జంట పలుకులు, లబ్జులు, పలుకుగుత్తులు, పనిపాటల వారి పరిశ్రమ గీతాలు, బాలకుల ఆట పాటలు, స్త్రీల సౌభాగ్యగేయాలు, నోముల పాటలు, బిచ్చగాండ్ర పాటలు, భక్తుల ప్రార్థన గీతాలు, వృద్ధుల వేదాంత కీర్తనలు, చమత్కార కథలు, పొడుపు కథలు, ఊళ్ళ కథలు, వాటి చరిత్రలు, ఊళ్ళలోని పూర్వపు పెద్దల కథలు, అక్కడి శిల్పములు, గ్రంథములు, జాతి పరిశ్రమలు, వాటి సంప్రదాయములు, బిరుదాపళులు, ఆచార వ్యవహారములు, గుళ్ళు, వాటి చరిత్రలు, శాసనములు, వాటి చరిత్రలు, నదులు, కొండల, మనుష్యుల పేళ్ళు, వాటి పుట్టుపూర్వోత్తరాలు వగైరాలు దేశం నాలుగు చెఱగుల నుండి సేకరించడం జరగవలెను. అటువంటివాటిలో ఆయా జాతుల ప్రజల సహజాభిరుచులు, పలుకు తీరులు, కూర్పు నేర్పులు, సారస్య వైరస్యములు, ఆశావాసనలు అన్నీ అద్ద ములో వలె అమాయికముగా ప్రతిఫలిస్తూ ఉంటాయి.

ఏటి తీరుతీయముల ననుసరించి సాగించే వాఙ్మయ నిర్మాణము నిర్వి ఘ్నకమై జాతి వార్తాచమత్కార విలసితమై అతుకుల బొంతకాకుండా జాతి శరీరము నవు అందచందముల నాపాదిస్తూ అత్తుకొని వెలయగల్గుతుంది.

అందుకై యూనివర్సిటీవారు, దొరతనమువారు, సాహిత్య పరిషత్తుల వారు, మునిసిపాలిటీలవారు, అందరు ఏకమై దేశం నలమూలలా గాలించి భాషా సాహిత్య పరికరముల సర్వేచేసి సేకరింపవలెను.

అక్కడక్కడ విద్యాశాలలోని తెలివిగల యుపాధ్యాయుల నిందుకై వినియోగింపవలెను ప్రతి జిల్లా పాఠశాలలో వారి సేకరము గ్రుచ్చియెత్తిచేర్చే యేర్పాట్లు జరగవలెను. సేకరించే విధానము వారికి ముందు నేర్పేవారు తయారు కావలెను కొందరు జిల్లాలు, తాలూకాలు టూరుచేసి ఆయా విధానములు బోధింప వలెను. ఆంధ్రప్రదేశ మంతకూ వాటినన్నింటినీ చేర్చి తీర్చిదిద్ది ప్రకటించే సంస్థ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గొప్పది వెలయవలెను. ఇదంతా ఆంధ్రరాష్ట్రం వేఱుపడడం ఆంధ్ర దేశాన్ని ఆంధ్రులే పాలించడం జరిగే కాలం దగ్గరకు వచ్చినదిగనుక సులువుగా ఇక నిర్వర్తింప వీలుపడుతుంది.

ఆంధ్రరాష్ట్రం వేరై, ఇళ్ళలో, స్కూళ్ళలో, రైళ్ళలో, ఆఫీసుల్లో, వర్కుషాపుల్లో, కోర్టులో, కౌన్సిళ్ళలో సర్వ వ్యవహారమూ దేశ భాషామూలంగా సాగిందంటే ఓహోహో మనం ఎన్నడూ ఎరగని రచనా వైవిధ్యం మన భాషలో విజృంభిస్తుంది. అలాంటి విజృంభణ ఏర్పడ్డ తర్వాతనే వస్తుంది నిజమైన స్వాతంత్ర్యం.

సినిమా నేనింతదాక చూచి యెరుగను. అయినా దీని చెల్లుబడి ప్రజావర్గం మీద చాలా ఉన్నదని యెరుగుదును ఇది మచ్చుచల్లి పామర ప్రజావర్గాన్ని ఎక్కడకో లాక్కువెడుతోంది. కాని సామాన్యంగా అది పామరుల, లఘుబుద్ధుల రంజనమునే పరమార్థముగా పెట్టుకొని సాగుతున్నదంటూన్నా రనేకులు. విజ్ఞాన పరమార్థములు వీటివల్ల వెలియడంలేదంటున్నారు పరిణతబుద్ధులు కొందరు. ఏమో, ఈ సినిమాలలో వలపుల కథల గగ్గోలు తగ్గితే బాగుండును. సినిమాల బ్రతుకంతా చక్కని చుక్కల, వారి శృంగార గేయాలమీద ఆధారపడి ఉండడం కొంతైనా తొలగితే బాగుండును. పామర ప్రజావర్గానికి పరమార్థాభిరుచి కొల్పేవిగా గాని, సినిమా రచనలు, పామరుల అధమాభిరుచులకు లోబడిపోయేవిగా ఉండరాదు.

రేడియో ప్రపంచ మానవత ఎంత దూరాన ఉన్నా, వారి భావములను దగ్గరకు చేరదీసి, మెరుగులు దేరుతూ ఉండే వారి మేల్మిరచనలను పరస్పర సమాకలనార్హములను కావిస్తోంది. దీనివల్ల ప్రపంచం మొత్తాన సరస సజీవ దివ్య రచనల వైభవం పరస్పర గుణ సంగ్రహణోత్సాహంతో ప్రబలమై ప్రజ్వరిల్లుతున్నది. యోగులు తపస్సుచేసి నిగూఢంగా సాధించే దూర శ్రవణ దూర దర్శనాది సిద్ధులను సర్వ సామాన్యంగా లభ్యపరుస్తున్న ఈశ్వర శక్తి రేడియో. భవిష్యత్కాల సజీవ రచనలకిది ప్రాకుడుగొమ్మ.

ఏది సజీవ రచన?

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఆంధ్రప్రదేశ్ మధ్యంలో రేడియో ప్రసారం సాగితే, అది తెలుగు వారి సారస్వత వృద్ధికి చాలా తోడ్పడుతుంది. రేడియో సంగ్రహముగా సారస్వత సారోద్ధారమును ఎప్పటికప్పుడు ప్రదర్శిస్తూ ఉంటుంది. కనుక దానివల్ల సారస్వత వృద్ధి పరుగులు వారుతూ సాగుతుంది. ముమ్ముందు వెలిసే రచనల రూపురేఖలన్నీ ఇప్పుడే మనం తీర్చి చూపజాలము. దేశభాషామూలక పాలన జరగడం మన భాషా జీవితంలో ఒక బ్రహ్మాండమంత శుభాభ్యుదయ పరిణామానికి కారణమవుతుంది.

[రేడియో గోష్ఠి మదరాసు
10-4-1948
ఆంధ్రభూమి 31-8-1980
మణిమంజరి, ఫిబ్రవరి 1982]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఏనాదులు

ఏనాదులు చిన్నచిన్న గుడిసెలలో నివసింతురు. సామాన్యముగా నాగుడిసెలు రెండు మూడు గజముల మధ్య కొత్తగలవిగా నుండును. తెల్లవారు జామునసే వేటకు పోవుదురు. సాయంకాలము నాలుగైదు గంటలకు తిరిగివత్తురు. వేటకు పోయినప్పుడు వాండ్ర గుడిసెలలో పదార్థములేమీ కనుపడవు. వట్టిముంతలు చేటలే. గుడిసెలలో జానెడు లోతున మంచి యిసుకనుంచుదురు. మెత్తదనము కోసము చేర్చినట్టు కానవచ్చును. ఆ యిసుకను తొలగించి చూడగా అడుగున నేలలోనికి పెద్దపెద్ద కుండలు పాతియుండును. వానిమూతులపై కొయ్యచెక్కలు గాని సీనా రేకులుగాని మూసి, మీద నిసుక కప్పుదురు. సామగ్రి, ఆకుండలలో నుండును. చిరకాలాభ్యాస మేవిద్యలోనైనను చురుకు గలిగించునుగదా! మోసగించుటలో, ఏనాదులకు చురుకు మెండు. కొందరు మాతోటలో నివసించుచుండిరి. గుడిసెల మీద సొరతీగలు మొదలయినవి ప్రాకించితిమి. తీగలెంత నేవళముగా పెరుగుచున్నను కాయలు కానరావయ్యెను. కారణమేమగనాయని, గుడిసెలకున్న చిన్ని చిన్నిద్వారములగుండ లోనికి చూడగా లోపల పాంవెల్లికట్టినట్టు సొరకాయలు కానవచ్చినవి. పిందలు పడగానే గుడిసెమీది తాటాకులకు కంతలుపొడిచి లోనికి దింపుచుండిరి.

పీండ్రు కూలి నాలి చేసికొని జీవించుటకు సాధారణముగా నంగీకరింపరు. వేటయే ప్రధానజీవిక. నక్కవేట నేర్చినగాని పెండ్లాడరాదు. పెండ్లికిముందు పెండ్లికొడుకు వేటాడి నక్కనుదెచ్చి దానిమాంసముతో కులము పెద్దలకు విందు చేయవలెను. స్త్రీకి యుక్తవయసు వచ్చినతరువాతగాని వివాహము జరుగదు. పెండ్లాడుటలో పిల్లదే స్వాతంత్ర్యము గాని తల్లిదండ్రుల యంగీకారముతో పని లేదు. స్వయంవరమే. ఆలుమగండ్రు చెట్టపట్టుకొని మండలాకారముగా నృత్యము చేయుట పెండ్లికి ప్రధానతంతు. స్త్రీ యెన్నివివాహములైన నాడవచ్చును. ఒక

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మగని విడిచి మరియొకని పెండ్లాడెనా నింద పురుషునికిగాని స్త్రీకిగాదు. ఆలిని తిన్నగా నడుపుకోలేక పోయినాడని కులమువాండ్రు గర్హింతురు. వ్యభిచారము మిక్కిలి నింద్యము. స్త్రీకంటెకూడ పురుషునికి మిక్కిలి నింద్యము. పురుషుడు తప్పుగా ప్రవర్తించినట్టు తెలిసెనా స్త్రీ మిక్కిలి గోలచేసి వానిని విడనాడును. ఒక పెండ్లామున్నను మరొకతెను గూడ కట్టుకోవచ్చును. శవమును దహింతురు. కులమువాండ్రందరు త్రాగి సహభోజనము చేయుటే యౌర్ధ్వ దైహికకర్మము. గ్రామముల మూలమునకంటె అడవుల మూలమున వీండ్ర కెక్కువ జీవనము జరుగును.

నేర్పుతో త్రాచుబాములను పట్టి గరళము పిండుదురు తేనెతుట్టెలను సులువుగా పట్టగలరు. పొడుగుపాటి గడకు చివర గుడ్డపీలికలుకట్టి నిప్పుముట్టించి తేనెతుట్టె దగ్గరగా పట్టుదురు. ఆసెగకు, ఆపొగకు, తేనెటీగలు, ఉక్కిరిబిక్కిరి ఆయి చెల్లాచెదురుగా పారిపోవును. మరికొంతసేపటికి పొగ ఉన్నంతమేరకు ఈగ చేర రాదు. అప్పుడు తేనెతుట్టె సులభమగును.

ప్రొద్దున వేటకువెళ్ళి 9, 10 గంటలయ్యేటప్పటికి చల్లని యాహారము భుజింతురు. అది యేదనగా ఆరబండినరక్కెసపండ్లు నూగురాల్చి, 15, 20 వరకు తిందురు. ఎండవేడిమిని రానియ్యదట! చల్లగాఉండి ఓపికనిచ్చునట. వడదెబ్బతినినవాండ్ర కాయాహారమునే పెట్టుదురట. ప్రసవించిన నాటినుండికూడ స్త్రీ పనిపాటులలో ప్రవర్తించును. పిల్ల ఒడిలో నుండును. ప్రసవించిననాడు బాలెంతరాలు కుంకుడివేళ్ళు నమలవలెను. అదియే వాండ్రకు ఔషధము. కారుచేదుగా నుండు కుంకుడువేళ్ళను నమలగలుగుటకు వెట్టి తీపిగానుండు గురివెందయాకును గూడ తోడుచేయుదురు.

వేసవికాలమందు ఎలుకలవేట హెచ్చు. బహుచాతుర్యముతో ఎలుకలను పట్టుదురు. పొలములలో వాటి కన్నములను గుర్తించి తవ్వి కుంచెడు రెండు కుంచెములుగా ఆకన్నములనుండి ధాన్యమును సంపాదింతురు. ఈతాకు చాపలల్లి యమ్ముదురు. నేలగుమ్మడు, భూశర్కర, ఈశ్వరి మొదలయిన ఓషధులు కోరిన

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వారికి తప్పితెచ్చి కొంచెపు విలువకే అమ్ముదురు. వసంతఋతువులో తేనె, మైనము, తుమ్మబంక అమ్ముదురు. అద్దపు పెంకులు విరిచి తామే క్షౌరము చేసికొందురు. పురుషుడెంత పాటుపడునో స్త్రీకూడ నంతపాటుపడును. స్త్రీకి నాజూకు లేదు. కాబట్టి పురుషున కొదిగియుండదు. బ్రాహ్మణుల యిండ్లలో సంతర్పణలు జరిగితే, ఆ పుల్లెలలోని యెంగిళ్లు తిందురు. పారవేసిన కూరలు వగైరాలు గారెలవలెచేసి యెండించి దాచుకొని అప్పుడప్పుడు ఉపయోగించుకొందురు. ధనము దాచుకొనుటవలన ప్రయోజనము వాండ్రెరుగరు. దాచుకోరు. త్రాగుడునకై వ్రయింతురు. నక్కలు దొరకనిచో నక్కలమ్మకు జాతర చేయుదురు. తప్పద్రాగి చిందులుద్రొక్కుటే జాతర. భాష సరిగా తెలుగు. తురకము కలియనే కలియదు. సంస్కృతమున్నూ చేరదు. ఎఱుకలవాండ్రకువలె వీండ్రకు అరవపు సంబంధము అంతగాలేదు. ఉచ్చారణలో పదములు మిక్కిలి కుంచింపబడును. కడపటి అక్షరము లొకటి రెండింటికి ప్లుతస్వరము కల్గును. వీండ్రభాష, భాషాతత్త్వ పరిశోధకులకు కొన్ని రహస్యములను దెలుపును.

[కృష్ణాపత్రిక
జనవరి 13, 1917]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పూర్వకాలపు పల్లెటూళ్లు

పూర్వకాలపు పల్లెటూళ్ళు పట్టణములకంటె సౌభాగ్యము సౌఖ్యముగలవై ఉండేవి. ఇప్పుడు పట్టణములలోనే గాని దొరకవనుకొనే సౌకర్యాలన్నీ ఆనాడు పల్లెటూళ్ళలోనే హెచ్చుగా దొరికేవి. విద్య, వైద్యము, వర్తకము మొదలయిన నాగరిక లక్షణాలు నేడు పట్టణములలోనే కాని పల్లెటూళ్ళలో లభించవు. పూర్వము ఇవి అన్నివూళ్ళలోను అబ్బేవి. పట్టణాలకు ఇప్పు డున్నంత ప్రాముఖ్యం అప్పు డుండేదిగాదు. ఈ విషయమునకు కొంతవివరణము:

పూర్వకాలము పల్లెటూళ్ళలో, విద్యాప్రచారము చేయడముకు బ్రాహ్మలు, శత్రువుల భయములేకుండా ఊరిని రక్షించడముకు క్షత్రియులు, వర్తక వ్యాపారములకు కోమట్లు, వ్యవసాయము చేయడముకు శూద్రులు, బంగారపు పని, (సౌన్నారం) కొయ్యపని, (వడ్రంగం), ఇనుము పని, (కమ్మరం) కంచుపని, (కంచరం) రాతిపని, (కాసె) చేయడముకు పంచాణమువారు, మట్టి పాత్రములు చేయడముకు కుమ్మరివారు, వస్త్రములు నేయడముకు సాలెవారు, నూనెతీయడముకు తెలుకులవారు, చాపలుబుట్టలు అల్లడముకు మేదరవారు, బట్టలుతకడముకు చాకలివారు, క్షౌరముకు మంగళ వాద్యములకు మంగలివారు, చెప్పులు కుట్టడముకు గొడగరి (మాల) వారు, శ్మశానము చక్కబరచడముకు మాదిగవారు మొదలుగా అనేక వృత్తులు చేసేవారు అనేక జాతులవారు ప్రతిగ్రామంలోనూ ఉండేవారు. గ్రామమంటూ ఒకటి ఉంటే అందులో పైజాతులవారందరూ ఉండవలసినదే. ఊరిలో కాపురమున్న వారందరికీ ఈ అన్ని జాతుల వారిలోనూ ఒకరితో ఒకరికి అవసరం ఉండడంచేత వారు విరోధములు లేకుండా కలసి మెలసి ఏకీభావంతో ఉండేవారు. ఊరూరా దేవళములు ఉన్నవిగనక అక్కడి దేవరలకు నిత్యోత్సవాలు, పక్షోత్సవాలు, మాసోత్సవాలు, వర్షోత్సవాలు ఊరివారందరు మొత్తంమీద కలిసి కట్టుగా చేయించేవారు. అవి అందరికీ అత్యానందం కలిగించేవి. కోపెలదగ్గ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మంచినీటి చెరువు నిర్మలంగా సురక్షితంగా ఉండేది. ఆ చెరువునీళ్లు దేవుడి అభిషేకాల కుపయోగించేవారుగనక, అందులో ఏలాటిమలినము చేరనిచ్చేవారు గారు. దానివల్ల గ్రామానికి నిర్మలమైన మంచినీటి సౌకర్యం ఉండేది. బ్రాహ్మణులలో వైదికులు, వేదశాస్త్రిలు నేర్చుకుంటూ ఈశ్వరుణ్ణి గూర్చి పరలోక సౌఖ్యమును గూర్చి విచారణలు జరుపుతూ ఇతరులకు బోధిస్తూ, బ్రాహ్మణులకు బ్రాహ్మణేతరులకూ, పౌరోహిత్యములు జరుపుతూ, ఉండేవారు. నియోగులు ఊరి అధికారములు చెలాయిస్తూ దేశభాషలోను, రాజభాషలోనూ పాండిత్యము సంపాదించి వీధిబళ్లుపెట్టి సామాన్య విద్య అందరకూ నేర్పుతూ, కరణికములుచేస్తూ, ఊరిలోని తగవులు తీరుస్తూ రాజసంస్థానాలతో వ్యవహారములు నడుపుతూ, వైభవముతో ఉండేవారు. బ్రాహ్మలలో, శైవులు, వైష్ణవులు, వైఖానసులు కొందరు దేవాలయములలో అర్చనాది కార్యములు జరుపుతూ, సమ్మానింపబడుతూ ఉండేవారు. సంగీతము, సాహిత్యము, వైద్యము, జ్యోతిషము, వేదాంతము, తర్కవ్యాకరణములు మొదలైన శాస్త్రిలు, కళలు బ్రాహ్మలు తరుచుగా అభ్యసించి వాటిలో విద్వాంసులై ఇతరులకు నేర్పుతూ ఉండేవారు.

విద్యలు నేర్చుకొనే విద్యార్థులకు, అన్నవస్త్రిదులు కష్టము లేకుండా దొరికేవి. విద్యార్థులందరూ బ్రహ్మచారులుగా ఉండడం చేత మాధుకరం ఎత్తి జీవనం చేసేవారు. కాబట్టి అనాయాసంగా ఒకరికి తొందరలేకుండా వేళకు విద్యార్థులు సుఖభోజనం చేయగలిగేవారు. గురువులకు వారు జీతాలివ్వడం ఉండేదిగాదు. గురువుకు సేవచెయ్యడమే జీతమివ్వడంగా ఉండేది. ఆ విధంగా విద్య నేర్పే గురువులను చదువుకునే శిష్యులను ఊరివారు పోషించేవారు.

దేవాలయాలలో కుంభహారతులు మొదలయిన శుభకార్యములు జరుపుతూ వేశ్యలు సంగీతాభినయ విద్యలలో చతురురాళ్లై మన్ననలందుతూ ఉండేవారు. ఊరిలో శుభకార్యములు జరిగేటప్పుడు వేశ్యలు నల్లపూసలు గుచ్చియివ్వడం మొదలయిన శుభప్రయోజనములకు అవసరమై ఉండేవారు.

ఊరి పొలములు పండే పంటలలో వసూలుచేసే శిస్తులో, పురోహితులకు, ఉపాధ్యాయులకు, కరణాలకు, దేవాలయాలకూ, అర్చకులకూ, పంచాణం వారికి,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చాకళ్ళకూ, మంగళ్ళకూ, కుమ్మరి వారికీ, సాలెవారికి ఇంకా ఇతర వృత్తుల వారికీ, సంవత్సరగ్రాసానికి చాలిన జీతం ఇయ్యడం ఉండేది. దానితో వారు శాంతిగా సౌఖ్యంగా జీవనాలు గడుపుకొనేవారు. మిగిలిన సొమ్ము దేశమేలే రాజుకు కప్పం కట్టేవారు. రాజు గ్రామాల యోగక్షేమాలు కరణాలు మొదలైన వారిద్వారా చక్కగా విచారిస్తూ ఉండేవారు. దేశంలోని పాడిపంటలు దేశంలోనే ఖర్చయ్యేవి. అందరికీ తగినన్ని వృత్తులుండేవి. వ్యర్థంగా కాలక్షేపం చెయ్యడానికి వీలుండేది గాదు. సోమరితనం ఉండేదిగాదు. అందరూ చక్కగా పని పాట్లు జరుపుకొంటూ ఉండేవారు. కాబట్టి అందరూ ఆరోగ్యవంతులై ఉండేవారు. దూరదేశ ప్రయాణాలు సాధారణంగా ఉండేవిగావు. ఊళ్లువిడిచి లేచిపోవడం సాధారణంగా ఉండేదిగాదు. దేశవిధ్వంసంవచ్చి ఇతర రాజులు దేశం కొల్లగొట్టడం సంభవిస్తే అప్పుడప్పుడు కొన్ని ఊళ్ళు పాడుపడడం ఉండేదిగాని రాజవిప్లవం లేనప్పుడు ఊళ్లు సురక్షితంగా ఉండేవి.

ఊళ్లలో దుర్వ్యాపారాలు, దుస్తంత్రాలు, అప్పుడు హెచ్చుగా ఉండేవి గావు. ధర్మాధర్మముల విచారణ ఊరిలోనే జరిగేది గనుక దొంగసాక్ష్యాలు కల్పించి సత్యము అసత్యముగాను, అసత్యము సత్యముగాను మోసగించడానికి వీలుండేదిగాదు. విచారించే అధికారులు ఊరివారే అవడంచేత వాది ప్రతివాదుల యోగ్యతా యోగ్యతలు, స్వరూప స్వభావాలు వారికి బాగాతెలిసి ఉంటైగనక సాక్ష్యాల అవసరం అట్టె ఉండేదిగాదు. దొంగసాక్ష్యాలు సృష్టించడానికి అధికారులను మోసగించడానికి శక్యమయ్యేదిగాదు. ఆయా దేశాల ప్రజలు ఆయా దేశాలలో పండే తయారయ్యే వస్తువులతోనే ముఖ్యంగా జీవయాత్ర గడిపేవారు. దూరదేశాల నుండి వచ్చే వస్తువుల ఉపయోగం అసాధారణంగా ఉండేది. ముఖ్యంగా స్వదేశ ప్రజల అవసరాలకు సరిపోగా ఏవయినా పంట వస్తువులు, తయారయ్యే వస్తువులు, మిగిలితే ఇతర దేశాలకు వెళ్లేవి. ఇతర దేశాలని చెప్పడమేకాని అవి హిందూ దేశాంతర్భాగములే అవడంచేత వాని క్రయవిక్రయాలవల్ల వచ్చేమేళ్లు స్వదేశపు పల్లెటూళ్లకే చెందేవి. వానివల్లకూడా పల్లెటూళ్లు అభివృద్ధి పొందేవి, ఎట్లాగందేః- తెలుగు దేశాన్నుండి కన్నడ దేశానికి ధాన్యం ఎగుమతి కావలెనంటే ఆ ధాన్యమును రెండు దేశాల కాపులు బండ్లుకట్టి వాటిద్వారా చేర్చేవారు. బండ్లకూలి అంతా భాట

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గ్రామాలకే దక్కేది. అమ్మేవారూ కొనేవారూ హిందూదేశపువారే గనక ఎవరికి లాభము కల్గినా అది దేశంలోనే ఉండేది. పూర్వకాలం ఈ విధంగా ఒకదేశాన్నుంచి యింకో దేశానికి సరకులు వగైరాలు సప్లై కావడానికి కొన్ని ముఖ్యమయిన బాటలుండేవి. అందులో ముఖ్యమైనది కాశీరామేశ్వరాల బాట. దానికి తెలుగుదేశంలో "దండు బాట" అని పేరు. ఆ బాటలో బాటసార్లకు సర్వ సౌకర్యాలు ఉండేవి. అన్న సత్రాలుండేవి, మంచిబసలుండేవి, పశువులకు మనుష్యలకు కావలసిన సహాయములన్నీ, చక్కగా దొరకేటందుకు మంచి ఏర్పాట్లుండేవి. ఈ యేర్పాట్ల కొఱకై అనేకులు దానధర్మాలు జరుపుతూ ఉండేవారు. ఆ ముఖ్య మార్గములు ఎప్పుడూ జనాకీర్ణములై నిత్య కళ్యాణముగా ఉండేవి. ఆ బాటలలో దుకాణము లనేకములుండేవి. ఇతర దేశాల్నుండి వచ్చేవారు విక్రయించిపోయేటందుకు ఇతరు లిక్కడి వస్తువులను కొనుకొని వెళ్లేటందుకు ఆ దుకాణాలు ఉపయోగపడేవి. ఇప్పుడు చెన్నపట్నం, కలకత్తా, బొంబై మొదలయిన మహా పట్టణాలకు వెళ్లితేనే కాని కొన్ని గొప్పవస్తువులు దొరకవు. ఆనాళ్లలో అలాగంటి వస్తువులన్నీ దండు బాట మొదలయిన రహదారి రోడ్లమీద దొరికేవి. కాశీనుంచి రామేశ్వరం దాకా నడుమనడుమ అంచెలంచెలుగా ఆగుతూ వర్తకులు సరకులతో ప్రయాణాలు చేసేవారు గనక, ఆ బాటలు 'తిరిగే పట్టణాలు'గా ఉండేవి. ఇప్పుడు పట్టణాలలో లభించే ముచ్చటలు, అప్పుడు ఈ బాటలలో చుట్టుపట్టుల గ్రామాల వారికి చేరికనే లభించేవి.

గ్రామంమీద సర్వాధికారాలు ఊరి పెద్దలమీద ఉండేవి. గనుక ఊళ్లలో పెద్దపిన్న తారతమ్యాలు చక్కగా పాటింపబడుతూ ఉండేవి. గ్రుడ్డువచ్చి పిల్లను వెక్కిరించడము అనాడు ఉండేదిగాదు ఊళ్లలోనివారు తమతమ కష్టసుఖములకు తామే బాధ్యులమని గుర్తెరిగి అన్యులమీద ఆధారపడక జాగ్రత్తగా స్వసౌకర్యములు సంరక్షించుకొంటు, ఉండేవారు. ఆయాజాతులవారు ఆయాజాతుల వృత్తులను శ్రద్ధతో జరుపుకోకపోతే ఊళ్లోజీవనాధారం ఉండేదిగాదు. కాబట్టి వృత్తులు సాంకర్యం లేకుండా చక్కగా సరిగా సాగుతూ ఉండేవి.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఇంటింటా గోపూజ సాగుతూ ఉండేది, ఆవునేతితో దీపారాధనలు జరుగుతూ ఉండేవి, బాలకులు గుమ్మపాలు ప్రాగి మిసిమిగలిగి కోడె దూడలులాగు గంతులువేస్తూ ఉండేవారు. కమ్మని నెయ్యి పెరుగులతో దంపుడు బియ్యపు అన్నము, జొన్నన్నము మొదలయినవి ఆయాదేశాలలో పండే ధాన్యాల అన్నము తిని అందరూ ఆరోగ్య భాగ్యము అనుభవిస్తూ ఉండేవారు. తలకుదాటిన ఆశలుండేవిగావు. వేలకొలది పుటల చెత్తపుస్తకాలు చదవడముండేదిగాదు. లాంగ్ సైటు షార్టుసైటు మొదలయిన కళ్లజబ్బులుండేవిగావు. నిమ్మకు నీరెత్తినట్టు నెమ్మదిగా గ్రామజీవనం సాగుతూ ఉండేది. ఇక నేడో!

[సంపాదకీయం
ఆనందవాహిని ౧-3
మార్చి, 1౯30]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

జానపద వాఙ్మయం

ఆంధ్రజాతి యాచార వ్యవహార ప్రవాహములో అంతర్లీనమయిపోయినవి ప్రాచీనకాలపు దేశిరచనా ప్రభేదములు. అవి కొన్ని యెంతగా అంతర్లీనమయినవీ అందే వాని ఆనుపానులు సరిగా ససిగా నేటివారు అనుమానించడానికైనా సాధ్య పడనంత వింతగా అంతర్లీనములయినవి. నేటికాలపు తెలుగు పాండితి వాటి వాసననైనా యెఱుగనక్కర లేనంత యవనతితో ఉన్నది. చిత్రవిస్తర కవితా విశారదులుగా నేటి మన యెఱుక కందియున్న మన ప్రాచీన కవీశ్వరులు ఈ దేశి రచనా ప్రభేదములను బాగా యెఱిగినవారై ఉండేవారనీ, రచించగలవారై కూడా ఉండేవారనీ చెప్పడాని కాధారాలున్నవి. నాచన సోమన వసంతవిలాస మని గ్రంథము రచించినాడట. అది దొరకలేదుగాని దానిలోని దేశి రచన యొకటి లక్షణ గ్రంథాలలో ఉదాహృతమై ఉన్నది.

వీణాగానము వెన్నెలతేటా,
రాణ మీఱఁగా రమణులపాటా
ప్రాణమైన పిన బ్రాహ్మణు వీటా
జాణలు మెత్తురు జాజుల పాటా

ఇది వితాళచౌపద అని పేరుగల దేశిచ్ఛందోరచనాప్రభేదము. యక్ష గానాలలో తప్ప దీనికి విస్తరకవితలో లక్ష్యములు దొరకవు. ఈ వితాళ చౌపదలో పేర్కొనబడిన 'జాజులపాట' యెట్టిదో నేడెవ్వరూ ఎఱుగరు. తాళ్ళపాక వారి తిరువతి పాటలలో అది కానవస్తున్నది. ఈ జాజులపాట దేశిరచనాప్రభేదమే.

దేశిరచనలు ఆచార వ్యవహారములలో అంతర్లీనమై ఉండడం కొంత వివరిస్తాను. 'వాఁడు నన్ను ఎగతాళి చేస్తున్నాడు' అన్న నానుడి ఆంధ్రదేశం

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

అంతటా ఉన్నది. ఇందులోని ఎగతాళి పదం పుట్టు పూర్వోత్తరాలు ఎట్లాంటివో యెఱుగున్న వారెందఱో ఉండరు. ఎకతాళి అనేది ఒక దేశిరచనా ప్రభేదము. ఎకతాళి ఎగతాళి రూపభేదములే. సాతవాహనులనాటిదగు బృహద్దేశి, చాళుక్య సోమేశ్వరుని మానసోల్లాసము, చాళుక్య జగదేకమల్లుని సంగీత చూడామణి, కాకతీయులనాటి జాయసేనాపతి నృత్తరత్నావళి యీ యెకతాళిని పేర్కొన్నవి 'ఎకతాళాఖ్యతాళేన గేయాస్యా దేకతాళికా' అని సంగీతచూడామణి. - యక్షగానములలో కొన్నింట ఎకతాళి రచనలున్నవి.

వాడు చిందులు తొక్కుతున్నాడు.

ఆ వీధిలో వంకాయలు వాలలాడుతున్నవి. ఇత్యాది వ్యవహారములలోని చిందులు, వాలలు, దేశిరచనా ప్రభేదములే. 'వేడుకతో చిందు పాడంగ నుబ్బి కోణంగి యాటల గునిసెడివారు' అని చిందుపాటను పాల్కురికి సోమనాథుడు పేర్కొన్నాడు. 'గీతార్థాభినయోపేతై ర్ద్విపదై శ్చిందుసంజ్ఞికైః' అని చిందులు రెండేసి పదముల గలవిగా జాయసేనాపతి చెప్పినాడు. యక్షగానములలో కొన్నింట చిందురచనలు కానవచ్చును. అవి ఆంధ్రదేశమునుండి అరవదేశమునకు కూడా ఎగ్రబాకి అక్కడ లక్ష్యలక్షణ ప్రయోగ ప్రసిద్ధి పడసి యున్నవి. 'కావడి చిందు' 'నొండి-కుంబి-చిందు' ఇత్యాదులు అక్కడి ప్రభేదములు. 'వాడు తందనా లాడుతున్నాడు' అన్న వ్యవహారములోని తందనాలు తందానపదము లన్న పేర ప్రసిద్ధిగాంచిన పదములే. వాటిలో తందానే అన్నది ఆ పదమునకు పల్లవిగా - అంటే ఊతపలుకుగా ఉంటుంది.

"ఇదేమిటో పెద్ద రగడగా నున్నదే" అన్న పలుకుబడిలోని రగడ గేయ రచనా ప్రభేదమే. రగడలు కొంత మార్పు పొందీ పొందకుండా కూడా తెలుగులో ఎన్నోరకాల గేయరచనలయినవి. ధవళాలు పాడుతున్నాడు అనే నానుడిలోని ధవళాలు వివాహాది శుభకార్యములలోను యక్షగానములలోను ప్రసిద్ధి గాంచి యున్నవి. 'శుభాసుషట్పు యోజ్యా వివాహే ధవళ స్తథా' అని చాళుక్య సోమేశ్వరుడు చెప్పినాడు.

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నీకేవచ్చు సువాలయున్ ధవళ మింతీ - అల్లో నేరేళ్లు గౌరీ కళ్యాణము ఇత్యాదిగా పాంచాలీ పరిణయమునను ఆలలనామణి త్యాగయ్యాళి యొకానొక్కవేళ నక్కరతో సువ్వాలలు సోబానలు ధవళాలున్ మొదలైన పాటలాడట నేర్పున్- అని శుకసప్తతిలోనూ ధవళాలు పేర్కొనబడినవి. యక్షగానములలో ధవళములు అధికముగా కానవచ్చును. ఇంకా ఏలపాటలు అనేవికూడా దేశిరచనాప్రభేదములే. చాళుక్య జగదేకమల్లుడు సంగీతచూడామణిలో కర్ణాటలాటగౌళాంధ్ర ద్రావిడ భాషలలో ఏలలు కలవనీ అందులో ఆంధ్రుల ఏలలు మిక్కిలి మనోజ్ఞములని చెప్పియున్నాడు.

యక్షగానములలోను, సామాన్య జన వ్యవహారములలోను ఎన్నోరకాలైన ఏలలు సర్వాంధ్ర దేశమునను వ్యాపించియున్నవి. సువాలలు (సువ్+ఏల) ఉయ్యాలలు (ఉ+ఏల), జోలలు (జో+ఏల), ఓలలు, కూడా అట్టివే. అల్లో నేరేళ్లు అనే పేరు గేయరచనలకు వింత తీరుగా వచ్చినది. అల్లో నేరేళ్ళల్లో వెలది రుక్మిణి సమర్త వేడుకలాయె అని ఉపక్రమముగల పాతకాలపు పాట ఫణిశిని రచితములైన గేయము లన్నిటికీ అల్లో నేరేళ్లు అన్న పేరైంది.

అల్లో నేరేళ్ళల్లో పాటలు వెన్నెల రాత్రులందు ఆరబైట కన్యకలు రెండు పక్షాలుగా వేరుపడి ఆడుతూ పాడే పాటలు. ఇది మిక్కిలి ప్రాచీనమైనది. 'వెన్నెల దినముల నల్లో నేరేళ్లు గాక యాడలగలవే' అని రామాయణ సుందర కాండములో గలదు. యక్షగానములలో గేయభాగములుగాను ఇంకా అనేక కథా ప్రధాన గేయములుగాను ఈ అల్లోనేరేళ్లున్నవి. వాడు కూనరాగాలు తీస్తున్నాడు- అన్న నానుడి సర్వాంధ్ర విదితము. ఈ కూనరాగాలు కూనలమ్మపదాలు అనే వింత తీరు పదరచనలు. ఇంకా శోభనాలు, కొట్టాల పాటలు, గౌరీ కళ్యాణములు అర్ధచంద్రికలు, జంపెలు, ధురుధజంపెలు, త్రిభంగులు, మదిమరేకులు, విరాళి పదాలు పాళిరేకులు, వెన్నెల పదాలు, తుమ్మెద పదాలు, చందమామ పదాలు, చిలుక పదాలు, త్రిపదలు, షట్పదులు, సప్తపదులు మొదలైన పదాలెన్నో లక్ష్యలక్షణ స్వరూపములతో వున్నవి.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మార్గశిర మాసము వస్తున్నది. ఆ నెలలో ఆంధ్రదేశమంతటా కన్యకలు గొబ్బిళ్లు అని పేడబొమ్మలు పెట్టి గొబ్బి పాటలు పాడే సంప్రదాయమున్నది. గొబ్బియలు గొబ్బిళ్లు అన్న పదము గోపికలు అన్న పదమునుండి పుట్టినది. గొబ్బిళ్ళ యాట రాసక్రీడా నృత్యమే. గొబ్బిళ్ళ పాటలు పెక్కు తీరులవి కలవు.

పైవాటిలో కొన్నింటికి మాదిరులు వినండి -

గొ బ్బి పా ట

కొలని దోపరికి గొబ్బిళ్లో యదు- కులస్వామికిని గొబ్బిళ్లో
కొండ గొడుగుగా గోవులఁగాచిన-కొఁడుకశిశువుకు గొబ్బిళ్లో
దుండగంపు దైత్యులకెల్లను తల- గుండు గండనికి గొబ్బిళ్లో..

ఉ య్యా ల పా ట

పల్లవి

అలరఁ జంచలమైన ఆత్మలం దుండని- యలవాటు సేసెనీ వుయ్యాలా.
పలుమారు నిశ్వాస పవనమం దుండని- భావంబు దెలిపె నీ వుయ్యాలా..

చరణము

ఉదయాస్తశైలంబు లొనరగంభములైన- వుడుమండలము మోచె నుయ్యాల
అదన నాకాశపద మడ్డదూలంబైన- అఖిలంబు నిండె నీ వుయ్యాలా.
పదిలముగ వేదములు బంగారు చేరులై- పట్టవెరపై తోచె నుయ్యాలా.
వదలకిటు ధర్మ దేవత పీఠమై మిగుల- వర్ణింప నరుదాయె నుయ్యాలా.

అ ల్లో నే రే ళ్లు

అల్లో నేరేళ్లల్లో, వెలది రుక్మిణి సమర్త వేడూకలాయే, అనే మట్టులో..
అల్లో నేరేళ్లల్లో, చెలువ కృష్ణుండనుచు చెప్పరే మీరూ - అల్లో -
,, కరివేల్పు మనదొరకు కలిగెనే నేడూ
,, సిరివరునివలె నితడు చెలగుచున్నాడూ

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

అల్లో నేరేళ్ళల్లో తరుణీ యశోదకూ తనయుడై నాడూ
,, గురికానివలె నితడు గునియుచున్నాడూ
,, మింటపూవులవాన మెలత కురిసేనే
,, వింటిరే భేరీలు వేడ్క మొరసేనే - అల్లో -

- కృష్ణవిలాస యక్షగానము.

వెన్నెల పదము

ఎన్నాడు వానికి నే లలన నైతినో, వెన్నెలారో! వాడు
నన్నెద దలచడు, నేనేమి చేతును, వెన్నెలారో!
చాలగా నమ్మితా చక్కని చెలిమికి, వెన్నెలారో! నా
మేలును నింతైన మనసు నుంచడాయె వెన్నెలారో!
వలపు నిల్పరాదు వశముగాదు ఇంక వెన్నెలారో!

- తాళ్లపాకవారి పదాలు.

ధవళము

జయ జయా జ్ఞాన సంపన్నా
జయ జయా నిన్ను బుధు లెన్నా
జయము నీపదములఁ గన్నా
జయమౌను ఒడయ నంబెన్నా.

ఏల

నీవూ నేనూ గూడీ భావనా కొండీ
కేవల బ్రహ్మన గిరి గొల్వుదమూ - నీవు,
సారెసారెకు వారీ సిరస సంగములా
తీరుగా జగముల ద్రిప్పుచుందామె

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మానవీ గణముల మమత నొందించీ
పూని భ్రాంతులలోన పొరల జేయుదమూ. నీవు.

- జ్ఞాన కురవంజి.

సు వా ల

మారసంహరుండు తొల్లి దారువనములోన మునుల
చారుముఖలతో రమించు జారవిద్యలన్
తేటగనే నే సువాలపాటగా రచించువాడ
పాటలా గంధులెల్ల ప్రౌఢిఁ బాడఁగా
హరుడు వొక్కనాడు తారకాచలంబునందు తనకు
నర్హమైన రత్నసింహాసనంబునా

- దారువన క్రీడనము.

తు మ్మె ద ప ద ము

ఆదినాథుఁడ రావె తుమ్మెదా- అ
ల్లతడగా వూరికి పోయె తుమ్మెదా, నా
వద్ద నెవ్వరు లేరు తుమ్మెదా- వచ్చి
వాలలాడి పోనె తుమ్మెదా.

[రేడియోప్రసంగము
15-11-41
ఆకాశవాణి, మద్రాసు]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఆంధ్రదేశములోని జానపద గీతములు

[ప్రకటన]

ఎప్పుడో నేను ప్రాచీనగ్రంథాలకై దేశాటనం చేస్తూ ఉండేటప్పుడు లిపి రూపము పొందకుండా ప్రజల నాలుకల మీదనే ఉండే పాటలు పదాలు, నానుళ్లు వగైరాలనుకూడా సేకరిస్తూ ఉండేవాణ్ణి. అందులో, పిల్లల పాటలు పదాలు వగైరాలను బాల భాషఅనీ, స్త్రీల పాటలు పదాలు వగైరాలను స్త్రీ భాష అనీ, బిచ్చగాళ్లు మొదలయినవాళ్ల పాటలు పదాలను పామర భాష అనీ, ముసలివారి పాటలు పదాలు మొదలయిన వాటిని వృద్ధ భాష అనీ విభాగా లేర్పరుచుకొంటిని. ఇదివరకు రేడియో ప్రసంగాలలో, బాలకుల పాటలు పదాలు, పామరుల పాటలు పదాలు కొన్ని వినిపించడం అయింది. ఈతూరి జానపదులే పాడే వీరకథాగేయము కాటమరాజు చరిత్రలోని పట్లు కొన్ని, స్త్రీలు పాడే శృంగార గేయాలు కొన్ని, వృద్ధులు పాడే వేదాంత గేయాలు కొన్ని వినిపించడం జరుగుతున్నది.

* * *

నెల్లూరి చోళ రాజులయిన నల్లసిద్ధిరాజుగారితో విరోధించి ఎఱగడ్డ వారి గొల్ల రాజులయిన కాటమ రాజులవారు యుద్ధ సన్నద్ధులుకాగా వారి రాయబారిని ధిక్కరిస్తూ నల్లసిద్ధి రాజుగారి తరఫువారు పలికే పలుకు లీక్రింది పగంలోనివి.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

—ఇక్కడినుండి హరి హరీ నారాయణాదినారాయణా నడక.—

ఎంతగాత్రం బైన యెద్దుల పౌజు తా
నేనుంగు గుంపుపై నెదిరింపఁ గలదె
చెప్పట్ట కత్తులు చెంపసిగలేకాని
చెనకి పోరాడ మీ చేత నేమౌను
ఎల్లిమట్టి పోర్లాట యెఱుగుదురో యేమొ
ఎట్టిలు పోర్లవా యెల్లిమట్టిలోను
సాము నేర్చినవారు జగడంబు చేస్తేను
ఇమ్మహీప్రజ కెల్ల నెక్కడిది బ్రదుకు ?
తల పొలములో బెదరి నిలబడ్డ గోవులను
కలవిలుచుకొన్నట్టు కాదు కయ్యంబు
అల కాపరిది నీవా పాలు నీళ్లనూ
కలపి త్రాగేతీరు కాదు కయ్యంబు
ముఱ్ఱుపాలును జున్ను ముద్దలును తెగమెసగి
గఱ్ఱున త్రేపినటు కాదు కయ్యంబు
చేసిః వెన్నను సెగపొంత గాచుకొని
కాసుల కమ్మట గాదు కయ్యంబు
గోవుల పాలెల్ల కుండలలో నింపి
కావళ్ల నమ్మినటుకాదు కయ్యంబు
పసులతో ప్రొద్దాక పైరు పట్టులనుండి
కసవు మేపినయట్లు కాదు కయ్యంబు
బాస పత్రాలిచ్చి పంటభూముల నెల్ల
గాసిచేసినయట్లు కాదు కయ్యంబు
అడవుల కొండల నాలను మేపించి

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కడచి యెగ్గొట్టుట కాదు కయ్యంబు
మనసున వారిధులు మఱి దాటగావచ్చు
కానెదుర పారేటి కాల్వ దాటఁగ రాదు
మాటలే పోట్లైతె మత్తారులను జంప
నీటెకత్తులు మీకు నేల ధరియింప
పొడువు పొడు వను మాట పోటులై పొడిచితే
కడనుండి చెయవచ్చు కయ్య మెంతైన
రచ్చ లేటికి నీవు రాచ పోటోర్చితే
యిచ్చవచ్చిన ధనము నిచ్చేరు నీకు
పొర్లింపు మాటలను పొర్లబడి పొయ్యేవు
కుటిచ బుద్ధులు నీకు గూడునే రాజ !
చుట్ట చుట్టుక బైట సుడిసియుండిన పాము
పుట్ట చొచ్చేటపుడు పొడుగార వలదా ?
దూరాన మీరెంత దురుసు లాడినగాని
నేర్పుతో పలుకవలె నెల్లూరి నృపుతో !

* * *

ఇప్పుడు పాడబోయే వేదాంత గేయము అరవై చరణాలు గలది. ఆ అరవై చరణాలూ బైరాగులు తంబురా మీటుకుంటూ పాడుకొంటూ వీధిని పోతూ ఉంటే చుట్టు ప్రక్కల ప్రజలందరూ హాయిహాయిమంటూ అనంద పారవశ్యంతో వెంటాడుతూ ఉంటారు. కొన్ని చరణాలు వినండి :

నాద బ్రహ్మానంద యోగీ, వీడు
వేదాంత సారము వినిచే బైరాగీ........ నాదబ్రహ్మానందయోగి ॥

ఆంధ్రదేశములోని జానపద గీతములు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఈ జన్మమిక దుర్లభమురా, ముక్తి
భాజనముఁగ దీని పనిగొన వలెరా
రాజసంబు దుఃఖదమురా, ఘన
రాజయోగ మార్గమె సౌఖ్యదమురా .... నాద ॥

చిత్తశుద్ధి గల్గియుండు, భక్తి
జేరి సద్గురు నీవు సేవించుచుండూ
మత్తత్వము లేక యుండు, స
మస్తమింద్రజాల మంచూరకుండూ .... నాద ॥

పెద్దల నిందింప వలదూ, ఒరులు
పీడించినా నీవు భీతిల్ల వలదూ
కద్దని గర్వింపవలదూ, కంట
కంబైన ధర్మంబు గావించవలదూ .... నాద ॥

వనిత లేకున్న దుఃఖమురా, కాని
వనిత గల్గెనేని వగవ దుఃఖమురా,
ధనము గల్గెనేని దాచ దుఃఖమురా .... నాద ॥

వాచాజ్ఞాన మది వద్దు, బ్రహ్మ
వాదులతో కడు వాదింపవద్దూ
ఖేచరి ముద్రతో ఉండు, అల్ల
కేవలాత్మ గూడి క్రీడింపుచుండూ .... నాద ॥

హాలాహలము నిండుకొన్నా, మిన్ను

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కోలాహలంబుగా కూలిపైకొన్నా
కాలానలము చుట్టుకొన్నా, మది
జాలి బొందదాత్మజ్ఞాని వో యన్నా ! .... నాద ॥

పచ్చి కుండవంటి మేను, ఇది
వచ్చుగాక ఆత్మ చావదెన్నడును
విచ్చి కుండ వ్రక్కలైనా, లోన
పెచ్చియున్న బయలు విచ్చి రెండౌనా .... నాద ॥

కోటికి పడగెత్తుకొన్నా, జం
జాటముతో చాల జగమేలుచున్నా
ధాటించి యముడు రమ్మన్నా, క్షణము
తాళుమన్న వాడు తాళడోయన్నా ! .... నాద ॥

పరమాత్మ జీవాత్మ యగునూ, మళ్ళీ
పరికింప జీవాత్మ పరమాత్మ యగునూ
పరమాత్మ జీవాత్మలకును, మాయ
పరగి భేదము సేయ వగదాయవలెనూ .... నాద ॥

సర్వజ్ఞుడను యోగినంచు, తత్త్వ
సార మెఱుగలేక చాల వాదించూ
గర్వాంధుడెన్నంగ వినరా, మంచి
గంధము మోసిన గాడిద గదరా .... నాద ॥

బ్రహ్మంగారి తత్త్వాలనీ, వేదాంత తత్త్వాలనీ కొన్ని వింతగేయాలు బైరాగులు పాడుతూ ఉంటారు. రెండువందలేండ్లయి ఉంటుంది పోతులూరి వీరబ్రహ్మంగారని ఒక బైరాగి యిట్టి రచనలు చాలా చేసినాడు. ఈ పాటలలో ఇది ఆయన దౌనో కాదో గాని చమత్కారంగా ఉంటుంది వినండి.

ఆంధ్రదేశములోని జానపద గీతములు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

దీపాలు ధూపాలు దొడ్డుగా బోనాలు
రేపు మాపు వట్టి మాయలురా
చూపు మనసు వొక్క రూపైన తత్త్వము
ప్రాపు దాపు పరబ్రహ్మమురా ! హరి !

ఏడుకాళ్ళ నడుచు నెదటాయ కెప్పుడు
జాడేర్పడని దేమి జాలమురా
ఆడించు పాడించు అపుగాము లనిపించు
పాడు గుళ్ళలోని బ్రహ్మమురా ! హరి !

మసక తిత్తివంటి మానవ దేహము
కుసిగుంపుల చేత కూలినదీ
మసకతిత్తిలోని మర్మము దెలిసితె
తసుకుగాదు పరతత్త్వమురా ! హరి !

కాషాయవస్త్రాలు కట్టినంతలోనె
దోషాము లెక్కడ తొలగునురా
శేషగిరీశుని సేవచేసి సంసా
రౌషధమున సౌఖ్యమందుమురా ! హరి !

గాలి లేని దీపకళిక చందంబున
చాలగ నెమ్మది షణ్ముఖిని
లాలించి కూడేది రాజయోగికి స్త్రీల
జాల మేలర గోపాలకృష్ణ. హరి !

* * *

ఏల నీకు యీ విలాపం
వెలుగవా ? వాసి ప్రతాపం

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నెలతరో ఇదియేటి మోహం, మరుడు
నీకే పన్నెనా యిట్టి వ్యూహం,
కంకంతి యెపుడు నీగేహం, శౌరి
కాచియుండేనేనా స్నేహం
విడు సందేహం॥
వనితరో ఇది మంచి యోగం, హరిని
వలపించ కాంభోజి రాగం
పనిబూచి పాడ నీ భోగం, విజయు
పాలించువాని సంయోగం
దొరకు వేగం॥

* * *

సర్వాంధ్ర దేశవ్యాప్తి గన్నదీ, బహుప్రశస్త రచన గలదీ ఇప్పుడు పాడబోయే వేదాంత గేయము. బ్రహ్మానంద ప్రదమైన యీ గేయాన్ని వినండీ.

అంతా చిన్మయ మఖండ మద్వయ
మానందం బ్రహ్మానందం
ఏంతగ ననుభవ మంతయు దెలిసి ని
రంతర మాత్మను చింతన సేయగ .... అంతా చిన్మయ॥

పెద్ద పాట యిది. అంతా వినిపించవద్దనుకొన్నాను. ఒక్క చరణం మాత్రం వినండి.

సత్తుచిత్తు, అనందంబై తా-సద్గురుపై సర్వాత్మకమై,
అత్యుత్తమమై తత్పదత్వంపద-అసిపద మావలతారకమై
నిత్యానంద నిరామయమై తా-నిర్వికల్పమై నిత్యంబై
అత్యున్నతమై అప్రమేయమై-అగణితగుణమై అధ్యంబగునది
అంతా చిన్మయ మఖండ మద్వయ-మానందం బ్రహ్మానందం.

[రేడియో ప్రసంగము
? జూన్, 1947
ఆకాశవాణి, మద్రాసు]

ఆంధ్రదేశములోని జానపద గీతములు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఆంధ్రదేశపు జానపదగీతాలు

పల్లెటూళ్ల ప్రజల పాటలు

పాటలుగాని, ఆటలుగాని, తొలుతొల్త పరితోష సందర్భములలో ప్రజలు పలుకులలో కులుకులలో పారవశ్యంతో బయల్పరచేవిగా ఉంటవి. అమాయకులయిన పల్లె ప్రజలు ఆనంద హృదయము లనే ఆటపట్టునుండి ఊరించి జాల్వారించిన పాటలు పదాలు తేటపలుకులతో తియతియ్యనై ఉంటవి.

పసితనము నాటినుండి ముసలితనము నాటిదాకా, పాకీవారి దగ్గరనుండి భాగ్యవంతుల దాకా, బొమ్మలాట దగ్గర్నుంచి బ్రహ్మార్చనము దాకా, పల్లె ప్రజలీ పాటలు పదాలు పాడుకొంటూ ఆనందపరవశులవుతూ ఉంటారు.

రామన్న రాముడోయి రాంభజనా
రాము డొస్తున్నాడు రాంభజనా,

అంటూనూ,

రామ రామ రామ రామ రామ యేల పలుకవూ
పలుకమన్న పలుకవూ పంచదార చిలకవూ,

అంటూనూ,

దశరథు డనుపేర తుమ్మెదా ఒక్క
ధరణీశు డున్నాడు తుమ్మెదా -ఆ
ధరణీశ్వరునకు తుమ్మెదా - నలుగురు

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

తనయు లున్నారు తుమ్మెదా
రామలక్ష్మణులు తుమ్మెదా, భ
రత శత్రుఘ్నులు తుమ్మెదా !

అంటూనూ, రామాయణ కథనంతనూ పలుతీరుల పాటలు పదాలుగా పాడుకొంటూ పల్లె ప్రజలు పరితోషపడుతూ ఉంటారు.

పాతికేళ్లనాటిమాట- విశాఖపట్నం జిల్లాలో గ్రంథార్జనకై నేను పర్యటిస్తూ ఒక పల్లెటూళ్లో ఉండగా అక్కడ కలరా వ్యాధి చెలరేగి ఉన్నది- తగిన వైద్య సహాయం లేదు. అమాయకులు, ఆవూరి ప్రజలు రాత్రులంతా రామభజన చేస్తూ ఉండేవారు. వ్యాధి తొలగిపోయింది. రామభజనే వ్యాధిని తొలగించిందని వారు విశ్వసించి భజన మఠీ ఏలపఠిచినారు. ఆనాళ్లలో వారితో వినోదిస్తూ విన్న పాటల మొదళ్లే ఇంచుకించుక ఇప్పుడు వినిపించినాను.

తేటగా తియ్యగా వున్న పిల్లల పాటలూ బిచ్చగాళ్ల పాటలూ కొన్ని, నీటు గానే నెఱనేర్పుతోఉన్న ప్రౌఢ రచనలు, అల్లో నేరేళ్లూ, ఏలలూ, తుమ్మెద పదాలూ, జాజఅ పాటలు మొదలయినవి, ఛందో భేదములు గలవి కొన్ని వినిపిస్తున్నాను. కూనరాగంతో ఉపక్రమిస్తున్నాను.

కవితారసపుజల్లు గంటలూ గలుగల్లు
కరణాలకే చెల్లు ఓ కూనలమ్మా !

కూనలమ్మ పదాలనీ కూసిరాగాలనీ, పేర్కొనబడేవి ఇట్టి రచనలు, పాత కాలపువి చాలా ఉండేవిగాబోలు.

పిల్లల మెలిక పాట :-

ఎండలు కాసే దెందుకురా
వానలు కురిసేటందుకురా

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వానలు కురిసే దెందుకురా
పంటలు పండేటందుకురా
పంటలు పండే దెందుకురా
ప్రజలూ బ్రతికేటందుకురా
ప్రజలూ బ్రతికే దెందుకురా
ప్రభువును గొలిచేటందుకురా
ప్రభువనగా వా డెవ్వడురా
ప్రపంచమేలే దేవుడురా!

పసిపిల్లల యీ పాటలో ఎండలు కాయడంవల్ల వానలు కురవడం అనే క్రమంతో ప్రకృతి పద్ధతిని వివరించడం మొదలుగా ఈశ్వరాజ్ఞానువర్తనం దాకా, జ్ఞానబోధ ఉన్నది. ఈ పాటలో చరణాలు పూర్వచరణముల విషయములతో గొలుసువారి ఉండడంచేత పిల్లలకు ధారణాశక్తిని, మెలకువను, రేకెత్తించగలవు. అట్టిదే ఇంకొకటి

కంచికి పోతావా కిష్టమ్మా - ఆ
కంచివార్త లేమి కిష్టమ్మా . .
కంచిలో ఉన్నది అవ్వా - ఆ
అవ్వ నాకు పెట్టు బువ్వా,
బువ్వ ఉన్నది గాని కిష్టమ్మా, నీకు
కూర యెక్కడిదోయి కిష్టమ్మా
దొడ్లోను ఉన్నది బీర-ఆ
బీర నాకు పెట్టు కూర
కూర ఉన్నదిగాని కిష్టమ్మా-నీకు
పప్పు యెక్కడిదోయి కిష్టమ్మా
పక్కయింటి వారి అప్పూ, ఆ
అప్పు నాకు పెట్టు పప్పు, -
పప్పు ఉన్నదిగాని కిష్టమ్మా, నీకు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నెయ్యి యెక్కడిదోయి కిష్టమ్మా
కోమటి అక్కప్ప చెయ్యి, ఆ
చెయ్యి నాకు పోయ నెయ్యి,
నెయ్యి ఉన్నది గాని కిష్టమ్మా - నీకు
పెరుగు ఎక్కడిదోయి కిష్టమ్మా,
అయింటి యీయింటి యిరుగు, ఆ
యిరుగు నాకు పోయ పెరుగు
బువ్వ తిందువుగాని కిష్టమ్మా - నీకు
ఆవూళ్లో పనియేమి కిష్టమ్మా,
అక్కడ ఉన్నది అమ్మ, నేను
మొక్కివత్తును కామాక్షమ్మ —

బిచ్చపు పాట

హరి హరీ లక్ష్మణ స్వామీ -హరిహరీ
అన్యాయ మిటు చేస్తి వేమీ హరిహరీ
అడవిలో మృగము నేనైతే హరిహరీ
అడలకుందును గాని తండ్రీ -హరిహరీ
ఆడజన్మము యెత్తినాను హరి
అడవిలో నెటు నిలువగలనూ, హరి
శ్రీరామునెడబాసి నేను హరి
జీవ మెటు నిలుపుకోగలను హరి
ఏపాప మెటుగనో తండ్రీ హరి
ఎందు కిటు చేస్తివో తండ్రీ హరి
సీతాకూ రాసినా రాతా హరి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

సీరామ యిది యెంతరోతా హరి
నిందు వేకటిదాని నేనూ హరి
ఎండమొగ మెన్నడెఱుగాను హరి
కొండ లెట్లా తిరుగుతానూ హరి
కొండలకు పోయెనంటారు హరి
కొడుకులను గన్నదంటారు హరిహరీ
నిందపాలై పోయినాను హరిహరీ
నేనింక జీవించలేను హరిహరీ

ఈవిధంగా బిచ్చగాండ్రు ఉత్తర రామాయణ కథ పాడుతూ ఉండగా వింటూ గుండె నీరయి కూర్చున్నాను.

మఱొక బిచ్చగాండ్ర పాట,

బిచ్చగాళ్ళామండి నారాయణా, కాసిని
బియ్యం పెట్టించండి నారాయణా;
పట్టెడన్నం లేదు నారాయణా,
కొంప గోడూ లేదు నారాయణా, చింపి
గుడ్డ లిప్పించండి నారాయణా
చలికి చస్తున్నాము నారాయణా, ఆ
కలికి నొస్తున్నాము నారాయణా,
లేని వాళ్ళమండి నారాయణా, మాకు
లేదనబోకండి నారాయణా!

ఇంకొటి :-

బిచ్చమెత్తుకుంటూ ఒక సోదెకత్తె వచ్చి యింటివాకిట నిల్చున్న సువాసినిని అరజూచి యిట్లా పాడసాగింది ....

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

శ్రీరామ రఘురామ సీతారాం - నిన్ను
పట్టింది ఒక్కా పాపిష్ఠి ముండే - శ్రీరామ॥

ఆ- పాపిష్ఠి ముండకు పరువే లేదమ్మా - శ్రీరామ
బిడ్డపుట్టకుండ అడ్డుపడుతోందే - శ్రీరామ
పెనిమిటికీ నీకు పీడకల్గిస్తోందే - శ్రీరామ
పన్నెండేళ్ళనుండి బాధ పెడుతోందే - శ్రీరామ
అన్నద్వేషం నీకు అది కలిగిస్తోందే - శ్రీరామ.

ఇత్యాదిగా సరికొత్తగా ఆ సోదెకత్తె పాటకట్టి ఏదేదో పాడసాగింది........ పాటలోని విషయానికికాదు గాని పాటకు నేను పరితోషపడ్డాను.

అల్లో నేరేళ్లు

నెయ్యము అల్లో నేరేళ్లో
ఒయ్యన నూరెడి ఉవ్విళ్ళో॥

పలుచని చెమటల బాహుమూలముల
చెలమలలోనా చెలువములే
తళతళమను ముత్యపు చెఱగుసురటి
దులిపేనీళ్ళ తుంపిళ్లో॥
తొటతొట కన్నుల దొరిగే నీళ్ళ
చిటిపొటి యలుకల చిరునగవే
వటఫలంపు చెఱవన్నెల మోవికి
గుటకలలోనా గుక్కిళ్లో॥
గరగరికలవెంకటపతి కౌఁగిటి
పరిమళములలో బచ్చనలే

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మరుని వింటి కమ్మని యంపవిరుల
గురితాకు లినుపగుగ్గిళ్ళో॥

అల్లో నేరేళ్ళు అనేపదం వినండి.

వెలసేనే నందునికి విందు గోవిందు
అల్లోనేరేళ్ళల్లో
చెలువలూ కృష్ణుదని చెప్పరే మీరు
కలివేల్పు మనదొరకు కలిగెనే నేడు - అల్లో
సిరివరునివలెనె తా చెలగుచున్నాడు - అల్లో
తరుణియశోదకూ తనయుడై నాడు — అల్లోనేరేళ్ళల్లో

ఈ అల్లో నేరేళ్ల పదము పేరు.

అ ల్లో నే రే ళ్ళ ల్లో

వెలదిరుక్మిణి సమర్తవేడుకలాయే

అనే ఉపక్రమముగల ప్రాతకాలపు పాటపణితినిబట్టి పుట్టినట్టున్నది. తరువాత ఒక తుమ్మెద పదము వినండి.

తు మ్మె ద ప ద ము

వేడుకకాదవై విడివడి తిరిగేవు తుమ్మెదారో
చూడజూడగ తొంటిచూపు దప్పకువయ్య తుమ్మెదారో
తలపు తామరలోన తావై యుందువు నీవు తుమ్మెదారో
తలప నైతివి నీవె తావులీనెడు మమ్ము తుమ్మెదారో
పొలయు కమ్మనితావి పొందున తిరిగేవు తుమ్మెదారో
పొలసి నీతిరిగేటి పొందు తెలియంగుదుము తుమ్మెదారో
పచ్చని విలుకాని బంటవై తివిగద తుమ్మెదారో
మచ్చిక తలపులు మనలోనె సరిపోలు తుమ్మెదారో

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

అచ్చపు దీమస మందరి కెక్కడిదయ్య తుమ్మెదారో
చిచ్చు వెన్నెలవంటి చెలిమి సేయకుమయ్య తుమ్మెదారో

తిరువేంకటాద్రిపై తిరమై నిల్చినట్టి తుమ్మెదారో
పరమయోగుల పూలపరిమళములు గొన్న తుమ్మెదారో
కరుణించి మామీద కలిగిన యీ ప్రేమ తుమ్మెదారో
ఇరవాయె నిటువలె నెలసి ఉండుగదవె తుమ్మెదారో ....

ఈ తుమ్మెద పదాలు, తాళ్ళపాకవారి శృంగారపదాలలోనివి -పలుకు బింకము గలవి.

తుమ్మెద పదము

తొల్లింటి వలెగావు తుమ్మెదా, ఇంక
ఒల్లవుగా మమ్ము ఓ తుమ్మెదా
తోరంపు ఝుంకృతుల తుమ్మెదా, తాడి
దూరేవు గొందుల్లో ఓ తుమ్మెదా,
దూరిన నెఱుగవు తుమ్మెదా, మమ్ము
ఓరక జూడకు ఓ తుమ్మెదా

తొలిప్రాయపు మింత తుమ్మెదా కడు
తొలిచేవు చేవలే తుమ్మెదా
తొలుకరి మెఱుగని తుమ్మెదా, ఇక
ఉలికేవు మముగని ఓ తుమ్మెదా

దొరవు వేంకటగిరి తుమ్మెదా, మా
తురు మేల చెనకేవు తుమ్మెదా

ఆంధ్రదేశపు జానపద గీతాలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

దొరకెనీ చనవులు తుమ్మెదా, దీని
నొరు లెఱిగిరిగద ఓ తుమ్మెదా!

ఏ ల ప దం

ఉపక్రమంలోనే ఏల ఉంటుంది కొన్నిటికి,

ఏల నీకు ఈవిలాపం, నీ
వెఱుగవా వాని ప్రతాపం.
నెలతరో ఇదియేటి మోహం, మరుడు
నీకేపన్నెనా యిట్టి వ్యూహం
కలకంఠి యెపుడు నీగేహం, శౌరి
కాచియుండేనేనా స్నేహం
విడు సందేహం.

తరుణిరో వాని శృంగారం, ఎపుడూ
తలచేనేనా నీ వ్యాపారం,
పర్వేందుముఖిరో నీవారం, విభుని
ప్రార్థించి కూల్చు మాభారం,
ఈ మాట మీరం

వనితరో ఇది మంచియోగం, హరిని
వలపించ కాంభోది రాగం
పనిబూని పాడనీభోగం, విజయు
పాలింపవాని సంయోగం,
దొరకువేగం.

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

లా లి పా ట

అప్పా రావోయీ ఒప్పులకుప్పా రావోయీ
తప్పాటడుగూ లిడుచూనూ మాయప్పా రావోయీ,

అంగిలోపాలా నీబొజ్జా ఆకలిగొన్నాదీ
బంగారూ నా తండ్రీ నీకూ పాలూ పోసేనూ

*   *   *

రంగుగా నేనెంతా పిలిచిన రాక జుబిగేవూ,
బుంగా పట్టుకొని పెద్దబూచీవచ్చేనూ,

*   *   *

పాలూ బువ్వాతిని తొట్టెలోపవ్వాళించీతే
లాలీపాటాలాతో నిన్ను జోలాపాడేనూ,

*   *   *

సరిపేషూగద్దీనిండూ ముస్తాబూ చేసేనూ,
అరుదూగా నీ చదువలోకి ఆడరాకోబొమ్మీ !
ఉరువైనా నీసొగసూ చూచీ ఉప్పతించేరూ !

*   *   *

తిరుగబోకూ మీసొగ్రరిలో దృష్టితాకేనీ

ఏనుగు లక్ష్మణకవి - పెద్దాపురపు రాజకుమారుని గూర్చి చెప్పిన లాలిపాట యిది.

గొ బ్బి ళ్ల పా ట

కొలనిదోపరికి గొబ్బిళ్లో యదు
కులస్వామికిని గొబ్బిళ్లో -

ఆంధ్రదేశపు జానపద గీతాలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కొండగాడుగుగా గోవులగాచిన
కొండిక శిశువుకు గొబ్బిళ్లో -
దుండగంపు దైత్యులకెల్లను తల
గొండు గండనికి గొబ్బిళ్లో॥
పాప విధుల శిశుపాలుని ద్రుంచిన
కోపగానికిని గొబ్బిళ్లో
ఏపునగంసుని నిడుమలబెట్టిన
గోపబాలునికి గొబ్బిళ్లో
దండి వైరులను దరిమిన దనుజుల
గుండెదిగులునకు గొబ్బిళ్లో
వెండిపైడియగు వెంకటగిరిపై
కొండలయ్యకును గొబ్బిళ్లో ..

గొబ్బిళ్లు, గొబ్బియళ్లు అనేపాటలు "గోపికలు" అనే పదమును బట్టి వెలసినవి. మార్గశిరమాసంలో, ఆంధ్ర ద్రవిడ దేశాలలో కన్యలు, ప్రాతః కాలమున ఆడుతూ వాకిళ్లలో పాడేపాటలే గొబ్బిళ్ల పాటలు, గొబ్బిపాటలు.

[రేడియో ప్రసంగము
26-6-1947
అకాశవాణి : మదరాసు]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఏలపాటలు

తెలుగునుడికారపు సొంపు

ఏలపాటలంటే నానా రసాలతో, నానా రాగాలతో, నానా ఫణితులతో పాడే చమత్కారపు పొడి పాట అన్నమాట. ప్రాచీనగ్రంథాలు పరిశోధిస్తే యీ విషయమిలాగే తేలుతుంది. మరిన్నీ ఆరంభకాలంలో యేల అనేపేరితో పేర్కొనబడుతూ వచ్చిన చమత్కారపు పాటలే, తర్వాత జోలలనీ, సువ్వాలనీ, ఓలలనీ, ఇంకాయేయో అనీ విభాగములతో పేర్కొనబడుతూ వచ్చినవి. క్రీస్తుశకము నాల్గవశతాబ్దిలోని దనదగిన మతంగుని బృహద్దేశిలో ఆంధ్రద్రవిడ కర్ణాటక భాషల ఏలలు పేర్కొనబడినవి. తరాతి సంగీత గ్రంథాలు, సంగీత చూడామణి, అభిలషితార్థ చింతామణి, సంగీతరత్నాకరము, వగైరాలు కూడా ఏలలభేదములను విరివిగా పేర్కొన్నవి సంగీత చూడామణిలో తెలుగువారి యేలలు చాలా మనోజ్ఞముగా వుండునని ప్రశంస ఉన్నది.

కర్ణాటలాటగౌడాంధ్రద్రావిడానాం స్వభావయా
నానా ధ్వని ప్రయోగాభ్యా నానా రాగాంగ మిశ్రితా
ఆంధ్ర నామ్నాభవే దేలా రసభావై ర్విభూషితా
సరసా ప్రాస సంయుక్తా చిత్రధ్వని విమిశ్రితా

శాతవాహనులనాటి వాడైన మతంగుడు బృహద్దేశిలో యిట్లు చెప్పినాడు.

చత్వారోగీతయో యత్ర పాదేపాదే భవన్తిచ
గీత్వా తదీయ పాదార్థ మనుప్రాసో విధీయతే
త్యాగసౌభాగ్యసౌందర్య శౌర్యధైర్యాది వర్ణనా
యస్యాం భవతి గీతజ్ఞా స్తా మేలాం సంప్రచక్షతే.

....

ఏలపాటలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రమ్యగీతి గుణైర్యుక్తా ఛందో గుణ సమన్వితా
అలంకార రసోపేతా కర్తవ్యైలా మనీషిభిః

అని యిత్యాదిగా యేలల్లో యెన్నో భేదములను పేర్కొని, కర్ణాట, గౌడ, ద్రవిడ దేశపు యేలల గుణదోషములను వర్ణించి తెలుగువారి యేలల నిట్లు ప్రశంసించినాడు.

ప్రాసై ర్మనోహరై ర్దివ్యైః ఆదిమధ్యాంత గోచరైః
ఏలాకర్ణాటికా ప్రోక్తా లలిత ధ్వని సంయుతా
సర్వత్ర ప్రాససహితా గమకైశ్చ వివర్జితా
నాదబిందు రసోపేతా ఏలా సా గౌడ దేశజా
కర్ణాటక రాగ సంకీర్ణా మేలా మాంధ్రీం విదుర్బుధాః
భావాభినయతాళాఢ్యా విచిత్రధ్వని రంజితా
ప్రాసహీనా రసస్థా చ ఏలా ద్రవిడ దేశజా.

పై లక్షణాలనుబట్టి చూడగా యేలకు ఒక నియమితమైన ఫణితి లేదనీ అనేక రాగములతో, అనేక తాళములతో, అనేక ఫణితులతో ఉంటవనీ తెలుస్తుంది ఊగునప్పటి యేల ఊయేలనీ, జోగునప్పటి యేల జోలనీ, యీ విధంగా నానా సందర్భములలో పాడే పొడిపాటలన్నీ ఏలల భేదములే అవుతవని తోస్తుంది. అనేక గ్రంథములలో యేల పాటల ప్రశంసలున్నవి.

పాలకురికి సోమనాథుని పండితారాధ్య చరిత్రలో,

భరతోక్తి నేలలు పాడెడువారు
నరుదంద జిందుల కాడెడువారు
నాళతుల్ సేయుచు నలరెడువారు

అనీ, అందులోనే మరొకచోట

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

అరుదగు దాసయ్య నలువత్తుమూఁడు
సరితంబులను శ్రీ బసవపురాణంబు
నేలలు వెట్టంగ నింపు సొంపారు
శైలిచేఁ బ్రాలుచుఁ జదివెడువారు.

అనీ, యేలలను గూర్చిన ప్రశంస ఉన్నది. రాధామాధవములో యేలలను గూర్చి యిట్లున్నది. విలాసవతిని గూర్చి వర్ణిస్తూ—

....

గాజుల చప్పుళ్ల ఘలఘల మనఁజేయుఁ
గౌనగోళ్ల నందంద కురులు దిద్దు
నేలపాటల నల్ల నించు కించుక పాడుఁ
దగవు మాటల జాణతనములాడు

తే. సిగ్గుపడు దిట్టతనములచేగ చూపుఁ
బాయఁ గదుడాయు మఱియును బహు విధములఁ
జేష్టలొనరించు నాయింతి సేవనడుమ
హాస్యరస మొక్కరూపమైనట్టి భంగి.

శుకసప్తతిలో—

సీ. వీధినేగెడు ప్రౌఢవిటుఁడు పాడెడువింత
యేలపదా లట్టె యాలకించుఁ

అని ఉంది.

పద్య కావ్యములలోని యీ యుదాహరణములనుబట్టి చూడగా నీ యేలలు శృంగార హాస్య చమత్కార గర్భితములైన పదరచనలని తెలుతుంది. ఇందుకు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

తార్కాణంగా క్షేత్రయ్య తన శృంగార పదములో నిట్లు చెప్పినాడు. పల్లవి, ఒక చరణము పాడుతున్నాను.

తోడి - ఆది

ఎచ్చోట నున్నాడో చెలియ, న న్నే మనుచున్నాడో,
విచ్చలవిడిగా వెలపింతైన లేక ముచ్చట
లాడుచు మా మువ్వ గోపాలుడు.... .... ఎ
చాలాను దూరుచు సాటిలే దనుచు
పాలుగారు చెక్కిలి బాగుగా జీరుచు
వాలాయముగాను వాతెఱ లానుచు
నేలపదమువాడు చెలిమి సౌక్కించుచు॥

ఇట్టిదే తెలుగు నాయక రాజుల నాటి తెలుగుపదము మఱొకటి- విజయ రాఘవచంద్రికావిహారములోనిది.

పదం. సౌరాష్ట్రి-ఆటతాళం

కవులెంతురు చోళదేశము దివ్య -కావేరీ వారి ప్రకాశమూ
నవరత్నములున్న కోశమూ సుర-నాయక రాజ్యసంకాశము
చెరకు రాజనంపు పైరులు కాపు-సేమము గలిగినయూరులు
థిరముగా ప్రవహించునేరులు చోళ-దేశంబున వెయ్యేరులు
ఆ రాజ్యరమకుమంజీరము ఆ -యమరావతి కన్ననారము
భూరమణీమణిహారము తంజ-పురము సంపదలకొటారము
నవరత్నంబులపేటలు దివ్య-నాళికేళంబుల తోటలు
సవరణసేసినకోటలు వీట-సరసులు నూవారుకోటులు
వలరాయనిమీదియేలలు చాల -వర్ణింప నేర్చిన బాలలు
విలసిల్లు నాటకశాలలు అందు -వింతవింత కృష్ణలీలలు

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పొడిపొడిగా విడివిడి భావములతో యీ యేలపాట ఎంత చమత్కారం కలదో వినండి

పుట్టమీదా పాలపిట్టా -నాసామి
పట్టబోతే తేలుగుట్టా
పోరానిచోట్లకు పోతే -నాసామి
రారాని కష్టాలు రావా?

ఏనుగు లక్ష్మణకవి పెద్దాపురపు రాజకుమారుని మీద చెప్పిన పాట.

ప॥ అప్పా రావోయీ ఒప్పులకుప్పా రావోయి
తప్పటడుగు లిడుచూనూ మా తండ్రీ రావోయి

అ. అంగిలోపలా నీ బొజ్జ ఆకలిగొన్నాది
బంగారు నా తండ్రి నీకు పాలు పోసేను
రంగుగా నే నెంతపిలిచిన రాక గొణిగేవు
బుంగాపట్టుకొనె పెద్దబూచీ వచ్చేనూ ॥
లాలపోసుకో బాబయ్య చాల ప్రొద్దాయె
తాలిమితో నీకూ వెనక దాదువుంచేనూ
పాలుబువ్వతిని తొట్టిలో పవ్వళించితే
లాలీపాటలాతో నిన్ను వోలాపాడేనూ॥
సరి పేమూగట్టి నిండూ ముస్తాబు చేసేను
అరుదుగా నీ చదురులోకి ఆడుకో బొమ్మి
ఉరువైన నీ సొగసు చూచి ఉప్పతించేరు
తిరుగబోకు మీ స్వారీలో దృష్టితాకీ నీ॥
అప్పా రావోయి ఒప్పుల కుప్పా రావోయి
తప్పటడుగు లిడుచునూ మాతండ్రి రావోయి.

ఏంపాటల

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రాటపు యేలలు

వడుకువడుకూ కదుర వడుకవే కదురా
ఏకుల్ల బుట్టంత యెల్లుండి సంత
ఏకేకు ఒక బార యెల్లుండి సంత
నాయేకు లైపోయె నాకేమి చింత

ఈ యేల పాటలలో పామరజనులు పాడే యేల పాటలు వెకలి శృంగారముతో ఉంటవి గాని అందులోనూ మంచి పలుకుబడి, పలుకు పొంకము, వ్యంగ్యార్థ చమత్కారమూ కలవి కొన్ని లేకపోలేదు. మచ్చుకు కొన్ని చరణములు మాత్రమే వినిపిస్తాను.

౧

కొత్తకుండా నీరు తీపూ కోరినా మగవాడూ తీపు
వాడినా చెరు కెంత తీపబ్బీ
పెదమల్లి చెన్నా పదరా ఇందారు పోదామూ

సుక్కురారం ఒక్క పొద్దు మక్కువా
నామీద ఉంచే
చక్కెరా పాలెక్క వంపబ్బీ పెదమల్లి॥

౨

తుమ్మెదలు చెలరేగి దూలాలు తొలిచితే
మొగరాలకేమైన మోస మొస్తుందా
చినదానా! నల్ల చినదానా!
ఓటికుండా నీరు ఊపెత్తి పారితే
సంద్రంపు నీళ్లతో సరితూగునా ఓసి చినదానా!
ఇసక బొమ్మను చేసి యీదిలో నిలబెడితె

ప్రసంగము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

బంగారు బొమ్మతో ప్రతివచ్చునా ఓసి చినదానా!
ఏటిమీద ఏరూ వచ్చె చిన్నవాడా -న
న్నేరు దాటించ వోయీ కుఱ్ఱవాడా!

౩

కట్టెలు దేరా శివ్వ! నా కాలు నొస్తుం దవ్వ
గుడ్డ లుతకరా శివ్వ! నాగుండెలదురు త్తై అవ్వ
నీళ్లు తేరా శివ్వ! నావొళ్లు వంగదో అవ్వ
వాకి లూడ్వరా శివ్వ! నాకాకలౌతోం దవ్వ
అన్నం తినరా శివ్వ! - నే
నందుకు సిద్ధం అవ్వ.

దేవుడయ్యా దేవుడూ, మాయదారీ దేవుడూ
ఊరెల్లా యిళ్లు చేశె, నోరెల్లా పళ్లు చేశె, దేవుడయ్యా దేవుడూ
మంచ మెల్లా గళ్లు చేశె, కంచెల్లా ముళ్లు చేశె, దేవుడయ్యా॥
నల్లనీ మేకలపాలు తెల్లజేశె దేవుడూ
తెల్లనీ పాలల్లో నీళ్ళు తెల్లజేశె దేవుడూ.

ఇప్పుడు పాడిన పాటలన్నీ యేలపాట లనదగినవే. నానా రసములతో, నానా రాగములతో, నానా తాళములతో రచితములయిన నానా ఫణితుల యీ పాటలు చమత్కారార్థములతో పొడి పొడిగా పలుకు పొంకముతో ఒప్పారుతూ ఉన్నవి.

జావళీలు, సారంగపాణి పదాలు, కూన రాగాలు, లలాయ పదాలు, దంపుడు పాటలు, ఇత్యాది విధముల వ్యాప్తములయి యున్న పదరచనలన్నీ ప్రాచీన లక్షణములబట్టి చూస్తే, యేల పాటలే. వీటి నన్నింటిని ఉద్ధరించి ప్రకటింపవలెను.

[రేడియో ప్రసంగము
11-6-1944
ఆకాశవాణి : మద్రాసు
ఆంధ్రపత్రిక : 11-6-1944]

ఏలపాటలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మధుర కవితలు

ఎన్నాళ్లదాఁక పాటలు, పదాలు మొదలైన మధురకతలయెడ రసజ్ఞ లోక మాదరము చూపదో అన్నాళ్లదాక నాంధ్రకవితయం దాంధ్రతావాసన గుబాళింప నేరదు. నవతము, చవి చక్కఁన గలిగి తియ్యతియ్యనై యాంధ్రలోకము నాలుక మీద నాట్యమాడుచున్న మధుర కవితల నెన్నింటినో చవిచూచి సంతోషించి చాలఁగా సంపాదించితిని. వానివాని రచనా విశేషములను, జమత్కారములను వివరించుచూ నొక్క పుస్తకమును వెల్లడింపదలచియు, నింకను విశేషసామగ్రి సంపాదన వాంఛచేతను ప్రస్తుతపు ముద్రణాద్యసౌకర్యక్లేశముచేతను గొన్నింటిని పత్రికలో వెల్లడించుచున్నాడను. క్రొత్తక్రొత్త రచనలను సేకరించి భాషాభిమానులు నాయుద్యమునకుఁ దోడ్పడుదురుగాక !

తుమ్మెదపదాలు, కోయిలపదాలు, చందమామపదాలు, బహుభిన్నగతులతో నున్నవి. భక్తి, శృంగార, వైరాగ్య, కథావర్ణనాద్యంశములం దీపదములు రచింపఁబడినవి. ఈ సంక్రాంతి పండుగలందు మాలలు మాదిఁగలు తుమ్మెద, కోయిల, పదములను దఱచు పాడుచుందురు. రసికు లీనాళ్లలో నాపదములను జక్కఁగా సమకూర్తురు గాక. గొంతెమ్మపదా లని వానిని వాడుదురు భారత కథాంశము లందు వర్ణితములు. కుంతీదేవి జన్మవృత్తాంతములు వింతగా నందు వినబడును. ఆమె యాజాతుల కారాధ్యదేవత. భక్తి శృంగారములందలి తుమ్మెద పదములను రెండు చదువుడు.

తుమ్మెద పదాలు

శ్రీకంఠు డనుపువ్వు తుమ్మెదా ! మూడు,
లోకము లాయెను తుమ్మెదా ।
సాకార మైయుండు తుమ్మెదా। పర
మైకాంతమున జూడు తుమ్మెదా!

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

శివశివ యనమేలు తుమ్మెదా। శివ
యందేను విన మేలు తుమ్మెదా
శివుని భక్తులాకు తుమ్మెదా। శివ
శరణన్న మేలే వో తుమ్మెదా ! 1

ముట్టీముట్టని పువ్వు తుమ్మెదా। అది
ముట్టింది జగమెల్ల తుమ్మెదా !
ముట్టి గూడవే వో తుమ్మెదా అది
ముట్టి పాయలేవె తుమ్మెదా !
శివశివ యనమేలు........ 2

యవ్వన మందవె తుమ్మెదా। చాల
పువ్వులవాసన తుమ్మెదా
కొవ్వి నీవెఱుగవె తుమ్మెదా। నిను
నెవ్వి నేరమూలె తుమ్మెదా।
శివశివ..........

ఆఱుఱేకులపువ్వు తుమ్మెదా। అది
పీఱిన వాసనె తుమ్మెదా
వేఱుసేయక నీవు తుమ్మెదా। శివు
జేరి భజించవె తుమ్మెదా !
శివశివ........... 4

ఈడపింగళలు తుమ్మెదా। సుషుమ్న
నాడిమధ్యమున తుమ్మెదా
మేలి మెఱిగి నీవు తుమ్మెదా శివ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కేళి జరించవె తుమ్మెదా
శివశివ........... 5

ఏడుగురు రాజులు తుమ్మెదా । నీకు
ఈడుజోడుబంట్లు తుమ్మెదా
చూడుపాడు జంపె తుమ్మెదా ! భక్తి
దూఢి కెక్కు మట్టె తుమ్మెదా
శివశివ... 6

ఆస పాపజాతి తుమ్మెదా । వట్టి
ఆస గోసివేసి తుమ్మెదా ।
మోసపోకు మంటి తుమ్మెదా ! భక్తి
వాసికెక్క మంటి తుమ్మెదా !
శివశివ.......... 7

అష్టదళముమీఁద తుమ్మెదా ! నీవు
అంటి చరించవె తుమ్మెదా
కష్టము లెఱుగవె తుమ్మెదా । నీవు
స్రిష్టవై యుందువె తుమ్మెదా
శివశివ........ 8

తొమ్మిదివాకిళ్ల తుమ్మెదా । నీవు
నమ్మి చరించవె తుమ్మెదా !
ముమ్మూలకోనల తుమ్మెదా । నీవు
నెమ్మది నుండవె తుమ్మెదా !
శివశివ............ 9

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పదిపదిహే నింటను తుమ్మెదా । వుండే
పదకొండో రావున తుమ్మెదా
మెదలక నిల్చిన తుమ్మెదా । నిన్ను
కదలించగలరటె తుమ్మెదా
శివశివ.......... 10

ఆన తోటపువ్వు తుమ్మెదా । నీ
వానక మానవె తుమ్మెదా,
వానిచే జిక్కిన తుమ్మెదా । తోట
వానిచేఁ బడుదువె తుమ్మెదా
శివశివ.......... 11

నింగినేలయును తుమ్మెదా ।నాడు
గంగగౌరులని తుమ్మెదా,
పొంగుచు నొకటోడ తుమ్మెదా । వేయు
భంగుల నటియించు తుమ్మెదా
శివశివ.......... 12

వేయురేకులపూవు తుమ్మెదా । అది
వెదకి కానలేవె తుమ్మెదా
సద్గురు నడుగవె తుమ్మెదా । పూవు
సద్యచూపు నీకు తుమ్మెదా
శివశివ.......... 13

గురునకు హరునకు తుమ్మెదా । అం
తరుపూ లే దదే। తుమ్మెదా

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గురుపాద పద్మములు తుమ్మెదా, నిన్ను
దరిసించు మంటినె తుమ్మెదా
శివశివ.......... 14

II

ఆదినాథుడ రావె తుమ్మెదా, అ
ల్లతడు ఊరికిపోయె తుమ్మెదా ! నా,
వద్ద నెవరు లేరు తుమ్మెదా, వచ్చి
వాలలాడిపోవె తుమ్మెదా 1

చెట్టుకేసి పాయె తుమ్మెదా,
కావి లెవ్వరు లేరు తుమ్మెదా
రాశికిందవున్న తుమ్మెదా, నీ
నెత్తిఙర్వు దింపె తుమ్మెదా 2

బాసలిచ్చినారు తుమ్మెదా నీకు
బలిపీట గొట్టాను తుమ్మెదా
రావె సుందరగిరి తుమ్మెదా ! గుట్టు
రట్టు చేయవద్దు తుమ్మెదా
ఆదినాథుఁడ రావె తుమ్మెదా ! 3

ఈ పదమునకు వింతయగు కథాసందర్భముగలదు. బలాత్కరించి యొకతె కొక్కనిఁ బెండ్లిచేసిరి. ఆయువిదకు వలచినవాడు వేఱొకఁడు. పెండ్లాడిన మగనిఁజోసి వెడలగొట్టి, తోటలో దాగియున్న తనయాదినాథుని బాపగర్భముగాఁ దుమ్మెద పేరఁ బిలుచుచున్నది.

[కృష్ణాపత్రిక
జనవరి 13, 1917]

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మధుర గీతములు

వడ్లదంపు, ఊడుపు, అలుకు, ముగ్గు మొదలగు గృహకృత్యములు చేసికొనుచుండు నప్పుడును, బిడ్డల నోదార్చి నిద్రపుచ్చునప్పుడును, స్త్రీలు, కొన్ని పదములను పాడుచుందురు. ఈ సంప్రదాయ మిప్పుడు, నవనాగరకత పొర్లి పోవుచున్న యిండ్లలో కానరాకపోవచ్చునుగాని, తక్కిన యెల్లయెడలను, విశేషముగా పల్లెటూళ్ళలోను, నిండియున్నది. ఈతడవ, అట్టి పదములు కొన్ని వెల్లడించుచున్నాను. ఇందు యతిప్రాసముల బంధము శిథిలము కాలేదు భాష, వ్యాకరణజ్ఞుల ప్రశక్కసమున కెంత పాత్రముగా నున్నను, శ్రుతి సుభగతను నించుచుండు యతిప్రాస సంబంధము స్వాభావికముగను, నప్రయత్న కల్పితముగను, మధురకవితలయందు పొసఁగియే యుండును. అది కవితకు సహజాలంకారము. పామరుని నోటినుండికూడ భావామృతము పొర్లి పదబద్ధమై వచ్చునప్పుడు, వ్యాకరణము తప్పినను, ఛందస్సు తప్పదు. ఒక్క తార్కాణము :- నరసారావుపేట దగ్గఱ, పశువులను గాచుచున్న యొక కాఁపుగుఱ్ఱఁడు దారిని గుఱ్ఱమెక్కి పోవుచున్న "ఆరండల్" (జిల్లా కలెక్టరు) దొరగారిని చూచి పదము కట్టి పాడసాఁగెనట ! వినుఁడు:- "అరంటలే దొర, రైలు బండే మర!-" దొరగారికిఁ దెలుఁగు తెలియును. ఆనందపరవశుఁడై యాఁగి, విని, యెనిమిదణాలాపిల్లవానికిచ్చి మఱి వెడలెనట !

పదము పల్కెడు క్రమనిక తెలియక పోవునని, దీర్ఘములు, ఒత్తులు, నేను తీసివేయక, విన్నది విన్నట్లే వ్రాసితిని. ఈ పదములు ఒకనా దొక్కరిచే రచింపఁబడినవి కావు. అప్పటికప్పుడు, ఆయాస్త్రీలు గృహకృత్యములు నిర్వర్తించుకొనువేళ, తొల్లింటి కొన్ని పదములు పాడుచుండు సందర్భమున, స్వాభావికముగా మనః పరిశ్రమవం లేకుండ కుటుంబ విషయములు, వరుస వావులు మొదలగు, తమ తమ, పరిచిత ప్రసక్తులందు, వినోదము రేఁగి, వేడుకగా

మధురగీతములు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వెల్వరించినవి కాని, కావలెనని కూరుచుండి కలము కాగితము చేకొని, కష్టపడి కల్పించినవి కావు. వీనిలో భాషాప్రౌఢి కన్పడకపోవచ్చును. భావ ప్రౌఢ్యము కూడ లేకుండవచ్చును. ఏతద్విధమగు రచనాసర్వస్వమును జక్కఁగా సమకూర్చుకొని రసార్ద్రదృష్టితోఁ బరికింపఁ గల్గితిమేని, వింత వింత కవిభావములు ఆంధ్రతాముద్రతో బయల్పడకపోవు ఈ రచనలలోఁ గొన్నింటఁ బుష్కలమగు భావము కలదు. వ్యంగ్యము కలదు. అలంకారము కలదు. ఈ చెప్పినది ప్రస్తుత పదములను గూర్చియే కాదు. సర్వవిధములుగా మధురకవితలఁ గూర్చియును. ఇట్టి కవితలను, లాక్షణికులు మధురకవిత లనిరి. ఆవిషయము వేఱొకవేళ ముచ్చటించెదను.

ఈ ప్రచురించిన పదములకు ప్రక్రమభంగి లేదు కొన్నిచోట్ల నొకటి రెండు మూడు పదములకు అర్థసంబంధము గలదు. కొన్నింటికి లేదు. "వడ్లు దంచంగానె" మొదలగు కొన్ని పదములు వడ్లదంపుడువేళ పాడునవి. "కుడుములపిండనీ గ్రుద్దుకోకండి, యిరుగు పొరుగుల్లార యిది ముగ్గుపిండి" మొదలగునవి ముగ్గువేయునప్పుడు పాడునవి. హాయీవోయి మొదలగునవి జోల పాటలు. ఇట్లు వానివాని సందర్భములను గుర్తించుకొనవలెను. ఈ జాతిపదములు వందలు వేలుగా నున్నవి. ఊరికొక్కతీరున వెలసినవి. ఇందు కొన్ని హాస్య కథలతో కల్పితములు. వీని నన్నింటిని స్త్రీలయొద్దనుండి గ్రహింపవలెను. అది దుష్కరము. యత్నించి భాషాభిమానులు సమకూర్తురుగాక. ఇది వడ్లనూర్పిడి కాలము. ఊడ్పుపాటలు, కోతపాటలు, నూర్పిడిపాటలు, వేయివేలుగా నుండును. గుడివాడ సీమను భాషాభిరుచిగల కమ్మ సంసారులు పెక్కురున్నారు. వారు యత్నించి ఆ పాటలను సేకరించి ప్రచురించుచుందురు గాక యని హెచ్చరించు చున్నాను. బందరు కాల్వమీదను, ఏలూరు కాల్వమీదను, పడవలు లాగువాండ్రు వింత వింత "పడవపాటలు" పాడుదురు. కూడినంతవఱకు వానిని సేకరించుట యత్యావశ్యకము కొన్ని రసవంతములయిన పదములు. "కోలుకోలో కోలుకోలో నాసామి కొమ్మలిద్దరు తోడిజోడూ"- ఇత్యాది పదము బహురుచ్యము. రెండు

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చరణములు వినుఁడు :- "నల్ల నల్లని దాని మగడే, నాసామి, వల్లివల్లక తిరుగు రాడే, నల్లరేవడ దున్న లేదా, నాసామి, తెల్లజొన్నలు పండలేదా".

గొడ్లకాపువాండ్రు, చేలకాపరులు, సాలీలు, దొమ్మరులు, కుమ్మరులు మొదలగువాండ్రు పాడుపాటలు అనేకముగా నున్నవి. సేకరింపవలయును. ఇంకను ఊరిదేవళ్ళ జాతరలు జరుగునప్పుడు పంబవాండ్రు, జపనీండ్రు, ఏక వీరాదేవి, మరిడిమహాలక్ష్మి, మొదలగు క్షుద్రదేవతల జన్మాది వృత్తాంతములు పాడుచుందురు. శ్రీనాథకవిసార్వభౌము డీసందర్భమును మిక్కిలి వర్ణించినాడు. జాతరలలో నాపదములను ప్రతి పల్లెటూరి సంసారులును గొల్వుతీర్చి కూర్చుండి వినుచుందురు. అవి సేకరింపవలసియున్నవి.

వడ్లుదంచంగానె వచ్చె చుట్టమ్మ
పొమ్మన్న పోడాయె వరికూటివాపి,
వరికూటివాపికి వంకాయవండి
వంకాయ నేతిందు వార్ని పొమ్మందు -
అందలము కోరింది కుందనపు కుచ్చు
అటభోగికోరాదు అత్తవారిల్లు
పలకికోరింది పచ్చన్నకుచ్చు
పరదేసి కోరాడు పంచటరుగుల్లు -
అటుగుల్లుకొట్టాము ఫుటిగపోశాము
అమ్మ సీతమ్మలకు ఆగాటమెత్త -
పండగొచ్చిం దంటె తిండికి ప్రేమ
అల్లు డొడ్చాడంటె అత్తకూ ప్రేమ -
వియ్యాలవారింట విందు భోంచేసి
చెంబెత్తి చెయిగడుగ శక్తిలేదమ్మ -

మధురగీతములు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఊరిముందరచేను వేయబోకన్న
ఊళ్లోను వియ్యమ్ము చేయబోకన్న
ఊరిముందరచేను కాకుల్లపాలు
ఊళ్లోను వియ్యమ్ము కయ్యాలపాలు -
అంచలేనీపూర వుంచదోషమ్ము
ఆశమాలినవారి నడుగ దోషమ్ము
వాడన్ని పూవుల్లు వాసనలుగలవా
ఓతాత యీమనుము వద్దయ్యనాకు -
వెంకటప్పుడికొండ వెలశుండవలెను
ఎప్పటికి పుట్టిల్లు కలిగుండవలెను.
పుట్టింటి దీర్ఘాయు కావల్లెనన్ని
పున్నమాచంద్రుడికి పూజనేచేస్తు
అత్తింటి దీర్ఘాయు కావల్లెనన్ని
ఆదినారాయుడికి అర్ఘ్యమ్ము లిస్తు -
ఆడవారి సేం కన్నావు తల్లి
ఆడపుల్లపాలేం చేశావు తండ్రి
ఆడది పుట్టింది ఆబల పుట్టింది -
దణ్ణాం కోకలకు దైత పుట్టింది-
మొగవాడు పుట్టాడు మొగ్గపుట్టాడు
ధనము పెట్టెంకెల్ల దాతకలిగాడు
కొడుకు పుట్టాడంటె కొండ లెక్కుదరు
కోడలొచ్చిం దంటె రచ్చ లెక్కుదురు
ఆకలీవలె మంట లోకానలేదు
తల్లివలె బంధువులు ధరణిలో లేరు

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఏవూరు చూచినా మావూరుగాదు
ఏవార్ని చూచినా మావాళ్లుగారు
ఏమిరా నాయన్న నను జూడరావు
నిను జూడవస్తేను నీ కేమి తెస్తు
గంపల్ల చక్కిలాలు దుంపకురివేరు
మూటల్ల అరిశలు మొగ్గల్ల రవిక,
ఎక్కేది అందలము ఏలేది భూమి
ఎడలేదు చెల్లెలా నిను చూడరాను
సవతి వచ్చిందంటె సంతోషపడితి
నాసవతి గాదమ్మ నాగుల్లచవతి
ఆడబిడ్డ పేర్పెట్టి యేమన్ని పిలుతు
అమ్మక్క బొమ్మక్క రావె తిమ్మక్క
ఇదియేమి వింతమ్మ యీవూరిలోను
అత్తపోయి కోడలికి యెత్తె చేతుల్లు
నీకడుపు చల్లన్న నీకొడుకు బ్రతుక
నీవు పోయి స్వర్గాన యేకుల్లు వడక
తోడికోడలు పెద్ద తులశమ్మ పెద్ద
అందరికి తాపెద్ద అలివేలుమంగ
ఉత్తముడి పేరేమి వూరిపే రేమి
సత్యపురుషలగన్న సాధ్విపే రేమి
ఉత్తముడు దశరథుఁడు ఊరు అయోధ్య
సత్యపురుషలగన్న సాధ్వి కౌసల్య
బాపనారక్కలకు ఏమేమి సొమ్ము
అడుగడుగు స్నానాలు తడిబట్ట సొమ్ము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

క్రోమటారక్కలకు ఏమేమి సొమ్ము
వడ్లగింజా సొమ్ము వళ్ళంత దుమ్ము
చక్కిలాలాబుట్ట చంక బెట్టుకుని
సభలోను మాబావ సంగీతపరుడు
బావగారు మీరు ప్రతిభగలవారు
నిండిన సభలోను పిండిబొక్కేరు
వదినగారు మీరు వాసిగలవారు
వండబోయినచోట కుండ నాకేరు
కుడుముల్లు పిండసీ గుద్దుకోకండి
యిరుగుపొరుగుల్లార యిది ముగ్గుపిండి
రాగుల్లు నల్లన్న పిండితెల్లన్న
అంబల్లి పుల్లన్న కడుపు చల్లన్న
ఒంటికణతనొప్పి వొరుగాలితీపు
పంటిపోటూవద్దు పగవానికైన,
ఓచేడెకూ తగిలె మోచేతిదెబ్బ
అత్తింటి సౌఖ్యమని వొత్తి చెప్పింది.

జోలలు

హాయీ వోయీ ఆపదలు గాయి
చిన్నవాళ్ళను గాయి శ్రీవెంకటప్ప
శ్రీరామ జయరామ శృంగార రామ
చారువిక్రమరామ చంద్రరఘురామ
హాయమ్మ వోయమ్మ అక్కచెల్లెళ్ల
తొల్లొక్క జన్మాన తోడికోడళ్ల

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చిట్టిముత్యం పుట్టె సీతకడుపున్న
స్వాతివానలు-కురిసె సంద్రమ్ములోన
మంచిముత్యం పుట్టె మగువ కడుపున్న
మల్లెవానలు కురిసె మావాడలోను
ముంగిట్లొ అమ్మాయి ఆడంగ జూచి
ముంతమామిడిపండనీ మూగె చిలకల్లు
పందిట్లొ అమ్మాయి పాకంగ జూచి
పనసపండూ అనీ వ్రాలె హంసల్లు
చిన్ననాఅమ్మాయి ఆడుకోబోతె
ఎవ్వారు గట్టిరే కాళ్లగజ్జల్లు
కలవారిపట్టనీ గారాబమన్ని
ముద్దుకు గట్టారు మేనమామల్లు
పట్టుచీరలు గట్టి పప్పు లొడిగట్టి
పాడిరా అమ్మాయి పాట జూతాము
అంచుచీరా గట్టి అటుగు లొడిగట్టి
పాడిరా అమ్మాయి ఆట చూతాము
చిన్ననాఅమ్మాయి చీర కేడ్చింది
నెయ్యవోయి సాలీడ నేత్రానపట్టు
మురుస్తు సాలీడు మూణ్ణెల్లు నేసు
అరుస్తు చాకలీ ఆర్నెల్లు ఉతుకు
వేడుకతొ అమ్మాయి వెయ్యేళ్లు కట్టు
చిన్ననా అమ్మాయి సిరిముఖము జూచి
సిగ్గుపడి చంద్రుడు పొడవజాలాడు
ఏడవకు ఏడవకు వెఱ్ఱి అమ్మాయి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఏడిస్తె నీకళ్ళ నీలాలుగారు
నీలాలు గారితే నే జూడలేను
పాలైన గారవే బంగారు కళ్ళ
రావె రావే పిట్ట రత్నాలపిట్ట
కోలి దేవే పిట్ట కుర్రాణ్ణి గొట్ట.

[కృష్ణా పత్రిక
మార్చి 10, 1917]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మధుర రచనలు

స్త్రీలు పాడుచుండెడు కొన్ని పాటలు, రసవత్తర కథాసంవిధానములతో నున్నవి. ఆంధ్రభాషావిద్వాంసులు పెక్కురు వీనిని వాఙ్మయాంగముగాఁ దలఁప కున్నారు. పరిహాసపాత్రముగా భావించుచున్నారు. లంకాయాగము, కుచ్చెలకథ, లంకాసారథి, కుసలాయకము, గంగావివాహము, సీత అనవాలు, సీతసురటి, రామపట్టాభిషేకము, ధర్మరాజు జూదము, గోవిందనామాలు, పాముపాట, లక్ష్మణస్వామి మూర్ఛ, లక్ష్మణస్వామి నవ్వు, గుహభరతుల అగ్నిప్రవేశము, ఊర్మిళనిద్ర, నారాయణశతకము, కపోతవాక్యము, కామమ్మకథ, గాంధారికథ, రుక్మిణీసీమంతము, సీత వేవిళ్లు, సీతసమర్త, శ్రీకృష్ణుని చల్దులు, చిలుక రాయబారము, పందుపాట, వేదాంతకుచ్చెలకథ, చెంచీతకథ, బాలనాగమ్మకథ, బొబ్బిలి కథ, కౌసల్య వేవిళ్లు, మార్కండేయుల పుట్టుక, సీతగడియ, సీతఅలుక, గుమ్మడేడే పాట, మేలుకొలుపులు, జోలలు, సువ్వాలలు, ధవళాలు, అర్ధచంద్రికలు, కందార్థాలు, శోభనములు, హారతులు, బువ్వములు మొదలగునవి సహస్రముగా నున్నవి. ఇందలి పదప్రయోగములు కొన్ని నిఘంటువులందు జేరవలసినవి. (గ్రామ్యములని పండితులు తెగడరానివి!) శబ్దరత్నాకరాది నిఘంటువులందలి సందేహములను గూడఁ తీర్చునవిగా నున్నవి. "చేపట్టు" అనుపదమునకు శబ్దరత్నాకరమున "స్థానము" అని అర్థమున్నది. అన్నము వడ్డించుటకు ముందు విస్తరి వేయుచోట చేతితోచేయు స్థలశుద్ధికి 'చేపట్టు' అని పేరు. ఇది బువ్వము బంతిపాట వలన తెలిసికొంటిని. ప్రాతకాలపుపాటలు, ప్రాచీనగ్రంథములట్లు పరిశీలింప దగినవి.

శబ్దరత్నాకరకారులగు బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులుగారు తమ నిఘంటువున క్షేత్రయపదముల నుండి కొన్ని శబ్దములను గ్రైకొన్నారు. ఇప్పుడు కొందఱు విద్వాంసులు క్షేత్రయపదములు మొదలగు వానియందలి భాష గ్రామ్య

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

మనియు గర్హ్యమనియు దెగడుచున్నారు. వాని స్వారస్యమును దలపబోవరు.
కీర్తిశేషులగు పనస్పాకము అనంతాచార్యులవారు మున్నొకతూరి యీ విషయమున
నొక వృత్తాంతము చెప్పిరి. వారియింటి కొకతూరి సీతారామాచార్యులుగారు వచ్చి
యుండగా, పండితవర్యులొకరు, క్షేత్రయ పదములను మీ నిఘంటువునఁ బ్రమా
ణముగాఁ జేర్చితి రేమని యాక్షేపించిరట! కొన్ని ప్రబంధములకంటె కూడ నా
పదము లెక్కువ ప్రమాణముగా జూతుననియు, క్షేత్రయ కవీశ్వరుడుకాక తత్కృ
తులు ప్రమాణార్హము కానిచో నిక ప్రబంధకవులుగా దలపబడు వారెందరో
కవులు గాదగ రనియును నుడివిరట! క్షేత్రయ పదములు మొదలగువాని నుండి
యెంతో శబ్దజాలము, ఇంకను గైకొనవలసియున్న దనియు, అంతేకాక లోక
వ్యవహారము నుండి కూడ నెంతో గైకొనవలసియున్నదనియు నా శక్తికొలది
పాటుపడితి ననియు తెల్పిరట! శబ్దప్రయోగాది విషయముననే కాక **మీద**
పేర్కొన్న గీతములు కొన్ని చక్కని రసస్ఫూర్తియు గలిగియున్నవి. అధికారి
తారతమ్యమునుబట్టి యాయా గీతముల రచనము భేదించియున్నది. ఈ విషయము
కొంచెము విస్తరింపవలసియున్నది. కొందరు విద్వాంసులు, వాడుకభాషను గ్రంథ
ములు రచించినను, మీద పేర్కొన్న గ్రంథములను వాఙ్మయమున జేర్చి యట్టి
రచనములకు విద్వదాదరము చేకూర్చి మిక్కిలి వెలయింపసాగినను, నన్నయ
తిక్కనాదుల ప్రౌఢగ్రంథములకుఁ బ్రచారము చెడుననియు దన్మూలమున మన
భారతభాగవతాది పురాణపవిత్ర కథలకే వ్యాప్తి చెడి మతభ్రంశ మేర్పడు
ననియు పరితపించుచున్నారు. ఇది మిక్కిలి విరుద్ధవాదము. వ్యాసవాల్మీకాదులయు,
నన్నయతిక్కనాదులయు గ్రంథముల మూలమున భారతరామాయణాదుల నెఱిగిన
వారు వేయింటికి పదుగు రుందురేమో! తక్కిన జనులందఱును తోలుబొమ్మలాటలు
యక్షగానములు, పాటలు మొదలగువానిమూలముననే యాకథాంశముల నెఱుగ
గలుగుచున్నారు. కావున వీని యుద్ధారము గూడ నత్యావశ్యకమే. పామరజనుడు
ఎంతతేటగా వ్రాసినను వచనగ్రంథమునుగూడ అవగాహనము చేసికొనజాలడు
ఒక్క వాక్యము అవగాహనము చేసికొని గ్రుక్కత్రిప్పుకొనునంతలో మీదిమీది
వాక్యములు నడచుచుండును. అతిపామరున కిట్టి వచనగ్రంథములుగూడ నుపయోగ
పడవు. వాంద్రకు కామమ్మకథ, సీత వనవాసము, బొబ్బిలికథ మొదలగు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గేయరచనలవంటివి మిక్కిలి సులువుగా హృద్యముగా మనస్సున కెక్కును! కామమ్మకథ మొదలగువానియందు వాక్యము, నాల్గు మూడు త్రుంపులుచేసి ఉగ్గుపాలు కుడిపినట్టు కొంచెముకొంచెముగా బుద్ధికెక్కునట్లు కూర్పబడును. సీతా వనవాసమున నాల్గు పంక్తులు వినుడు.

హరిహరీ! లక్ష్మణస్వామీ॥ హరిహరీ.
నడవలేనో కన్నతండ్రీ!-హరి
చూడ చుట్టము లేదు రామా!-హరి.
మ్రొక్క దైవము లేదు రామా!-హరి.
అక్కటా యెంత నిబ్బరము-హరి.
అడవుల్లపాలు చేసితివా-హరి.
కానికార్యము చేసితేను-హరి.
ఖండించి శిక్షించరాదా-హరి.
తెలియకుండా అడవులందు-హరి.
దిగవిడిచి రమ్మనదమేనా-హరి.
త్రోవ కనలేనయ్య తండ్రీ-హరి.
కన్నీరు దొంతరులు కాల్వలై పారంగ
కటకటా! లక్ష్మణస్వామీ!-హరి.
కన్ను కనపడదయ్య తండ్రీ!-హరి.
భయపడకు భయపడకు తల్లీ!-హరి.
ప్రారబ్ధకర్మ మోయమ్మా-హరి.
తల్లి వ్రాసినవ్రాలు అయితే-హరి
తప్పింపగా నచ్చుగానీ-హరి.
బ్రహ్మ వ్రాసినవ్రాలు తల్లీ-హరీ!

మధుర రచనలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పైసందర్భమునే యేకధారగా వచనమునఁ జెప్పినప్పుడు తెలిసికొనలేని జనులందురుకాని యీ విధమున చిన్నిచిన్ని తునుకలుగా విషయమును త్రుంచి గేయముగా జెప్పినప్పుడు ఆబాలగోపాలమును సుఖతరముగా తెలిసికొనగల్గుదురు. సార్వజనీనముగా విద్యాజ్ఞానము ప్రబలవలయునని కోరుచున్న ఈ కాలమున నిట్టిరచనములకు సముద్ధారము కలిగినగాని ప్రయత్నము ఫలవంతము కానేరదు.

మీఁద బేర్కొన్న గేయరచనములుగాక, వచనరూపమునఁగూడ నెన్నో రచనలు వెలసియున్నవి. కథలు మొదలగునవి. అందును కొన్ని వ్రతకథలు సర్వాంధ్రదేశమందును, ముద్రణలేఖనాదిసాహాయ్య నిరపేక్షముగానే వేదబుక్కు లవలె స్త్రీలకు కంఠపాఠముగా నెలకొనియున్నవి. ముందటి వారమున నొక కథ ప్రచురించెదను.

[కృష్ణాపత్రిక
ఏప్రెలు 21, 1917]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మధుర కవితలు

మధురకవిత అనుపేర నేను వ్యాసములు వ్రాయుటను గొంద ఱాక్షేపించు చున్నారట! ఈపేరు నేను క్రొత్తగా పెట్టినదికాదు.

"మధురకవిత్వ మన్నది, నాటకాలంకారములు, కళికోత్కళికలు, విభ క్త్యధిదేవతోదాహరణములు, సప్తతాళ నటనలు, నట్లట్లు, గీతప్రబంధములు, చతుర్భద్రికాష్టభద్రికలు, బిరుదావళి, నామావళి, భోగావళి, రంగఘోష, జయ ఘోష, త్యాగఘోష, చతురుత్తర సంఘటనలు, యక్షగానంబున వెలయు పదం బులు, దరువులు, లీలలు, ధవళంబులు, మంగళహారతులు, శోభనములు, ఉయ్యాలలు, జోలలు, ఉక్కులరేకు పదంబులు, చందమామసుద్దులు" -

లక్షణదీపిక.

చతుర్విధ కవిత్వములలో మధురకవిత రెండవది. ఇట్టి కవితకూడఁ జెప్పనేర్చినవాఁడే చతుర్విధ కవితావిశారదుఁడు.

ఆంధ్రకవులలో నౌచిత్యమును సర్వవిధములఁ బరిపుష్టపటిచి ప్రబంధము లను సంతరించిన సుకవి పింగళి సూరనార్యుని కళాపూర్ణోదయమునుండి యొక గ్రంథభాగము నుదాహరించి యదేసందర్భమున నొక "మధురకవిత"ను గూడ జతగూర్చెదను. స్వారస్యము నాస్వాదింపుఁడు.

కళాపూర్ణోదయమున సవలలకొట్లాట!

కు॥ త్రుళ్ళఁగనేటికి నిలునిలు
మిల్లలికినఁ బండువగునె యింతటిలోనే
వల్లభునకుఁ గడునిచ్చిన
యిల్లాలవె యేను లాతినే పోఁద్రోలన్.

మధుర కవితలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

క॥ మగఁడా పట్టెంబునఁ దలఁ
దెగఁగొట్టినఁ గొట్టుఁగాక తెకతేరన నీ
తెగవిడచి పోయెదనె ప్రా
వగ నా కాడాచియైన వలపుంపంటన్.

క॥ ఈరీతిని మద్వల్లభుఁ
గోరిక మెడఁ గౌఁగిలించుకొని నీవుండన్
సైరించుట కొఱగాదిది
రారమ్మిఁక నోర్వఁజుమ్మ రావే యనుచున్.

క॥ వెడదెరువు లిచటఁ జెల్లవు
పుడమి నహహ దొంగలానఁ బొడిచినఁ గోకల్
విడతురె గడింతునే యె
క్కడి గతిమాలిన పిశాచికవా నీమాటల్.

మానిని॥
అంత మదింపకువే యని పల్కిన నంత మదింపకువే యనుచున్।
గంతు లడంచెదలె మ్మనిపల్కిన గంతు లడంచెదలె మ్మనుమచున్।
రంతుల నేమిఫలం బని పల్కిన రంతుల నేమిఫలం బనుచున్।
బంతము చూడఁగదే యని పల్కినఁ బంతము చూడఁగదే యనుచున్.

సీ॥ ఒట్టుచుమీ యన్న నొట్టుచుమీ యంచు
నేమేమి యనిన నేమేమి యనుచు
కానీగదే యన్నఁ గానీగదే యంచు
నీ కేల యనిన నీ కేల యనుచు

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఓసి పోవే యన్న నోసి పోవే యంచు
నౌనంటి ననిన నౌనంటి ననుచు
మఱవకు మిదియన్న మఱవకు మిదియంచు
నీ వెంత యనిన నీ వెంత యనుచు

గీ॥ నొకతె మగనికి నాశించు టొప్ప దనిన
నొకతె మగనికి నాశించు టొప్ప దనుచు
బట్టియాడె నారంభతోఁ బ్రథమరంభ
ప్రియుఁడు నిలుమన్న నిలువక పెద్దరొదగ.

నరుకూరిపారిజాతమున.

అక్క నాపాటూ నీవూ యెంచేపాటిదానవా పో పోగదే బుద్ధినేరవూ। ఓసి, బుద్ధీమాలినదాన పురుషునీ విడిచి నే పొమ్మనగానే పోతానటే। అక్క, పొమ్మన్న పోకుంటే దిమ్మారివై యిట్లు దొమ్మి జగడాలకు రాబోకే, ఓసి, చేతూలు పొడుగాని మూతూలు పొడిచేపు ఛీ తాళు పైబడరాకువే। అక్క రాకుండ యేమమ్మ .... ఓసి హత్తూఇయున్నట్టి వుత్తాము దెచ్చిట్లూ యెత్తూలు జెప్పా నీవెవతెవే। ముందుగ నాపతినిపొం దెడబాపీ నీవెందుకే రాకుండఁజేయుట। గద్దియపై నిన్న పొద్దుపోయి వానీయొద్ద గూర్చుండ నీవెవతెవే। వాని సుద్దూలదేలించ నెవతెవే, వానీ ముద్దుబెట్టుకో నీవెవతెవే ! వాని బుద్ధూలూచెరచ నీవెవతెవే.

....

చక్కనీసామీ నన్నెక్కువగాజూచి మ్రొక్కితే నీ కేమక్కరే। పంచనీమ మూలు కంచిలో విడిచితి వెంచనేటికె నీగుణములూ। అక్క, యెంచబోతె మంచ మెల్ల కంతలు తలవంచుకోవె సిగ్గుబాటులూ ! ఏమే నీవాదేటిమాటలూ, అదేమే యాడక వెట్టిదాననా। ఓసి వదరాక బుద్ధీగబల్కవే, నీవలె బుద్ధిలేక పోలేదుగా। ఎంచక మాటలాడేవేమే, నిన్నుంచైనా నేర్చుకోవద్దటే। ఓసి యేనూగతో పంత మేలనే, నీ వేనుగైతే నంకుశానవే, ఓసి కుసుమాలు గోధుమ లౌనటే, ఓకొమ్మా నీవంతకు యెక్కువా। నీకు జగడమంటే యెంతసంబ్రమే, నా సవతివీవు నంగ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నాచివే। ఎంతకాపురాల గుత్తవే, అయితే యింతి నీవలె వుండవద్దదే। దొడ్డకం దానివలె నట్టెపొంగకే, నీయందలమూ ఐట్టుకవచ్చినావదే। నీనోసట మాత్రము పొద్దుబొడిచెనా, ఇంత కావారా మరె సత్యభామినీ। ఇంత గయ్యాళితనమరె రుక్మిణీ, ఓసి కూతలేం లాఘకోగదే। ఓసి, కూసేది కోకిలగాదదే, నా, చెలువుని గూడ నీవెవతెవే। వాని, తలచ నీవెక్కాడి సవతీవె .... అక్కారో పతిరాడూ పోగదే, నీ. వనగానే పతి రాకపోయెనా .... అయితే, నేమాయె లా రాడు పోగదే.

నీవేత్రఐతుకవే, ఎంతవోరుపే, అంతపాటదే, ఔను పోవమ్మా, ఎంతదురి యువే, నీవుసుద్దమా, దొడ్డ అదరకే, చీచీ వదరకే, ఇంతపొంగదే, నీవు నంగవా, ... అంతపడకువే, పడితె యెత్తేనే, నాతో యెగతాళా, దిగువపుస్తెమ్మా ఓసి బెడగాయా, ఉందే వసిగొయ్యా.

[కృష్ణాపత్రిక
జూన్ 16, 1917]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఆంధ్రులు - సంగీతము

"ఆంధ్రదేశము-సంగీతము" అను శీర్షికతో బ్రహ్మశ్రీ హరినాగభూషణము గారును, దానిపై నాక్షేపములుగా మరికొందఱును వ్రాసిన వ్యాసములు జదివితిని. నాగభూషణము గారును సంగీతమున కాంధ్రదేశమే పేరెత్తినదని సిద్ధాంత పరుపఁ జూచువా రయినను దత్సాధకము లయిన విషయములను బెక్కింటిని దెలుపజాల రయిరి. వారి నాక్షేపించు వారును నసందర్భముల వ్రాసిరి. బ్రహ్మశ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారు ఆంధ్రపత్రిక యుగాది సంచికలో "ఉపవేదములు" అను పేర వ్రాసిన వ్యాసమును, భారతిలో నేను "కృష్ణరాయల విద్యాగోష్ఠులు" అను పేర వ్రాసిన వ్యాసమును, నాగభూషణము గారి వాదమున కెక్కువ యుపకారకములు. కాని వానిని వారు చూచియుండరు. చూచినచో వానిలోని విషయముల గ్రహించి యుందురు. పూర్వ కాలమున దక్షిణాపథమం దాంధ్రులే సంగీత విద్యలో పేరెన్నిక గనిరనుటకు జ్ఞాపకము లైన విషయములను గొన్నింటిని నాగభూషణము గారు పేర్కొననివాని నిక్కడ చూపుచున్నాఁడను. కాకతీయ సామ్రాజ్యమున వీరభల్లట కేశికాదులు సంగీత గ్రంథకారులయి యుండిరి. కృష్ణాతీరమున దివిసీమలో వసించినవాఁడు జాయసేనాపతి (కాకతీయ గణపతి దేవుని నాఁడు) నృత్త రత్నావళి యను తౌర్యత్రిక విషయకమయిన గ్రంథమును రచించినాఁడు. అతఁడు తన కాలమునఁ దెలుఁగు దేశమునఁ గల నృత్త గీత సంప్రదాయముల వివరించినాఁడు.

కొండవీడు రాజధానిగా మధ్యాంధ్ర దేశ మేలినవాఁడు పెదకోమటి వేమారెడ్డి 'సంగీత చింతామణి' యని గొప్ప సంగీత గ్రంథమును రచియించినాఁడు. ఆ కాలముననే వెలుగోటి సింగభూపాలుఁడు సంగీతరత్నాకరమునకు వ్యాఖ్య రచియించెను.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

దక్షిణాపథమున కెల్ల నేకచ్ఛత్రాధిపత్యము వహించిన శ్రీ కృష్ణరాయల వారి యాస్థానమునను, అంతఃపురమునను సంగీతసారథిపత్యమును సంగీత విద్యాచార్యత్వమును వహించినవా రాంధ్రులు. ఈ విషయమును గూర్చి "శ్రీ కృష్ణ దేవరాయల విద్యాగోష్ఠులు" అను పేర భారతిలో నేనొక వ్యాసము వ్రాసితిని. బండారు లక్ష్మీనారాయణుఁ డనునాతఁడు సంగీతసూర్యోదయ మని యొక్క గ్రంథము రచియించెను. అతఁడు కృష్ణదేవరాయలచే ముత్తెపు సరులజల్లులుగల పల్లకి, ఏనుఁగు, మలహరివాద్యము మొదలగు బహుమానములు బిరుదులు బొందినవాఁడు. కృష్ణరాయల యంతఃపురమున నాతఁడే సంగీత విద్యాచార్యుఁడు. అతనిఁ గూర్చి విశేషము లెఱుఁగుటకు భారతి లోని వ్యాసము చూడదగును. ఈ కాలముననే తిరుపతిలో తాళ్లపాకవారు సుప్రఖ్యాత సంగీతవిద్వాంసులుగా నుండిరి. అందు తాళ్లపాక యన్నమాచార్యునికి సంకీర్తనాచార్యుఁ డని బిరుదుపేరు. అతనికి "భవదీయ సంకీర్తనంబు లాలించిన కర్ణంబుల నితర సంకీర్తనంబులాలింప" నని శ్రీనివాసమూర్తి ప్రతిజ్ఞ గావించెనట! తాళ్లపాక తిరువేంగళనాథుఁడు. "సంకీర్తనంబులఁ బాడిన శ్రీనివాసమూర్తి యాడఁదొడఁగెడివాఁ డట! తాళ్లపాకవారు రచించిన గేయము లసంఖ్యాకములుగా నున్నవి. అవి తిరుపతి దేవస్థానమున రాగి రేకులపై వ్రాయఁబడి భద్రపఱుపఁబడి యున్నవి. కొలఁది దినములలో నవి ప్రకటితము గాఁగలవు.

"కర్ణాటక సామ్రాజ్యము భ్రష్టమైన పిదప రానురాను ఆంధ్రదేశమున విద్యాప్రోత్సాహకులగు రాజులు సన్నగిల్లుటయు, మహారాష్ట్రవంశీకులు తంజావూరు నందు రాజ్యము స్థాపించి సంగీతము మున్నగు విద్యల పోషించి సుప్రసిద్ధివడయుటయు సంభవించెను. ఆ కారణంబున ఆంధ్రదేశములోఁ గల గాయకవరేణ్యులు దక్షిణ దేశంబున విరాజిల్లు క్షేత్రంబులకు యాత్రార్థులయి యేఁగియు, దిగ్విజయయాత్రకై పోయియు కుక్షింభరత్వము కొఱకు యానము సల్పియు శ్రీతంజావూరు సంస్థానాధిపతులచే నాదరింపఁబడి ద్రవిడదేశంబున నివాసంబు గల్పించుకొన్నటుల పొడకట్టుచున్నది." అని నాగభూషణము గారు వ్రాసిరి. ఈ వ్రాఁత నాకు మిక్కిలి దుఃఖము గల్గించినది. శ్రీ కృష్ణదేవరాయల

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

యవసానకాలముననుండి ద్రవిడదేశమనఁబడు చోళ పాండ్య దేశములే కాక మళయాళ సింహళాది దేశములను గూడ నాక్రమించుకొని యఖండ వైభవముతో నద్వితీయ వైదుష్యముతో నిత్యకళ్యాణముగా రాజ్యమేలి సర్వ విద్యలకు నాఁడు కలిగిన యభ్యుదయము సభాతో నభవిష్యతి యని యే నాఁడును దలఁపోయు చుండ వలయునట్లు పేర్వెలసిన మన యాంధ్రనాయకరాజుల విషయమును నాగభూషణము గారు స్మరింప నెఱుఁగరయిరి. తంజావూరి యాంధ్ర నాయక రాజులు పుణ్యశ్లోకులు. "తంజావూరి యాంధ్రరాజుల చరిత్ర" యను గ్రంథమున నేను వారి కీర్తిని పూర్తిగా నారాధించితిని. దాని నుండి సంగీత ప్రసక్త మగుదాని నించుక యిక్కడ గ్రహించుచున్నాఁడను. తంజావూరి సత్రము, తంజావూరి పాట అనునానుడులకు జననకారణమగు మహారాజు తంజావూరి రఘునాథనాయకుఁడు మన యాంధ్రుఁడు. ఆయన "శత సహస్రాధిక సకుటుంబవిప్రసతతాన్నదానదీక్షాధురంధరుఁడు". ఆయన తాతయగు చెవ్వప్ప నాయకుని కాలమున తాంజావూరురాజ్య మాంధ్రుల వశమయినది. చోళ రాజ్యమునకుఁ తంజావూరిని రాజధానిగాఁ దొలుతఁ గల్పించినవారు మన తెల్గునాయక రాజులే. తంజావూరు నగరమును బెంపొందించి కోట కొత్తడములు, అగడ్తలు రాచనగరులు సంగీత శాలలు మొదలగునవి యక్కడ కల్పించిన వారు తెల్గునాయక రాజులగు చెవ్వప్ప నాయకుడు, అచ్యుతప్ప నాయకుడు, రఘునాథ నాయకుడు ననువారే. వా రక్కడ రాజ్యము నెలకొల్పుకొనునప్పుడు రాజమంత్రులను బురోహితులను విద్వాంసులను కవులను గాయకులను వేశ్యలను, చిత్ర లేఖకులను, వారువీ రననేల సర్వ రాజ్యాంగములను నాంధ్రదేశమున నుండియే తోడ్కొని పోయిరి. నేఁడు వేలకొలఁదిగా దక్షిణమున నెలకొనియున్న యాంధ్రు లెల్ల నానాఁడు మన నాయక రాజులచేఁ గొంపోఁబడిన వారి వంశముల వారే. ఆంధ్రు లానాఁడు ద్రవిడ దేశమునకు నియ్యాలవారుగా వెడలిరి గాని భిక్షాటకులుగాఁ బోలేదు. ఆనాఁడు తెలుఁగుకవులు, తెలుఁగు నాయకులు తంజావూరి మన తెలుగు రాజ్యమున వేలకొలఁదిగా నుండిరి. ఇక్కడ నిప్పుడు సంగీత విషయమే ప్రసక్తము గాన దానినే పేర్కొనుచున్నాఁడను. రఘునాథనాయకుడు సంగీత విద్యలో నఖండ పాండిత్యము గలవాఁడు. సంగీతసుధ యని యాతఁ డొక

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గొప్ప సంగీత శాస్త్ర గ్రంథమును రచియించెను. ఆయనకు మంత్రియు గురువు నగు గోవిందదీక్షితులవారు దానికి పీఠికను రచియించిరి. రఘునాథ రాయలు జయంత సేనాది రాగములను, రామానందాది తాళములను గ్రొత్తగాఁ గని పెట్టెనట. తన పేర నొక వీణను గూడఁ గల్పించెనట. గోవిందదీక్షితులవారికి యజ్ఞనారాయణదీక్షితు లని, వేంకటేశ్వర దీక్షితు లని యిద్దఱు కుమాళ్లు. వీరిర్వురును సర్వ క్రతువులను జేసినవారు. యజ్ఞ నారాయణ దీక్షితులు రఘునాథ రాయల చరిత్రమునే సాహిత్యరత్నాకర మనుపేర గొప్ప కావ్యముగా రచియించెను. తర్క వ్యాకరణ పూర్వోత్తర మీమాంసాది శాస్త్రము లాతఁడు నేర్చెను. కావ్యాలంకార నాటకాది సాహిత్యము నాతఁడు మన తెలుఁగు రాజగు రఘునాథరాయల యొద్దనే నేర్చుకొన్నాఁడు. అట్లు నేర్చుకొని గురుఁడగు రఘునాథ రాయలకు గురుదక్షిణఁ దానీయవలసిన వాఁడై యుండఁగా రఘునాథరాయఁడే తన కాతఁడు ధరించు కర్ణాభరణమును, పదకమును, పాదాంగదమును, కంకణమును బహుమతిగా నొసఁగెనని సాహిత్యరత్నాకరమందు యజ్ఞ నారాయణ దీక్షితుఁడు చెప్పుకొన్నాఁడు.

"పాతంజలం భాట్టమతం చ తర్క
మద్వైత రాద్ధాంత మపైమి కింతైః
ప్రబంధ సందర్భరైః కవిత్వ
విద్యా మిదానీం విశదీకరోమి.

కావ్యాలంకృతి నాటకాది కలనా పాండిత్య మత్యద్భుతం
సర్వజ్ఞో రఘునాథభూశతమఖో యస్యోపదిశ్య స్వయమ్
ఆదాతుం గురుదక్షిణా మభిమతా మర్థ్యోవ్య హోదత్తవాన్
స్వం కర్ణాభరణం నిజం చ పదకం పాదాంగదం కంకణమ్."

ఈ యజ్ఞ నారాయణ దీక్షితులవారి తమ్ముఁడగు వేంకటేశ్వర దీక్షితుఁడే చతుర్దండిప్రకాశిక యను సంగీతగ్రంథమును రచియించినవాఁడు. వెంకట మఖి యని యీతనికే నామాంతరము. నాగభూషణముగా "ఈతఁడు ద్రావిడి" యని వ్రాసిరి. అది సరిగాదు. ఈతఁడు ద్రావిడుఁడు గాఁడు. కర్ణాటకుఁడు విద్యానగర

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మున నుండి తంజావూరికి నేలఁబోయిన చెవ్వప్ప నాయకుఁడు గోవింద దీక్షితుల వారి తండ్రినో వారినో తోడఁ గొంపోయెను. గోవింద దీక్షితులవారి వంశము వారు నేఁడును దక్షిణదేశమునఁ గలరు. వారు కర్ణాటకులు. వీరు గోవింద దీక్షితులను, వెంకటేశ్వర దీక్షితులను తమ వంశము వారినిగాఁ జెప్పుకొను చున్నారు. వెంకటమఖి చతుర్దండిప్రకాశికను రఘునాథ నాయకుని యాజ్ఞచొప్పున రచించి నట్టు చెప్పుకొన్నాడు. అతఁడు తన గ్రంథమందు పేర్కొన్న సంగీత విద్వాంసు లెల్లరు నాంధ్రులే. ఆయన గానసంప్రదాయ మాంధ్రులదే గాని ద్రావిడులది కాదు.

"తథైవ రఘునాథేంద్ర వీణాయామపిదుర్ఘట

....

అహ మేవ శ్రుతేర్వేదీ త్యాహ గోపాలనాయకః

తాన స్మరమాచార్య తానపార్య సముద్ధృతాన్"

ఇత్యాది విధముల నాతఁడు రఘునాథరాయాదులను బ్రస్తుతించినాడు. ఆతని గద్య మిట్లున్నది:

"ఇతి శ్రీ మదద్వైత విద్యాచార్య సాగ్నిచిత్సర్వతోముఖాతిరాత్ర సాగ్నిచిత్యాప్త వాజపేయ యాజి గోవింద దీక్షిత నాగమాంబికా వర ద్వితీయనందనస్య సాగ్నిచిత్య సర్వక్రతు యాజి యజ్ఞనారాయణ దీక్షితావ్యవహితానుజన్య అచ్యుత విజయ రాఘవ భూపాల ప్రేరితస్య వేంకటేశ్వర దీక్షితస్య కృతౌ చతుర్దండి ప్రకాశియామ్."

నాగభూషణము గారు మఱికొందరు, తలఁచుచున్న విధము సరికాదనియు నీతఁడు ద్రావిడుఁడు గాఁడనియు నెల్లరు నెఱుఁగుదురు గాక! ఆంధ్రుల వలెనే కర్ణాటకులు గూడ సంగీత విద్యను సంరక్షించిరి. విద్యారణ్యులవారు సంగీత శాస్త్రమున గొప్ప గ్రంథమును రచియించిరట. రఘునాథరాయ లాగ్రంథమును ప్రశంసించెను.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

రఘునాథరాయల సభలో సంగీత విద్వాంసు లాంధ్రు లింక ననేకులుండిరి. వారి విషయము నా తంజావూరి యాంధ్ర రాజుల చరిత్రలో చూడదగును. రఘునాథరాయల కుమారుడు విజయరాఘవ నాయకుఁడు. ఈతఁడును తండ్రిని బోలిన వాఁడు, మహా రసికుఁడు, మహామహుఁడు. ఎనుఁబదియేండ్లతఁడు జీవించెను. ఈతని యాస్థానమునఁ గూడ గాయకు లనేకులుండిరి. ఈ ప్రభుని యనంతరమే అనగా క్రీ.శ. 1680 లో తంజావూరి రాజ్యము మహారాష్ట్రుల వశమయినది. ఆనాఁ డాంధ్రనాయకరాజ్యము మహారాష్ట్రుల పాలగుటకుఁ గారణమయిన రాయసం వెంకన్న పంతులుగారి ప్రయోజకత్వము వర్ణింపరానిది. అది యెల్ల నా "తంజావూరి యాంధ్ర రాజుల చరిత్ర" చదివినవారికి విశదమే. మహారాష్ట్రి రాజులు తమ పూర్వులగు నాంధ్ర రాజులు పెంపొందించిన సంగీత సాహిత్య విద్యలను సముచిత రీతిని సంరక్షించిరి. మహారాష్ట్రి రాజుల కాలమునఁ బేరెన్నికగన్న యాంధ్రనాయకు లెల్లరును నాంధ్ర నాయక రాజుల కాలము నక్కడ కరిగిన వారి పరంపరలలోని వారే. కాని యాంధ్రదేశము గొడ్డు పోవుటచే భిక్షాటనాదులకు వెళ్లిన వారు గారు.

తంజావూరి తెలుగు నాయక రాజుల నాళ్లలో రచితములయిన తెలుఁగు గేయములు వందల కొలఁదిగా నేఁటికిని తంజావూరి పుస్తక శాలలో తెఱచి చూచువారు లేక పురుగుల పాలగుచున్నవి. ప్రాచీన చరిత్ర పరిజ్ఞానము గలవారు దాక్షిణాత్యు లనేకు లిప్పుడు కూడ తమ దేశమునకు సంగీత భిక్ష పెట్టినవా రాంధ్ర నాయక రాజులే యని సబహుమానముగా సంస్మరించుచున్నారు. స్వరమేలకలానిధిని రచియించిన రామయమంత్రి గుంటూరు మండల మందలి వినుకొండలో నుండిన వాఁడు.

గోవింద మంత్రి తెలుఁగునఁ బద్యకావ్యముగా 'రాగతాళ చింతామణి'యను గొప్ప గ్రంథమును రచియించెను. అది యింతవఱకును ముద్రితమే కాలేదు.

సంగీత విద్యాభిమానులగు నాంధ్రు లెవ్వరయినను ఆంధ్రులే రచియించినవి, యింతవఱ కముద్రితము లయినవి యగు నీ క్రింది గ్రంథములను బ్రకటింపఁ బ్రయత్నింతురు గాక !

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

1. 'సంగీత చింతామణి' కొండవీటిరాజు కోమటి వేమారెడ్డి రచించినది. తిరువనంతపురము రాజకీయ పుస్తకశాలలో నున్నది.
2. 'సంగీత సుధ' రఘునాథ రాయలు రచించినది. మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక శాలలో నున్నది. బ్ర॥ మానవల్లి రామకృష్ణ కవి గారి దగ్గఱఁ గూడ నున్నది.
3. 'రాగతాళ చింతామణి' తెనుఁగు పద్యకావ్యము గోవింద మంత్రిది చెన్నపురి పుస్తకాలలో నున్నది.
4. 'సంగీత సూర్యోదయము' శ్రీకృష్ణదేవరాయల వారి యాస్థానమున గల సంగీత విద్వాంసుఁడు బండారు లక్ష్మీనారాయణుఁడు రచించినది. గొప్ప గ్రంథము.

ఇంకను కొన్ని గ్రంథములు గలవు. వానిని గూర్చి యింకొక తూరి వ్రాయుదును.

[వ్యాసము
ఆంధ్రపత్రిక : తేది ?]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చాటువులు

చిత్రకవితారచనలు

ద్రవిడాంధ్రములలో కలగలపు భాషల పద్యాలు బహుకాలము నుండి ఉన్నవి. కలగలుపు భాషకే మణిప్రవాళభాష అని పేరు. పాల్కురికి సోమనాథుడు వృషాధిప శతకములో మణిప్రవాళభాషాపద్యములు రచించినాడు. ద్రవిడ సంస్కృతముల కలగలపు చాటుపద్య మొకటి,

మణల్భ్యోవాంగలాం తైలం
కల్లుభ్యోవాంగలాం త్వచమ్,
పులిభ్యోవాంగలాం క్షీరం
త్వత్తః కించిన్న వాంగలామ్.

యాచకుడొకడు లుబ్ధుడయిన ధనికునిగూర్చి చెప్పిన పద్యమిది.

ద్రవిడాంధ్ర భాషలలో చమత్కృతికై యిట్టి రచనలు వెలసినవి. కాని మళయాళభాషలో కవితారచన లెల్లను మణిప్రవాళభాషాత్మకములే. మాదిరి కొకటి.

ఆకృతి కండా లతిరంభేయం
ఆరావలివళ్దన్ అధరం పేయం,
ఆకృతిమద్యుతి రసవద్యేయం
అదుత్తి చెన్నిని అనుపశ్యేయమ్.

—నలచరిత్ర కథాకళి.

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చాటుపద్య మణిమంజరిలో నింతకు ముందు చేరనివి కొన్నిగలవు భాష పద్యాలు.

భోజనం ఈగ సంకీర్ణం
దోమ సంకీర్ణ మందిరమ్,
శయనం నల్లిసంకీర్ణం
దేహి మే కుంటికూనమా !

పాండవగీతలలోని యీ క్రింది శ్లోకము మీది శ్లోకమున తల్లక్రిందు లయినది.

భోజనం మిత్రసంకీర్ణం
బంధుసంకీర్ణ మందిరమ్,
శయనం సుతసంకీర్ణం
దేహి మే మధుసూదన !

మఱియొకటి !

పత్యౌ సుప్తే చెనకి పలికెన్
నన్ను సా రంతుకామా
నిద్రా కింతే, అది విని ఒసీ
కాసి బాలే త్వ మంటిన్
భీతాభీతా కమలరుచినా
పాణినా నోరు మూసెన్
మందం మందం మధురవచనా
చాలు చాల్నిత్యవోచత్.

ఈ వరుస మరికొన్ని శృంగార పద్యాలు వెకలి రచనవి కలవు.

భాషాద్వయాభాస శ్లోకము :-
అంబలి ద్వేషిణం వందే
చింతకాయ కృతాదరమ్,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కూరగాయ కృతత్రాసం
పాలనేతి ప్రియంగవామ్

భాషాద్వయ పునరుక్తాభాస శ్లోకము.

భాండే జలంవా తక్రంవా
నీరోమోరో వదాంగనే.

(నిర్ + రోమ + ఊరు; బహువ్రీహి సంబుద్ధి.)

మార్గ మాలోక్య గంతవ్యం
ముల్లుస్స్యాత్ తత్ర కంటకః.
(ముదం లునాతి)

ఈ క్రింది పద్యము వర్తమానుడు కళ్చన రచించినది.

వడపై, నావడపై. పకోడిపయి, హ
ల్వాతుంటిపై, బూంది యోం
పొడిపై, నుప్పిడిపై, రవిడ్డిలిపయిం
బోండాపయిన్ సేవియా
సుడిపైఁ బాలు భవత్కృపారసము ని
చ్చోఁగొంత రానిమ్ము నే
నుడుకుం గావిని, మ్రొక్కు! గ్రుక్కఁగొనవే
యో కుంభదంభోదరా!

పై పద్య మీ క్రింపద్యమునకుఁ దల్లక్రిందుల రచన.

అరయన్ శంతనుపుత్రుపై విదురుపై
నక్రూరుపైఁ గుబ్జపై

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నరుపై ద్రౌపదిపై కుచేలునిపయిన్
నందవ్రజశ్రేణిపై
పరగం గల్గు భవత్కృపారసము నా
పైఁ గొంత రానిమ్ము నీ
చరణాబ్జంబులు నమ్మినాను జగదీ
శా ! కృష్ణ ! భక్తప్రియా !

ద్రావిళ భాష

ఆంధ్ర ద్రవిడ కర్ణాటక భాషలలో "ద్రావిళ భాష" యన్న వ్యవహార మున్నది. పాల్కురికి సోమనాథుడు "ద్రావిళ, ఛందో విరుద్ధం, బాది యగునవి లాభప్రలాపోక్తి లాఘవంబనక — అని దీనిని పండితారాధ్య చరిత్రలో పేర్కొన్నాడు. - కర్ణాటాంధ్ర కవులు మఱికొందఱు కూడ నీ ద్రావిళభాషను గర్హించిరి. "ద్రావిడ" యనియు గొందఱు కవులు దీనిని బేర్కొనిరి.- ద్రావిళభాష యెట్టిదో యీ క్రింది సీసమాలిక తెలుపుచున్నది.

సీ॥ బావగా రీసారె పనసవల్లించిండ
తాత యీ జంఝాలు తాలిచిండ
మామ యీశ్లోకంబు మఱవక రాశిండ
గోవిందునికి నంగి కూరిశిండ
పెండ్లి సాగిన దింట పెత్తనా న్కొచ్చిండ
మా ప్రాతఃసంధ్యాలు మాఱిచిండ
కోపస్కరాలెల్ల రేపు తెప్పించిండ
మావద్ద హసనైన మానిసిండ
కమ్మలు కడియాలు సొమ్ము శేయుంచిండ
బేరమాడఁగ నాకు నేఁడుపుండ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఒమ్మెచ్చు ప్రైఁడిగా నొఱసి తూపించింద
అక్షతల్ గంధంబు లమరిచింద
అప్పన్న యాయాకు దొప్పగా మడిశింద
కూసుండి యీఁబట్ట కూరిశింద
పెద్దత్త యీసంట పెసలు గాలించిఁద
వణ్ణంబు మెత్తగా వారిశింద
పులగూర వండింద బూరెల నెంచింద
ఆ చిన్నవానికి నప్పచింద
నడిపత్త సెగదాఁకి బదలిక పడుసుంది.
రూపత్త పప్పులు రుబ్బుసుంది
నిలువుడీ మనవాడు నీళ్లలు దెస్సాడు
క్రాఁగులో వేన్నీళ్ళు కాపుసాడు
ఈశ్వరభట్లు దానింటికి బోసాడు
భానుభట్లింటికిఁ బారుసాడు

గీ॥ అనుఁచు మురుమళ్లప ల్ల్యగ్రహారమునను
శోభనము సేయుచుందురు ద్రాభభాష
యెట్లు నిర్మించె నా తలకొట్లమారి
బ్రహ్మ యిటువంటి పరిపాటి బ్రాహ్మణులకు.

[ఆంధ్రపత్రిక,
జులై 15, 1942
మణిమంజరి : ఫిబ్రవరి, 1984]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

బ్రహ్మశ్రీ

నడిమింటి మంగళేశ్వరశాస్త్రులు

విశాఖపట్టణం జిల్లా పార్వతీపురము తాలూకాలోని నాగూరను నగ్రహారమున మీఁదఁ బేర్కొన్న నడిమింటి మంగళేశ్వరశాస్త్రులను నుద్దండవిద్వాంసుడు జన్మించెను. ఇప్పటికి నెనుబదియేండ్ల క్రిందటివఱకు నీతఁడు జీవించియుండెను. విశాఖపట్టణ మండలమందేగాక సర్వాంధ్రదేశమందును నీపండితప్రకాండుని పేరు ప్రఖ్యాతమయినది. వ్యాకరణశాస్త్రమం దీయన మహాపండితుడు. తెనాలి రామలింగని విధము వాఁడు. సుకవి. సంస్కృత భాషాపరిచయము గోరు బాలురకయి సమాసకుసుమావళి యనుపేర నీయన రచించిన లఘుగ్రంథము మనదేశమున బహువ్యాప్తికలది. సంస్కృత భాషాభ్యాసము సేయు ప్రతి విద్యార్థియు నాగ్రంథప్రతిని జదువుచున్నాఁడు.

1. బొబ్బిలి సంస్థానమునకు వీరి యగ్రహారము చేరువనున్నది. ఆ కారణమున బొబ్బిలి ప్రభువులతో నీయనకు దఱచుగా సమాగమము కల్గుచుండెడిది. నక్క యెడమవైపునుండి కుడివైపునకుఁ బోయిన మంచిదా కుడివైపునుండి యెడమవైపునకుఁబోయిన మంచిదా యని యొకనాఁడు బొబ్బిలిరాజుగారు విద్వద్గోష్ఠిలో మంగళేశ్వర శాస్త్రులుగారి నడిగిరి. శాస్త్రులుగా రిట్లు బదులుచెప్పిరి! అది కఱవలేదుగదా!! కఱవకుండ నెటుపోయినను మంచిదే.

2. బొబ్బిలిరాజుగారు మీకు ఊరు+ఇచ్చెద మనుచున్నా రని తదాస్థానోద్యోగియగు తనమిత్రుఁ డొకఁడు చెప్పఁగా దాని తత్త్వమెఱిఁగిన యాయన యిట్లు బదులుచెప్పెను. "మీ రాజుగా రెప్పుడూ ఊరిస్తూనే వుంటారులెండి" ....

3 బొబ్బిలిరాజుగారు సీతారామపురమను పేరుగల తమ సంస్థాన గ్రామమున వేంచేసియున్న గోపాలస్వామియే యజమానుడుగా నొకప్పుడు యజ్ఞము

నడిమింటి మంగళేశ్వరశాస్త్రులు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

చేయించినారట. ఆ యజ్ఞమునకు విచ్చేయను మన మంగళేశ్వర శాస్త్రిలుగారికిని ఆహ్వానపత్రిక వచ్చెను. దాని కీయన యిట్లు బదులు వ్రాసిపుచ్చెను. 'ప్రభూ! శ్రీవేణుగోపాలస్వామివారు స్వయముగా జేయుచున్న యజ్ఞమును దర్శింప నేను దప్పక రావలసినవాఁడదే కాని నాకిక్కడ నొక్కచిక్కు తటస్థించినది. మా గ్రామమున రేగాలమ్మయని గ్రామదేవత కలదు. ఆమెను మాయూరనే నెలకొని యున్న పోతురాజను దేవరకిచ్చి పెద్దలు పెండ్లిచేసినారు. రేగాలమ్మ యెన్నాళ్ళకును సమర్తాడదయ్యెను. పోతురాజు బ్రహ్మచర్యమున నిల్వఁజాలక తనకిట్టి యసందర్భవివాహ మేల చేయవలెనని మాగ్రామమువారిమీఁద మహాగ్రహావిష్టుఁడై యున్నాఁడు. మేమందఱము పోతురాజుగారివలన భీతిగొనియున్నాము. మా యదృష్టవశమున నీనాటికి రేగాలమ్మ పెద్దమనుష్యురాలయినది. మీరు శ్రీవేణు గోపాలస్వామివారి యజ్ఞమునకుఁ బెట్టించిన సుముహూర్తము చాల దొడ్డదగుటచే మేము నదే సుముహూర్తమున సౌభాగ్యవతి యగు రేగాలమ్మకు గర్భాదాన మంగళము జరిపింప నిదివఱకే నిర్ణయించి పోతురాజుగారి నాశ్వాసపఱచి ప్రయత్నములు జరుపుచున్నాము. గ్రామమునఁ బెద్దవాఁడనగుటచే నేనాశుభకార్యమున కుండితీఱవలయును. అప్పుడుండకున్నను, సుముహూర్తము మార్చినను బోతురాజుగారికి మహాగ్రహము వచ్చును. ఈ కారణమున శ్రీ స్వామివారి యజ్ఞమునకు రాజాలనందుకు నన్ను క్షమింపవేఁడెదను'.

4. బొబ్బిలి సంస్థాన గ్రామవాస్తవ్యులగు నొకరియింటఁ గొంతసొమ్ము దొంగలు దోచుకొని పోయిరట. దానిని విచారింప రాజుగారి కాయింటియతడు విన్నవించుకొనెను. కన్నము త్రవ్వక చేసిన దొంగతికము విచారింప సాధ్యము కానిదనియు నట్టి దొంగతికములనుగూర్చి యింకమీద దమకు విన్నపము లంపుకొనరాదనియు ద్రోసిపుచ్చి యట్లే దండూరా వేయించిరట. దానిమీఁద నీ కవి చెప్పిన శ్లోకము :

శ్లో॥ చోరస్సద్మోర్ధ్వభేదాదర రవిఘటనా త్తత్ప్రిమాడాప్రభావా,
దేడూకచ్ఛేదనాద్వావిశతి యదిగృహంత్యత్రనో నోవిచారః,

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కింత్వస్మాకఁసురంగాకలనయితి పురే ఘోషయామాసయస్మా
త్తస్మాదేతత్సురంగాధిపఇతి బిరుదం ప్రోచురేతత్పురస్థాః.

5. తురుష్కులనుగూర్చి యీయన యీ క్రింది శ్లోకమును జెప్పెనట !

శ్లో॥ తురకః కరకశ్చైవ ద్వావేతౌ మలమోచకౌ,
తురకోదర్మనాదేవ కరకస్తునిషేవణాత్.

6. ఈయనకు రుక్మేశ్వరశాస్త్రిలను అన్నగారు గొప్పవిద్వాంసుడుండెను. వీరిరువురును రాజకార్యవశమున నొకప్పుడు విశాఖపట్టణమువచ్చి యక్కడ శిష్యులతో స్వయంపాకము చేసికొనుచుండిరి. ఒకనాఁడు రుక్మేశ్వర శాస్త్రిలు తమ్మునితో నిట్లనియె. "అబ్బీ, కూరగాయలకై బాజారుకు వెళ్లుచున్నాను. నే నేకూర తెచ్చినను యేదో యాక్షేపముచేయుచుందువు. నీకు సరిపడు పదార్థములు నాకు తెలియకున్నవి; నేడేమి తెమ్మందువో చెప్పుము" అనెను. మంగళేశ్వర శాస్త్రిలు కోపముతో నే తెమ్మన్నది తెచ్చెదరేని మాణిక్యము తెండు, అనెను. రుక్మేశ్వర శాస్త్రిలు చెప్పిన శ్లోకము:-

శ్లో॥ మాణిక్యక్రయణంలోకే మంగళాయభవేత్కిల,
మంగళేసహజేఽస్మాకం మాణిక్యాత్కింప్రయోజనమ్.

7. మంగళేశ్వరశాస్త్రిగారికి గోపాలశాస్త్రియను కుమారుడు ప్రయోజకుడు విద్వాంసు డుండెను. తండ్రి జీవించియుండగానే యాతడు చనిపోయెను. ఎప్పుడును ఎల్లరను వెక్కిరించు స్వభావమే కలవాడగుటచేత గ్రామస్థులందరు నీయనను లోలోన ద్వేషించుచుండిరి. ఈయనను సాధింప వారి కెన్నడును తఱిదొరకకుండెను. ఇప్పుడురా సమయ మనుకొని వారెవ్వరును శవమును మోయరారైరి. అట్టి దుఃఖసమయమందు కూడ యీతని చాతుర్యము కుంఠితము కాలేదు. ఇట్లనెనటః- కొడుకు గోపాలశాస్త్రి బ్రతికి నిర్వాహకుడే. చచ్చి నిర్వాహకుడేయైనాడే:- ఈ కథను విశ్వగుణాదర్శాది గ్రంథకర్త శ్లేషయమక చక్రవర్తి అర్మాణిపాలెం వేంకటాచార్యులపేరఁ గొందరు చెప్పుచున్నారు.

సడిమింటి మంగళేశ్వరశాస్త్రిలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

8. విజయనగర ప్రభువైన నారాయణగజపతి సన్నిధానమునకు సమ్మానము వడయుటకై యొకప్పు డొక మాధ్వ పండితుఁడు వచ్చెనట. రాజుగారాయన వైదుష్యోన్మేషమును బరీక్షింపను బండితసభ కూర్పించిరి. ఎందరో పండితులందు వచ్చియుండిరి. మంగళేశ్వర శాస్త్రిలును బ్రచ్ఛన్నముగా నచ్చటికి వచ్చియుండెను. మాధ్వపండితుఁడు మతవిషయోపన్యాసముచేయ ననుజ్ఞగొని యద్వైతవిశిష్టా ద్వైత్వములను ఖండింప నారంభించెను. అద్వైతము శాబ్దప్రమాణబాధితమని చెప్పుచు "భిదాసత్యం భిదాసత్యం భిదాసత్యమ్" అని శ్రుతి వాక్యమున్నట్లు వైదిక స్వరముతోఁ బల్కెనట. తోడనే మంగళేశ్వరశాస్త్రిలు "భిదాసత్య మితియోవదతి స చండాలోభవతి స చండాలోభవతి స చండాలోభవతి" యని యంతకంటె రంజకముగా నుచ్చస్వరముతో శ్రుతిరీతిని బఠించెనట! అందఱు నబ్బపడి యాయనకేసి చూసిరి. రాజుగా రభిముఖులైరి. ఎక్కడిదీ శ్రుతివాక్యమని యడిగిరి. మంగళేశ్వర శాస్త్రిలిట్లు పలికెను: 'ప్రభూ! మన మాధ్వాచార్యులుగారు సెలవిచ్చిన శ్రుతివాక్యము పూర్వపక్షవాక్యము. ఇది సిద్ధాంత వాక్యము. రెండును ఒక యనువాకమందలివే. తొమ్మిదవ యట్టమున నున్నవి. వారు పూర్వపక్ష గ్రంథమువఱకే చదువుకొన్నారు కాఁబోలును! కనుక నీ గ్రంథము వారుదహరింపఁజాలక పోయినారు. నేను తొమ్మిదవ యట్టమును బూర్ణముగా నేకరువుపెట్టగల్గుదును, అనెను. మాధ్వాచార్యులుగారి ముఖము మకమక లాడెను. అంతకు ముందు ప్రఖ్యాతిఁబట్టి వినుకలిమాత్రమే కలిగియున్న మంగళేశ్వరశాస్త్రిల నప్పుడు కనుకలి కలిగినందులకు సంతోషించి నారాయణగజపతి చేరికయొసఁగి గౌరవించెను. అప్పుడు మంగళేశ్వరశాస్త్రి లీ శ్లోకముతో రాజు నాశీర్వదించెను.

శ్లో॥ పూషవాడాన్వయాబ్ధిందో। స్వస్తినారాయణ ప్రభో!
నేత్రే గాత్రే తదా శ్రోత్రే । వక్త్రే పుష్పేషు శోభతే.

9. ఈ శ్లోకమందలి గుట్టును చక్కని సంస్కృత సాహిత్యముగలవారు గుర్తింపఁగల్గుదురు. శ్లోకచాతుర్యమునకు మెచ్చి రా జీయనను మిక్కిలి సమ్మానించెను. ఆ సందర్భమందే "శాస్త్రిలుగారూ మీపాండిత్యమునకున్నుఁ, జాతుర్య

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మునకును దగినట్టుగా లేదండీ ఇంటిపేరు, నడిమింటివారు, మొదటింటివారుగాక నడిమింటివారయితిరి" అనెనట. రాజుకు ఈయన పల్కిన బదులు: "ప్రభూ! ఏ యిల్లయినను బూసపాటి చేయదా?"

10. మంగశేశ్వర శాస్త్రిలొకప్పుడు తమయూర నొకరియింట వివాహ ముహూర్తము జరుగుచుండఁగాఁ దాంబూలమునకు వెళ్ళెను. మంగళసూత్రధారణ సమయమునఁ బురోహితుఁడు వరునిచే "మాంగల్యతంతునా నేన మమజీవన హేతునా! కంఠే బధ్నామి సుభగే త్వం జీవ శరదాంశతమ్" అన్న శ్లోకమును బఠింపించుచుండెను. మంగశేశ్వర శాస్త్రిలు పెడదిరిగి యక్కడ నున్నవారితో మీకీశ్లోకమున కర్థము తెలసినదా యనెను ఏదో కొంటెతన ముండుననుకొని వారు తెలియలేదు సెలవింతని కోరిరి. శాస్త్రిలుగారు చేసిన యనర్థమిది-మాంగల్య తంతు-న ఇది మాంగల్యతంతువుకాదు, నేను ముసలి ముండకొడుకను. ఇట్టి నాకింక నెక్కడిమాంగల్య మనిభావము. అనేన మమ-జీవనహేతు న (నా? దీనిచే నా బ్రతుకుఁదెరువును జెడినది. రెండేకరాలో మూఁడేకరాలో ఉన్నయాస్తి కాస్త తెగనమ్ముకొన్నాను. జీవనోపాధి పోయినదని భావము. కంఠే-బధ్నామి, నీ కుత్తికకు త్రాడుకట్టుచున్నాను. నా వల్ల నీకు సౌఖ్యములేదు సరికదా ఇదొక నిర్బంధము కూడ నీకు కల్గినది అని భావము. సుభగే-సుభగురాలా! (పరికరా లంకారము) త్వం-నీవు. సుభగురాలవు గనుక, శరదాంశతమ్=నూఱేండ్లపాటు, జీవ=జీవించుము.

11. విజయనగరసంస్థానమున ననంతరావను దుబాసియుండెను. ఏదో పనియుండి మంగశేశ్వరశాస్త్రి లాయనదగ్గఱ కేఁగెను. కుమారసంభవము చదువుచున్న శిష్యుఁడు వెంటనుండెను. అనంతరావుగారు పండితులచేఁ బొగడించు కొనఁ గోరికగలవాఁడని యాయన యెఱిగెను. ప్రాచీనశ్లోకములకు సందర్భాను సారముగా నానార్థములను జెప్పుచాతుర్యము మంగశేశ్వరశాస్త్రిలుగారికిఁ గలదని విని యనంతరావు గారును గోరిరి. ఏదేని శ్లోకమునకు వింతయర్థమును సెలవిం దని:— మంగశేశ్వరశాస్త్రిలును వెంటనున్న శిష్యుడు చదువుచున్న కుమార సంభవ శ్లోకము నెత్తుకొని యర్థముచెప్పెను.

నడిమింటి మంగశేశ్వరశాస్త్రిలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

శ్లో॥ అనంతరత్న ప్రభవస్యయస్య।
హిమన్న సౌభాగ్యవిలోపిజాతమ్,
ఏకోహిదోషో గుణసన్నిపాతే
నిమజ్జతీందోః కిరణేష్వివాంకః

అర్థమిది : హేఅనంతరత్న=రత్నమువంటి ఓయనంతరాయా! హి= ఎందువలన, జాతమ్= (నీయొక్క) పుట్టుక, మన్న సౌభాగ్య విలోపి=నా (మంగళేశ్వరశాస్త్రుల) యిబ్బందినితీర్చునది (నఞర్థక న శబ్దముతో సుప్సుపా, అన్న విధినే సమానము) యైనదో, అందువలన, అయస్య=శుభకర్మమునకు, ప్రభవసి=తగుచున్నావు (కాని) ఏకః=ఒక్కటి, అహిదోషః=సర్పదోషము, (కలదు.) అనఁగా సర్పమునకు రెండునాల్క లుండును. అట్లే, నీవు రెండుభాష లాడుదువు. (దుబాసి, ద్విభాషి), ఇది, గుణసన్నిపాతే=గుణసమూహమున, నిమజ్జతి=మునుఁగుచున్నది. ఇందోః కిరణేషు=చంద్రకిరణములందు, అంకఇవ, కళంకమువలె:-

12. మంగళేశ్వర శాస్త్రులుగారు జగనాథస్వామిని సేవింపఁ గోరి యొక తూరి పూరి (జగన్నాథ క్షేత్రము) కరిగిరట! పాండిత్య ప్రఖ్యాతిని విని యక్కడి యోఢ్ర విద్వాంసులు వీరిని దర్శింప నరుగుదెంచిరి. అప్పు డీయన మంచి నిడుపును వెడలుపునుగల మఱ్ఱియాకులను గోసికొనివచ్చి విస్తళ్లు కుట్టుచుండెను. జగన్నాథ క్షేత్రమున కరిగినవా రెవరును మఱ్ఱియాకు విస్తరిలో భుజింపరు. అక్కడికి వెళ్లి వచ్చిన తర్వాతఁగూడ భుజింప రనఁగా నక్కడనున్నప్పు డది యత్యంతము నిషిద్ధమే యగునుగదా! ఈ కారణముచే నాక్షేత్రమున మఱ్ఱి చెట్లు చక్కఁగాఁ బెరిఁగి మంచియాకులతో నుండును. విలక్షణ ప్రతిభగలవాఁ డగుటచే నీయన యాయాకులను కోసికొనివచ్చి విస్తళ్లు కుట్ట నారంభించెను. ఆయోఢ్ర పండితు లదిచూచి శాస్త్రులుగారి నాక్షేపించిరి. అయ్యా! మఱ్ఱియాకులో భుజించుట నిషిద్ధము. అందును జగన్నాథ క్షేత్రమున భుజించుట యత్యంత నిషిద్ధము. అనుకరణీయమగు వర్తనముతో నుండవలసిన మీ రిట్లుచేయుట పాడికాదు- అని శాస్త్రులుగారు మఱ్ఱియాకులో భుజించుట యేలనిషిద్ధ మయ్యెనని వారి నడిగిరి.

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

శ్రీ నారాయణమూర్తి వటపత్రశాయి. స్వామివారికి శయ్యగా నగుటచే నత్యంత పూజ్యమయిన వటపత్రమున భుజించుట నిషిద్ధమగును. ఈ క్షేత్రము స్వామివారి యవతార క్షేత్రము. ఇక్కడ భుజించుట యత్యంత నిషిద్ధము- అని వారు బదులు చెప్పిరి. శాస్త్రులుగారు వెడనవ్వునవ్వి యిట్లనిరి. "ఇట్టి యవతార క్షేత్రమున శ్రీ స్వామివారి యవతారమూర్తులనే మడమడాయించి యాహారించుచున్న మీ కాయన శయ్యయైన వటపత్రమున భోజనము నిషిద్ధమాయెనా! సెబాసు!—" ఓఢ్రులు మత్స్యభుక్కులు. శ్రీనారాయణమూర్తి మత్స్యావతారము నెత్తెను. కావున మీరు శ్రీనారాయణుని యవతారమూర్తులనే యారగించువారగుదురు:— శ్రీ శాస్త్రులు గారి బెట్టిదపు సమాధానమునకు వారు నిట్టూర్పు పుచ్చి యూరకుండిరి.

13. అప్పుడు మంగళేశ్వరశాస్త్రులుగారు శ్రీ జగన్నాథస్వామివారి ప్రసాదమును స్వీకరింపరేదట! అక్కడి ప్రసాదము మంగళ్ల యెంగిళ్లతోఁ గలయుచుండు నని గర్హించిరట! ఆకారణమున వారి కప్పు డంధత్వము వచ్చినదట! "జగన్నాథ స్వామీ నయనపథగామీ భవతు మే" అను మకుటముగల ప్రఖ్యాతమయిన జగన్నాథాష్టక మప్పుడు మంగళేశ్వరశాస్త్రులుగారు రచించి స్వామిని ప్రార్థింపఁగా మరల కన్నులు వచ్చెనట! ఇట్టి ప్రతీతి విశాఖపట్టణ మండలమం దున్నది. ఈ యష్టకము శ్రీ జగద్గురు శంకరాచార్య రచితముగా నితరదేశములందుఁ బ్రఖ్యాతి కలదు.

14. మంగళేశ్వరశాస్త్రులుగారి నొకప్పు డధికారగర్వితుఁ డగు నొక యభ్యున్నతుఁడు చేయెత్తక 'నమస్కారమండీ' యనెనట. శాస్త్రులుగారు "దీర్ఘ మాయురస్తు" అని యాశీర్వదించిరి. దీర్ఘమ్-ఆయుః-అస్తు. అనియు, దీర్ఘమాయుః-అస్తుఅనియు నిక్కడ రెండుదెఱఁగుల ఛేదముకల్గును. మొదటి విధమునకు దీర్ఘాయుష్మంతుడ వగుమని యర్థము. రెండవవిధమునకు నీకు గొప్ప పైత్యముకల్గుఁగాక యనియర్థము. శాస్త్రులుగారి శబ్దోచ్చారణము ద్వితీయార్థ స్ఫోరకముగానే యుండెను.

15. అట్లే మఱొకప్పు డొకయుద్యోగి యీయన గుమ్మము దాఁటి లోనికిఁబోవుచుండఁగాఁ బరిహాసపూర్వకముగా 'దండాలండీ' అనెనట! మాటాడక శాస్త్రులుగారు లోనికరిగి కొంతసేపటికిఁ దిరిగివచ్చిరి. ఆ యుద్యోగి యడిగెను.

నడిమింటి మంగళేశ్వరశాస్త్రిలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

"శాస్త్రులుగారూ! మీరు విశేషజ్ఞులు. నమస్కరించినప్పుడు ప్రత్యభివాదము చేయవలదా.'' యని. కోపముచిప్పిలఁగా నీతఁడిట్లు బదులు చెప్పెను. అయ్యా! మీరు గుమ్మమున కావలనొకకాలు, ఈవలనొకకాలు నుండఁగా నడుమ నమస్కరించితిరి. దానికి నే నేమిప్రత్యభివాదముచేయుదును! ఇందు జుగుప్సితమగు నర్థమున్నది. ఇట్టిదే యింకొకటి.

16. మంగళేశ్వర శాస్త్రులుగారు కుమార్తె నత్తవారింటికిఁ బంపవలసియుండెను. ఈ సందర్భమువిని బొబ్బిలిరాజుగారు వారిని సత్కరింపవలసినదిగా రాజపురుషుని కాజ్ఞాపించిరి. రాజాజ్ఞానుసార మాతఁ డేదోయీయవలసినది యిచ్చి పంపక వీరిని వికటనుగాఁ బ్రశ్నించెను. అయ్యా మీరు కుమార్తె నత్తవారింటికిఁ బంపునప్పు డేమి పెట్టి పంపెదరండీ! అని. ఈయన బదులు 'చిత్తము! మేము బీద బ్రాహ్మణులము! ఏమున్నది! ఇంత పసుపు కుంకుమ చీర రవిక యిచ్చి పంపెదము. తమవలె మే మేమి రాజాశ్రయ సంపన్నులమా వేలుపెట్టి పంపుటకు!'

17. నరసరాజను నాతనిమీఁదఁ జెప్పిన శ్లోకము:— శ్లో. యాగ క్రియార్థంఖలు వృక్షరాజో వర్ణక్రియార్థంఖలుభృంగ రాజః, తులా క్రియార్థంఖలు విత్తరాజో నకించిదర్థం భువినరసరాజః.

18. దక్షిణామూర్తి విగ్రహమును స్వర్ణకారుఁడు హరింపఁగాఁ జెప్పినది:— శ్లో. భూత్వా పౌల్కసకాత్ ప్రపద్య రజకా నాభావ్యపౌరాణికాః 'గానస్థానముపేత్య చాటుకరణానాలింగ్య నత్వా కవీన్ 'వేశ్యాసద్మని సంప్రవిశ్యచగతా వైద్యస్య పాణిగ్రహం'భూయోహంత సువర్ణ కారసదనే సానంద మాస్తేమృషా.

19. "తక్రం శక్రస్యదుర్లభమ్" సమస్యాపూర్తి "అక్రత్యంగం యత స్తక్రం శక్రేణ నహూతంపురా, నాదత్త మితి వాక్యార్థాత్తక్రం శక్రస్యదుర్లభమ్."

20. ఈయనకు వైష్ణవులన్నను దురుష్కులన్నను బహువిద్వేషము. ఈ యిరుదెగలవారిని బరిహసించుచు 'సన్నతీసున్నతీయ' మని పంద్రెండు వేల సంఖ్యగల గ్రంథము నీయన రచియించెనట! అందు మూఁడువేలు శ్లోకములట!

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మూఁడువేలు వేదవాక్యము లట! మూడు వేలు ఖొరానువాక్యములట, వైష్ణవ తురుష్కనిందాపరముగాఁ బయివాని కర్థము కూర్చుటకయి మూడువేలువ్యాకరణ వాక్యములట! పాపము! ప్రతిభ నెంతపనికిమాలిన పనికై వినియోగించి పాడు చేసికొనియెనో వినుఁడు! ఇందొక్క యక్కరమేని లోకమున కక్కరకు వచ్చునా? పరిహాసార్థ మిందలి శ్లోకములను గొందఱు చదువుచుందురు. ఉదాహరింపరాని శ్లోకములు :— ఒక్కటి మాత్రము వ్రాయుచున్నాను. వైకుంఠైకాదశి నాఁడు విష్ణ్వాలయములందు దోసెలు పంచిపెట్టుదురు. ఆదోసెల పంపకమునకు వైష్ణవస్వాములు వింతగాఁ దగవులాడుకొనుటను జూచి జెప్పినశ్లోకము.

శ్లో. దోశలేశాశయా కేచి త్కేశవత్కైకశవాజనాః,
కేశవస్యస మీపేతు కేశాకేశివితన్వతే.

చమత్కారముగల వయినను నిందా కలుషితము లగుటచే మఱి కొన్ని శ్లోకముల నుదాహరింపజాలకున్నాఁడను.

21. బూతు సామెతలను దృష్టాంతముగా బెట్టి యీతఁడు లౌకిక దృష్టాంత మంజరి యని యొక గ్రంథము రచించెను. కొన్ని శ్లోకములు సేకరించితిని. ఉదాహరింపరానివి.

[వ్యాసము
(రెండు భాగములుగా)
[త్రిలిఙ్గ: నవంబరు, 25;
డిసెంబరు 28-1922]

నడిమింటి మంగళేశ్వరశాస్త్రులు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

జయంతి కామేశము పంతులుగారు

పుణ్యశ్లోకులయిన కామేశము పంతులుగారి చరిత్రమును శ్రీ శివల సుబ్బారావుపంతులుగారు సారస్వతానుబంధములో ప్రకటించిరి. అది నాకు మిక్కిలి ఆనందముకూర్చినది. విశాఖపట్టణము జిల్లాలో కామేశము పంతులుగారి కీర్తిని పలువురు కీర్తించుచుండగా వింటిని. ప్రకటింపవలసిన దనుకొంటిని. ఇప్పుడు సారస్వతానుబంధములో శ్రీ సుబ్బారావు పంతులుగారు ప్రకటించిన విషయములు గాక, నేను విన్న కథలను కొన్ని వ్రాయుచున్నాను.

పంతులుగారు నిత్యాన్నదానవ్రతులు గదా ! బొబ్బట్లతో జరిగిన యొకనాటి సంతర్పణమున, వంటవాడు సాయంకాల మింటికి పోవుచు పెద్ద పళ్లెరము నిండుగా బొబ్బట్లను పెట్టుకొనిపోయినాడట ! కామేశము పంతులుగారి తల్లి దానిని చూచెను. రాత్రి కుమారుని దగ్గరకు వచ్చి "నాయనా ! నీ యన్నప్రదానములకు సంతర్పణములకు సంతోషమేకాని దొంగతనముల క్రింద కూడ సొమ్ము నాశనమగుట చూడలేకున్నాను. నీవేమి విచారించవుగదా !" అనెను. కుమారు "దేమిటి అది" అని అడిగెను.

నేడు వంటవాడు కొన్ని వందల బొబ్బట్లు పళ్లెము నిండుగా పెట్టుకొని ఎత్తుకొనిపోయినాడు. సంతర్పణలో పదిమంది భోజనము చేసిన తృప్తిగాని యిటువంటిది కూడ జరుగుచున్నచో నిర్వహించుట కష్టముగాదా" అనెను. అది విని పంతులుగారు "సరే, అమ్మా ! ప్రొద్దున రానీ వానిని చీవాట్లు పెట్టుదును. నీవు విచారపడకు" మన్నారు.

ఉదయము వీధి అరుగుమీద పంతులుగారు పలుదోముకొనుచు వంటవాని రాకచూచి తల్లిని పిలిచి తల్లియెదుట వానిని విచారించిరి. "ఏమిరా ! నిన్న సాయంకాలము బొబ్బట్ల పళ్ళెము పట్టుకొనిపోయినావట నిజమేనా" అని అతడు యింట్లో

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పిల్లలకని తీసికొనివెళ్ళినాననెను. "పనికిమాలినవాడా ! నీకేమి బుద్ధి లేదా ? పొడి బిళ్ళట్లు తింటే కడుపునొప్పి వస్తుందని యెరగవా, శీఘ్రముగా లోపలికిపోయి జారీచెంబునిండా నెయ్యి తీసికొనిపో, వెంటనే తీసుకుపో. వెంటనే పో. ఈలోగా పసిపిల్లలు ఇంటిదగ్గర తింటారేమో ! ఆపైన బాధపడతారు." అని చీవాట్లుపెట్టి నేతిజారీ యిచ్చి వెంటనే యింటికి పంపిరి ! "అమ్మా ! సంతర్పణలు చేయుట సంతోషమేనంటివిగదా ! ఇదేమనుకొన్నావు ? పెంటమీద పారవేయద మనుకొన్నావా ? మఱియెప్పుడు నిట్టివానిని గూర్చి నీవు విచారము పెట్టుకొనకు, నీ చేతనైతే నీవుకూడ ఎవరికైన నింత పెట్టుచుండుము. గృహనిర్వాహ భారము నామీద నున్నది. నీకెందుకులే ఈ చింత" అని మందలించిరట.

కామేశం పంతులుగారు మంచి భోజనపుష్టి కలవారు. గుమాస్తా చేత చదివించుటేకాని రికార్డు సాధారణముగా స్వయముగా వారు చూచుట ఉండేది కాదట. పెద్దచావడిలో రికార్డు వింటూ ఈ మూలనుండి ఆమూలకు పచార్లు చేస్తూ దండెములకు రెండు చక్రకేళీ యరటిపండ్లగెలలు వ్రేలుచుండ నిటువచ్చినప్పు డీగెలలోని దొకపండు అటుపోయినప్పు డాగెలలోని దొకపండు ఆరగించుచు రెండు గెలలను కడతేర్చుట నొకనా డొక పెద్దమనుష్యుడు చూచి యచ్చెరువు చెందినాడట !

కామేశము పంతులుగా రొకనాడు భక్ష్యభోజ్యములతో విందారగించి, బరంపురం నుండి శ్రీకాకుళమునకు గాబోలును మేనాసవారీ మీద ప్రయాణమై వచ్చుచుండిరట. త్రోవలో ఎండలో వారికి హెచ్చుగా దప్పిపుట్టెను. అది యడవి పట్టుగా నుండెను. మంచినీరు కానరాలేదు. సంకటపడుచున్నారు. త్రోవలో నెదురుగా నొక బ్రాహ్మణుడు కానవచ్చెను. ఆయనను పిల్చి "ఎవ్వరవు ఎక్కడికి వెళ్ళుచున్నా"వని పంతులుగారడిగిరి. "అయ్యా ! మాది ఫలాని గ్రామము. నా కుమారునికి ఉపనయనము జరుగవలసి యున్నది. నేను బీదవాడను. కామేశం పంతులుగారను మహా ధర్మాత్ములు బరంపురములో నున్నారని విన్నాను. వారేమయిన సహాయము చేయుదురేమో దానితో ఉపనయనము జరుపుకొందమని యాచింప బోవుచున్నాను." అనెను. "వెళ్ళుదువుగాని నేను మిక్కిలి దప్పిగొనియున్నాను ఈ చెంబునింద మంచితీర్థము తెచ్చిపెట్టగలవా పుణ్యము కల్గును."

జయంతి కామేశంపంతులుగారు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

అని పంతులుగారనిరట. ఆ బ్రాహ్మణు డాసవారీ బోయీలను, బిళ్ళ బంట్రోతులను వారి ప్రాభవమును చూచి ఎవరో గొప్ప యుద్యోగి యనుకొని వారి దగ్గర నున్న పెద్దచెంబును తీసికొనిపోయి, ఆ చుట్టుపట్టుల నెక్కడనో ఉన్న బావినుండి చెంబు నిండుగా తియ్యని చల్లని మంచినీరు కొనివచ్చి యిచ్చెనట. పంతులుగారా చెంబెడు నీరు త్రాగి తృప్తిచెంది "బ్రాహ్మణుడా బ్రతికించితివయ్యా! కాని పాపము నీవు వెళ్ళి లాభము లేదు కామేశంపంతు లా గ్రామమున నిప్పుడు లేడు. మరల నింకొకతూరి పోయి చూతువుగాని, యీసారికి దీనిని తీసికొని పొమ్మని చెప్పి సవారిలో తలగడ క్రింద రాశిగాఁ బోసియున్న రూపాయల నా పెద్దచెంబు నిండ నింపి చేతికిచ్చి "నీవిచ్చిన మంచినీటి విలువ దీనికంటె హెచ్చుసుమా కొనిపొమ్ము" అనిరట. బ్రాహ్మణుడు ఆశ్చర్యము పొందెను. ఆ చెంబులోని రూపాయలు అయిదారు వందలకు తక్కువ యుండవట. పరమానందభరితుడై బ్రాహ్మణుడు "వెదకబోయిన తీగ కాలదగిలెను. మీరేనా కామేశం పంతులుగారు! మహానుభావా! మహాదాతవయ్యా! దొడ్డ ప్రభువయ్యా" అని కైవారము చేయుచు మళ్ళీ తన గ్రామమునకు వెళ్ళెను.

భాష్యమయ్యంగా రొకపక్షమం దయినచో రెండవపక్షమం దనంతాచార్యులుగారుండవలసినదే అని హైకోర్టువకీళ్ళలో నఖండయశమును గాంచినవారు, ఆంధ్రభాషాభిమానులు నగు పనప్పాకము అనంతాచార్యులుగారును, జయంతి కామేశము పంతులుగారును మదరాసులో సహపాఠులుగా నుండిరట. అనంతాచార్యులుగారినే కొంద ఱానందాచార్యులుగారని పేర్కొందురు. అనంతాచార్యులుగా రయిదారు మాసములకు వైకుంఠవాసు లగుదు రనగా నేను మదరాసుకు వచ్చి వారి వాత్సల్యమునకు పాత్రమైతిని. కామేశము పంతులుగారి మహనీయతను వారు పలుమారులు ప్రశంసించుచుండెడివారు. ఇప్పుడు సంస్మరింపఁ గల్గిన దిది యొక్కటి.

ఒక వ్యాజ్యము తరఫున అనంతాచార్యులుగారు విశాఖపట్టణమో బరంపురమో వెళ్ళిరట. అదే తొలితూరి వారాదేశమున కరగుట. బాలసఖుడగు కామేశం పంతులుగా రింటనే వారుండిరి. దాక్షిణాత్యులు బహిర్దేశమునకు వెళ్ళునప్పుడు చెంబు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వెంటగొనిపోవు నలవాటు లేదు. కావున అనంతాచార్యులుగా రానాడు సాయంకాలము ఊరి వెలుపలి కరిగి, అక్కడ నొక ముసలియాడుది కానరాగా, "ఇక్కడ నెక్కడైన నొక గుంటను చూపుతావా పోవలెను.'' అని అడిగిరట. ఆ ముసలిది "నీ జిమ్మడ ! నీ కేమి పోగాలము వచ్చినదో నన్ను గుంటను చూపుమంటావా'' అని తిట్టుచు మొగాన మొటికెలు విరుచుచు తొలగిపోయెనట. అవమానము చెంది యనంతాచార్యులుగా రింటికి వచ్చిరి. కాని కామేశముగారితో దీనిని జెప్పలేదు. వ్యవహారము ముగిసిన తరువాత ప్రయాణమునాడు కామేశము పంతులుగారి తండ్రిగారు అనంతాచార్యులుగారిని సంభావించుటలో నిట్లనిరట "అయ్యా ! మా గుంటడు మీ సహవాసముచేత నీమాత్రము వ్యాప్తిలోనికి రాగల్గినాడు." అనంతాచార్యులుగారి మనసు అన్యత్ర ఉన్నట్లు కన్పట్టెను. ఇదులు సరిగా చెప్పలేదు. "ఏమో యోచించుచుంటిరేమి ?" అని వారనిరి తనకు జరిగిన పరాభవము చెప్పిరట. అందరు నవ్విరి.

అపర గౌతములని ప్రసిద్ధిగాంచిన శ్రీపాద రామశాస్త్రిలవారు వీరి సహాయముచే బొబ్బిలియందు వేదాంతశాస్త్రాభ్యాసము నొనరించిరట.

[వ్యాసము
ఆంధ్రపత్రిక - సారస్వతానుబంధము 30, 1924
రక్తాక్షి, చైత్ర బ॥ 30, శనివారం]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఆనందగజపతి బాల్యంలో

మహామహోపాధ్యాయులు, శాస్త్రరత్నాకరులు శ్రీ తాతా సుబ్బరాయశాస్త్రి గారు శిథిలమయిన యన్నమయకోశమును వీడనాడినను విజ్ఞానమయకోశమున దివ్యానుభూతితో వెలయుచున్నారన్న తనివి నాకుఁగలదు. ఇహమున ఆంధ్రదేశమునకు వారి వియోగమువలని కొఱఁత గొప్పది. వారి ప్రతిభాధార సునిశిత ! ఎంత లోఁతయిన, చిక్కయిన శాస్త్రవిషయమునను, శాస్త్రవిషయముననే కాదు వ్యవహార విషయమే యయినను, విషయసాకల్యము నొక్కతూరి యామూలాగ్రముగా నాకలనమునకుఁ దెచ్చుకొని యల్లంతలో నిశ్చలమయిన సిద్ధాంతమును నిర్ణయించి తెలుఁపగలనేర్పు వారికుండెడిది ! అంతటినేర్పు నే నితరపండితులకడఁ జూచి యెఱుఁగను వారితోడి యిష్టగోష్ఠులలో నేను విన్న వేడుకవిషయమిది !

ఆనంద గజపతి

ఆనంద గజపతిరాజునకు లింగం లక్ష్మాజీరావు పంతులుగారను మహాప్రతిభాశాలి విద్యాగురువట! ఆయనకుఁ గొన్నివందల రూప్యముల వేతనమేర్పరచి యానందగజపతికిఁ జదువు చెప్పించుచుండిరి. ఆనందగజపతి పసిబాలుఁడు. ఆటలమరగి చదువు నుజ్జగించుచుండెను. కొన్నినెల లాయానందుని వేడుక నీ యుపాధ్యాయుఁడు సాగనిచ్చెను. క్రమముగాఁ జదువు చెప్పసాగించెను. శిష్యుఁడు చదువు లక్ష్యము చేయఁడయ్యెను. గురువు నయమునఁ గొంత జతనము సల్పెను, ఫలింపలేదు. భయమున జెప్ప సాధ్యముగాదు. ఏమితోచనివాఁడువోలె నొకనాఁడా బాలశిష్యుని బుజ్జగించుచు దగ్గఱనుంచుకొని లక్ష్మాజీరావు పంతులు జొటజొటఁ గన్నుల నీరు కార్పసాగెనట! ఆనందగజపతి దుఃఖాక్రాంతుడై 'యేల యిట్లు దుఃఖించెదరు ? మీయింట నేమి యిబ్బంది కలిగినది? మీ కేమేని కొఱఁత వాటిల్లినదా ? దుఃఖించెదరేల ? మీయిక్కట్టు నాచేత నగునేని తొలఁగింపఁజూచెదను.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

సెలవిందు' అని వేడెనట! లక్ష్మజీరావు పంతులుగారు 'భవిష్యన్మహారాజా! మీతండ్రిగారి దయవలన నా కిప్పటికేమియు కొఱఁతలేదు. మీకు చదువు చెప్పు చుంటినని నాకు మీతండ్రిగారు చాలినంత వేతన మిచ్చుచున్నారు. కాన వస్తు వాహనాదుల కిప్పటికేకొఱతయును లేదు. ఇంట నందఱును సుఖులే! ఒక్కటే గొప్పచిక్కు' అనిరట! శిష్యుఁడు 'ఆ చిక్కేదో నేను దీర్పఁగల్గుదునేని తీర్చె దను. సెలవిందు' అనెనట! లక్ష్మజీరావు పంతులుగారిట్లనిరి. 'రాచగున్నా! మీకు చాల సామర్థ్యముతో నేను చదువు చెప్పుచుంటినని మహారాజులుగారు, మీ తండ్రిగారు సంతోషించుచున్నారు. నాకు వలసిన వస్తువాహనాదుల ననుగ్రహించు చున్నారు. మీ రేమీ చదువుకొనకుంటిరి. ఎన్నాళ్ళిట్లు సాగును? కొన్నాళ్ళ తర్వా తయినను మీకు చదువు సరిగా సాగకుండుట మహారాజులుంగారు గుర్తింపఁగల్గు దురు. మీరు చదివినను జదువకున్నను నేఁడు మీరు కుమార మహారాజులుంగా రగుట, మహారాజులుంగారి యనంతరము మహారాజులుంగారే యగుట యని వార్యము. మీరట్లు పెట్టిపుట్టితిరి! కాన మీకేకొఱఁతయు నుండదుగాని నాకు మాత్రమే బ్రతుకుతెరువు తొలఁగును. అందుకని దుఃఖించుచున్నా' ననెనట! అదివిని యానందగజపతి 'నేను కారణముగా మీకు కొఱఁతకలుగుటా! ఇఁక నాతీరు తిలకింతురుగాక!' యని యాక్షణమాదిగా నెడతెగక విద్య నభ్యసింప సాగెనట! లక్ష్మజీరావు పంతులుగా రానందగజపతిని దనకుఁదగిన శిష్యునిగా దిద్దుకొనిరి. లక్ష్మజీరావు పంతులుగారు సంస్కృతమునందుఁ గూడ మహావిద్వాం సులు. ఆయన కథ మరొకప్పుడు –

[వ్యాసము
ఆంధ్రపత్రిక
29-10-1944]

ఆనందగజపతి బాల్యంలో

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

క్షేత్రయ అక్షరాక్షరమును పరమప్రమాణమే

1907 సంవత్సరమున మదరాసులో నేను శ్రీ పనప్పాకం అనంతాచార్యులు గారి వాత్సల్యమునకు పాల్పడినాను. పండిత గోపాలాచార్లుగారు నన్ను వారి కెఱుకపరిచినారు. వారికి శ్రీనివాసాచార్యులుగారని BABL కుమారుఁడు. ఆయన తెల్గుకవిత నేర్చినవాఁడు. తండ్రి అనంతాచార్యులుగారు, విద్యావినోద, విశారద బిరుదాంకితుఁడు. అంతకు పూర్వము ఒకప్రక్క భాష్యమయ్యంగారుండే ఇంకోప్రక్క వీరు అన్నంత ప్రఖ్యాతి గలవారు అనంతాచార్యులుగారు వక్కీలు వృత్తిలో ఆయన ఒకతూరి కాంగ్రెసు ప్రసిడెంటు, తన పేరు 'అనంతాచార్లు' అని దస్కతు చేసేవారు. ఎందుకంటే అది తెలుగుపలుకుబడి గుర్తు అని ఆయన అనగా నేను విన్నాను. ఆయన బడి చొప్పుననే గోపాలాచార్యులు గారు కూడా 'చార్లు' అని దస్కతు చేసేవారు. అనంతాచార్లుగారికి గోపాలాచార్లుగారి మీద చాల ప్రీతి. అనంతాచార్లుగారికి తెలుగువారంటేనే చాలప్రీతి. విద్వాన్ అభినవపండిత రాయబిరుదాంకితులగు మాడభూషి వేంకటాచార్యులుగారికీ-అనంతాచార్యులుగారికీ చాలమైత్రి. వేంకటాచార్యులుగారు అనంతాచార్యులుగారి ప్రేరణమున భరతాభ్యుదయము, హంససందేశము, పుష్పబాణ విలాసము మొదలయిన గ్రంథములు రచించినారు. అనంతాచార్యులుగారెప్పుడూ ఆంధ్ర పండితగోష్ఠిలో ఉండేవారు. నేను మద్రాసు వెళ్లిన తర్వాత వారు వైకుంఠవాసులయ్యేంతవరకూ వారానికి నాలుగైదు రోజులయినా నేను వారియింటికి వెళ్ళేవాఁడను. భారతమంటే వారికి పరమప్రీతి. భారతమును గూర్చి వా రింగ్లీషులో ఒక పుస్తకమును రచించినారు. నన్ను దగ్గఱ పెట్టుకొని తిక్కన భారతము పద్యములను గూర్చి చిన్ననాటి నుండీ పండిత గోష్ఠిలో వారు విన్న విశేషములు మొదలయినవి నాతో చెప్పుతూ, నాచే ఆయా పట్టుల కర్థము చెప్పిస్తూ నేను చెప్పినవానిలో గుణవంతములుగా తోచిన

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వాటికి మెచ్చుకుంటూ వాటిని కుమారునికీ, గోపాలాచార్లుగారికీ, అప్పుడప్పుడు చెప్పుతూ నాకు చాలా ప్రోత్సాహము గొల్పుతూ ఉండేవారు. ఇంగ్లీషు నాకు నేర్పగోరి కొన్ని పుస్తకములు కొనియిచ్చినారు. నన్ను తమయింటి నుండి తిరువల్లిక్కేణి బీచిదాకా కోచిలో తోడ్కొనివస్తూ ఇంగ్లీషు నేర్పుతూ ఉండేవారు. షేక్స్పియరు ఒథెల్లో వారు తెనిగించిరి. అప్పుడు అందులో మంచిపట్టులు కొన్ని నాచే పద్యరూపముగా మార్పించిరి. కాని దాని ముద్రణము జరగక ముందే వారు గతించిరి. అది యేమయ్యెనో ! వారి కుమారుడు శ్రీనివాసాచార్యులుగారు పుట్టిననాఁడు వారియింట మాడభూషి వెంకటాచార్యులుగా రుండిరట ! తదాది ఆ కుమారుని పుట్టినదినపు బందుగునాడు ఏటేటా ఒక్కొక తెలుగు పండితుని భోజనమునకు బిలిచి సత్కరించుట యలవాటట! నేను మద్రాసు వెళ్ళిన యా వత్సరమున నన్ను భోజనమునకు రమ్మనిరి. అప్పటికి నేను వైష్ణవుల యింట భుజించి యెఱుగను. దాక్షిణాత్యుల భోజనపద్ధతి యసలే యెఱుగను. వెఱచితిని. ఆయనయు వారి ధర్మపత్నియు నన్ను బుజ్జగించి, తప్పక రాగోరిరి. నాకప్పటికి పందొమ్మిదేండ్ల వయసు. మర్నాడు తెల్లవారగానే బండి పంపి నన్ను రప్పించు కొనిరి. అభ్యంగ స్నానము చేయించి క్రొత్త వస్త్రములిచ్చి తాల్పించిరి. మడి కట్టుకొనవలెనని తంటాలు పడితిని కాని క్రొత్తవస్త్రములు మడియే., దాక్షిణాత్య పద్ధతిని వేఱే మడిబట్ట అక్కర లేదనిరి. చీకాకు పడితిని. పట్టుబట్ట కట్టుకొందు నంటిని. సాగలేదు. భోజనమున కుపక్రమించితిమి. అన్నము చాల కొంచెముగా, ఇతర పదార్థము లేవేవో విస్తరి నిండుగా నుండెను. వారు తమ భోజన ప్రక్రియ ననుసరింపు మనిరి. ఘృతప్లుతి, తెలుగువారికి నే యెక్కువ కావలెనని, ఎట్లో అధిక భోజన శ్రమమునకు పాల్పడితిని. రెండు గంటలవేళ మరల నేదో లఘ్వా హారము. ఆనాడే 'నేంద్రము' అని పేరుగల మలయాళపు టనటిపంటిని నే నెఱిగినది. కోచిమీద నింటికి పంపిరి. మర్నాడు నేను వారింటికి వెళ్ళలేదు. అనారోగ్యము కలిగెనేమో అలవాటులేని భోజనపుతీరువలన నని దంపతులు నన్ను మూడవనాటి ప్రొద్దుట చూడవచ్చిరి. నేను కంగారుపడితిని. తదాది వారి తోను, వారి పుత్రులతోను వారి కుటుంబములోనివాడనుగానే వర్తిల్లెడివాడను. అనంతాచార్యులుగారు శ్రీ చిన్నయసూరిగారి నెఱుగుదురు. గాజుల లక్ష్మినరసు

క్షేత్రయ అక్షరాక్షరమును పరమప్రమాణమే

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

సెట్టిగారి ప్రాపున చిన్నయసూరిగారు గొప్ప గౌరవము గలిగియుండెడివారనియు, ఆగుల్బము తెల్లని యంగరకా తాల్చి, వినిర్మలాకృతితో తేజస్వంతులై చిన్నయసూరిగారు లక్ష్మీనరసు సెట్టిగారియింట నొకగదిలో నెల్లప్పుడును ప్రాచీన తాళపత్ర గ్రంథ పరిశీలన జరుపుచుండువారనియు, ప్రతిదినము, కొన్ని యపూర్వాంశములను భాషావిషయమున గుర్తించినగానీ వారు భోజనమునకు లేచెడివారు కారట యనియు, తెల్గునేకాక సంస్కృతమునను వారు గొప్ప పండితులని యానాటి ప్రౌఢవిద్వాంసు లందరు వారినెంతో గౌరవించెడివారనియు, తెలుగు భాషలో, ఆకాలమున దక్షిణదేశమున, సాత్తనివైష్ణవులే మహావిద్వాంసులుగా నుండెడివారనియు, చిన్నయసూరిగారివంటి విద్వాంసు లింక నెందఱో సాత్తని వైష్ణవు లానాడు వర్ధిల్లి రనియు ననంతాచార్యులుగా రనెడివారు. చిన్నయసూరిగారి మేనల్లుడు కాబోలును మనవాళయ్యగారు అనంతాచార్యులుగారికి మిత్రులు. అనంతాచార్యులుగారి మంజువాణీవిజయమును, మనవాళయ్యగారు సంస్కరించిరట. అనంతాచార్యులుగారు మదరాసులో నుండునపుడు (వారు వైస్రాయి కౌన్సిలు మెంబరుగా కలకత్తాలో కొన్నాళ్లుండిరి) ప్రతి యాదివారము మదరాసులోని యాంధ్రపండితులు వారియింటికి వచ్చి విద్యాగోష్ఠి నెఱపెడివారట. ఒకనాడు శబ్దరత్నాకరకారులను కొక్కొండ వెంకటరత్నము పంతులుగా రాక్షేపించిరట. "మీ నిఘంటువున క్షేత్రయపదములనుగూడ ప్రమాణముగా గ్రహించిరి. 'రాతాయ' (అయె అనుటకు) పోయ (పోయెన్ అనుటకు) అని యాతని పదములలో ప్రయోగములు కూడ మీకు పరిగ్రాహ్యము లయినపుడు మీనిఘంటువునకు ప్రామాణ్యము సిద్ధింపదు". అని సీతారామాచార్యులుగారు వేశ్యాభినయాద్యభిరుచి హెచ్చుగా గలవారట! క్షేత్రయ పదములను వేశ్య లభినయించుట వారభినందించుట, పరిపాటి యట ! "క్షేత్రయ ప్రామాణికు డయినసత్కవి కాకపోతే, ఆంధ్రమున నిక సత్కవి యుండడు. క్షేత్రయరచనము అక్షరాక్షరమును పరమ ప్రమాణమే. పోయ, ఆయ, ఇత్యాదులు, పంచతంత్రకారుడును ప్రయోగించినాడు. మీకు క్షేత్రయరచనము గ్రాహ్యము కాకపోవచ్చును. లోకమున సహృదయత యంతరించిపోదు. నా నిఘంటువు నాదరించువా రుండకపోరు." అనిరట ! అనంతాచార్యులుగారును వేశ్యాభినయ రసికులు. వారెందఱో

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వేశ్యలను క్షేత్రయపదముల నభినయించువారినిగా జేసిరట ! పండిత గోపాలాచార్యులుగారి మేడమీద నాయేడు నవరాత్రములలో గానసభలు జరిగినవి. ఆ సభలకు అనంతాచార్యులుగారు ప్రసిడెంటు- తొమ్మిదినాళ్లను స్త్రీలే గాయనులు - పురుషులపాట లందు లేవు. ఆకచ్చేరీలకు పొన్నూరినుండి ఆంధ్ర గాయకరత్నము రామసుబ్బయ్యగారును వచ్చి యుండిరి. కాని వారి పాటకచ్చేరీ లేదు. అనంతాచార్యులుగారు నన్ను, రామసుబ్బయ్యగారిని, తమకుమారుని, ఆ కచ్చేరీలకు తోడ్కొని పోయెడివారు. మాకు టిక్కెట్టు లేదు. తొమ్మిది రోజుల పాట కచ్చేరీలలోను, క్షేత్రయ పదములను గొందఱు వేశ్యలచేఁ బాడించిరి. ఒకవేశ్య క్షేత్రయ పదమును సాభినయముగా పాడెను. నాకు క్షేత్రయపదముల గానాభినయఘనత నాటికి నేటికికూడ నపరిచితమే. కాని కొన్ని నెలలక్రింద, శ్రీ రాళ్ళపల్లి అనంత కృష్ణశర్మగారు, సీతారామాచార్యులుగారు ప్రస్తుతించినట్టుగానే, క్షేత్రయను ప్రస్తుతించిరి ! సీతారామాచార్యులుగా రన్న విషయమును శర్మగా రెఱిగియుండ రను కొంటాను. క్షేత్రయ ఘనతను తార్కాణించుటకై యిది పేర్కొన్నాను.

అనంతాచార్యులుగారికి జయంతి కామేశముగారని - గంజాము, విశాఖపట్టణము జిల్లాలకు అద్వితీయులయిన వక్కీలు- సహాధ్యాయి. ఆయన మద్రాసులో చదువుకొనేటప్పుడు అనంతాచార్యులుగారి యింట నుండెడివారట ! ఇద్దరును ప్రాణమిత్రులు. కామేశముగారును కవిత నేర్చినవారు. వారి శతకములను అనంతాచార్యులుగా రచ్చువేయించిరి. అనంతాచార్యులుగారు చెప్పినవి కొన్ని, నేను గంజాము విశాఖపట్టణము జిల్లాలలో గ్రామ వృద్ధులవల్ల విన్నవి కొన్ని జయంతి కామేశము పంతులుగారి కథలు :-

ఒక వ్యాజ్యము తరపున అనంతాచార్యులుగారు వకీలుగా విశాఖపట్టణమో, బరంపురమో వెళ్ళిరట! అదే తొలితూరి వా రాదేశమున కరుగుట! బాలసఖుఁడగు కామేశము పంతులుగారింటనే వారుండిరి. దాక్షిణాత్యులు బహిర్దేశమునకు వెళ్లునపుడు చెంబు వెంటఁగొనిపోవునలవా టుండదు. కావున అనంతాచార్యులుగా రానాడు సాయంకాల మూరివెలుపలికరిగి, అక్కడ నొక ముసలియాఁడుది కానరాగా "ఇక్కడ నెక్కడైనా ఒకగుంటను చూపుతావా, పోవలెను" అని అడిగిరట! ఆ ముసలిది 'నీ జిమ్మడ!

క్షేత్రయ అక్షరాక్షరమును పరమప్రమాణమే

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నీకేమి పోగాలము వచ్చినదో, నన్ను గుంటను చూపుమంటావా' అని తిట్టుచు మొగాన మెటికలు విరుచుచు తొలగిపోయెనట; అవమానముఁజెంది అనంతాచార్యులుగారింటికి వచ్చిరి. కాని కామేశముగారితో దీనిని జెప్పలేదు. వ్యవహారము ముగిసిన తర్వాత ప్రయాణమునాఁడు కామేశముపంతులుగారి తండ్రిగారు అనంతాచార్యులుగారిని సంభావించుటలో నిట్లనిరట. "అయ్యా, మాగుంటఁడు మీ సహవాసముచేత నీమాత్రము వ్యాప్తిలోనికి రాఁగలిగినాఁడు". అనంతాచార్యులుగారి మనసు అన్యత్ర ఉన్నట్లు కన్పట్టెను. బదులు సరిగా చెప్పలేదు. 'ఏమో యోచించుచుంటి రేమి' అని వారనిరి. తనకు జరిగిన పరాభవము చెప్పిరట! అందఱు నవ్విరి.

అపర గౌతముఁని ప్రసిద్ధిచెందిన శ్రీపాద రామశాస్త్రిలవారు వీరి సహాయముచే బొబ్బిలియందు వేదాంతశాస్త్రాభ్యాసము నొనరించిరట!

శ్రీ కామేశము పంతులు గారు నిరతాన్నదానవ్రతులు. ఒబ్బట్లతో జరిగిన యొకనాటి సంతర్పణమున, వంటవాఁడు సాయంకాల మింటికిఁ బోవుచు పెద్ద పళ్ళెరము నిండుగా ఒబ్బట్లను బెట్టుకొనిపోయినాడట! కామేశము పంతులుగారి తల్లి దానిని చూచెను. రాత్రి కుమారుని దగ్గరకు వచ్చి "నాయనా! నీ యన్నప్రదానములకు, సంతర్పణలకు సంతోషమే కాని దొంగతనముల క్రింద కూర సొమ్ము నాశనమగుట నే చూడలేకున్నాను. నీ వేమీ విచారించవుకదా!" అనెను. కుమారు 'దేమిటి అది?' అని అడిగెను. "నేడు వంటవాడు కొన్నివందల ఒబ్బట్లు పళ్ళెరము నిండుగా పెట్టుకొనిపోయినాడు. సంతర్పణలో పదిమంది భోజనము చేసిన తృప్తిగాని యిటువంటిది కూడ జరుగుచున్నచో సిబ్బరించుట కష్టముగాదా! అనెను. అది విని పంతులుగారు 'సరే, అమ్మా! పొద్దున రానీ, వానిని చీవాట్లు పెట్టెదును, నీవు విచారపడకు' మన్నాఁడు. ఉదయము వీధి యరుగు మీద పంతులుగారు పలుదోము కొనుచు వంటవాని రాక చూచి తల్లిని పిలిచి తల్లియెదుట వానిని విచారించిరి. "ఏమిరా! నిన్న సాయంకాలము ఒబ్బట్లపళ్ళెము పట్టుకొనిపోయినావట! నిజమేనా" అని. అతఁడు ఇంట్లో పిల్లలకని తీసుకొని వెళ్ళినాననెను. 'పనికిమాలినవాడా, నీకేమి బుద్ధిలేదా! పొడియొబ్బట్లు తింటే కడుపు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నొప్పి వస్తుందని యెరగవా, శీఘ్రముగా లోనికి పోయి జారీచెంబునిండా నేయి తీసుకుపో. వెంటనే పో. ఈలోగా పసిపిల్లలు ఇంటిదగ్గర తింటారేమో ! ఆపైన బాధపడతారు" అని చీవాట్లు పెట్టి నేతి జారీ యిచ్చి వెంటనే యింటికిఁ బంపిరి. 'అమ్మా ! సంతర్పణ చేయుట సంతోషమే నంటివి గదా ! ఇదే మనుకొన్నావు ? పెంటమీద పారవేయడ మనుకొన్నావా ? మరి యెప్పుడు నిట్టివానిని గూర్చి విచారము పెట్టుకొనకు. నీ చేతనైతే నీవుకూడా ఎవరికైన నింత పెట్టుచుండుము. గృహనిర్వాహభారము నామీద నున్నది. నీ కెందుకులే యీ చింత' అని మందలించిరట !

కామేశము పంతులుగారు మంచి భోజనపుష్టి కలవారు. గుమాస్తా చేత చదివించుటే కాని రికార్డు సాధారణముగా వారు స్వయముగా చూచుట ఉండేది కాదట! పెద్దదావడిలో రికార్డు వింటూ ఈ మూలనుండి ఆ మూలకు పచార్లుచేస్తూ దండెములకు రెండు చక్రకేళీ యనఁటిపండ్ల గెలలు వ్రేలుచుండ నిటు వచ్చినపుడీ గెలలోని దొక పండు, అటు పోయినప్పు డా గెలలోని దొక పండు, ఆరగించుచు రెండు గెలలను గడతేర్చుట నొకనాఁ డొకపెద్దమనుష్యుఁడు చూచి యచ్చెరువు చెందినాఁడట ?

శ్రీ కామేశము పంతులుగా రొకనాఁడు భక్ష్యభోజ్యములతో విందారగించి, బరంపురము నుండి శ్రీకాకుళమునకుఁ గాబోలును మేనాసవారీమీద ప్రయాణమై వచ్చుచుండిరట. త్రోవలో, ఎండలోవారికి హెచ్చుగా దప్పి పుట్టెను. అది యడవిపట్టుగా నుండెను. మంచినీరు కానరాలేదు. సంకటపడుచున్నారు. త్రోవలో నెదురుగా నొక బ్రాహ్మణుఁడు కానవచ్చెను. ఆయనను పిల్చి 'ఎవ్వరవు ? ఎక్కడికి వెళ్ళుచున్నా' వని పంతులుగా రడిగిరి. 'అయ్యా ! మాది ఫలాని గ్రామము. నా కుమారునికి ఉపనయనము జరగవలసియున్నది. నేను బీదవాఁడను. కామేశం పంతులుగా రను మహా ధర్మాత్ములు బరంపురంలో నున్నారని విన్నాను. వారేమైన సహాయము చేయుదురేమో ! దానితో నుపనయనము జరుపుకొందమని యాచింపబోవుచున్నాను.' అనెను. 'వెళ్ళుదువుగాని, నేను మిక్కిలి దప్పిగొనియున్నాను. ఈ చెంబునిండ మంచితీర్థము తెచ్చిపెట్టగలవా ? పుణ్యము కల్గును.'

క్షేత్రయ అక్షరాక్షరమును పరమప్రమాణమే

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

అని పంతులుగా రనిరట. ఆ బ్రాహ్మణుఁడు డాసవారీ బోయలను, బంట్రౌతులను, వారి ప్రాభవమును చూచి ఎవరో గొప్ప యుద్యోగి యనుకొని వారి దగ్గఱనున్న పెద్దచెంబును తీసికొని పోయి ఆచుట్టుపట్టుల నెక్కడనో ఉన్న బావి నుండి చెంబు నిండుగా తియ్యని చల్లని మంచినీరు కొనివచ్చి యిచ్చెనట! పంతులుగా రాచెంబెడు నీరు త్రాగి తృప్తిచెంది 'బ్రాహ్మణుడా! బ్రతికించితివయ్యా! కాని పాపము నీవు వెళ్ళి లాభము లేదు. కామేశం పంతులు గ్రామమున నిప్పుడు లేడు. మరల నింకొకతూరి పోయి చూతువుకాని, యీసారికి దీనిని తీసికొని పొ'మ్మని చెప్పి సవారిలో తలగడ క్రింద రాశిగాఁబోసియున్న రూపాయల నా పెద్ద చెంబు నిండ నింపి చేతికిచ్చి "నీ విచ్చిన మంచినీటి విలువ దీని కంటె హెచ్చు సుమా! కాని పొమ్ము" అనిరట! బ్రాహ్మణుడు ఆశ్చర్యము పొందెను. ఆ చెంబులోని రూపాయలు అయిదాఱు వందలకు తక్కువ యుండవట! పరమానందభరితుఁడై బ్రాహ్మణుడు "వెదకఁబోయిన తీగ కాలఁదగిలెను. మీరే కామేశం పంతులుగారు! మహాదాతవయ్యా! దొడ్డ ప్రభువవయ్యా" అని కైవారము చేయుచు తన గ్రామమునకు వెళ్ళెను.

అనంతాచార్యులుగారు చెప్పగా విన్న యీక్రింది వృత్తాంతమును మాడభూషి వెంకటాచార్యులుగారికి సంబంధించిన దానిని చాటుపద్యమణిమంజరిలో ప్రకటించినాను.

'అనంతాచార్యులుగారి దగ్గఱ కొకప్పు డవలిప్తుఁడగు నొక యరవదేశపు విద్వాంసుఁడు వచ్చి స్వరచితము లయిన శ్లోకములను జదువుచు, వివరించుచుఁ బ్రశంసించుకొనుచు నుండగా వేంకటాచార్యులుగారు వినుచుండిరి. పది శ్లోకము లయినవి. ఆత్మోత్కర్షప్రశంసాపరాయణుఁడుగానున్న యా పండితునితో 'నయ్యా, యీ శ్లోకములు పిన్ననాఁడు మా నాయనగారు నాకు జెప్పిరి ప్రాచీన కృతములయిన యీ శ్లోకముల ననంతాచార్యులుగా రెరుగరుగదా యని యాత్మీయములుగాఁ జదువనారంభించితిరా ?' యని యడ్డుపలికిరట. కుపితుఁడై వెద

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నవ్వునవ్వి యా యరవదేశపుఁ బండితుఁడు వేంకటాచార్యులుగారి నెఱుఁగక యేదీ నీకు వచ్చునేని చదువుము. రచించినవాఁడను నేనే యిక్కడ నుండగా నాతోనే యిట్లు బలికెద వేమయ్యా ? ఎవ్వర వీవు ?' అని తుటారించెనట. ఇదిగో చదువు చున్నా నని వేంకటాచార్యులుగా రన్నింటిని నేకసంధాగ్రహణమున నప్పగిం చెను. వెల్లఁబోయి యా పండితుడు వేడుకొనెనట. 'మీమాహాత్మ్యము నెఱుగనై తిని మన్నింపుడు' దని-

[వ్యాసము
ఆంధ్రపత్రిక : మార్చి 5, 1944
మణిమంజరి; ఆగస్టు, 1981]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

వాఙ్మయపరిణామము

శా॥ భాషాదేవత సుస్వరూప మది విస్పష్టంబుగాఁ గానరా ;
దీషద్జ్ఞానము యెల్లవారికిని ; మా కీనాఁడు బహ్వర్థముల్
భాషింపన్ వలసెన్ ; నిబంధముల నిర్బంధం బసంబద్ధ మన్
ఘోషం బేర్పడె ; మార్పు తప్పు ; దిట లగ్గుం గూర్పు మోయీశ్వరా !

పండితులదగ్గఱనుండి పామరులదాఁకఁ, బుట్టిననాఁటినుండి గిట్టిననాఁటిదాఁక నెల్లరకును నెల్లపుడును లోక ప్రవృత్తికి భాష పరమోపకారకము;అత్యావశ్యకము. కాని చిత్త సంస్కారములలో నావశ్యకతలలో రుచులలో నర్హతలలో భిన్నలక్షణము లుండుటనుబట్టి వారివారి భాషలు కూడ భిన్నలక్షణములతోనే యుండును. పండితుల భాష వేఱు; పామరులభాష వేఱు; బాలురభాష వేఱు; ప్రౌఢులభాష వేఱు. వారువారు వారివారి భాషలతోఁ దమతమ యవసరములను దీర్చుకొనుచుందురు. పండితునకు రామకథ భవభూత్యాదిప్రౌఢకవి నాటకములచే దర్శనీయము కాఁగాఁ బామరునకుఁ దోలుబొమ్మలాటచే దర్శనీయ మయ్యెను. పండితుఁడు తిక్కనభారతము చదివి భారతకథ తెలిసికోఁగాఁ బామరుఁడు "హరిహరీ నారాయణాదినారాయణా" మట్టు పదములు మొదలైనవి చదివి దానిని దెలిసికొనును. పండితుఁడు "వచ్చుచున్నా" నని "వస్తున్నా" నని యనఁగాఁ బామరుఁడు "వస్తుండాను" "వత్తుండాను" అని యనును. వారి రుచులు వేఱు; వీరి రుచులు వేఱు గదా! ఇట్లు భేదపరమావధులను జూపఁబూనినచో నొక్కొక్కని కొక్కొక్కతీరుభాష యున్న దన్నంత వఱకుఁ జూప వచ్చును. ఇందులో నెవ్వరు గాని సంఘమునుండి యెట్లు తొలఁగింప రానివారుగా నుందురో యట్లే వారి భాషయు నపరిహార్యమే యగును. కాని యింతవఱకుఁ గడచి చన్నకాలమం దట్లు జరుగలేదు. ఉన్నత సంఘములవారి యుత్కృష్టభాషయుఁ దత్ప్రయోజనములును, గొంతకొంత పరిరక్షింపఁబడినవి గాని యధమసంఘములవారి యవనతభాషయు వారి భాషాప్రయోజనములను

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

బరిరక్షింపఁబడలేదు. అందఱకు సమాన మయిన యర్హత సమ్మానము ప్రాచీన కాలమునం దెట్లేర్పడలేదో యట్లే వారివారి భావములకును భాషాప్రయోజనములకును సమాన మయిన సమ్మానము, అర్హత కలుగదయ్యెను. ఇది సర్వలోక సర్వ భాషా సామాన్య మయిన విషయమే.

ప్రస్తుత మగుటచే నిట మన తెనుఁగునాటిమాట తీసికొనుచున్నాను. ఇతరులచేఁ బ్రాజ్ఞు లని సత్కరింపఁబడినవారు, ఇతరులను దమ నిర్ణయము చొప్పున వినిపింపఁగల్గినవారు ఎవరో కొంద ఱాయాకాలములయం దేవో కొన్ని ఛందో వ్యాకరణాది విధుల నేర్పఱచి యా విధుల చొప్పున గ్రంథరచనాదికము జరుగవలె నని నిబంధములు గల్పించుచు వచ్చిరి. అధమగతి నున్న తక్కిన లోకము వారి నిర్ణయములను గొన్ని ప్రయోజనములందుఁ గొంతకొంత పాటించుచు వారిని వెంటాడుచు వచ్చిరి. దేశ కాల పాత్రములనుబట్టి యానిర్ణయములును మాఱుచు వచ్చినవి. మఱియు నిట్లింతకాలమువఱకు నా భాషాలక్షణనియామకులు తమకుఁ బరిచిత మయినజనసంఘమును బ్రయోజనములను మాత్రమే లక్ష్యముగాఁ జూచుకొని నిబంధములఁ జేయుచు వచ్చిరి. కాని యా భాష ప్రచారము గాంచినసర్వ మానవసంఘమును గూర్చియు భాషవలన వారివారికిఁ గలుగవలసిన సర్వప్రయోజనములను గూర్చియుఁ, జర్చించి సర్వార్థసాధక మగునట్లు నిబంధముల నేర్పఱిచినవారు కారు. కావ్యాలంకారచూడామణికారునినుండి బాలవ్యాకరణకారునిదాఁకఁ గలపండితులు చేసిననిబంధము లాంధ్రదేశమందలి పరిమితమానవ సంఘమునకు బరిమితభాషాప్రయోజనమైన కావ్యానందమునకు మాత్రమే కొంత చాలియున్నవి. ఇంతదాఁకఁ గడచిన కాలముతీరు వేఱు. నేఁటి కాలముతీరు వేఱు. పూర్వమువారు తలఁచియైన నెఱుఁగనియావశ్యకత లెన్నో యీనాఁటివారికిఁ గల్గుచున్నవి. పూర్వమువారు మానవులుగాఁ గూడ గణింపనివా రెందఱో యిప్పుడు మహనీయు లగుచున్నారు.

ఇట్టి స్థితిలోఁ బ్రాచీనులనిబంధము లీకాలమునఁ బనికిఁ జాలనివి, పనికి మాలినవి యగుచున్నవి. భాషా విషయముననే కాక సర్వవిషయములందు నిట్టి సంఘర్షమే సంఘటిల్లినది. నేఁడొక యద్భుతశక్తి యఖిలప్రపంచము నావహించి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నది. భారతదేశము నది బలముగా నలముకొన్నది. ప్రతిమానవునకు "నేను బరతంత్రుఁడనుగా నుండరాదు. స్వతంత్రుఁడను గావలెను" అను నాత్మాభిమానము పొడముచున్నది. ఒకని నిబంధమున కింకొకఁడు లోపడకున్నాఁడు. బ్రాహ్మణుని యాధిక్యమును బ్రతిఘటించుటకు మాలవాఁడును, మహారాజు ప్రాభవమును బ్రతిఘటించుటకు దరిద్రుఁడును బ్రయత్నించు చున్నారు. ఈ సంఘర్ష మనివార్యముగా నున్నది. నివారించుట కూడఁ గూడనిపనిగాఁ దలఁపఁబడుచున్నది. దీర్ఘదర్శులు కొందఱు పెద్ద లిందుకై చండాలాదుల యస్పృశ్యతాదులను దొలఁగింపవలె ననియు, దరిద్రులు సంపన్ను లగుటకు వలయు సాధనముల సమకూర్పవలె ననియు సంస్కారములు సేయ సమకట్టుచున్నారు. భాషా విషయమునఁ గూడ నట్టిదే జరుగుచున్నది. కొందఱు పండితులు, కొన్ని భాషా ప్రయోజనములనే యుద్దేశించి చేసిన నిబంధములు నిలువరింపరాని వనియు, భాష వలన నంతకంటె హెచ్చు ప్రయోజనము లిప్పుడు పడయవలసిన యావశ్యకత యేర్పడుచున్నదనియు, సర్వమానవ సంఘమును భాషా ప్రయోజన సర్వస్వమును సమముగాఁ బడయవలసి యున్నదనియు, నందులకై వాడుక భాషను గ్రంథ రచనము జరుగవలె ననియు వాదించు చున్నారు. అట్లు గ్రంథ రచనములు చేయుచున్నారు. నేనును నట్టి సంస్కారము నభిమానించినవారిలో నొక్కఁడను. కాని దానిఁగూర్చి యిటీవల నా యభిప్రాయము మఱింత విపులముగా విరిసి దిక్కు దోఁచనిదిగా నున్నది.

ఇదివఱకు మేము కొందఱము సంకల్పించిన సంస్కారములు సంకుచిత భావములు గలవిగా నే నిప్పుడు తలఁచుచున్నాను. ఏలనఁగా : "వచ్చుచున్నాను" అను శబ్దరూపమువలెనే "వస్తున్నాను" అను రూపము కూడఁ బ్రాజ్ఞవ్యవహారమందుఁ గలదు గనుక ప్రయోగార్హమని యంగీకరింపఁ దగు నంటిమి. కాని ప్రస్తుత కాలపరిణామమునఁ జూడఁగాఁ బ్రాజ్ఞ సంఘ మిది యని వేఱుపఱుచుటకిఁక వీలు కలుగనట్టున్నది. సర్వమానవ సంఘమందును విద్యావిజ్ఞానములు విపులముగా వెలయుచున్నవి. అహమిక నిండారుచున్నది. బ్రాహ్మణాదుల వ్యవహారమందుఁగల 'వస్తున్నాడు' ప్రయోగార్హ మయినప్పుడు చండాలాదుల

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

'వస్తుండాడు' మొదలగురూపములు ప్రయోగార్హము లేలకావు? బ్రాహ్మణుల యాధిక్యమును బండారులు వెన్నాడకున్నప్పుడు వారి భాషా ప్రయోగరీతిని మాత్ర మేల వెంటాడుదురు? 'మా సంఘ వ్యవహారమున నున్నరూపమునే మేము మా గ్రంథములం దుపయోగించుకొందు' మందు రేని "వస్తున్నారు" మాత్రమే ప్రయోగార్హ మని తలఁచువా రేమి బదులు చెప్పఁ గల్గుదురు? ఇట్టి రూపములే ప్రయోగార్హము లని విధించుటకు వీరి కేమి యధికార మున్నది? నాకు నే నయి యింతవఱకు మాత్రమే సంస్కార మంగీకరింపఁ దగు నని నిబంధింపఁ బూనితి నేని యా నిబంధమునకు లోఁగువా రెవ్వరు? ఇట్టి చిక్కు భాషా విషయముననే కాక, సర్వవిషయములందును గూడ సంఘటిల్లినది. సాంఘిక రాజకీయ విషయములందుఁ గొన్ని సంస్కారములు మహాత్ములకుఁ గూడఁ గొఱుకఁబడనివిగా నున్నవి. ఈ చిక్కుయొక్క పరమావధి యేమనఁగా:— ఒక్కొక్క మనుష్యుఁడును 'నా భాషను నేను వ్రాయుదును. ఇంకొకరి నిబంధము నాకు విధాయకము గాదు' అన్నంతవఱకుఁ బోవచ్చును. కాని యట్టి సంఘర్షమునఁ జిదికిపోయెడిచింతనము లేవో బ్రదుకఁ గల్గెడిభావము లేవో వీని పరిణామ మెట్టిదగునో నా యల్ప బుద్ధికి గోచరము గాకున్నది. నేఁడు భాషా సంస్కారము నపేక్షించి చర్చించువారిలోఁ గూడ నైకకంఠ్యము లేదు. "చూచినాడు, చూచాడు, చూసినాడు, చూశినాడు, చూశాడు, చూసేడు" అని యిన్ని రూపములను వ్రాయువారున్నారు. ఇందుఁ గొన్నియే పరిగ్రాహ్యము లని వ్యవస్థాపించి యాఁచి పట్టుటకధికారులు లేరు. సంస్కారమే పనికి రాదని యడ్డు పెట్టుట కంతకంటె నధికారులు లేరు. ఆ సంస్కార మనివార్యముగా జరుగుచునే యున్నది. అయ్యో! ఎంత భయంకరమైన చిక్కు? ఇట్టి చిక్కొక్క భాషావిషయమందే కాక సర్వవిషయములందు సంప్రాప్త మయినదిగదా! మానవ మాత్రుఁడు ప్రాభవముచేఁ గాని ప్రజ్ఞచేఁ గాని యిఁక మీఁదికాలమున లోకమున నేవిషయముగాని యనుశాసింపఁజాలఁడేమో యని నాసంశయము. భగవంతుఁ డొకఁ డుండెనేని లోకమును

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

పరమానందోద్దేశమునకుఁ జేర్చుటే తదుద్దేశమేని, యాయన కల్యాణమార్గ మేదో లోకమునకుఁ గల్పింపఁగలఁడు. అది యేదో యందువఱకును మన ప్రయత్నములు గ్రుడ్డియెద్దు చేనఁ బడినలాగున సాగుచుండవలసినవే కాఁబోలును! అట్టి శుభ సమయము లోకమునకు లభించు టెప్పుడో!

[వ్యాసము
భారతి : మే, 1924
మీగడ తఱకలు : 1951]

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నేటి తెలుగు - నోటి తెలుగు

వెలయగలదు, నేడు కాకపోతే రేపు - వేరుగా ఆంధ్రరాష్ట్రం తప్పక వెలయగలదు.

అప్పటినుండీ ఆంధ్రరాష్ట్ర పరిపాలనా తంత్రమంతా, భాషాప్రయోజనము లన్నీ ఆంధ్రభాషా మూలకములుగానే సాగగలవు. లేఖనమూలముననేకాక వాఙ్మూలమునకూడా తెలుగురచన చాలా పెంపొందగలదు.

పరిపాలనా తంత్రమునకు ముఖ్యమైన కౌన్సిళ్లు, డిస్ట్రిక్టు బోర్డులు, మునిసిపాలిటీలు, కలెక్టరు మొదలగువారి ఆఫీసులు, కోర్టులు, విద్యాశాలలు, అక్కడి పాఠ ప్రవచనములు అన్నీ తెలుగుతో సాగితే, ఆయాచోట్ల ఉద్యోగులు, సదస్యులు తెలుగుతోనే చర్చలు సాగిస్తే, ఆంధ్రదేశము నలుమూలలవారు, నానా జాతులవారు సమాన స్వాతంత్ర్యముతో వాగ్వ్యవహారములు ఆయాచోట్ల సాగిస్తే, వాటిని షార్టుహేండు రిపోర్టర్లు అట్లట్లే పత్రికలకు పంపితే, వారి భాషితములు మార్చ వీలులేదు గనుక వాటిని అట్లట్లే పత్రికలవారు ప్రకటిస్తే చాలామట్టుకు నేటిది కాకపోయినా రేపటిదయినా తెలుగుభాష 'నోటితెలుగు కాకతప్పదు.'

మాట్లాడేభాషకూ, వ్రాసేభాషకూ ఐక్యమో, కాకపోతే సాన్నిధ్యమో అనివార్యం అవుతుంది. ఈ మార్పు రాకతప్పదు.

తెలుగు పుట్టిననాటనుండి నేటిదాకా తెలుగువారు భాషాప్రయోజనాలను పెక్కింటిని పరభాషలద్వారానే పడయుడం సంభవిస్తూ వచ్చింది.

ఆదికాలంలో సంస్కృత ప్రాకృతములు, తర్వాత తురక, ఇంగ్లీషు భాషలు తెలుగు ప్రజలమీద వెల్లివెరిసి తెలుగుకు రూపేర్పరిచి పెంపొందించి

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

భాషా ప్రయోజనములను పెక్కింటిని తమ మూలాన తెలుగు ప్రజలకు ప్రసాదిస్తూ వచ్చినవి.

ఆయా కాలములలో భాషాప్రయోజనాలలో ఒక్కటయిన సాహిత్య ప్రయోజనానికి మాత్రమే తెలుగు కొంత ఉపయోగపడుతూ వచ్చింది. కాని అందులో కూడా ఆయా కాలాలలో సంస్కృత ప్రాకృతములయు, తురుష్కాంగ్లములయు తాకిడి తెలుగు రచనలకు తగులుతూనే వచ్చినది. సర్వస్వతంత్రత తెలుగుకు పూర్వం కలుగనేలేదు.

అయిపోయిందేదో అయిపోయింది. ఇప్పుడు దేశకాలముల తీరులు మారినవి. ఎప్పుడూ చవిచూచి యెఱుగని మార్పులు సమకూరినవి.

భారతదేశానికంతా ఏకమొత్తాన రాజ్యాంగ భాషగా, నవ్యనాగరక భాషగా నూరేండ్లపాటు తెగ వెలిగి వెలిగి అనేకాపూర్వ ప్రయోజనములను సాధించిపెట్టిన ఆంగ్లభాష ఇక క్రమక్రమంగా తెరమరుగు కావలసిన స్థితికి వచ్చినది. దాని స్థానమును కొంతవరకైనా హిందీ ఆక్రమించుకొనబోతున్నది.

అయినా అది సర్వభారతదేశ సామాన్య వ్యవహారమునకే పనిగొంటుంది. కాని నేటిదాకా ఇంగ్లీషు పట్టినట్టు దేశభాషావ్యవహారాలపై కుత్తికపట్టు పట్టదట!

రాష్ట్రపాలనవ్యవహారాలన్నీ దేశభాషలలోనే జరుగును గనుక దేశభాషలకిక కుత్తికకోతలు కలుగవు.

కౌన్సిళ్ళలో, స్కూళ్ళలో, ఇళ్ళలో, వాకిళ్ళలో, రోడ్లలో, రికార్డులలో, కోర్టులలో, ఉపన్యాసాలలో, రాజ్యశాసనాలలో, గ్రంథపఠనరచనలలో తెలుగు దేశంవారు సర్వే సర్వత్రా తెలుగువాడుకనే సాగించగలిగినారంటే - అహోహో! తెలుగుకు పలుకుబడీ, చెల్లుబడీ యెంతో సర్వోదయంగా సాగుతుందన్నమాట!

తెలుగువెలుగు లెంతో దేదీప్యమానంగా వెలయగలవన్నమాట!

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఇది సర్వోదయమే! సంతోషకరమే కాని-తీవ్రయోచన గొల్పుతూ కొన్ని చిక్కులు దీనినుండీ యెగరేగుతున్నవి.

గ్రాంథిక భాషనూ, ఇంకా ఇటీవల ప్రబలిన వ్యావహారిక భాషనూ కూడా ఇప్పటిదాకా ఏవో హద్దు పద్దులలో కొంతవరకైనా ఆచిపట్టుకుంటూ వస్తున్నారు- యూనివర్సిటీలవారు, గ్రంథరచయితలు, పత్రికారచయితలు, మఱీ పండితులూను.

ఇక దేశం నాలుగంచుల వారిదాకా సర్వతోముఖమయిన స్వాతంత్ర్యం చెలరేగిందంటే హరిజనుల దగ్గఱ నుండి భూసురుల దాకా సర్వప్రజలూ సర్వదేశ వ్యవహారములలో సమానస్వతంత్రులూ, సమానభాగస్వాములూనయి బుజాలు కలుపుకొని వర్తిల్లనూ వర్థిల్లనూ సాగించినారంటే, వారి వారి భాషలు మాత్రం కలగాపులగములు కాకుండా దూర దూరములుగానే ఉండిపోగలవా! 'మీ జాతి తక్కువది, మా జాతి యెక్కువది' అనరానట్టే, 'మీ పలుకుబడి తక్కువది, మా పలుకుబడి యెక్కువది' అని యిక అన వీలుండదు.

కుల్లూకభట్టీయాన్ని బట్టి వర్ణాశ్రమ ధర్మాలనూ, నన్నయభట్టీయాన్ని బట్టి ఆంధ్రభాషా వ్యవహారాలనూ అచిపట్టవలె ననేవారు నాలుకను కఱచుకోవలసిన స్థితి వస్తుంది, తప్పదు.

ఇది పెద్ద యుగపరిణామం వంటిది.

భాషా విషయంలో(?) అయిను-—ఈ మహత్తర పరిణామంతో రేపు ఇటువంటి స్థితి యేర్పడుతుంద(?) నిస్సంశయంగా నిరూపించడం ఎవరి తరమూ కాదు. అసలు ఆంధ్రభాషావృక్షం ఎన్ని చిలవలు పలవలు వేస్తూ పెరుగుతూ వచ్చిందో, యే కొంతయినా దాని విజృంభణ పూర్వం యెట్లా వుండేదో, ఇప్పుడెంత వుందో పరిశీలించి గుర్తించి చూచినవా రెవ్వరున్నారు?

పై పై జాతులవారి తేరుకొన్న భాషల మెరుగులే ఇంతదాక సారస్వత రచనలలో సాగుతున్నవి కాని దేశం నాలుగంచులా తిరిగి భాషను సర్వేచేసి దాని సర్వాంగ సౌందర్యమును గుర్తించినవా రెవరున్నారు?

నేటితెలుగు నోటితెలుగు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

జరిగితే ఇక మీదనే ఆ పని జరుగవలెను—ఆంధ్రులే ఆంధ్రదేశాన్ని పాలిస్తారు గనుక !

నాళ్లు, ఊళ్లు, గుళ్లు, కొండలు, నదులు, చెరువులు మొదలగువానిపేర్లు, వాని పుట్టుపూర్వోత్తరాలు, తచ్చరిత్రలు, జాతులు-తచ్చరిత్రలు, ఆయా నాళ్ళలో ఊళ్ళలో ప్రఖ్యాతులైన వారి చరిత్రలు, గ్రంథాలు-శాసనాలు, విగ్రహాలు వాటి కథలు, నోటి పాటలు, పద్యాలు, నానుళ్లు, పలుకుబళ్లు, అపూర్వ పదాలు, వాక్య విన్యాసాలు వగైరాలు, బహుజాతుల వారి, బహుదేశభాగములవారి భాషా భేదములు, ఆచార వ్యవహారములు-అన్నీ సమాకలనం చేసి సముద్ధరిస్తూ వాటిలోని గుణగణాలను గుర్తించి నిరూపిస్తూ ఉంటే సర్వప్రజల నుండీ, వారి భాషలనుండీ, సారాంశములనదగినట్లు, ప్రజలూ, వారి భాషలూ మెఱుగులు దేరితేరి బహు ముఖముల బహు విధముల భాషారచన స్వాతంత్ర్యంతో కొనసాగి కొంతకాలం గడిస్తే ఆ బహుత్వంలో నుండి సారభూతమైన యేకత్వము నెలకొనగలుగుతుందేమో! ముందు ముందు కాని, అట్టిస్థితి యేర్పడక పూర్వం, అంటే యిప్పుడే, ఇటువంటి భాషనే 'ఈ విధంగానే వాడవలసింది' అని శాసించడం కూడా ఎవరికీ తరము గాదు.

పుర్రెకో బుద్ధి, నోటికో మాట! మాటాడే భాషకు విలువ యేర్పడ్డపుడు మనిషి మనిషికీ భాషాభేదాలు మఱీ యేర్పడగలవు.

ఒక్కడే కూడా విషయభేదాలనుబట్టీ, సమయ సందర్భాలనుబట్టీ, గ్రాంథిక వ్యావహారిక రూప ద్వయంలో కూడా అనేకాంతరాంతర భేదములను వాడుక చేస్తూ ఉంటాడు.

నామట్టుకు నేనే యెఱిగి యెఱిగి అనేక సందర్భాలలో అనేక విధ భాషలను వాడే స్థితిలో ఉంటాను.

వీటి పరిణామాలన్నీ శుభపర్యవసాయులు కాగలవనే ఆశిస్తున్నాను గాని, కొన్ని సందర్భములలో దిగ్భ్రమ కూడా చెందుతూ ఉంటాను.

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఇప్పటికే సంస్కృత సమాసాడంబరంబుల దంబులతో పరమద్భాంధస ముగా వచన రచన చేసేవారు కొందఱు—

ముద్దులుగొలిపే పలుకులతో ఇది గ్రాంథికమని కాని, వ్యావహారికమని కాని నిరూపించ వీలులేనంత సున్నితముగా, సులభముగా వచనరచన చేసేవారు కొందఱు—

ఒడుపులు, ఒయ్యారములు గల వాడుక భాషలో బొంగరమును త్రిప్పి నట్లు పొంకముగా వచనరచన చేసేవారు కొందఱు—

మాటాడేటప్పటికంటే కూడా పలుకులను అరగదీసి గాలికి తూలిపోయే టంత తేలికగా వచన రచన చేసేవారు కొందఱూ ఉన్నారు.

కాని వ్యావహారిక రచన పెంపొందసాగిన కొద్దీ నుడికారములు, నానుడ్లు, పలుకుపొంకములు, కాకువులు, తెలుగురచనలో వెల్లివిరయ సాగినవి.

హృదయములకు హత్తుకోజాలనివి, వ్యవహారానుసరణము లేనివి, సంస్కృత పదాడంబర రచనలు సన్నగిల్లి పోజొచ్చినవి.

పుట్టుకతోనే సంగీత వాసనతో కొందఱు పొలుపొందుతూ ఉండేటట్టు సర సాంద్ర రచనా స్వభావంతోనే జన్మించి చదువుసందె లంతగా లేకపోయినా అతి మనోజ్ఞ రచనలు సాగిస్తున్నవా రనేకులున్నారు. తెలుగు తియ్యదన మట్టిది!

కష్టపడి గట్టిగా విద్యాభ్యాసాధికము కావించికూడా, పద్యరచన లేవో పర గిస్తూ కూడా విద్వాంసులే కొందఱు అందమయిన వచనరచనల నలవరచుకో జాలక పోతున్నారు.

'పత్రికా విలేఖరుల', 'ప్రాముఖ్యతను', 'విభాగిత భారతదేశమును', హిందూ మహమ్మదీయ 'సఖ్యతను'— ఇక కాదన వీలులేదు కాబోలును.

ఇట్టి పదాలను పత్రికలే కొంతవఱకు పుట్టించి పోషిస్తున్నవి. 'లోకవాడుక' లోనుండి వచ్చినవి కావుపయిపలుకులు.

నేటితెలుగు - నోటితెలుగు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

శయ్యలో వైవిధ్యముండుగాక ! గ్రాంథికమున గాని, వ్యావహారికమున గాని పదముల నుపయోగించుటలో భాషాలోకజ్ఞుల ననువర్తించు టావశ్యకము గాదా! ఆదిపట్టువా రెవ్వరు ?

వివిధత యింత వింతగా విజృంభిస్తున్నా, కొన్నాళ్ళకు దీనిలోనుండి యింకా నిద్దమయిన రచనపు సరకు నెగడగలదు.

వైవిధ్యమే మెరుగులు దేరితేరి తనలోనుండి హార్దమహితమయిన యైక విధ్యము నవతరింప జేయగలదు.

[ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచిక
సర్వధారి - 1948
మణిమంజరి : ఫిబ్రవరి, 1982].

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మధుర కవితలు

ప్రాచీనాంధ్రలక్షణకర్తలు తెలుఁగుఁగవిత్వమును 'ఆశు, మధుర, చిత్ర, విస్తరము' అను పేళ్లఁ జతుర్విధముల విభజించిరి. యక్షగానాదు లందులో మధుర కవిత్వమునఁ జేరును.

"మధురకవిత్వం బన్నది నాటకాలంకారంబులు, కళికోత్కళికలు, విభక్త్యధి దేవతోదాహరణములు, సప్తతాళనటనలు, నట్టొట్లు, గీతప్రబంధంబులు, చతుర్భద్రికాష్టభద్రికలు, బిరుదావళి, నామావళి, భోగావళి, రంగఘోష, త్యాగఘోష, చతురుత్తర సంఘటనలు, యక్షగానంబున వెలయుపదంబులు, దరువులు, నేలలు, ధవళంబులు, మంగళహారతులు, శోభనంబులు, నుయ్యాలజోలలు, జక్కులరేకుపదంబులు, చందమామసుద్దులు, అష్టకంబులు, ఏకపద ద్విపద త్రిపద చతుష్పదాష్టపదులు నివి యాదిగాఁ గల్గునన్నియు."

—లక్షణదీపిక

మధురకవితలు ప్రాయికముగా భాష, భావము, ఛందము దేసిగా నుండుటచే సంగీతసంస్కారము గలిగిన సామాన్యజనుల నాలుకమీఁద నాట్యమాడునవిగా నుండును, గాన తొలుత నవి యంతగా లిపి కెక్కకపోయెను. సంస్కృతప్రాయ రచనలు గల చిత్రవిస్తర కవితల ప్రాబల్యమునఁ గూడ వానికి సత్కవితలలోఁ బరిగణన మంతగా లేకపోయెను. ఇటీవల కవులుగాఁ బురాణప్రబంధ రచయితలే పరగణింపఁబడుచుండిరి గాని మధుర కవితారచయితలు లెక్క కెక్కకున్నారు. ఆంధ్రవాఙ్మయ వృక్షమున ముఖ్యమయిన మధురకవితాశాఖ యిందాఁక సుపరిశీలనము లేకయే యున్నది. ఇక్కడ నాకిప్పుడు దేసి నాటకము లనఁదగిన యక్షగాన రచనముల ప్రశంసయే ప్రసక్త మగుటచే వాని పుట్టుపూర్వోత్తరములఁ గూర్చి మాత్రమే నాకు గోచరించిన విషయములఁ గొన్నింటి వివరింతును.

మధురకవితలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

దేశిదృశ్యరచనలు

యక్షగానము లన్న పేరు గల దృశ్యరచనములు నన్నయాదుల కాలమున నున్న వనుటకుఁ బ్రబలాధారములు గానరావు. కాని యానాఁడేవో కొన్ని దేశి దృశ్యరచనము లున్న వని మాత్రము గుర్తింపనగును. నన్నయ కిన్నూఱేండ్లకుఁ దర్వాత నున్న పాల్కురికి సోమనాథుఁడిట్లు చెప్పినాఁడు.

"భ్రమరులు జాళెముల్ బయకముల్ మెఱసి
రమణఁ బంచాంగ పేరణి యాడువారు
ప్రమథపురాతన పటుచరిత్రములు
క్రమమొంద బహునాటకము లాడువారు
లలితాంగ రసకళాలంకార రేఖ
లలవడ బహురూప మాడెడువారు

* * *

అమరాంగనలు దివి నాడెడుమాడ్కి
నమరంగ గడలపై నాడెడువారు
ఆవియద్గతి యక్షు లాడెడునట్టి
భావన మ్రోకులపై నాడువారు
భారతాదికథలు చీరమఱుఁగుల
నారంగ బొమ్మల నాడించువారు
కడునద్భుతంబుగఁ గంభసూత్రంబు
లడరంగ బొమ్మల నాడించువారు
నాదట గంధర్వ యక్ష విద్యాధ
రాదులై పాత్రల నాడించు

పర్వతప్రకరణము—పండితారాధ్యచరిత్రము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పై ద్విపదలందు, నేఁటివీథినాటకములు, దొమ్మరాటలు, తోలుబొమ్మలాటలు మొదలగునవి పేర్కొనఁబడినవి. ఇట్టి సంప్రదాయములు వీనిఁ బేర్కొన్న సోమనాథుని కిన్నూఱేండ్ల పూర్వకాలమునఁ గూడ నుండుట సంభావ్యమే. తెలుఁగునకు సాటిభాష లగు ద్రవిడ కర్ణాట భాషల పద్ధతులను బట్టియుఁ దెలుఁగులో నిప్పుడుపలభ్యమానము లగుచున్న కొన్ని ప్రాచీనదృశ్య రచమునలతీరులను బట్టియు, ద్రావిడభాషాసామాన్యముగాఁ దొలుత వెలసిననాటకరచనల స్వరూపము కొంత గుర్తింపవచ్చును.

కురవంజి[1]

తొలుత ద్రావిడభాషలలో వెలసిన దృశ్యరచనములు కురవంజు లనఁబడినవి. ఆంధ్రకర్ణాట ద్రవిడదేశముల యరణ్యములలో వసించునాటవికులు, చెంచులు, కురవలు (క్రోవ, కోయ) అనువారు. అందుఁ గురవజాతివారి యంజె=అడుగు (నృత్యవిశేషము) కురవంజె[2]యనఁబడెను చిందు, గంతు, గొండ్లి, అంజె, అంగ -ఇత్యాదులు నృత్య విశేషములు. ఆంధ్రదేశమున బహుకాలమునుండి శివక్షేత్రము లగు శ్రీశైలము ఇంద్రకీలనగము (బెజవాడకొండ) మొదలగు పర్వతములమీఁదను, నృసింహక్షేత్రములగు వేదాద్రులు (పెక్కులున్నవి. మంగళాద్రి, సింహాద్రి, గరుడాద్రి, మాల్యాద్రి, వెంకటాద్రి,) మొదలగు పర్వతములమీఁదను వర్షోత్సవములు (యాత్రలు, జాత్రలు, జాతరలు) జరుగునప్పు డక్కడికి నాగరక ప్రజలు చేరుచుండువారు. వారి వినోదమునకై యక్కడి యాటవికులు రాత్రులందు

1. వాల్ఫిచి గుజ్జరి విర్వేదు (?) దండలాస్యము కందుకక్రీడ యల్లికయును కొరవంజి (జె) శుభలీల గుజరాతి దేసి చౌపదము జక్కిణి దురుపదము మదన పదదొత్యమును జోగిపదచాళి శారదాసామ్రాజ్యమును జిందు సవతిమచ్చరంబులు నాట్యకదంబంబు మొదలైన నాట్యముల్ హవణించు నవరసజ్ఞు (విజయరాఘవనృపాలుని ప్రహ్లాదచరిత్ర—యక్షగానము) ఇందు 'కొరవంజి' నృత్యవిశేషముగానే పేర్కొనబడినది.
2. కురవంజి, కురవ + అంజె (అంజ, అంజె, అంజియ రూపాంతరములు) కురవంజియ కురవంజెలనుండి కురవంజి అనురూప మేర్పడి యుండవచ్చును.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

నృత్యవిశేషములు నెఱపి ధనార్జనము చేయుచుండువారు. అక్కడక్కడి కొరవ జాతులవారు చేయునృత్యములు కొరవంజు లనఁబడెను. కొరవంజె యన్న పేరు తొలుత వారినృత్యమునకును, పిదప నృత్యవిశిష్ట మయిన చిన్ని చిన్ని గేయరచనలకును, నాపై కురవజాతివారికిని గూడఁ బేరైనది. కురవజాతివారు తొలుత చేయు నృత్యవిశేషము కాలక్రమమున నాయా పర్వతప్రదేశముల స్థలమాహాత్మ్యకథలతోను, శివవిష్ణులీలా కథలతోను మిశితము అయి గేయవిశిష్ట నాట్యరూపములను బడసెను. అపుడు మాయాకిరాతవేషు లగుపార్వతీశివులకథలతో నున్న కిరాతార్జునీయము, నృసింహస్వామి చెంచీతను బెండ్లాడు స్థలమాహాత్మ్యకథలు(చెంచీతకథఁ కురవంజులుగా వెలసెను. ఇట్లు వెలసినయాదృశ్యరచనములు తొలుత నత్యల్పముగా గేయ భాగములును విశేషముగా నృత్యమును గలవై యుండెను. అవి సింగి, సింగఁడు - అని యిద్దఱు పాత్రములు గలవై సంస్కృత వీథీనాటకములఁ బోలి యున్నవి. సింగి, సింగఁడు సంస్కృతనాటకములలోని నటీనటులవలె నాలుమగండ్రు. వీరిద్దఱే కథాపాత్రము లగుచుందురు. కొన్నింట గథాసంధాయకుఁడు- సంధివచనములఁ జెప్పువాఁడు- విదూషకుఁ డనఁదగినవాఁడు- మూఁడవపాత్రము- కోణంగి యనువాఁడు- (పిదప చోడిగాఁడు) కాన నగును. కోణంగి సంస్కృతఁ నాటకములలోని విదూషకస్థానీయుఁ డగుట స్పష్టముగాఁ గానవచ్చును. సంస్కృత నాటకములలోని ధ్రువాగానమే కురవంజులలో దరు వనఁబడెను. దేశిరచనలలో నుండి సింగి, సింగఁడు, కోణంగి, దరువు అనునవి నటీనటులుగను, విదూషకుఁడుగను, ధ్రువగను సంస్కృత నాటకములఁ జేరెనేమో యని కూడ యోచింపదగినట్టున్నది. ఎంతో కాల మిట్లు కొండపట్టులందు సాఁగుచుఁ బెంపొందిన గేయ నృత్య సందర్భములు నగరములకుఁ గూడఁ గ్రమముగా వ్యాపించినవి. చెంచులు, కురవలు నడవులనుండి పులిగోళ్లు, అడవిపంది కోఱలు, అడవి పండ్లు, వెదురు బియ్యం, వెదురు బెత్తములు, పిల్లనగ్రోవులు, సూదంటురాళ్లు, ఓషధులు, తేనె మొదలగు నాటవిక వస్తువులను నగరములకుఁ గొనివచ్చి యమ్ముచు నప్పుడప్పుడు తమ గేయనృత్య విశేషములను నగరములందును, పల్లెలందును ప్రయోగించుటచే నవి నాగరకదేశములందును వ్యాపించెను.

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

యక్షగానములు

ఇట్లు నగరములందు నభిరుచి గొల్పినయాగేయవిశిష్ట నృత్యదృశ్యములు, జక్కులవారు (యక్షులు, కళావంతులు) తర్వాత నగరములందును బ్రయోగింపఁ జొచ్చిరి. వీరి ప్రయోగములందు దృశ్య మయిన నృత్యాభినయములతోపాటుగా నధికముగా గేయ వచనరూప మైనశ్రవ్యరచనము గూడఁ జేరెను. కురవంజుల కంటె యక్షగానములు పర్యాప్తముగా శ్రవ్యము లగుకవిరచనములు గలవి. వీరి రచనములలో బహువిధము లగుపురాణకథ లెల్లఁ జేరినవి. కురవంజులలోని సింగి, సింగఁడు పాత్రలు మాటి రామ నల హరిశ్చంద్ర సీతా దమయంతీ చంద్రమత్యాదిపాత్రలు వచ్చినవి. కాని వీనిలో నాటకీక రచనా సంస్కారసూచకముగా, 'ఎఱుకతసాని' పాత్రము వెలసినది. కురవంజులలోని దేసిరచనల కంటె నత్యధికముగా వీనిలో దేసిచ్ఛందోబద్ధము లగుగేయరచనలు ప్రబలినవి. రాజసభలలో, దేవోత్సవములలో, ఊరిజాత్రలలో యక్షగంధర్వాదివేషముల ధరించి[1] వేశ్యలు

---

1. శ్రీనాథుఁడు భీమఖండమున ద్రాక్షారామ భీమేశ్వర మహోత్సవ సమయము లందు సానులు (వేశ్యలు) వేషములు వేసికొని నాటకము లాడుట నిట్లు వర్ణించెను.

సీ॥ విరులదండలతోడివేణికాభారంబు
      పొంకంబు పిఱుఁదులఁ బొరలి యాడ
మణితులాకోటికోమలరుణత్కారంబు
      రవలి మట్టెలమ్రోఁత యవఘళింపఁ
గుదురు నిండిన చిన్న గుబ్బచన్నులమీఁద
      ముత్యాలతిసరంబు మురువుఁ జూప
వలమానతాటంక వజ్రాంకురచ్ఛాయ
      లేఁతవెన్నెలఁ బుక్కిలించి యుమియ
గీ॥ సాని యొకానొకతె మహోత్సవమునందుఁ
గేల నవచంద్రకాంతపుగిన్నె పూని

(మిగతా 272 పేజీలో)

మధురకవితలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ప్రదర్శించునవి గావునను, నృత్యధర్మములకంటె గేయధర్మము లధికముగాఁ గలవి కావునను నివి యక్షగానము లనఁబడెను. కళావంతులలో నొక తెగకు నేఁడు జక్కులవా రను పేరు గలదు. యక్షాదివేషముల ధరించి నృత్యగానప్రదర్శనములను గావించుటచేతనే వారి కాపేరు వచ్చియుండవచ్చును. శ్రీనాథుఁడు క్రీడాభిరామమున జక్కుల వారిని గూర్చి కొంత ప్రశంస నెఱిపినాఁడు.

సీ॥ కోణాగ్ర సంఘర్ష ఘుమఘుమధ్వని తార
కంఠస్వరంబుతో గారవింప
మసిబొగ్గు బోనాన వసలుకొల్పినకన్ను
కొఱుపుచేఁ దాటించు నెడప దడప
శ్రుతికి నుత్కర్షంబుఁ జూపంగ వలయుచోఁ
జెవిత్రాడు బిగియించు జీవగఱ్ఱ
గిల్కు గిల్కున మ్రోయుకింకిణీగుచ్ఛంబు
తాళమానంబుతో మేళవింప

వీథి భిక్షాటన మొనర్చువేళఁ జేయు
మరులు నృత్యంబు జగముల మరులు కొలుపు. (ఆ. ౧. ౧౦౫.)

వ॥ మహోత్సవ మండపమునందుఁ బేరోలగం బుండి, కుండలీదండలాసకప్రేరణీ ప్రేంకణసింధుకందక ధమాళి చేల మత్తల్లీహల్లీసకాది నృత్యంబు లవలోకించుచు. (ఆ. ౧. ౧౧౮.)

శ్రీనాథుని కాలమునకే దేవోత్సవాదులయందు వేశ్యలు వేషములుకట్టి నాటకములఁ బ్రదర్శించు సంప్రదాయము ప్రబలినది.

"కీర్తింతు రెవ్వానికీర్తి గంధర్వులు - గాంధర్వమున యక్షగానసరణి" భీమ 8-అశ్వా. శ్రీనాథుని కాలమున యక్షగానములు ప్రబలియుండుట దీనిచేఁ దెలియనగును.

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

గీ॥ రాగముననుండి లంఘించు రాగమునకు
నురుమ యూరుద్వయంబుపై నొత్తిగిల్ల
జామవల్లీ మహాలక్ష్మికై టభారి
వలపు వాడుచు వచ్చె జక్కులపురంధ్రి.

అప్పకవి యక్షగానలక్షణము నిట్లు చెప్పినాఁడు

సీ॥ తుద నేడులఘువులు తొలఁగించి చదివినఁ
త్రిపుటకు వృషభగతిపదయుగము
లలిఁ గడపల నొక్కలఘువు మానిన జంపె
మను ద్విరదగతిసమపదయుగము
గురు తగురచ్చెరకుఁ దురగవల్గనా
హ్వయ మేకతాళి యామధురగతికి(?)
నంఘ్రి కిర్వదినాలు గటతాళమున మాత్ర
లోలి విశ్రాంతి పద్నాలుగింటఁ

గీ॥ దెలియ నర్థంబు నర్ధచంద్రికలు వీన
యక్షగానప్రబంధంబు లతుకవచ్చు
రగడభేదంబు లివి యండ్రు రసఁ గవీంద్రు
లవితనిజసేవకస్తోమ ! యబ్ధిధామ !

పై పద్యమునుబట్టి చూడఁగా యక్షగానములందలి ప్రధాన గేయరచనములు దేశిరచన లగురగడలలోఁ గొంతమార్పుజరిపి—త్రిపుట, జంపె, ఏక, అట, అను తాళముల కనుగుణముగాఁ గల్పింపఁబడినవిగాఁ గానవచ్చును. అప్పకవి రగడవికారరచనములను తాళముల పేరనే పేర్కొనెను గాని వానికిఁ బేరులు వేఱె తెలుపలేదు. అప్పకవి పేర్కొన్న యీరచనములే కాక యక్షగానములలో నింకను ననేకవిధము లయినదేశిరచనములు చేరినవి. ఏలలు, జోలలు,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

సువ్వాలలు, ఆరతులు, ధవళములు, చందమామసుద్దులు, వెన్నెల పదములు, విరాళిపదములు, తుమ్మెద పదములు, గొబ్బిపదములు, కోవెలపదములు, చిలుక పదములు, అల్లోనేరేళ్ళు, సీస-కందార్ధములు, త్రిభంగులు, ద్విపదలు, త్రిపదలు, చౌపదలు, షట్పదలు, మంజరులు, జక్కుల రేకులు మొదలగునవి.

యక్షగానము లిట్లు వెలసినను ప్రాచీనము లయిన కురవంజి రచనములును యక్షగానరచనా విధానసంకలితములై ఈ కాలమునఁ గూడఁ గొన్ని సాఁగుచునే వచ్చినవి. దేవోత్సవరాజాస్థానాదులం దిట్లు వేశ్యలచేఁ బ్రదర్శింపఁబడుచున్న యక్షగానములు పెంపొందుచుండు నీకాలమున, దక్షిణదేశమున విజయనగర రాజ్యమున కుపశాఖలుగా తంజావూరు మధురరాజ్యము లాంధ్రనాయక రాజుల పరిపాలనమున వెలసినవి. ఆంధ్రదేశమునందును, దక్షిణదేశమునందును నీకాలమున యక్షగానరచనము మిక్కిలి ప్రబలఁ జొచ్చెను. ఇవి యిట్లు కలావతులచేతఁ బ్రదర్శింపఁబడుచున్న వౌట గొఱతగాఁ గనిపట్టియో యేమో కాని, కృష్ణాతీరము నందలి కూచిపూఁడిగ్రామమున సిద్ధేంద్రుఁ డనుయోగి యొకఁడు భాగవత కథలను పారిజాతము, గొల్లకలాపము మొదలగు పేళ్ళతో యక్షగానములుగా రచియించి శాస్త్రీయ మయిన భరతనాట్య సంప్రదాయములకు రక్షగా, స్త్రీనిస్సహాయముగా, నాయూరి బ్రాహ్మణులచేతనే ప్రదర్శనము చేయింప నేర్పాటు చేసెను. ఆయూర జన్మించిన బ్రాహ్మణుఁ డెవ్వఁడుగాని, ఒక్కతూరియైనను, యక్షగాన ప్రదర్శనమున స్త్రీవేషమును ధరించి తీరవలెననియు, నది వారి కులాభ్యుదయ హేతు వనియుఁ గూడ శాసించెనఁట. నేఁడు కూడ కూచిపూఁడి బ్రాహ్మణులు శాస్త్రీయ మయిన భరతనాట్యముతో భాగవత కథలను బ్రదర్శించువారుగా నున్నారు. ఈసంప్రదాయము వెలసినపిదపనే తత్ ప్రదర్శకులకు భాగవతు లనియు, తద్రచనములకు 'ఆట భాగవతము' లనియుఁ బేరయ్యెను.

ఆటభాగవతములు

ఈ భాగవత కథలలో పారిజాతహరణకథ హృద్యతర మగుటచే దానికిఁ బ్రచార మెక్కువయ్యెను. అది హృద్యతర మగుటచే దానికిఁ బ్రచార మెక్కువయ్యెను. అది హృద్యతర మగుట కందలి సవతులకయ్యపుఁబట్టు ప్రధాన

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కారణము. దీనినిఁ బట్టి యక్షగానసామాన్యమునకుఁ బారిజాతము లనియుఁ బేర యైను. ఏయక్షగానముఁ బ్రదర్శించినను నందు సవతుల కయ్యపుఁబట్టునకుఁ బ్రసక్తి గల్పించుటయో లేక పారిజాతము నందలి తత్కథాఖండమునే స్వతంత్రముగాఁ బ్రదర్శించుటయో పిదప నేర్పడెను. ఈ సవతులకయ్యపుఁగథపట్టు హృద్యతర మగుటచేఁ బ్రబంధకవులను గూడ నిది వలపించెను. కళాపూర్ణోదయమున పింగళి సూరన్న పారిజాతకథలోని సవతుల కయ్యపుఁ బట్టు నిట్లనుకరించెను.

''అంత మదింపకువే యని పల్కిన నంత మదింపకువే యనుచున్
గంతు లడం చెద లెమ్మసి పల్కిన గంతు లడంచెద లెమ్మనుచున్
రంతుల నేమి ఫలం బని పల్కిన రంతుల నేమి ఫలం బనుచున్
బంతము చూడఁగదే యని పల్కినఁ బంతము చూడఁగదే యనుచున్.

సీ॥ ఒట్టుసుమీ యన్న నొట్టుసుమీ యంచు
నేమేమి యనిన నేమేమి యనుచుఁ
గానీగదే యన్నఁ గానీగదే యంచు
నింకేల యనిన నింకేల యనుచు
నోసి పోవే యన్న నోసి పోవే యంచు
నౌనంటి ననిన నౌనంటి ననుచు
మఱువకు మిది యన్న మఱువకు మిది యంచు
నీ వెంత యనిన నీ వెంత యనుచు
నొకతె మగనికి నాసించు టొప్పు దనిన
గీ॥ నొకతెమగనికి నాసించు టొప్పు దనుచుఁ
బట్టియాడె నారంభతోఁ బ్రథమరంభ
ప్రియుఁడు నిలుమన్న నిలువక పెద్దరొదగ.''

కళా. ఆ. 3-195, 196.

మధురకవితలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఆంధ్రదేశమున వెలసిన యీ కూచిపూడి భాగవతముల ప్రయోగ వైశారద్యము దక్షిణదేశమునకు గూడ వ్యాపించినది. ఆనాఁడు కూచిపూడి భాగవతుల యాటభాగవత సంప్రదాయము నేఁటికిని దక్షిణదేశమునఁ గలదు. దక్షిణదేశమున బ్రాహ్మణులు పురుషులే నేఁడును భాగవత యక్షగానములను దెనుఁగువానినే ప్రదర్శింతురు. ఆంధ్రదేశమున వెలసిన యక్షగానము లిన్నూటికిఁ బైచిలుకు పరిగణింపఁబడినవి. వీని ననుసరించి వెలసిన దక్షిణదేశపు యక్షగానములు మున్నూటికిఁ బైచిలుకు గలవు. భక్తాగ్రేసరుఁ డనఁబడిన శివనారాయణతీర్థుల వారు (కృష్ణలీలాతరంగిణి కర్త), త్యాగరాజస్వామివారు పారిజాతాపహరణ మని, నౌకాచరిత మని భక్తిరసభరితము లయిన యక్షగానములను రచించిరి. భగవత్కథలతోఁ, బురాణకథలతోఁ, బెంపు వెలసిన యీ భాగవత యక్షగానములు తత్ప్రదర్శనములు నాయకరాజుల కాలమునను, మహారాష్ట్రరాజుల కాలమునను మితిమీఱి యాయా రాజుల శృంగార జీవిత వర్ణనాత్మకములుగాఁ గూడ రచితములై ప్రదర్శితము లగుచు వచ్చినవి. దిక్ప్రదర్శనలుగా కొన్ని కురవంజులను, యక్షగానములను, భాగవతములను బేర్కొనుచున్నాను.

"కిరాతార్జునీయము, శ్రీగిరికురవంజి, గంగాగౌరీవిలాసము, అలమేలుమంగావిలాసము, ఎఱుకలవేషకథ, కపోత వాక్యము, గరుడాచలము, త్రిపుర సంహారము, దారువనక్రీడ, నలచరిత్ర, నిజలింగచిక్కయ్యకథ, కన్యకాచరిత్ర, పారిజాతాపహరణము, పార్వతీపరిణయము, మృత్యుంజయ విలాసము, శివపారిజాతము, సముద్రమథనము, విజయరాఘవ చంద్రికావిహారము, రఘునాథ నాయకాభ్యుదయము.-"

భిన్నవేషధారణము లేక సింగి, సింగఁడు (కొన్నింటఁ గోణంగికూడ) పాత్రలతో వెలసినవీథినాటకము లనఁబడు కురవంజులు యక్షగానరూపమునఁ బెంపొందినపుడు వేషభేదముగల పాత్రభేదములును బెంపొందెను. ఇట్లు పాత్ర బాహుళ్యము కూడఁ గలవైన యక్షగానములందు సంధివచనములఁ జెప్పు కోణంగి లేక సూత్రధారుఁడు 'వచ్చెనమ్మా సత్యభామ-' ఇత్యాది విధములను 'అంతట హనుమంతుఁ డేమనుచున్నాఁడు' ఇత్యాది విధములను బాత్రముల'

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

బేర్కొనగాఁ దద్వేషధారులు వచ్చి తమ యాటపాటలు నెఱపుదురు. ఇట్లింతను బెంపొందిన యక్షగానములు తెరలు, రంగభేదములు కలవయి కొంత సంస్కృత నాటకచ్ఛాయయుఁ జొప్పడగా నాటకము లను పేరను గూడఁ బదునెనిమిదవ శతాబ్దినాటికిఁ బేర్వెలసినవి.

ఇంచుమించుగాఁ దెలుగున నేనూఱింటిదాఁక లెక్కింప దగియున్న యక్షగానములలో సుగ్రీవ విజయ మొక ప్రశస్తకృతి.

దానికర్త
కందుకూరి రుద్రకవి

ఈతఁడు విశ్వబ్రాహ్మణ వంశ్యుడు. కందుకూరికిఁ జేరువనే పాలేటి యొడ్డునఁ గల చింతలపాలె మను గ్రామ మీతని యూరు. ఆయూరనే తద్వంశ్యు లిప్పటికిని గలరు. రుద్రకవి మూలమున నావంశము వారికి 'కవివారు' అని యుపనామ మేర్పడినది. ఆ వంశమున రుద్రకవికిఁ దర్వాతఁ బలువురు రుద్రకవి నామకులుండిరి. తొలుతటి రుద్రకవి కృష్ణదేవరాయల యాస్థానమున నష్టదిగ్గజము లనఁబడు కవులెనమండుగురిలో నొక్కఁడుగానుండెనట[1]. మల్కిభిరాముకాలమునఁ గూడ నొక రుద్రకవి యుండెను. ఇబ్రహీం కాలమునఁ గల రుద్రకవియే కృష్ణరాయల కాలమున బాలుఁడుగా నుండఁబోలును. చింతలపాలె మను గ్రామము మల్కిభిరాముప్రభువే రుద్రకవి కొసఁగెను.

"అద్యాశీతి చతుశ్శతాధిక సహస్రసంవై శకాబ్దా గతాః
అస్మిన్ శ్రీజయవత్సరే జయదథౌ మాసే చ మాఘే తథా
పంచమ్యాం ద్వయశింత్రిణీ ఘనపదం రుద్రస్య విద్వత్కవేః
ప్రీత్యా శ్రీయిభరామ భూపతి రదాత్ క్షోణీధరాఖండలః ॥"

---

1. రుద్రకవి విషయమంను చాటుపద్యమణిమంజరి ద్వితీయ భాగమునఁ జూచునది.

మధురకవితలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఇబ్రహీం ప్రభు విచ్చిన యగ్రహారమును నిన్న మొన్నటి దాఁక దద్వంశ్యులే యనుభవించుచుండిరి.

సుగ్రీవవిజయము రచించిన రుద్రకవియే నిరంకుశోపాఖ్యానమని గ్రంథాంతరము రచియించెను. రెండు గ్రంథము లందును గర్తకు కందుకూరు జనార్దన భక్తత్వము, పెదలింగనార్య పుత్రిత్వము గలదు గావున రెండు గ్రంథములు నొక్కనివే యగుట స్పష్టము. నిరంకుశోపాఖ్యానమున,

"చేరి కన్నడభూమి చెలవట్టు పాశ్చాత్య
నృపతికైనను గొంతకృప దలిర్చు"

అని సీసచరణ మున్నది. అది విద్యానగరమును దురుష్కులు కొల్లఁగొట్టిన దుస్సందర్భమును దెలుపుచున్నది. విద్యానగర వినాశనము క్రి. శ. 1568 వాఁడు జరిగినది. కావున నిరంకుశోపాఖ్యాన రచన మటు తరువాత జరిగినదగును. అప్పకవీయమున వినుకొండలో గుంటుపల్లి భాస్కరయగారి సముఖమునఁ గందుకూరి రుద్రకవి కవితాచర్చ జరిపినట్లు కలదు. మన రుద్రకవి యాతఁడగునేమో! నిరంకుశోపాఖ్యాన సుగ్రీవవిజయకర్త క్రి. శ. 1568 ప్రాంతములవాఁడేని, కొంత తర్వాతివాఁడేని కాఁగలడు. దక్షిణదేశమం దల్పముగా నాంధ్రదేశమం దధికముగా యక్షగానముల రచనములు, ప్రయోగములు సాగుచుండిన కాల మది.

సుగ్రీవవిజయము

శ్రీమద్రామాయణమునఁ గల కథాఖండములలో సుగ్రీవవిజయకథ యొక కండపట్టు. అత్యల్పకాలమున వడివడిగా గంటలలో నడచిన యీకథపట్టు రామలక్ష్మణులు, హనుమంతుడు, సుగ్రీవుడు, వాలి, అంగదుఁడు, తార అను కథాపాత్రముల శీలపు మేలిమి నొఱసి మెఱుఁగుతఱుఁగులు చూపిన యొఱగల్లనఁ దగినది.

తెలుఁగున గుత్తెనదీవిరామాయణాదు లగు రామాయణ గేయకృతులలో నీ సుగ్రీవవిజయపుఁగథ పట్టు చాల హృద్యరచనములతో నున్నది.

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

"ఎంత పని చేసితివి రామా ; నిన్ను
నేమనందును సార్వభౌమా !
చెంత కిటు రాలేక చెట్లలో దాగుండి
వింతమృగమును గొట్టువిధ మాయెనా బ్రదుకు !"
ఇత్యాది గేయములను బలువురు పాడుచుందురు.

ఈ రుద్రకవి సుగ్రీవవిజయమును గూడ స్త్రీ, వృద్ధ, పామరాదులు పలువురు పాడుచుందురట ! ఆయా పాత్రముల పాటలు తత్తద్వేషధారులు వచ్చి పాడునట్లును దక్కిన సంధివచనాదులు ఒక్కరిద్దరు సూత్రధారప్రాయులు పఠించునట్లును నీసుగ్రీవవిజయము వీథియాటగా నాడబడుచుండెడిది. ప్రాచీన సంస్కృత నాటకరచయితలు భాసభవభూత్యాదు లీ సుగ్రీవవిజయౌచిత్యమును దమ నాటకములలో విమర్శించిరి. శ్రీరాముని శీలమును శ్రీవాల్మీకి రామాయణ పద్ధతిని సమర్థించిరి.

భవభూతి "యద్వా కౌశల మింద్రసూనుదమనే తత్రాప్యభిజ్ఞో జనః" యని దీని యౌచిత్యము నించుక చెనకెను. మన రుద్రకవి సంస్కృతాంధ్రరామాయణ కవులు త్రొక్కిన త్రోవనే త్రొక్కెను గాని యపూర్వ కల్పనాంశము నేమాత్రము నిందుఁ జేర్పలేదు.

ఆయాపాత్రములు ప్రసిద్ధ రామాయణములలో నెట్టి యుక్తిప్రత్యుక్తులు గలవిగాఁ జిత్రితము లయ్యెనో యిందు నట్టే తీరు గలదు. కాని యిది దేశిరచనముతో గేయరూపమున నుండుట విశేషము. ఇం దీ క్రింది గేయరచనలు ప్రశస్తము లయినవి !

"హా సతీమణి ధర్మచారిణి హా గుణోన్నత జనకసుత నను
బాసిపోయితి వింతగానే పద్మనయన
లేటిమాయలు మదిని దెలియఁగ లేక పాపపు రక్కసునిచే
బోటి నిను గోల్పోతి నిక నా కేటి బ్రదుకు !"

మధురకవితలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

* * *

లలన నినుఁ గలనైన బాయఁగఁ గలన నీ విట లేక యుండినఁ
ఖలన మొందెను నాదుహృదయము జలజనయన !

* *

తరణికులమునఁ బుట్టి శరచాపములఁ బట్టి
తరుణిఁ గోల్పడుకంటె మరణమే మేలు
నను శౌర్యవంతుఁ డని తనపుత్రి నిడినట్టి
జనకవిభుఁ డీవార్త విని వగవకున్నె.

* *

నాయ మెఱుగక చంపితివి నరనాథ పాపము గట్టికొంటివి
బోయ వింతియె కాక నీవొక భూమిపతివా !

* *

శ్రీరామ సీరామఁ జెఱగొన్న రావణుని
వారిధుల ముంచితిని వాలమునఁ జుట్టి
ఒకమాట నాకుఁ జెప్పక పోయితివి గాక
సకలదైత్యులఁ దున్మి జానకిని దేనె ?

* *

ఆలిఁ జెఱగొని పోయినట్టిదశాస్యుఁ డుండఁగ నిర్నిమిత్తము
వాలి నేటికిఁ జంపితివి రఘువంశతిలకా !
ఇట్టి సాహసకర్మ మెచటికి నేఁగె భరతుఁడు సీమ వెడలఁగఁ
గొట్టి రాజ్యము పుచ్చుకొన్నెదఁ గువలయేశా !
నాయ మేటికిఁ దప్పితివి రఘునాథ జానకితోడనే చెఱఁ
బోయెనే నీరాజనీతియు భూరిమతియున్"

* *

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

శ్రీరామచంద్రమూర్తి చెట్టుచాటుననుండి వాలిమేనఁ గాడనేసిన వాఁడి ములుకులకంటె నిక్కడ తార ప్రత్యక్షమై నిలుచుండి శ్రీరాముని యంతరంగము నుచ్చిపోవునట్టు ప్రయోగించిన పలుకు ములుకులు క్రొవ్వాఁడి గలవి.

సుగ్రీవ విజయము వీరకరుణరసభరితము. శ్రీ బాలపామరాదులు గూడఁ బఠింపఁదగినది.

ఆ యక్షగానమున నీక్రింది దేశిరచన లున్నవి. త్రిపుట, జంపె, కుఱుచ జంపె, అర్ధచంద్రికలు, ఆటతాళము, ఏకతాళము, ద్విపదలు, ధవళములు, ఏలలు. అర్ధచంద్రికలు, త్రిపుటాదిరచనల ఖండరచనలు గాఁబోలును. ఇందలి యర్ధచంద్రిక లెల్ల నొక్క తెలుఁగునడక గలవి గాక భిన్నగతులతో నున్నవి. సంగీత తాళ లక్షణము లెఱిఁగినవారు వాని ప్రభేదములు గుర్తింపవలెను.

కురవంజులు, యక్షగానములు నింకను మంచి రచనములు గలవి కొన్ని యున్నవి. అవి యేవేని సుగ్రీవవిజయమువలె సుముద్రితములైనచో నాంధ్ర మధురకవితావిశేషములను సహృదయు లింక నధికముగా నాస్వాదింపఁగల్గుదురు.

[సుగ్రీవ విజయము-పీఠిక 1939
మీగడ తఱకలు : 1951]

మధురకవితలు

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ముగ్ధమధుర వాఙ్మయము

భాష యడవివంటిది. కవిత యుద్యానవనము వంటిది. అడవినుండి శోధించి యందు సుందరమైన చివురుగుత్తులతోనున్న తరులతా గుల్మాదులను గొనివచ్చి చక్కఁబఱిచి యుద్యానములందు నాఁటుకొనుచుందుము. బహుప్రయోజన మయిన యడవినుండి పరిమిత ప్రయోజనమయిన యుద్యానము పెంపొందుచున్నది. ఉద్యానహృద్యత కూడ నడవియం దెడనెడఁబొడకట్టఁ గలదు గాని యరణ్య ప్రయోజనములెల్ల నుద్యానమునం దొదవఁజాలవు. అడవి విచ్చలవిడిగాఁ బెరుగునది. ఉద్యానము పెంపు సొంపులకు అరణ్య పరిశోధన మత్యావశ్యకము. అట్లే సుకవిత పెంపు సొంపులకు భాషాపరిశోధన మత్యావశ్యకమగును. ఇంతవఱకాంధ్రకవితోద్యాన పాలకులు తమ కవితోద్యానమందు నాఁటిన వచోవల్లరులు కొన్ని దెఱఁగులవే యున్నవి. ఇప్పుడు వింత వింత వన్నెచిన్నె యుద్యానములు వెలయుచున్నవి. పరికల్పకులును బలుదెఱఁగులవారు వెలయుచున్నారు. వారువారు వారివారి హృద్యతల కనుగుణముగా భిన్నభిన్న రీతుల పలుకు పువుగుత్తులను, వాని కూర్పుతీర్పులను జూచుకొనుచున్నారు. ఇది చక్కగా సాగుటకుఁ గవితోద్యానములు వెల్లివిరియుటకు, వార్వారు భాషారణ్యమునఁ బరిశ్రమించి, పరిశోధనము నెఱపి యపూర్వముల నరయచుండు టావశ్యకము కాదా?

విచ్చలవిడిగా జీబుకొని వెలయుచున్న యాంధ్రభాషారణ్యమునుండి కవితోద్యానమునకుఁ గొనితేవలసిన హృద్యవచోవల్లరు లింకనెన్నో యున్నవి. చవులొలుకునవి, పలుకుబళ్లు, పాటలు, పదాలు, కథలు, గాథలు, సామెతలు ఇత్యాదులు పెక్కులు అపరిశోధితములై యముద్రితములై లోకము వాకులందే పుట్టుచు గిట్టుచున్నవి. అట్టివానిని బరిశోధించుటలోను, సేకరించుటలోను నాకుఁ గోర్కి కొండంత.

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పామరులనుండి పండితులదాఁక, వారిలోఁగూడ బాల్యమునుండి వార్ధకము దాఁక నంతరము లనేకము లున్నవి. ఎన్ని యంతరములున్నవో యన్ని భాషా రీతులున్నవి. వ్యవహారార్థమైన భాషారీతులేకాక రంజనార్థమయిన కవితారీతులు నంతరములఁబట్టి గూడ యనేక భేదములు గలవిగా నున్నవి. అవియెల్లఁ బరి శోధితములై యాదృతములు గావలెను. పలువురు దీనికై యత్నించుట బాగు. భూములకువలె భాషకును సర్వే జరుగవలెను.

నే నట్లు సేకరించిన దానిలో బాలుర ముగ్ధమధుర వాఙ్మయము నిప్పుడు వేఱుపఱిచి, 'బాలభాష' యనుపేర గ్రంథముగా వెల్లడించుచున్నాఁడను. దాని నుద్దేశించియే నాకుఁదోచినవి నాలుగు ముక్కలిక్కడ వ్రాయుచున్నాఁడను.

ఉన్నత కవితావాహినికి బాలవాఙ్మయ మూటపట్టని చెప్పవచ్చును. బాల భాషలో సహజముగా నంకురప్రాయములుగాఁ గన్పట్టు కవితాగుణములే ప్రౌఢ భాషలో సంస్కృతములై బలుపొందుచున్నవి. సరళాక్షర సౌష్ఠవము, సంగీత చ్ఛాయ యతిప్రాససంగతి, యాంధ్రకవిత కవతారము నాడే యలవడినవన్న విష యము నీ బాలవ్మాఙ్మయము ప్రవ్యక్త పఱుచుచున్నది. పసిపిల్లల కర్థానుస్యూత ములుగా శబ్దములను సంధించి వాక్యములను వ్యాహరించుట కింక నలవాటు కాక మున్దే యతిప్రాసల పొందిక యలవడుట కానవచ్చును.

రుంగు రుంగు బిళ్ళా,
రూపాయదండా,
దండాగాదు తామరమొగ్గ,
మొగ్గాగాదు మోదుగుమాడ.

—ఇత్యాది.

బండో యమ్మ బండి,
బండికి కుచ్చులు తెండి;

ముగ్ధమధుర వాఙ్మయము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

సుబ్బారాయడి పెండ్లి,
చూచి వత్తాం రండి.
అమ్మ నాకు బువ్వ,
అరచేతిలో గవ్వ.
చేయబోకు తప్పు,
చేస్తే కాలి చెప్పు.

—ఇత్యాది.

వీనిలో వాక్యార్థ సంగతి యంతగా లేకున్నను యతిప్రాససంగతి యనుగతమై కానవచ్చుచున్నది.

పంతులు పంతులు
పావుసేరు మెంతులు,
కూర్లోకి చాలవు
గుప్పెడు మెంతులు.
పంచా యెక్కం పంచా,
పంతుల్నేసి దంచా;
రోట్లో వేసి రుబ్బా,
రొట్టె గాల్చుకు దొబ్బా !!

ఇడిబాలురే యీ దుడుకుఁ గవిత్వమునకుఁ గర్తలు; యతిప్రాసముల మెలపేకదా పయి రచనలకుఁ జెప్పఁదగిన యర్థము.

తెలియవలసిన విషయమెంతయుఁ దేలికైన భాషలో, అందును వచనములో నున్ననుగూడ, నది వాక్యముపై వాక్యముగా నెడతెగకుండఁ దీగసాగుచున్నపుడు బాలురు, పామరులు వెంటాడుచు దాని యర్థము నందుకొనఁజాల

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కుందురు. ద్రవరూపమున నున్నను ఉగ్గు(బాలను ధారగా(బోయుచున్నచో బాలురు త్రాగ(జాలరు. గ్రుక్కెడు గ్రుక్కెడు చొప్పున నాచియాచి పోసినచో(ద్రాగ(గల్గుదురు. అట్లయిన నాత్రాగినదియు(జక్క(గా నిముడును. అట్లే తెలియ వల సిన విషయమునుగూడ(ద్రుంచి త్రుంచి యించుకించుకగా(జేసి, నడుమ నడుమ విశ్రాంతికై యెత్తుపలుకును గూడ(జేర్చి చెప్పినచో బాలురు తేలికగా(దెలిసికొన(గల్గుదురు. అప్పుడు దాని యర్థమును తలలో వాంర్రకు(జక్క(గా నెలకొనును. అంతేకాక యది యించుక తాళలయానుగుణముగా గణబద్ధమై యుండుటచే(జిత్త రంజకమై మరవరానిదై కూడ నుండును. హెచ్చుగా బాలురయు, పామరులయు వాఙ్మయ మీవిధముగా(గానవచ్చుచున్నది.

రామన్న రాముడోయి రామభజనా,
రాముడొస్తున్నాడు రామభజనా.
పూలారథము నెక్కి రామభజనా,
వూరేగుతున్నాడు రామభజనా.

—ఇత్యాది.

శ్రీరామ లక్ష్మణులు గోవిందా రామ,
చెలులతో గూడుకొని గోవిందా.
పన్నెండు వర్షములు గోవిందా రామ,
ప్రమదముతో ఉండిరీ గోవిందా.
దశరథు(డంతటను గోవిందా రామ,
తగ వసిష్ఠునిజూచి గోవిందా.

—ఇత్యాది.

తుమ్మెద పదాలు, కోవెల పదాలు, చందమామ పదాలు, బాలనాగమ్మకథ మొదలయినవి యిట్టివే.

దశరథుడను పేర తుమ్మెదా

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ఒక్క
ధరణీశుడున్నాడు తుమ్మెదా.
ఆ
ధరణీశునకు తుమ్మెదా
నలుగురు
తనయూలున్నారు తుమ్మెదా !

—ఇత్యాది.

వీనిలో ఎత్తు పలుకులు విడిచితిమేని మిగిలినది సరిగా సాధారణముగాఁ జదువఁదగిన వచనముగా నుండును. యతిప్రాసముల సంగతికై రవంత రచనా ప్రయత్నము కావలెనుగాని యిట్టి రచనలలోని కే వచనమునుగాని సులువుగా విలుగఁదీయవచ్చును. యతిప్రాసములు, తాళలయాన్వితమగు గణబంధము పొసఁగుటచే నివి చదువునప్పుడెంతో హృదయంగమములుగా నుండును. ఆంధ్రభాషకు సహజాలంకారములయిన యతిప్రాసములు, సంగీతచ్ఛాయ, బాలరచనములందు గానవచ్చుచున్నవి. అట్టి రచనములను బాలకులు పాలమీఁగడ చవితో జఁదువఁగలరు. ఈ యింపు నెఱుఁగకపోవుటచే నిప్పటి బాలపాఠ గ్రంథరచయితలు "ఇదిగో ఆవు. దీనికి నాలుగుకాళ్లు గలవు". ఇత్యాదివిధములఁ బొల్లుమాటలతోనే పాఠములల్లి బాలకుల విసిగించుచున్నాడు. బాల్యమందిట్టి సముచిత సంస్కారముఁ బడయక పోవుటచే నిప్పటిబాలురు మంచి మంచి తెలుఁగు పలుకుబళ్ళను, వాని సంగీతచ్ఛాయలను, పాటలను, బదములను, బద్యములను జక్కఁగా జదువనేరకున్నారు.

కంచికిపోతావా కృష్ణమ్మా !
ఆ - కంచి వార్తలేమి కృష్ణమ్మా ?
కంచిలో ఉన్నది అవ్వ ;
ఆ - అవ్వ నాకుపెట్టు బువ్వ.
బువ్వ ఉన్నదిగాని కృష్ణమ్మా,
నీకు-పప్పు ఎక్కడిదోయి కృష్ణమ్మా ?

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

కోమటి యింటిది అప్పు ;
ఆ-అప్పునాకు పెట్టు పప్పు.
పప్పు ఉన్నదిగాని కృష్ణమ్మా.
నీకు-కూరయెక్కడిదోయి కృష్ణమ్మా ?
దొడ్లోను ఉన్నది బీర:
ఆ-బీరనాకు పెట్టు కూర.
కూర ఉన్నది కాని కృష్ణమ్మా,
నీకు-నెయ్యి యెక్కడిదోయి కృష్ణమ్మా ?
కోమటి అక్కెమ్మ చెయ్యి;
ఆ-చెయ్యి నాకుపోయు నెయ్యి.
నెయ్యి ఉన్నదిగాని కృష్ణమ్మా;
నీకు-పెరుగు ఎక్కడిదోయి కృష్ణమ్మా?
ఉన్నయింటి యిరుగుపొరుగు,
ఆ-పొరుగు నాకుపోయు పెరుగు,
బువ్వ తింటావుగాని కృష్ణమ్మా,
నీక - ఆ వూళ్ళోపనిఁయేమి కృష్ణమ్మా?
అక్కడ ఉన్నది అమ్మ,
నేన-మొక్కివత్తును కామాక్షమ్మ.

ఈ పదము 'కృష్ణమ్మ' అని ఎత్తు పడుకు గలిగి బువ్వ, పప్పు, కూర, నెయ్యి, పెరుగు అను భోజన పదార్థములు వరుసతోను, వరుసగా అవ్వబువ్వ, అప్పు పప్పు, బీరకూర, నెయ్యిచెయ్యి, పొరుగు పెరుగు అను అనుప్రాస పదముల సంగతితోను, ముక్త విషయ గ్రస్తముగా అప్పు మొదలగువాని పునరుచ్చారము తోను గలదు గనుక, బాలుడు, ఎక్కాలు మొదలగు వానివలె బండవల్లె వేయ నక్కఱలేకుండ నించుకంత ధారణను అవధానమును జూపుచు, అప్పటికప్పుడు

ముగ్ధమధుర వాఙ్మయము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

పయి పయి పలుకు నందుకొనఁగలిగి సులువుగాఁ గడముట్ట నప్పగింపఁ గలుగును. దీనిచే బాలునిబుద్ధికి వయోనుగుణముగా సుకుమారమయిన పరిశ్రమము, యోజన, కలుగును. ఈ పదము ముగింపు జీవిత పరమార్థముగా భావికాలమునఁ జూచుకొన వలసిన యీశ్వరచింతనము నాటునదిగా నున్నది. ఇట్టిదే యింకొక్కటి.

ఎండలు కాసే దెందుకురా?
    వానలు కురిసే టందుకురా.
వానలు కురిసేదెందుకురా?
    చెరువులు నిండే టందుకురా.
చెరువులు నిండే దెందుకురా?
    పంటలు పండే టందుకురా.
పంటలు పండే దెందుకురా ?
    ప్రజలు బ్రతికే టందుకురా.
ప్రజలు బ్రతికే దెందుకురా?
    స్వామిని గొలిచే టందుకురా.

ఇందు భౌతికస్వభావము వరుస చొప్పునఁ జెప్పఁబడుటచే బాలుఁడావరుస నంటుకొని, యొకటి రెండుమారులు వినినంతనే తప్పకుండఁ బదము నప్పగింపఁ గలఁడు.

సనసన్నగాఁ బ్రతిభ నుద్దీప్త పఱచి యవధానమును, ధారణను బెంపొందించి, చిత్తవృత్తి నిటునటు దొలఁగనీక బాలునికిఁ జురుకుఁదనము నేర్పఁగల కథలు, పలుకుబళ్లు పెక్కులున్నవి. "చిలుకలు కొట్టిన పలుకు లేమి చేశావోయి? పిండిగొట్టానోయి. పిండేమి చేశావోయి ? రొట్టెగాల్చానోయి"—ఇత్యాదులు కొన్ని చేపకథ, గుఱ్ఱముకథ మొదలయినవి కథలు కొన్ని.

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మఱియు బాలుర విద్యాభివృద్ధి యాటపాటల చాటున దెలియకుండా వెలయు నదిగా నుండుట మేలు. ప్రాఁతకాలమున నది యట్టిదిగానుండెను. పసితనముననే బాలురకు రామకథ మొదలగు పుణ్యకథలను, నీతి వార్తలును నుయ్యాలలో నూచుచు జోలలుగా బాడుచు తల్లులు నేర్పెడివారు. ఇప్పటికిని పల్లెటూళ్ళలో ప్రాఁతకాలపుతల్లు లిట్లు జోలలు పాడుట గానవచ్చును; గాని పట్టణములందుఁ జప్పఁగా జట్టువాఱుచున్నది. నేఁటి నాగరపు స్కూళ్ళలోఁ జదువుకొను బాలిక లిట్టివాని నెఱుఁగరు గదా! వీరు తల్లులైనపుడు తనయుల కిక నెట్లు తెలియును!

ఉత్తముని పేరేమి? ఊరు పేరేమి?
సత్యపురుషులఁగన్న సాధ్వి పేరేమి?
ఉత్తముడు దశరథుడు, ఊరు అయోధ్య,
సత్యపురుషులఁగన్న సాధ్వి కౌసల్య.
ఇల్లాళ్ల ముగ్గురే యీ దశరథునకు,
పిల్లాళ్ళు నలుగురే పేరు గలవారు.
అయ్యోధ్యలో వారు ఆంద రున్నారు,
సయ్యోధ్యలో వారు సరిలేని వారు.
జగతిపై రామయ్య జన్మించినాడు,
సత్యమ్ము లోకాన స్థాపించినాడు,
తల్లిదండ్రులమాట చెల్లించినాడు.
ఇల్లాలితోపాటు హింసపడ్డాడు.
సీతామహాదేవి సృష్టిలోపలను
మాతల్లి వెలసింది మహనీయురాలు.
శ్రీరామ జయరామ సీతాభిరామ
కారుణ్య గుణధామ కల్యాణనామ!
కృష్ణమ్మ వంటివాడు కొడుకొకడు పుడితె,
కష్టాలు కడతేరు కన్న తల్లులకు.

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

మారుతల్లిచేత మాటపన్ననుచు
సారంగధరు దమ్మచావు కొప్పాడు.

పాటలతోను, పదములతోను గూడిన పసిపిల్లల యాట లనేకములున్నవి. వానిలో వింత వింత విషయము లనేకములున్నవి. గణనీయమైనకవిత యున్నది. భాషలో నాకు శక్యమయినంత వాని సమకూర్చినాఁడను.

నన్నయాది కవీశ్వరులు తమ దేశకాలములను దెలుపుకొనుటచే వారి గ్రంథముల ప్రాచీనత యెట్టిదో మన మెఱుఁగ గల్గుచున్నాము! కాని యీ పాటలు ఈ కాలమున వెలసినవని, వీరు రచించిరని చెప్పుట కెట్లు సాధ్యమగును? నన్నయాదుల కింకను బ్రాచీన కాలమునాఁటివిగూడఁ గొన్ని యిందుండవచ్చును. నిన్న నేఁటివిగూడ నుండవచ్చును. నన్నయాదుల రచనములకింక నెంతో పూర్వమే యిట్టి రచనలు పుట్టియుండక తీఱదు. నన్నిచోడాదు లిట్టివానిఁ బేర్కొన్నారు. పాల్కురికి సోమనాథు డిట్లనుచున్నాడు.

పొందంగ "రాగుంజ పోగుంజ లాట"
కుందెన "గుడి గుడి గుంచంబు లాట"
"అప్పల కొండుల యాట" పల్కులు
చప్పట్లు వెట్టెడు "సరిగుంజ లాట"
"చేర బొంతల యాట" "చిట్లపొట్లాట"
"గోరెంతలాట" "దాఁగుడు మూతలాట."

వీనిలో గుడిగుడిగుంచమాట, "చిట్లపొట్లాట" ఇప్పటికిని ఇదే యుపక్రమముగల పదములతో బాలకు లాడుకొనుచున్నారు. చూచితిరా! ఆ పదము లెంత ప్రాచీనకాలమునాఁటివో!

पुस्तकालय गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय

[కళ - ౧౯౨౮ (?)
భారతి ప్రమోదూత
ఫాల్గుణ చైత్రములు - ౧౯౩౦
బాలభాష - ౧౯౫౮]

వ్యాసము

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

GURUKUL KANGRI LIBRARY
Acces on
Class on
Cat no.
Tag etc.
Checked
Any other

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

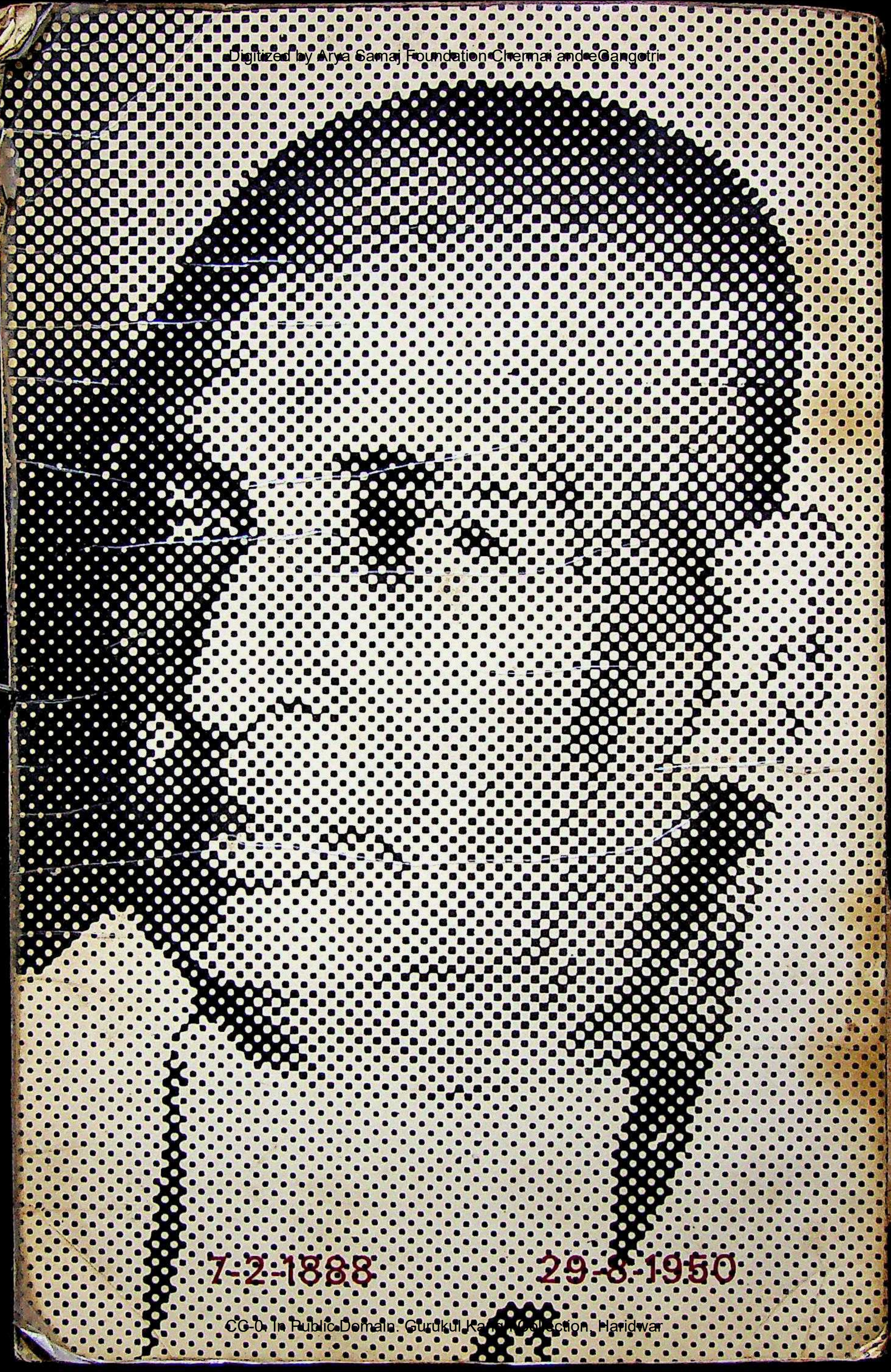

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar